

EUROPEAN CONFERENCE

Conference Proceedings

**I International Science Conference
«Modern methods for the development
of science»**

January 09 – 11, 2023

Haifa, Israel

MODERN METHODS FOR THE DEVELOPMENT OF SCIENCE

Abstracts of I International Scientific and Practical Conference

Haifa, Israel

(January 09 – 11, 2023)

UDC 01.1

ISBN – 978-9-40365-673-1

The I International Scientific and Practical Conference «Modern methods for the development of science», January 09 – 11, Haifa, Israel. 388 p.

Text Copyright © 2023 by the European Conference (<https://eu-conf.com/>).

Illustrations © 2023 by the European Conference.

Cover design: European Conference (<https://eu-conf.com/>).

© Cover art: European Conference (<https://eu-conf.com/>).

© All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced, distributed, or transmitted, in any form or by any means, or stored in a data base or retrieval system, without the prior written permission of the publisher. The content and reliability of the articles are the responsibility of the authors. When using and borrowing materials reference to the publication is required. Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighboring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

The recommended citation for this publication is: Zaiets S., Melnyk M. Production and prospects of oil flax cultivation in Ukraine. Abstracts of I International Scientific and Practical Conference. Haifa, Israel. Pp. 15-18.

URL: <https://eu-conf.com/ua/events/modern-methods-for-the-development-of-science/>

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES		
1.	Zaiets S., Melnyk M. PRODUCTION AND PROSPECTS OF OIL FLAX CULTIVATION IN UKRAINE	15
2.	Коваленко І.М., Окунь М.М. ПРИРОДНИЙ ЗАПОВІДНИК "ГОРГАНИ": ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА БІОЛОГІЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ	19
ARCHITECTURE, CONSTRUCTION		
3.	Gryshchenko R., Ulytskyi O., Kryvosheiev M. ECO-DESIGN AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF ENVIRONMENTAL SECURITY CITIES IN CONNECTION WITH THE DEVELOPMENT TERRITORIES, AS WELL POST-WAR RECONSTRUCTION	21
4.	Torchinsky A. DEVELOPMENT OF ENERGY-SAVING TECHNOLOGY FOR LIMESTONE FIRING IN SHAFT FURNACES AND GAS EQUIPMENT FOR ITS IMPLEMENTATION	25
ART HISTORY		
5.	Глуханич О.М., Шпішак А.С. ОСОБЛИВОСТІ ТРАКТУВАННЯ ПРОГРАМНОСТІ НА ПРИКЛАДІ "ЕЛЕГІЇ" М.ЛИСЕНКА	32
6.	Марченко В., Гільмуліна К. ПОЛІЖАНРОВІСТЬ У ХОРЕОГРАФІЇ	37
7.	Рябцева І.М. НІНЕЛЬ САМОХВАЛОВА: ЕСКІЗИ ТВОРЧОГО ПОРТРЕТУ НА ПЕРЕТИНІ ДВОХ СТОЛІТЬ	39
8.	Симеонова Ю.В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДИРИГЕНТСЬКОЇ ПРОФЕСІЇ	44
BIOLOGY		
9.	Остапець І.П. МЕТОДИ, НАПРЯМКИ ТА ДОСЯГНЕННЯ БІОТЕХНОЛОГІЇ	46

CHEMISTRY		
10.	Azizova G., Ismayilova P., Amirov F. STRUCTURING OF BUTADIENE-NITRILE RUBBER WITH THE PARTICIPATION OF ORGANOCHLORINE COMPOUNDS	51
ECONOMY		
11.	Kruhliak M. НИЗЬКА ПОПУЛЯРНІСТЬ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ	53
12.	Анісімов В.М. СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ ПОВОЄННОГОВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	55
13.	Бодян Р.С. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	61
14.	Буткевич О.В. АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	66
15.	Графська О.І., Кулик О.М. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ	70
16.	Кушнір В.В. ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІД ЧАС СТАНОВЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ	73
17.	Маслюк О.М., Терещенко Є.Л., Гордієнко М.І. ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ СТАТУТНОГО (СКЛАДЕНОГО) КАПІТАЛУ	78
18.	Мороз Є.О. ЕВОЛЮЦІЯ МЕТОДОЛОГІЇ АНАЛІЗУ ДИНАМІКИ ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	82

19.	Полятикіна Л.І. ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ	84
20.	Сохацька О.М., Сохацький О. УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ІНВЕСТИЦІЙ НА КРИПТОВАЛЮТНИХ БІРЖАХ	88
GEOGRAPHY		
21.	Нетробчук І.М. ШЛЯХИ АДАПТАЦІЇ ДО ЗМІН КЛІМАТУ У БАСЕЙНІ ПРИП'ЯТІ НА ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	92
HISTORY		
22.	Дейнеко А.Х., Ланських В.А., Ланських В.А. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ POLE DANCE ЯК СУЧАСНОГО ВИДУ СПОРТА	95
JURISPRUDENCE		
23.	Заборовський В.В. НЕДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ УНИКНЕННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ: НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ АДВОКАТА	98
24.	Карпунцов В.В., Вереша Р.В. ПРАКСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВЧОГО ПРОЦЕСУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	101
25.	Карпунцов В.В., Вереша Р.В. ПРИНЦИПИ ПРАВА В СИСТЕМІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	105
26.	Оніщенко Н.М. ПРОЦЕСИ МИРОБУДІВНИЦТВА: КОНТЕКСТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ	109
27.	Рафальський М.Л. ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В СФЕРІ ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ	112

28.	Тецька І.М. ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ПРОСТУПКІВ ЗА ЗАКІНЧЕННЯМ СТРОКІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НА ПІДСТАВІ УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ	118
29.	Торчинюк В.Г. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЯК ОСНОВА СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ	124
30.	Черниш В.І. ПУБЛІЧНОУПРАВЛІНСЬКА ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ КОНСТИТУЦІЙНИХ ЗМІН	126
MANAGEMENT, MARKETING		
31.	Radilova D., Khmurova V. MODERN APPROACHES TO THE ADOPTION OF ADMINISTRATIVE DECISIONS	128
32.	Іоргачова М.І., Новак Г.В., Бербер А.І. ІНСТРУМЕНТАРІЙ МЕРЧАНДАЙЗИНГУ ДЛЯ КОМУНІКАЦІЇ ІЗ ПОТЕНЦІЙНИМ ПОКУПЦЕМ	132
33.	Гурман О.М., Степанюк В.О. ПЕРЕВАГИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ	134
34.	Гурман О.М., Новічкова А.М. РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ КЕРІВНИКА ПІДПРИЄМСТВА	137
35.	Гурман О.М., Шелінговська О.О. ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ TQM В СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	141
36.	Костирко Л.А., Чернодубова Е.В. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІЗИНГОВОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ	144
37.	Лисенко Н.С. АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ УПРАВЛІНСЬКОГО КАПІТАЛУ І БІЗНЕС-МОДЕЛЮВАННЯ ЯК ОСНОВНИХ ЧИННИКІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СТАРТАПУ	147

38.	Матюха М.М. АУТСОРСИНГ В СИСТЕМІ ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	151
39.	Місевич М., Баранчук А., Євстаф'єв М. УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ	154
MEDICINE		
40.	Hegazy Merna Saber Abdelkhalek Elsayed STRIDOR IN CHILDREN	158
41.	Rzaeva A.A., Ahmaidі M., Fadeev O. FEATURES OF TREATMENT TACTICS FOR PATIENTS WITH FIRE INJURY OF THE EXTREMITY	160
42.	Tarasenko M., Dieieva Y., Naumenko A. HEARING FUNCTION IN PATIENTS WITH AUTOIMMUNE THYROIDITIS DUE TO OTOACOUSTIC EMISSION AND AUDITORY BRAINSTEM RESPONSE DATA	163
43.	Гаморак М.І., Грищук М.О., Гаморак Г.П. ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ ІФНМУ	165
44.	Гуменчук О.Ю., Музиченко П.Ф., Шевченко О.О. МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ЕЛЕКТРОЗВАРЮВАННЯ БІОЛОГІЧНИХ СТРУКТУР	168
45.	Данилова Ю., Агабабов Р., Зборовський О. МОНІТОРИНГ, ДІАГНОСТИКА ТА КОРЕКЦІЯ НЕГАТИВНИХ ПСИХОЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ПІД ЧАС ВАГІТНОСТІ ЯК ШЛЯХИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПІСЛЯПОЛОГОВОЇ ДЕПРЕСІЇ	172
46.	Деєва Ю.В., Довгич С.В. ЧАСТОТА УРАЖЕНЬ ОРГАНІВ ГОЛОВИ ТА ШИЇ У ЛЮДЕЙ, ЩО ЗАЗНАЛИ ТРАВМ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ	175
47.	Дідковський О.П., Маштак В.С. ХРОНІЧНИЙ ПІСЛОНЕФРИТ	177

48.	Карпушина М.Г., Чукмасова М.О., Вереша Р.В. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ МЕДИЧНИХ ТА ПРАВОВИХ ВІДНОСИН	179
49.	Сідорук П.Д., В`юн Т.І. ГОРМОНАЛЬНІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛАКТОПОЕЗУ У ПОРОДІЛЬ З ФІБРОЗНО-КІСТОЗНОЮ ХВОРОБОЮ МОЛОЧНИХ ЗАЛОЗ	186
50.	Чепурна Н.О., Ахрамеєва Я. ЦИФРОВІЗАЦІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ	188
PEDAGOGY		
51.	Filimonova T. PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF A HOLISTIC PICTURE OF THE WORLD AMONG 1ST-GRADE STUDENTS	191
52.	Hlavatska Y. STEPS OF WORKING WITH AN AUTHENTIC NEWSPAPER ARTICLE WHEN TEACHING ENGLISH TO NON-PHILOLOGICAL STUDENTS	194
53.	Kashchenko O., Onufrienko O. THE MOTIVATION ROLE IN THE SELF-CONTROL FOR ADHERENCE TO THE PRINCIPLES OF ACADEMIC INTEGRITY	196
54.	Tykhonova O., Bukachov V. ENVIRONMENTAL EDUCATION IN UKRAINE: MAIN DIRECTIONS	198
55.	Vasylieva D., Hodovaniuk T. ELEMENTS OF STEM-EDUCATION IN MATHEMATICS LESSONS DURING DISTANCE LEARNING	201
56.	Аніщук А.М. ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ САМОВИРАЖЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ У КОМУНІКАТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	202
57.	Власюк О.О. ГНУЧКІСТЬ ТА СИЛОВІ ЯКОСТІ ДІВЧАТ 15-17 РОКІВ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ ОЗДОРОВЧОЮ АЕРОБІКОЮ	206

58.	Возна З.О. РОЗВИТОК ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ КРАЄЗНАВЧИХ СТУДІЙ МІСТА УМАНІ	209
59.	Демченко Н.М. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ	216
60.	Денисовець Т.М., Хоменко П.В., Олефір Д.О. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ТРЕНЕРА В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	222
61.	Джола О.А. ГРА В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ДІТЕЙ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	226
62.	Лягіна І.А. ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ СЛІЛ У НАВЧАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ФРАНЦУЗЬКОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ	229
63.	Максимчук Т. ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ ЗМІЩАНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ	232
64.	Марач О.М., Гургула Р.І. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬОГО СМАКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	235
65.	Паршукова Л.М. ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ФОРМ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ІНФОРМАТИКИ	237
66.	Пилипко О.О., Ніколенко М.Д. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПОКАЗНИКІВ СИЛОВОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ СПОРТСМЕНІВ З РЕЗУЛЬТАТОМ ПРОПЛИВАННЯ ДИСТАНЦІЇ 100 МЕТРІВ РІЗНИМИ СПОСОБАМИ НА ЕТАПІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ	240

67.	Полякова Т., Самаріна В. ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ	245
68.	Проскурін А.В. ПРОГНОЗУВАННЯ ТА МОДЕЛЮВАННЯ В СИСТЕМІ СПОРТИВНОГО ВІДБОРУ В БОКСІ	248
69.	Романів Л.В., Пішак О.В. ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	251
70.	Цибанюк О.О., Богданюк М.В. ПРОПРІОРЕЦЕПТИВНІ ВПРАВИ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ КООРДИНАЦІЙНО-ПРОСТОРОВОВОГО РОЗВИТКУ ТА МОВЛЕННЯ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	256
71.	Шевченко Н.О. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПОЧУТТЯ КОЛЬОРУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОБРАЗОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	259
72.	Шостак О.О. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З ООП В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ	262
PHARMACEUTICS		
73.	Стібиш М., Таран А., Ткачова О. АНАЛІЗ АСОРТИМЕНТУ СТАТИНІВ НА УКРАЇНСЬКОМУ ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ РИНКУ ПРОТЯГОМ 2022 РОКУ	266
74.	Хохленкова Н.В., Безуглий М.Д. ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО СТВОРЕННЯ ФЕРМЕНТОВАНОГО НАПОЮ НА ОСНОВІ ОВОЧЕВИХ СОКІВ	268
75.	Шишкін І.О., Горбачик В.О. РОЗРОБКА ЯКІСНИХ МЕТОДІВ ХІМІЧНОГО АНАЛІЗУ 3-ГІДРОКСИМЕТИЛПРИДИНІО ГЕКСАФТОРОСИЛКАТУ	270
PHILOLOGY		
76.	Melnyk O. MODERN METHODS APPROACH TO THE STUDY OF FOREIGN LANGUAGES	272

77.	Баракатова Н. ОНОМАСТИЧНИЙ ПРОСТІР ПОВІСТІ Р.ІВАНІЧУКА "ТАНГО. ДОТИК ЛЮБОВІ"	275
78.	Военна С.А., Арнаутова А.Р. ПІДСТАВИ ТА РИТОРИКА У ВИСВІТЛЕННІ КУЛЬТУРИ КРИМСЬКИХ ТАТАР АНГЛОМОВНИМИ ЗМІ	278
79.	Герман Л.В., Шастало В.О. ПРИЧИНИ ТА МОТИВИ РІНЕЙМІНГУ МІСЬКИХ ЛІНІЙНИХ ОБ'ЄКТІВ	283
80.	Литвинко О.А. ОСОБЛИВОСТІ АКРОНІМІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНІЙ ПІДСИСТЕМІ НАСОСОБУДУВАННЯ	288
81.	Радченко Д.О. ЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИСЛІВ'ІВ ТА ПРИКАЗОК, ЯК ЖАНРУ УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ	290
PHILOSOPHY		
82.	Ісакова О.І., Кухар О.В. ПРОБЛЕМА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ	296
83.	Ісакова О.І., Калашніков О.В. СОЦІАЛЬНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ПРОГНОЗУВАННЯ	301
84.	Власова Т.І., Бондаренко Л.І., Заваруєва І.І. ГЕНДЕРНА ЕПІСТЕМОЛОГІЯ ОСВІТИ: ДО ІСТОРІЇ ПИТАННЯ	306
85.	Мартиненко О.П. ЛІНІЙНА КОНВЕРГЕНЦІЯ НАУКИ ТА РЕЛІГІЇ У ФІЛОСОФІЇ ДЖОНА ДЬЮЇ	310
PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES		
86.	Gaidar G. THE SPECIFICITY OF THE INTERACTION OF RADIATION WITH SUBSTANCE: NANOTECHNOLOGICAL ASPECTS	313

87.	Tchaban V. ACCELERATION OF THE SUN OF SPACECRAFT	315
88.	Погребняк К.С. МАТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ	319
POLITICS		
89.	Коппель О.А., Пархомчук А.Д. ПРОБЛЕМИ АРАБО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ В ПОЛІТИЦІ США ЗА АДМІНІСТРАЦІЇ Д.ТРАМПА	321
90.	Корякіна А.М., Тіхонова Л.А. ФОРМАЛЬНА ДЕМОКРАТІЯ І ДЕМОКРАТИЧНІ ЦІННОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	327
PSYCHOLOGY		
91.	Hulbs O., Kobets O., Tyshakova L. COGNITIVE AND EMOTIONALLY-VOLITIONAL COMPONENTS IN THE STRUCTURE OF PROFESSIONAL CONSCIOUSNESS OF TEACHERS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS	329
92.	Virna Z. O INSTINTO DE AUTOCONSERVAÇÃO COMO MANIFESTAÇÃO DA SEGURANÇA PSICOLÓGICA DA PESSOA	334
93.	Дьоміна Г.А. ТЕОРЕТИЧНИЙ ПОГЛЯД НА ОСОБЛИВОСТІ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ЕМОЦІЙ	337
94.	Петкова Т.В., Лебідь О.В. ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНЦІВ В ІРЛАНДІЇ	339
95.	Туриніна О.Л., Корольова К.В. "ІМІДЖ ЯК ФАКТОР ДОВІРИ ДО ПСИХОЛОГА-КОНСУЛЬТАНТА"	342
SOCIOLOGY		
96.	Соколенко Д., Тіхонова Л. ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	345

97.	Шеломовська О.М. ВІРТУАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН: ПОНЯТТЯ І СУТНІСТЬ	347
TECHNICAL SCIENCES		
98.	Захарченко Ю., Тютюнник В. ФОРМУВАННЯ ТРАС ПОЛЬОТУ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ПІД ЧАС ОПЕРАТИВНОГО МОНІТОРИНГУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОБСТАНОВКИ В РАЙОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ	350
99.	Пантелєєв В., Клименко М. РОЗБУДОВА ЕРГАТИЧНОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ ІНДУСТРІАЛЬНО-ЛОГІСТИЧНИХ ХАБІВ	357
100.	Попова І.О., Чаусов С.В. ПРИСТРІЙ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ РЕЖИМУ РОБОТИ АСИНХРОННОГО ДВИГУНА	361
101.	Прокопик Ю.О., Усатюк С.І. ВПРОВАДЖЕННЯ ВИМОГ СТАНДАРТУ IFS FOOD У ВИРОБНИЦТВО ЦУКРУ БІЛОГО КРИСТАЛІЧНОГО НА ЕТАПІ СОКОДОБУВАННЯ	366
102.	Рубель А.О., Кураєва А.В. ДОСЛІДЖЕННЯ І РОЗРОБКА КОНСТРУКЦІЙ РОЗСТРІЛІВ З ПОГЛИНАЮЧИМИ АПАРАТАМИ ДЛЯ ЗНИЖЕННЯ ДИНАМІКИ У КАНАТНО-ПРОФІЛЬНОМУ АРМУВАННІ	368
103.	Фощан А. МОЛЕКУЛЯРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ СТРУКТУРОУТВОРЕННЯ У ВОДНИХ РОЗЧИНАХ ЖЕЛАТИНУ	373
104.	Харченко В.Ф., Бузський М.Р., Железняк Б.К. ПРОЦЕДУРА ЛОКАЛЬНОГО ЗГЛАДЖУВАННЯ ДЛЯ КРИВИХ СИЛИ СВІТЛА СВІТИЛЬНИКІВ	378
105.	Ялова А.М., Бондар Н.В. АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ВАРІАНТ ЗАМІНИ ВЕНТИЛЯТОРНОЇ ГРАДИРНІ НА МЕТАЛУРГІЙНОМУ КОМБІНАТІ	381

TOURISM		
106.	Графська О.І., Запісоцький А.І. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ПРОМИСЛОВИМ ТУРИЗМОМ	385

PRODUCTION AND PROSPECTS OF OIL FLAX CULTIVATION IN UKRAINE

Zaiets Serhii,

Doctor of Agricultural Sciences, Head of the Department of Climate Oriented
Agricultural Technologies,
Institute of Climate Oriented Agriculture of NAAS

Melnyk Mykola,

postgraduate student,
Institute of Climate Oriented Agriculture of NAAS

The homeland of oil flax is the mountainous regions of China and India, as well as the Mediterranean. This crop is widespread in other countries of Asia and Europe, and in America there are the largest areas of its sowing. The area under flax in the United States is more than 1.3 million hectares, and in Canada - about 1.0 million hectares. Also about 1.0 million hectares are sown in India and Kazakhstan, somewhat less in Argentina [1].

If in the world there is a tendency to increase the production of oil flax, then among Ukrainian farmers interest in it is not stable, seasonal fluctuations are inherent. Thus, if in 2005 it was sown on an area of 25.6 thousand hectares, in 2006 it was already 51.0 thousand hectares [2]. In 2007, 2008 and 2009, there was a decrease in the sown area to 24.0, 19.0 and 40.8 thousand hectares, then in 2010, 2011 and 2012 again growth and sown 58.9, 60.3 and 55.8 thousand hectares, respectively. The largest areas of oilseed flaxseed sowing were observed in 2015 and 2016 – 62.2 and 66.8 thsd ha, and the smallest – 17.7 and 13.8 thsd ha – in 2019 and 2020. It should be noted that the highest yield of oilseed flaxseed 1.1-1.2 t/ha was obtained in 2006, 2015 and 2016, which provided the largest gross harvest of 61.5, 68.3 and 74.1 thsd tonnes. In 2020, the yield was also above 1.0 t/ha, but due to the small sown area (13.8 thsd ha), its gross production was only 15.6 thsd tonnes. In the most severe dry weather conditions, observed in 2007 and 2021, oilseed flax failed to realize its potential and formed a very low yield of 0.47 and 0.43 t/ha and gross seed harvest – 11.4 and 12.0 thsd tonnes, respectively.

That is, in Ukraine in recent years, the production of oil flax is declining. In our opinion, the main reasons that hinder the widespread use of the crop in crop rotations include the following: not very high seed productivity and significant fluctuations in gross harvest over the years; lack of varieties of domestic selection with high productivity and plasticity to adverse growing conditions; insufficient level of awareness of farmers with the multi-vector use of seeds and by-products (straw, fiber, fescue); lack of developments in zonal varietal technologies of crop cultivation, primarily in terms of their biologization and production of organic products; introduction of a 10% export duty on domestic flax seeds, which makes them uncompetitive in price on foreign markets.

That is, in Ukraine in recent years, the production of oil flax is declining. In our opinion, the main reasons that hinder the widespread use of the crop in crop rotations include the following: not very high seed productivity and significant fluctuations in gross harvest over the years; lack of varieties of domestic selection with high productivity and plasticity to adverse growing conditions; insufficient level of awareness of farmers with the multi-vector use of seeds and by-products (straw, fiber, fescue); lack of developments in zonal varietal technologies of crop cultivation, primarily in terms of their biologization and production of organic products; introduction of a 10% export duty on domestic flax seeds, which makes them uncompetitive in price on foreign markets.

In addition, there is a demand for flax seeds in the pharmaceutical and food industries, and its cake has a high feed value as an ornamental plant, in the production of fiber and building materials. In the EU and the USA, flax is especially actively used in the food industry, in particular, baking with flax is very popular. Analysts predict an increase in the share of flax in the food industry by 1.5 times, and with it the price for it will increase [3]. Note that the average purchase price for flax seeds over the past ten years has increased from 3 thousand UAH/t to 15.7 thousand UAH/t.

The popularity of flax in the world is due to its benefits and serves as a good incentive for growing in many countries, including Ukraine. In this regard, the production of oil flax has the prospect of expanding the areas in crop rotations not only in the south and east, but also in other zones of Ukraine. Studies conducted in the soil and climatic conditions of the Forest-Steppe, Polissya and Precarpathia with varieties of oil flax of forest-steppe and steppe ecotypes indicate the possibility of providing them with seed yields in the range of 1.38-2.74 t/ha depending on the weather conditions of the year [4, 5].

Oilseed flax varieties developed at the Institute of Oilseeds of NAAS (Pivdennanich, Vodohrai, Kivika, Debiut, Iisberh, Zhivinka, Zaporizhzhia Bohatyr) are distinguished by a short growing season, resistance to drought and shattering, high oil content in seeds and are suitable for cultivation in different soil and climatic zones of Ukraine [6].

Farms that have high-tech means of farming include oil flax in the structure of sown areas, introduce it into crop rotations and achieve not only high economic effect, but also take care of reducing the phytosanitary load and natural soil restoration. Given the low requirements for nutrients and good market demand, flaxseed is a valuable crop for organic production [7, 8]. And the use of modern varieties adapted to specific soil and climatic conditions of cultivation is an important environmentally sound factor in stabilizing and increasing seed yields.

Thus, Ukraine can take a prominent place in the market of healthy products and, in particular, in the production of oil flax, especially since the natural and climatic conditions allow the grown seeds to be more environmentally friendly and competitive. Even now, with relatively small volumes of oil flaxseed production, Ukraine exports it to the EU countries [9].

Due to climate change, plant diseases have spread significantly, including oil flax, which is affected by more than 15 species of fungal pathogens. It was found that due

to disease damage, the yield of oil flax decreases by 15-20%, and in the years of epiphytotic development – up to 50%. The most common diseases of oil flax are Fusarium wilt (*Fusarium oxysporum* Schl. f. lini), powdery mildew (*Erysiphe cihoracearum* DC. f. lini), rust (*Melampsora lini* (Pers.) Lev.) [10].

Given the close relationship between plant health and environmental protection, the use of environmentally friendly methods of pest and disease control with the help of biological products becomes relevant and promising. The use of biological methods of plant protection is relevant and one of the important tools for the transition to organic and ecological farming in Ukraine. The biological method of plant protection is based on the use of living organisms against pests, pathogens and weeds. There are examples of successful cultivation of organic oil flax in Ukraine. Thus, in the fields of the company "Svarog West Group" the area for growing organic flax in 2019 was 435.7 hectares, and the yield on average varies at 1.0-1.5 t/ha. The maximum yield in organic production, subject to soil and climatic conditions, reaches 2.0 t/ha [11].

Also, the use of microbiological preparations: destructors, inoculants, growth regulators, nutrients, etc. is promising for the cultivation of oil flax in organic farming. Their use in Ukraine is different, and they are widely used on cereals, legumes, vegetables and some oilseeds: inoculants – 47.9%, fungicides – 35.5%, insecticides – 8.4%, destructors – 6.4%, biorodenticides – 1.8% [12].

In a market economy, the production of competitive crop production is possible only with the introduction of new modern technologies adapted to specific soil and climatic conditions, based on the use of highly productive varieties, biological growth regulators and biological methods of plant protection.

However, the effectiveness of the treatment of seeds and vegetative plants of oil flax with biological preparations of nutritional and protective action is not sufficiently studied, and therefore research on these issues is relevant.

References:

1. Gubenko L. Oil flax: features of cultivation. Journal "Proposal", №11, 2019
URL: <https://propozitsiya.com/ua/lon-oliynny-osoblyvosti-vyroshchuvannya>
2. State Statistics Service of Ukraine. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Flax - a valuable technical crop. URL: <https://tripoli.land/ua/lyon>
4. Dziubaylo A.G., Shuvar A.M., Rudavska N.M., Dorota G.M., Tymkiv M.Y. Evaluation of oil flax varieties by productivity in the western forest-steppe zone. Foothill and mountain agriculture and animal husbandry. 2020. Issue. 68 (2). C. 53-66.
5. Drozd I.F. Influence of meteorological conditions of Precarpathia on morphological and biochemical parameters of oil flax. Scientific and technical bulletin of the Institute of Oilseeds of NAAS. 2020. № 29. C. 112-122
6. Polyakova I., Polyakov O. Oilseed flax resources in Ukraine. Proposal. 2008. № 5. C. 52-53.
7. Thomas Frei. Crop management of linseed. Research Institute of Organic Agriculture. (2016). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5SZ8M9gKI0k>

8. Growing linseed and linola in Victoria. URL: <https://agriculture.vic.gov.au/crops-and-horticulture/grains-pulses-and-cereals/growing-grains-pulses-and-cereals/growing-linseed-and-linola-in-victoria>
9. Fadeev L. Oil flax - the most valuable crop. AgroONE. 2021. №67 URL: <https://www.agroone.info/publication/olijnij-lon-najcinnisha-kultura/>
10. Flax yield due to diseases is reduced by 15-20%. Agronomy. 2018. URL: <https://agrotimes.ua/agronomiya/urozhaj-lonu-cherez-hvorobi-znizhuetsya-na-15-20/>
11. Technology of growing organic flax. SuperAgronom. 2020. <https://superagronom.com/cards/tehnologiya-viroshchuvannya-organichnogo-lonu-z-dosvidu-svarog-vest-grup-id18452>
12. Krutyakova V.I. Biological method of plant protection as an important tool for the transition to organic and ecological farming: practice of application and prospects for Ukraine. Report at the meeting of the Presidium of the Academy on November 12, 2020. http://naas.gov.ua/news/?ELEMENT_ID=6416

ПРИРОДНИЙ ЗАПОВІДНИК «ГОРГАНИ»: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА БІОЛОГІЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ

Коваленко Ігор Миколайович
проф. д. б.н. Сумський НАУ

Окунь Мар'яна Мирославівна
студ. 1м курсу спеціальності екологія Сумський НАУ

Природний заповідник «Горгани» розташований на території Надвірнянського району Івано-Франківської області. Площа заповідника становить 5344 га. Заснований природний заповідник «Горгани» у 1996 році з метою збереження реліктової кедрової сосни європейської (*Pinus cembra L.*). З 13 липня 2017 року ділянка заповідника «Горгани» площею 753,48 га входить у світову спадщину ЮНЕСКО як один з масивів букових пралісів Карпат та інших регіонів Європи.

Згідно фізико-географічного і геоморфологічного районувань територія природного заповідника «Горгани» відноситься до Зовнішньокарпатської фізико-географічної і геоморфологічної областей, а згідно геоботанічного районування України – в область Європейських широколистяних лісів, Центральноєвропейську провінцію, Східнокарпатську гірську підпровінцію, Гірськокарпатський округ смерекових лісів, Горганський район смерекових лісів у поєднанні з кам'яними розсипами і заростями гірської сосни, Горганський підрайон ялицево-буково-смерекових лісів і Вододільно-Горганський підрайон смерекових лісів.

Понад 85 % площі заповідника займає лісова рослинність. У її складі панують хвойні ліси, а широколистяні займають лише приблизно 1 % площі. Найбільші масиви заповідника займають ліси з переважанням смереки (*Picea abies L.*) - 89,1%. Деревостани сосни гірської (*Pinus mugo L.*) - 7,3%, сосни кедрової європейської (*Pinus cembra L.*) - 1,8%, ялиці білої (*Abies alba L.*), бука лісового (*Fagus sylvatica L.*) і інших порід охоплюють 1,8% покритої лісом площі. Найпоширенішими є смереково-ялицеві (2377,9 га) та буково-ялицево-смерекові (1196,3 га) деревостани. Т

У природному заповіднику «Горгани» зростає п'ята частина усіх рідкісних рослин, які збереглися в Українських Карпатах. Це 34 види вищих судинних рослин, занесених до Червоної книги України (2009). Також 39 видів рослин, які підлягають охороні на регіональному рівні. Серед них значна частка є ендеміками (видами, поширеними на незначних територіях). Це жовтець карпатський (*Ranunculus carpathicus Holub*), перестріч скельний (*Melampyrum saxosum Baumg.*), чебрець черговолистий (*Thymus alternans Klok*), фітеума чотирироздільна (*Phyteuma tetramerum L.*) та інші.

Зростають у заповіднику і рослини-релікти – представники флори давніх геологічних епох. Серед них: зелениця альпійська (*Diphasiastrum alpinum L.*)

Holub), міхурниця судетська (*Cystopteris sudetica* A. Br. et Middle), відкашник безстебловий (*Carlina acaulis* L.).

Природний заповідник «Горгани» відіграє важливу роль у збереженні рідкісних та зникаючих видів флори. На його території є види, занесені до природоохоронних списків різного рівня – міжнародних, національних і регіональних.

У заповіднику зростає 35 видів вищих судинних рослин, що занесені до Червоної книги України (2009), 39 видів, які підлягають охороні на регіональному рівні, 2 види включені до Резолюції № 4 Конвенції про збереження дикої фауни і флори та природних середовищ існування в Європі, 16 видів – до додатків Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що знаходяться під загрозою зникнення.

У складі фауни заповідника станом на 2021 рік виявлено 56 видів, занесених до Червоної книги України. Тваринний світ заповідника тісно пов'язаний з висотними рослинними поясами, тому значна частка його – види, характерні для хвойних лісів. Тут зустрічаються такі види тайгового комплексу: рись звичайна (*Lynx lynx* L.), сова довгохвоста (*Strix uralensis* L.), олень благородний (*Cervus elaphus montanus* Botes), ведмідь бурий (*Ursus arctos* L.).

З субальпійським поясом екологічно пов'язані тільки такі види тварин, як нориця снігова та тинівка альпійська. Разом з тим ареали більшості видів перекривають кілька висотних поясів.

Мешкають у заповіднику і ендемічні для Карпат хребетні: тритон карпатський (*Triturus montandoni* Bout), глушець карпатський (*Tetrao urogalus* Dombrova), сова довгохвоста карпатська (*Strix uralensis mocroua* Wolf), нориця снігова (*Chionomys nivalis ulpius* Muller) та інші.

У класі комах багато представників метеликів: красень адмірал (*Vanessa atalanta* L.), денне павине око (*Inachis io* L.), жалібниця (*Nymphalis antiopa* L.), будяківка (*Cynthia cardui* L.), бражник винний малий (*Deilephila porcellus* L.). Зустрічаються також махаон (*Papilio machaon* L.), подалірій (*Iphiclides podalirius* L.), сатурнія мала (*Saturnia pavonia* L.), які занесені до Червоної книги України. Серед твердокрилих можна спостерігати жука-самітника (*Osmoderma eremita* L.) та вусача альпійського (*Rosalia alpina* L.). На заповідній території трапляється понад 60 видів моллюсків.

Територія заповідника має типові для району Горган геоморфологічну будову, структуру рослинного покриву і тваринного світу, тому заповідник становить велику цінність для збереження, відтворення і вивчення біорізноманіття району та Українських Карпат загалом.

ECO-DESIGN AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF ENVIRONMENTAL SECURITY CITIES IN CONNECTION WITH THE DEVELOPMENT TERRITORIES, AS WELL POST-WAR RECONSTRUCTION

Gryshchenko Roman,

Master student
State Ecological Academy of Postgraduate Education and Management

Ulytskyi Oleg,

Doctor of geological sciences
State Ecological Academy of Postgraduate Education and Management

Kryvosheiev Maksym

BREEAM Assessor, Edge expert,
MK Sustainable Eng., Kyiv city

In most Ukrainian cities, a negative ecological situation has developed due to the action of urbanization factors, including man-made loads, emissions of harmful substances, air, water, and soil pollution, and accumulation of industrial and household waste. Ecocide on a global scale has been taking place since the beginning of Russia's full-scale treacherous invasion of Ukraine. Mass destruction of flora and fauna, poisoning water resources, and other actions that caused an ecological disaster were recorded in the temporarily occupied territories, as well as those already liberated. Therefore, the strengthening of environmental security, along with economic growth and social consensus, is the most important task in ensuring sustainable development and one of several priorities for state regional policy in Ukraine for the next 35 years.

The following occurs in the Encyclopaedia Modern Ukraine: "ecological security demonstrates the level of protection important vital interests a person, as well as society, collective security, the environment, and the state against real or potential threats caused by anthropogenic, natural, and other factors." The system of environmental security includes set legal, economic, technical, humanitarian and medical measures aimed at maintaining the balance between ecosystems and anthropogenic and natural loads, developing mechanisms for the improvement and prevention of environmental degradation, and taking care of people's health.

The modern trend of greening not only covers the issue of ensuring the daily life of a person but also has a significant impact on the development policy construction, energy industries and enterprises. This issue is especially acute in the context of the post-war reconstruction of Ukraine. In social networks, Ukrainians periodically discuss the prospects of the post-war reconstruction settlements. Having analysed several posts, it is possible to conclude that in society, in addition to the determination to restore the infrastructure of cities and villages, there is a clear desire to make it even

better than it was before the great war. A successful solution for the recovery of the country will be the integration of set measures in design, construction and operation, which reduces or eliminates the negative and can create a positive impact on our climate and environment, by the best practices of the world.

The trend of recent years shows that the share of the world's urban population is constantly growing, which leads to the destruction ecosystems and a decrease in the quality of life in cities, especially large ones [1,2]. The main goals and tasks of the formation new cities should be decided by ecologists, climatologists, architects, and engineers. It is worth noting that most of the existing cities have existed for hundreds of years, so it is necessary to integrate new elements of the development paradigm into the existing infrastructure to improve the standard living. These key elements should take into account not only the social and economic development of the city but also the ecological development the city, improving the ecological status the city system [3, 4].

The new paradigm of social development, called "*sustainable development*", was based on the results of causes analysis degradation surrounding the natural environment on the scale biosphere and the search for ways to overcome threats to the environment and human health. Sustainable development is defined as a form of interaction between society and nature, which ensures the survival of humanity and the preservation of the environment, current generations provide their life needs, without depriving future generations of the opportunity to also meet their own needs.

The method of our work is to determine ways to implement the principles and goals of "sustainable development" in the context of eco-design at the levels of urban planning, design of individual buildings, enterprises, and industrial-urban agglomerations.

As already mentioned above, sustainable design or sustainable development is one of the directions of the global environmental movement, its task includes protecting and restoring the environment. The priority direction for solving environmental problems using the "*Sustainability*" approach is the idea of organic integration of man-made technological products into the environment, and the ecological approach into the culture of the project [5-7].

For a visual understanding of the term "Sustainability", Fig. 1 demonstrates the ability of the "planetary-social-economic" system to interact acceptably.

Figure 1. Visualization of the term "Sustainability"

Recently, various project activities have received dynamic development. As a result of this process, most design paradigms were revised. In particular, the regulatory approach to design and ergonomics has undergone serious changes. They converge in the areas of design theory and methodology. Thanks in part to conformity assessment programs and green building codes (BREEAM, LEED, Edge, Greenship, Green Building Index, Green Key Global, GreenSL, GRESB, HQE, ICP)

As a new paradigm that promotes economic development while reducing environmental degradation and conserving natural resources, eco-design provides an opportunity to rethink our model of economic development. The traditional paradigm of efficiency is giving way to a broader definition of social progress where efficiency, equity and environmental sustainability are closely interrelated.

It is possible to identify six different types of opportunities for sustainable design of the city and industrial-urban agglomerations, Fig. 2 [8].

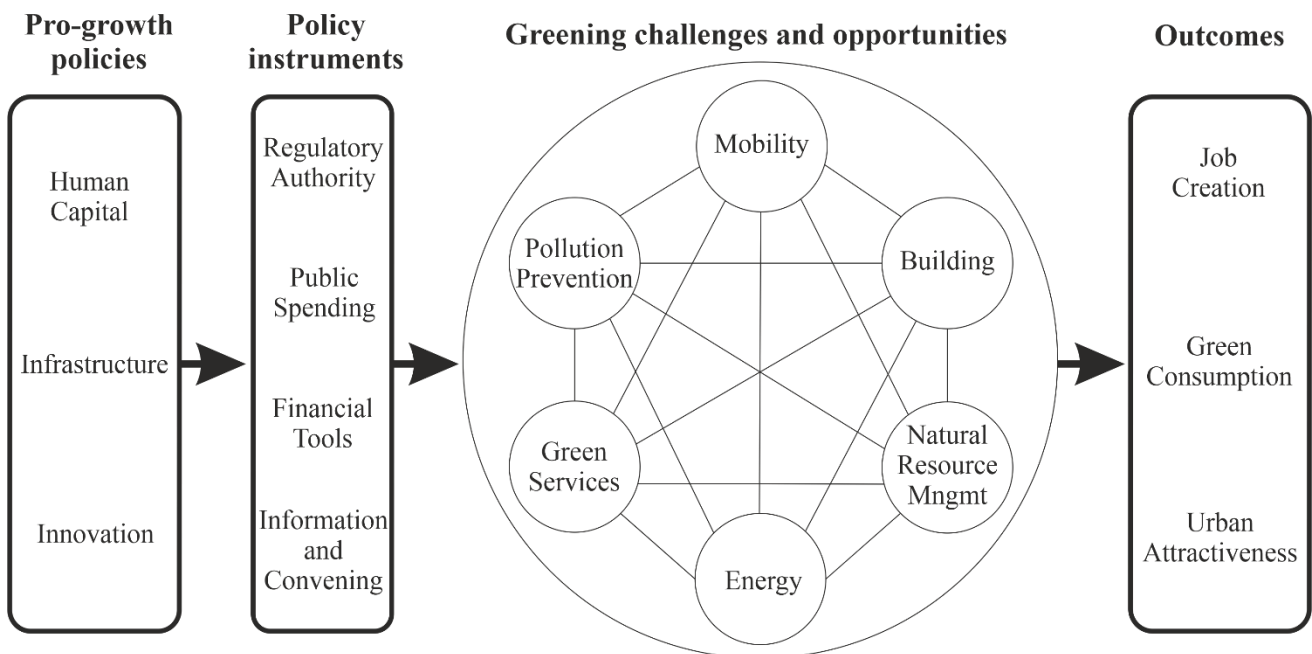

Figure 2. Framework for urban green growth and eco-design

Each group may have one or more different topical issues (eg, solid waste, air or water quality) with their unique challenges and opportunities, but which have some fundamental similarities and can therefore be logically classified under a group heading. For each, it is planned to discuss the public policies that could be applied to address the problem and the potential economic effects that could arise from the greening of these sectors, although more in-depth analysis is needed to better quantify such effects.

Where possible, evidence of economic benefits from climate change adaptation measures (e.g., loss avoidance), as well functional adaptation, will also be provided [8, 9, 10].

Having studied the relevant statements of the President, representatives of the Government of Ukraine, as well as the positions of international partners, it is possible to conclude that the main requirement: the reconstruction of Ukraine is not a return to the pre-war state, but a full-fledged development and integration into the European

Community, based on sustainable development and with taking into account the European Green Course, which is also a guarantee of the fulfilment of the Copenhagen criteria for joining the EU.

Therefore, the implementation main principles of eco-design, sustainable development, as well green building codes in the context environmental safety of cities are gaining a wider scale.

Within Ukraine, efforts to expand the concept of eco-design "sustainability design" in cities will require significant investments in many sectors, such as modernization and improvement of energy efficiency of the existing building stock and equipment, development of new infrastructure systems, in particular in the energy and transport sectors, innovative research and development in new "green" technologies.

References:

1. ACEEE (American Council for an Energy-Efficient Economy) (2010), North Carolina's Energy.
2. Future: Electricity, Water and Transportation Efficiency. Washington: American Council for an Energy Efficient Economy.
3. AESN (Agence de l'eau Seine Normandie) (2007), —Bénéfices de l'assainissement, Rapport d'étude, Seine Normandie, France.
4. Bekkering, M. (2009), From response to OECD —Local Climate Change Governance Practices Questionnaire by Mark Bekkering, City of Toronto, Environment Department, 11 August 2009.
5. Bell, M.L. et al. (2006) —The avoidable health effects of air pollution in three Latin American cities: Santiago, Sao Paulo, and Mexico City Environmental Research 100, pp 431-440.
6. Cambridge Systematics, Inc. (2009), —Moving Cooler: An Analysis of Transportation Strategies for Reducing Greenhouse Gas Emissions, Urban Land Institute, Washington, DC.
7. Capello, R., P. Nijkamp, and G. Pepping (1999), Sustainable Cities and Energy Policies, Advances in Spatial Sciences. Springer: Berlin & New York.
8. Hammer, S. et al. (2011), "Cities and Green Growth: A Conceptual Framework", OECD Regional Development Working Papers 2011/08, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5kg0tflmzx34-en>
9. Carson, R.T. and R.C. Mitchell (1993), —The Value of Clean Water: The Public's Willingness to Pay for Boatable, Fishable, and Swimmable Quality Water, Water Resources Research, Vol. 29, No. 7, p. 2445-2454
10. Carley, S. et al. (2011), —Energy-based Economic Development, Renewable and Sustainable Energy Reviews, 15, 292-295.

DEVELOPMENT OF ENERGY-SAVING TECHNOLOGY FOR LIMESTONE FIRING IN SHAFT FURNACES AND GAS EQUIPMENT FOR ITS IMPLEMENTATION

Torchinsky Anatoliy,

Candidate of Technical Sciences, Leading Researcher,
Kyiv, Gas Institute of the National Academy of Sciences

The main features of the design of limestone shaft furnaces are considered. An analysis of the influence of thermal and aerodynamic parameters on the intensification of the firing process and the reduction of natural gas consumption during lime production was carried out. A new thermal technology and a complex of new equipment for intensification of firing in mine furnaces are proposed. An evaluation of the thermal technological and economic indicators of the proposed model of lime firing in mine furnaces was carried out in comparison with traditional methods.

Key words: mine furnace, lime firing, high-speed gas burner, firing quality. Figures - 2, used literature - 16, pages - 7.

Israel is rich in limestone deposits, which are distributed almost throughout its territory. Therefore, the use of limestone and lime itself, as a product of heat treatment of limestone, has long been widely known in all spheres of human activity. Until the beginning of the twentieth century, smoke from numerous limestone furnaces spread throughout the Land of Israel until the beginning of the twentieth century. Later, the old process of heat treatment of lime production moved to a more modern level of production.

Compliance with the tradition of using limestone for cladding buildings is preserved to this day and in modern construction. Currently, lime is used in many industries: in ferrous and nonferrous metallurgy, in the oil and gas industry, in the chemical industry, in the glass industry, in the pulp and paper industry, in construction, for environmental protection, in water supply and sewerage, in agriculture, in the food industry. Almost all of these types of industry are significantly developed in Israel, so the needs for lime production are also significant.

Among the binders, lime in terms of production and fuel costs ranks second in the world after the production of cement. Lime production is mainly concentrated on shaft furnaces due to significantly lower specific energy consumption compared to rotary kilns. Despite the energy efficiency of shaft furnaces, fuel accounts for more than 50% of the cost of lime production. Therefore, due to the large volumes of natural gas consumption in the production of lime, on the one hand, and high prices for natural gas, on the other hand, technical solutions that reduce the specific consumption of natural gas spent on production are relevant.

However, shaft furnaces, due to the complexity of controlling and controlling thermal and aerodynamic firing processes in them, remain insufficiently touched by technical progress, despite their economic feasibility. The main disadvantage of shaft

furnaces is the problematic firing of material in the center of the furnace. In order to warm up the center of the furnace, the search for methods and equipment for the full heating of the material located in the axial region is constantly underway.

One of the ways aimed at solving the issue of full heating of the material located in the axial region is to reduce the thickness of the heating layer of the material. For this, shaft furnaces with an ellipse or rectangular cross section were created (for example, the Rosstromproekt design, where the section of the mine is made of a slit-like size of 1,6 x 8,0 m) [2]. Diffusion peripheral burners in two tiers are installed on the furnace. Taking into account the research in [1], where it is shown that the active firing depth of a layer of lumpy material by diffusion or injection burners reaches 0.8 m, it is possible to assume that the material in the axle section of such a furnace will be fully burned, and a sufficiently dense arrangement of the burners allows for uniform heat treatment of the material throughout the cross-section of the furnace.

For firing with a layer of small thickness at the factories of the company "Wapfingor Kalk Steinwerke Masers Schmidt" in Austria, a furnace consisting of three mines is used, and each mine has a cross-sectional area of 2 m² [3]. It is reported that at these furnaces the specific fuel consumption is 135 kg of equivalent fuel /t lime.

It is necessary to mention high-performance direct-flow regenerative furnaces, for example, furnaces of modification TSR of the company Cimprogetti (Italy) [4]. This is a complex that consists of two or three shafts interconnected by a transitional channel. Fuel is supplied through burners immersed in a layer of material. Direct-flow regenerative furnaces operate in variable modes: first the firing cycle, and then the preheating cycle. Due to cyclic preheating with the help of tilting valves in combination with the reuse of gas in the upper parts of the shaft, such furnaces must have a high thermal efficiency. But, as practice has shown, in these furnaces, in comparison with traditional cylindrical countercurrent furnaces, the specific fuel consumption is at the same level with sufficient complexity of the design of a regenerative shaft furnace.

One of the stages of the perspective development of limestone firing is the annular vertical shaft furnaces. To supply different types of fuel, the furnace is equipped with two or three levels with external combustion chambers or with peripheral burners. The furnace is called an annular because the inner cylinder creates a ring zone through which, as a rule, loading passes. The interior space can be used either for preheating limestone or for heating combustion air, which allows to increase the energy efficiency of the furnace and produce lime with higher chemical activity that cannot be obtained in a classic shaft furnace.

Great successes in the development of projects and the construction of efficient shaft furnaces with a capacity of 60... 500 tons of lime/day in their own country and abroad were achieved by such German companies as Eberhardt, Kosik, WISTRA, Wärmestelle Steine und Erden GmbH [5] .

One of the directions of intensification of material heating in the center of shaft cylindrical furnaces is the use of rotating tray switchgears, which allow accumulating a large fraction of material along the axis of the furnace [1]. This allows you to reduce the aerodynamic resistance of the layer in the axial region of the shaft and direct the combustion products from the periphery to the center.

In the world practice, along with constructive improvements to improve the technical and economic performance of shaft furnaces, a lot of attention was paid to the development of various methods and systems to achieve the mentioned goals [6, 7, 8, 9] . So in [8, 9] it is proved that modern modernization made it possible to obtain specific fuel consumption at the level of 134 kg of equivalent fuel /t of lime.

Very interesting, in our opinion, are the experiments that were carried out in the work

[10], where the influence of the time spent in the firing zone and the temperature of limestone firing on limestone activity is investigated. The above-mentioned paper describes an energy-efficient shaft furnace, in which gas is introduced into four to five tiers, and 35–40% of the total required amount of fuel is supplied to the upper tier, which contributes to the creation of a uniform temperature in the firing zone (no more than 1200 °C) and ensures the production of soft-burned lime. The above technical solution is consistent with the research of work [1], in which it is recommended for industrial implementation in a shaft furnace to have two firing zones and one limestone preheating zone and one lime cooling zone.

Along with the constructive improvements of shaft furnaces in order to intensify heat transfer in the center of the lump material layer, the main place is occupied by the improvement of gas burner devices and their placement schemes.

The shaft furnace uses single-wire diffusion gas burner devices, which are installed along its periphery. Obviously, the kinetic energy of a gas jet flowing from such a burner is much lower than that of a two-wire burner, in which the mass of leaking combustion products is much greater. Therefore, the long-distance and convective component of the gas burner devices used is extremely low, and poor mixing of gas with air leads to a high content of components of incomplete combustion of natural gas such as CH₄, CO, H₂ [1, 11].

Thus, on the basis of the analysis of the combustion of gaseous fuel in a layer of lumpy material and the peculiarities of aerodynamic and thermal processes occurring in shaft furnaces during firing, it is possible to formulate the main requirements for the thermal equipment of a shaft furnace:

1. It is necessary to ensure the flow of fuel into the middle of the shaft furnace (in its axle region), and the output of combustion products - from the middle of the shaft furnace along its axis.

2. Along the periphery, it is necessary to distribute the fuel as evenly as possible along the circumference of the furnace, as well as along its height, while it is necessary to ensure the penetration of combustion products into the central part of the shaft furnace.

From the above requirements it follows that on each tier of the shaft furnace it is necessary to have gas burner devices that would meet special requirements specific to each tier of the shaft furnace.

The proposed developed model of the shaft furnace, which combines into a single whole the latest both method and equipment for implementation, which together create a heat-technological and energy effect [12, 13] , is illustrated in Fig. 1, which presents the general view of the shaft furnace for firing lump material.

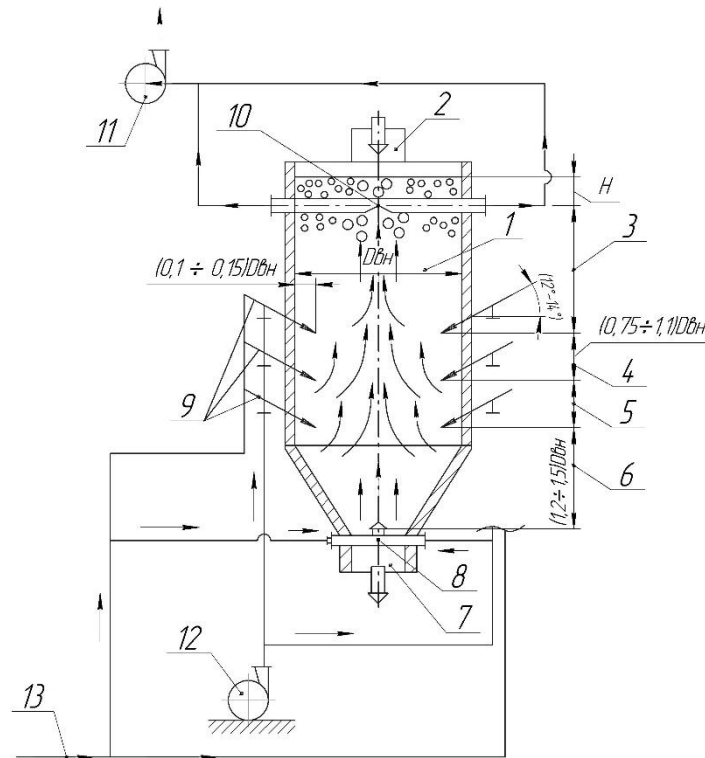

Figure 1 . The method of firing lump material and a shaft furnace for its implementation

The shaft furnace for firing lumpy material contains a lined shaft 1 with loading 2 and unloading 7 devices installed on the upper and lower levels of the shaft, peripheral 9 and central 8 burners with the formation of heating zones 3, firing 4, 5 and cooling 6, smoke exhaust 11, device for removing furnace exhaust gases 10, fan 12 air supply to the burners, gas pipeline 13. Gaseous fuel (a mixture of natural gas and air) is injected into the shaft furnace dispersed using an air-cooled balk 8 designed by the Gas Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine (IG NAS U), and also using peripheral burners 9, which are two-wire high-speed gas-burning devices of the diffusion-kinetic type of the GS series designed by IG NAS U [14, 15] and which are installed in several tiers (the figure 1 shows three tiers, which is found mainly in production practice). Uniform distribution of thermal power over the periphery of the furnace is achieved by the location of peripheral burners 9 in increments $(0,2 \div 0,3) D_{in}$ (when $D_{in} = D_{BH}$ – is inner diameter of the furnace, see Fig.1). Peripheral burners 9 in adjacent tiers are located with a shift relative to each other in the circular direction at an angle of $\beta = 360 / (N \times n)$ (where N , n – respectively the amount of peripheral burners 9 in the tier and the amount of tiers) to form a uniform overlap by burner torches of firing zones 4, 5. In addition, the burners are tilted at an angle of 10-12 degrees relative to the cross section of the furnace.

Guaranteed firing of the material in the center of the furnace is provided by the supply of natural gas through the central burner - the gas nozzle – of the air-cooled balk 8 with consumption

$$B_g^b = B_g^\Sigma \left\{ \frac{(D_{in} - 2K)}{D_{in}} \right\}^2, \text{ where } B_g^\Sigma \text{ and } B_g^b \text{ are, respectively, the total consumption}$$

of natural gas per furnace and the required consumption of natural gas by the balk; K – the length of penetration of combustion products into the layer of lumpy material:

when using traditional peripheral burners $K = 0,8 \text{ m}$ [1] , and when using peripheral gas burners of the GS series - $K = 1 \text{ m}$, but it is recommended to take $K = 0,8 \text{ m}$.

Intensive cooling of the material in the firing zone is due to the supply of gas and air in a ratio of 1: (20 ÷ 30).

The coolant (combustion products), passing towards the material, heat-processes it and is removed by means of a smoke exhaust rod 11 through a device for the removal of furnace exhaust gases 10 of the design of the IG NAN U, located in the center of the shaft furnace under a layer of lumpy material at a depth of $H = 0,5 \div 1,0 \text{ m}$ to reduce the suction of cold atmospheric air through the loading device 2.

The coolant for heating and firing is formed by mixing with the natural gas of the primary air supplied by the fan 12 through peripheral burners 9, the central burner of the air cooling balk 8, and the secondary air supplied with excess to the air-cooled balk 8 and serves as secondary air for peripheral burners 9.

The resulting lime, having passed the cooling zone 6 with a height $(1,2 \div 1,5)D_{in}$, is cooled to $t = 50 \div 80^\circ\text{C}$ and unloaded using a unloading device 7.

Elements of the developed model of the furnace with a new method and firing system, and new equipment were introduced in shaft furnaces in the production of lime at industrial enterprises of Ukraine, which are set out in [16]. Here are the main results of the implementations given in this work:

1. The study of the chemical composition of combustion products in the shaft furnace of the Zhytomyr Plant of Building Materials confirmed the effectiveness of natural gas combustion using gas burner devices of the GS series of the IG NAS U. The chemical composition of waste gases before the reconstruction of $\text{CO}_2 = 8,2 \%$, $\text{O}_2 = 15,0 \%$, $\text{CH}_4 = 0,5 \%$, $\text{H}_2 = 0,13 \%$, $\text{CO} = 0,7 \%$, and after reconstruction $\text{CO}_2 = 8,2 \%$, $\text{O}_2 = 15,4 \%$, $\text{CH}_4 = 0,0 \%$, $\text{H}_2 = 0,005 \%$, $\text{CO} = 0,07 \%$. It can be seen that the components of incomplete combustion in the second case are negligible (traces). In traditional combustion, a significant amount of products of incomplete combustion of natural gas was observed. The consumption of natural gas fuel decreased from $14000 \text{ m}^3 / \text{day}$ to $11000 \text{ m}^3 / \text{day}$, while the specific fuel consumption were respectively 144 and $114 \text{ m}^3/\text{t}$ of lime (respectively 164 and 130 kg of equivalent fuel /t lime - a decrease of 21%), which is confirmed by the acts of implementation.

2. At the shaft furnaces №1 and №3 CJSC "Tavria Construction Company" in Kherson the economic efficiency of introducing a new method and equipment for firing lime is estimated by saving natural gas 22% with the activity of the resulting lime 90%. The specific consumption of natural gas was $138 \text{ m}^3/\text{t}$ of lime before the introduction, and after that – $108 \text{ m}^3/\text{t}$ of lime (158 and 123 kg of equivalent fuel/ton of lime, respectively), which is confirmed by the acts of implementation.

The firing process on these furnaces is fully automated. Temperature and aerodynamic parameters in the area of each gas-burning device and on all tiers are controlled and automatically adjusted; - all these parameters are displayed on the PC monitor (Fig. 2).

Figure 2. Visual display of the operating parameters of the shaft furnace on the PC monitor.

In these furnaces, significant thermal efficiency was achieved due to the following factors:

- the absence of fuel shortage due to the use of efficient peripheral high-speed gas burner devices GS series;
- automatic regulation at a given level of all process parameters, which causes the absence of "underheating" or "overheating" of limestone, overheating of protective tuyeres, refractory lining and output nozzles of gas burner devices.

Conclusions and results:

A heat-technology engineering complex for heat treatment of lump material in shaft furnaces has been developed, which includes a heat engineering and aerodynamic system and thermal equipment with an automatic control system, which is new, special and unique in its technical characteristics in comparison with traditional thermal equipment for these furnaces, which can significantly improve the energy-technological and environmental efficiency of the limestone firing process in shaft furnaces, namely:

- to achieve indicators of lime activity at the level of at least 90 %;
- at the same time, the saving of natural gas is not less than 21%, and the minimum specific fuel consumption is no more than 130 kg of equivalent fuel/ton of lime - this is, practically, two times lower compared to rotary kilns and lower than the specific fuel consumption of the best designs of shaft furnaces of a foreign sample and a sample of the former USSR [3, 8, 9] .

References:

1. Табунщиков Н.П. Производство извести. - М.: Химия, 1974. - 239 с.
2. Монастырев А.В. Производство извести. - М.: Стройиздат, 1975. - 227 с.
3. Potke W. Hochgeschwindig Keitsbrenner Zwi Vergleichmobigung der Temperaturen and Ofen atmosfpare in Tunnelafen // Ziegelindustrie International. – 1985. - С.31-37.
4. Двухшахтные регенеративные печи обжига извести. - 2018. – www.cimprogetti.co.in

5. Active Lime Production Line. - 2020. - www.agicocementplant.com/cement-solutions/active-lime-production-line
6. Патент України № 75219, МПК F27B 1/00, опубл. 15.11.2005, Бюл. № 11/2005 .
7. Патент РФ № 2213918, МПК F27B 1/00, опубл. 10.10.2003 р.
8. Монастырев А.В. Эффективные отечественные шахтные печи для обжига извести фракции 40-120 мм// Строительные материалы.- май 2014.- С.83-87
9. Нестеров А.В., Батыжев Д.З. Новая жизнь шахтных печей// Строительные материалы.- март 2015.- С.49 - 51
10. Волженский А.В. Минеральные вяжущие вещества.-М.: Стройиздат, 1986.- 463 С.
11. Торчинский А.И., Чижевский В.А., Комаров П.Н. Модернизация системы обжига известнякового камня в шахтных печах Житомирского комбината силикатных изделий.// Строительные материалы и изделия. - Киев, - 2002. - №2. – С. 12-14
- 12 . Спосіб випалу кускового матеріалу у шахтній печі. Патент на винахід. № 47464 від 10 лютого 2010 р., Торчинський А.І., Сергієнко А.А., Крячок Ю.М., Ляшко О.Ю. бюл. № 3/2010 від 10 лютого 2010 р., Торчинський А.І., Сергієнко О.А., Крячок Ю.М., Ляшко О.Ю. Бюл. № 3/2010
13. Шахтна піч для випалу кускового матеріалу. Патент на винахід № 47462 від 10.02.2010 р., Торчинський А.І., Крячок Ю.М., Сергієнко О.А. Ляшко О.Ю. Бюл. № 3/2010.
14. Патент на изобретение UA 28025 C2 F23D14/00. Газовая горелка/ Торчинский А.И., Павловский Т.Н. // Бюл. № 5, 2000
15. Патент на изобретение UA 27849 C2 F23D14/00, 13/00. Газовая горелка/ Торчинский А.И., Павловский Г.Н. и др. // Бюл. № 5, 2000 г.
16. Торчинский А.И., Ляшко А.Ю., Крячок Ю.Н., Кореба С.А., Тараненко П.И., Робачук П.А., Щербина А.М. Новое оборудование и система обжига известкового камня в шахтных печах// Энерготехнологии и ресурсосбережение. – 2012. – № 3. – С. 71-75

ОСОБЛИВОСТІ ТРАКТУВАННЯ ПРОГРАМНОСТІ НА ПРИКЛАДІ «ЕЛЕГІЇ» М.ЛИСЕНКА

Глуханич Олеся Мирославівна,
заслужений працівник культури України,
викладач кафедри музичного мистецтва,
КЗВО «Академія культури і мистецтв»
Закарпатської обласної ради, Україна

Шпішак Аеліта Степанівна,
викладач кафедри музичного мистецтва,
КЗВО «Академія культури і мистецтв»
Закарпатської обласної ради, Україна

Микола Віталійович Лисенко (1842 – 1912) — засновник національної музично-творчої школи, основоположник української класичної музики. Значення його постаті для української музичної культури неоціненне – його творчість без перебільшення становить цілу епоху в історії розвитку української музичної культури. На основі глибокого вивчення української народної пісні та переосмислення творчого доробку своїх попередників, М.Лисенко створив високохудожні музичні твори майже в усіх жанрах музичного мистецтва. Зокрема, він поклав початок таким жанрам української класичної музики, як кантата, опера, фортепіанна музика, солоспів, камерно-інструментальна музика, різні форми вокальних ансамблів, опери для дітей [1].

Особливою заслугою М.В.Лисенка є те, що він перший з українських композиторів свідомо обрав метою своєї творчої діяльності створення всіх основних жанрів професійної музики на основі української народно-пісенної спадщини.

М.В.Лисенко був всебічно обдарованою особистістю. Він був не тільки прекрасним композитором, але і піаністом-віртуозом, фольклористом, яскравим громадським діячем, педагогом. Завдяки його організаційним та творчим зусиллям у 1904 році було відкрито Музично-драматичну школу. М.Лисенко не тільки керував школою та займався адміністративною роботою, він все своє життя займався педагогічною діяльністю у своїй школі. Зокрема, він викладав гру на фортепіано, елементарну теорію музики, історію музики.

З-під пера композитора вийшло 11 опер, понад 80 творів різних форм на тексти Т.Г. Шевченка, ряд композицій інструментального жанру (симфонічна фантазія «Козак-шумка», перша частина симфонії, струнне тріо та квартет, фортепіанні п'єси тощо). Також він писав музику до театральних вистав, романси і пісні на слова різних авторів, а також обробки українських народних пісень.

Сам М.В. Лисенко був блискучим піаністом. Тому цілком логічним та закономірним був його підвищений інтерес до написання музики для фортепіано. У галузі фортепіанної музики він розробляв мотиви з скарбниці народного

музичного мистецтва. Лисенко поставив українську фортепіанну музику на шлях професіоналізму, виніс її на широку концертну естраду, дав масовому слухачеві.

Особливою популярністю користуються фортепіанні рапсодії М.В.Лисенка (особливо Друга Рапсодія), «Героїчне скерцо», сюїта з 6 українських народних пісень, «Елегія», «Сумний спів» та інші відомі фортепіанні мініатюри, що увійшли в золотий фонд вітчизняної фортепіанної літератури. Сучасні дослідники оцінюють постать М.Лисенка як провісника нових модерністичних течій, що прийшли в Європу вже на початку ХХ століття. Він випередив певні стильові явища європейської музики на 20-30 років [2, 61-62].

Під елегією ми розуміємо невеликий за розмірами ліричний музичний жанр сумного характеру, із мотивами емоційних переживань, спогадів про минуле та філософських роздумів [3, 476]. Музична елегія передбачає повільний темп, камерний виконавський склад та монологічність висловлювання. Атмосфера елегійності відтворюється романтичними інтонаціями (інтонація «питання», інтонація «зітхання» - lamento), перевагою мінорного ладу над мажорним. Жанр елегії сприймається композитором буквально – як траурний спів.

«Елегія» М.В.Лисенка написана у двочастинній формі зі вступом та кодою, де друга частина дослівно повторює першу. Мелодія розвивається вільно, невимушено, чітка структура форми дозволяє їй литися без зупинок. Слід відмітити, що Лисенкові взагалі притаманна наспівність та кантиленність музичних тем. У своїх творах він спирався на народні інтонації, а українським пісням властива широка наспівність, плавність ведення мелодії. Саме такою – наспівною, кантиленною – є і основна тема «Елегії». За характером мелодія п'єси сумна, меланхолійна, наспівна, виразна та емоційна. Мелодія рухається хвилеподібно, висхідний рух чергується з низхідним, плавний поступенний рух мелодії – з широкими стрибками.

Фактура даного твору переважно гомофонно-гармонічна.

Приступаючи до вивчення музичного твору, необхідно одержати про нього загальну уяву, зрозуміти і відчувати його домінуючий настрій. Це досягається шляхом перегляду і програвання твору, в процесі якого визначаються контури майбутнього виконавського плану.

Вивчення п'єси М.В. Лисенка «Елегія» необхідно проводити за планом. Насамперед, необхідно з'ясувати зміст твору, його головні та другорядні складові частини, проаналізувати тональність, темп, ритм, структуру мелодії, необхідні виконавські засоби (штрихи, динамічні відтінки тощо). Для того, щоб якнайкраще зрозуміти образний зміст твору, необхідно знати, що програмність музики для творчості Лисенка мала велике значення.

У творчості Лисенка можна визначити дві групи програмних творів. Перша група – це яскраві та виразні картини втілення настроїв, переживань, вражень, вони максимально повно та емоційно відтворюють сприйняття автором оточуючої дійсності. До цієї групи належать такі твори, як «Признання», «Момент розпачу» та «Момент зачарування», «Враження від радісного дня», «Сумний спів», елегія «Журба», вальс «Розлука», «Мрія», «На солодкім меду». Характерною особливістю цих творів є творче узагальнення народнопісенних

інтонацій та виразної авторської мелодики, без прямого цитування народних пісень.

Друга група характерна не лише для творчості Лисенка, але для багатьох українських композиторів, до неї належать твори так званого фольклорного типу програмності. Ці твори містять у своїй основі народнопісенну тематику, цитування оригінальних народних мелодій, інтонацій тощо. При цьому оригінальність творчого підходу Лисенка до цитування народнопісенних інтонацій полягає в тому, що він відходить від традиційного трактування фольклорних першоджерел, намагаючись у першу чергу створити завершений художній образ у власному розумінні та трактуванні. Він органічно поєднує традиційні мелодії з сучасними для нього засобами музичної виразності. До цієї групи творів належать, зокрема, «Українська сюїта в формі старовинних танців на основі народних пісень» ор.2, окремі обробки народних пісень. При цьому творчий стиль композитора яскраво романтичний, емоційний, сповнений драматизму, а часом і трагізму. Видатний український композитор С. Людкевич назвав М.Лисенка «українським національним романтиком у музиці» [4, с. 287].

Оскільки «Елегія» М.В. Лисенка є програмним твором, де програмність визначається самою назвою твору, при роботі над даним твором насамперед виконавець повинен зуміти проникнутися почуттями та відчуттями композитора у той момент, коли він створив цей твір. Також важливим є створити образний план виконання п'єси.

Програмність тут має умовний характер, вона виражається не у відображенні якихось дій, а скоріше у змалюванні станів, настроїв.

Всю роботу над твором можна умовно розділити на три етапи:

- аналіз нотного тексту твору та його розбір;
- детальне опрацювання технічних труднощів твору;
- створення власної художньої інтерпретації твору у залежності до відображення авторського задуму.

Роботу над «Елегією» потрібно розпочати із досконалого вивчення нотного тексту твору. До цього питання слід віднестися максимально уважно, так як грамотне виконання нотного тексту є необхідною умовою для професійного виконання твору.

Твір дуже різноплановий як у відношенні образного змісту, так і в ритмічному плані. Тріольний ритм тут місцями поєднується з дуолями, що вимагає уважного ставлення. Все це ускладнюється широким діапазоном звучання мелодії. Слід при цьому відчувати пульсацію долей у такті та орієнтуватися на сильну долю такту.

Також вдумливої роботи вимагає фактура твору, вона охоплює практично всю клавіатуру. Широкі стрибки у лівій руці необхідно пропрацювати окремо на точність попадання.

При виборі темпу твору слід звернути увагу, щоб він не був занадто повільним, бо тоді мелодія не буде литися, а буде стояти на місці. При цьому при виконанні даного твору потрібно звертати увагу на те, щоб рух мелодії не припинявся на тривалостях з крапкою, мелодія повинна плавно рухатися далі.

Твір має велику кількість агогічних відхилень, тут є невеликі прискорення до кульмінації з подальшим заповільненням до закінчення фрази.

При розучуванні твору не слід довго затримуватись на повільному темпі, адже твір кантиленний, а в занадто повільному темпі губиться внутрішній рух мелодії.

Оскільки ця п'єса є кантиленною, звук тут відіграє дуже важливу роль. При роботі над підготовкою до концертного виконання твору дуже важливу роль відіграє робота над якісним глибоким звуком. Хоча переважно твір виконується динамічним відтінком *mf*, звук при цьому не повинен бути різким.

Особливо важливим є розподілити силу звуку при виконанні *cresc.* та *dim.* Починати кресендо слід з такого по силі звуку, щоб вистачило запасу для повноцінного наростання сили звуку, і при цьому щоб звук не став занадто різким, форсованим.

Також при роботі над твором слід звернути увагу і на те, щоб вибудувати загальний план твору по наростанню. Хоча у нотному тексті твору і не проставлені всі найдрібніші динамічні відхилення, слід обов'язково робити динаміку всередині кожної музичної фрази.

Творчий стиль М.Лисенка близький до стилю іншого видатного романтика ХІХ століття – Ф.Шопена. Як відзначає Р. Сулім, «виконавські принципи Лисенка були близькі манері Шопена-піаніста» [5, 20]. Обом композиторам властива емоційна наповненість музичних творів, їх глибокий художньо-образний зміст, що вимагає від виконавця неодмінної емпатії, самозаглиблення в художній образ та втілення його за допомогою всього арсеналу виконавських засобів музичної виразності.

При виконанні «Елегії» М.Лисенка дуже важливу роль відіграє фразування. Слід виконувати мелодичну фразу ніби «одним подихом», об'єднуючи кілька дрібніших побудов в одну фразу. Але, з іншого боку, кожна така дрібніша фразаскладова повинна бути чітко проартикульована, повинна зберігатися її ясність та чітка структура. Необхідно при виконанні «Елегії» слідкувати, щоб музичний матеріал не дробився на дрібні шматки, не розсипався на окремі мотиви чи побудови. Навпаки, слід домагатися єдності, нерозривності, цілісності виконання.

«Елегії» властиве широке фразування. До середини музичної фрази слід зробити невелике кресендо, а до завершення фрази – невелике дімінуендо. Така динаміка всередині фрази робить виконання твору більш цікавим та різноманітним, наповнюючи музичну канву твору динамічним багатством.

Також дуже важливим при роботі над даним твором є опрацювання штриха *legato*, оскільки він є основним при виконанні кантиленної мелодії. У веденні мелодії не сміє бути ніяких акцентів, поштовхів, мелодія повинна литися плавно та безперервно.

Отже, для того, щоб максимально відтворити настрій п'єси «Елегія» М.Лисенка, необхідно насамперед оволодіти всіма технічними та звуковими прийомами гри.

Підсумковим етапом у роботі над музичним твором є підготовка до концертного виконання твору. На цьому етапі виконавець повинен програвати весь твір від початку до кінця, намагаючись правильно розподілити свої сили. Важливим є при таких програваннях аналізувати всі допущені помилки і при наступному програванні намагатися їх не допускати.

Список літератури:

1. Корній Л. П. Історія української музики. Ч. III. – XIX ст. Київ; Нью-Йорк: Вид. М. П. Коць, 2001. 478 с.
2. Козаренко О. Диво самозростаючого логосу // *Музика*. 2013. №1. С. 60–63.
3. Словник української мови: в 11 томах. Том 2, 1971. Стор. 467.
4. Людкевич С. Микола Лисенко як творець української національної музики Людкевич С. П. Дослідження, статті, рецензії, виступи: у 2-х т. Львів: Дивосвіт, 1999. Т. 1. 292 с.
5. Сулім Р. Муза романтизму. *Музика*. 1996. №5. С.20-21.

ПОЛІЖАНРОВІСТЬ У ХОРЕОГРАФІЇ

Марченко Валерій,

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
заслужений діяч мистецтв України,
директор ННІ «Академія мистецтв імені С. С. Прокоф'єва»
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Гільмуліна Каріна,

Магістрант
Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтв

Синтезовані форми формуються у межах різновидів хореографії, тобто окремі традиційні усталені види, що доповнюються інноваційними рухами (рок та популярні танцювальні напрями, соціалістичний балет, естрадний танець, постмодерністський балет, танцювальний спектакль). Інтегративні форми є взаємопроникнення засобів різних видів мистецтва та соціальних форм (танцювальна аеробіка, фітнес, спортивний танець - рок-н-рол).

Однак доцільно виділити імпровізацію як окрему форму, що постає як спроба прямо, зараз і одночасно передати художніми засобами власні почуття і переживання, знайти відповідні їм форми художнього втілення.

Г. Степаненко характеризує багатожанрові модифікації у сучасній українській академічній музиці як такі, що відтворюють синтез народного співу, танцю та симфонічного звучання оркестру через поєднання сучасної танцювальної лексики з елементами давньої народної семантики. Трансформація танцювальних форм та зміна естетичних уподобань та уподобань глядачів призводить до появи нових мистецьких явищ, що активно впливають на розвиток культури в Україні.

О. Касьянова наголошує: «Інтегративний характер сучасних втілень художніх творів спонукає до універсальної підготовки артиста, здатного опанувати всі компоненти видовищного синтезу. На цьому фоні зростає роль хореографії як ефективного інструменту створення помітно зростає пластично-просторовий образ вистави.

Сценічна хореографія – це платформа, що перетворює театральні вистави загалом, сплав як різних жанрів танцю, так і різних видів мистецтва та його парадигм. Осучаснюється виразність краси людського тіла, стану душі людини, її чуттєвих основ, у єдину картину свого буття, що виникає на сцені внаслідок новаторських модернізацій хореографії, музики, світла та відео.

Творчий задум хореографа може залучити новаторський синтез: синтетичний характер танцю, різноманіття принципів та форм взаємодії різних компонентів танцю, оригінальність сценографії.

Сучасний твір відтворює хореографічну еклектику, тобто. свого роду симбіоз різних зв'язків хореотексту. Класичну хореографію можна поєднувати з елементами контемпо чи інших сучасних стилів.

Таким чином, поліжанровість у хореографії є складним і багатогранним явищем, що свідчить про таку властивість культури, як самоорганізація і саморегуляція. Креативність і новаторство хореографії як наслідок, їхня багатожанровість є наслідком хореографічної саморегуляції.

Список літератури

1. Касьянова О. Підготовка режисера-хореографа в реаліях сьогодення. – Київ: Київське музикознавство. 2018.-С. 54-60.
2. Мова Л.В., Марченко В.В. Природа тіла в контексті танцю в реаліях війни: психолого-педагогічний концепт. Наукові записки : [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; упор. Л. Л. Макаренко. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. – Випуск CLIV (154). – 220 с. – (Серія педагогічні науки).
3. Степанченко Г. У пошуках «Цвіту папороті». Київ. Українська музична газета. 2017. No 4. С. 5.

НІНЕЛЬ САМОХВАЛОВА: ЕСКІЗИ ТВОРЧОГО ПОРТРЕТУ НА ПЕРЕТИНІ ДВОХ СТОЛІТЬ

Рябцева Ірина Михайлівна,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри історії та теорії музики
Дніпропетровська академія музики ім. М. Глінки

Метою даної статті є актуалізація уваги до творчості Нінель Леонідівни Самохвалової, яка від 2008 року мешкає в Португалії, але не пориває зв'язків із Україною та залишається в складі Національної Спілки композиторів України як композитор і як музикознавець та своєю невтомною енергією, різнобічною творчою та педагогічною діяльністю збагачує сучасну панораму українського музичного часопростору.

Ім'я Нінель Самохвалової вперше з'явилося у числі тих молодих музикантів, які привернули увагу широкого кола шанувальників сучасного мистецтва, на початку 90-х років ХХ сторіччя. В 1990 році на Київському фестивалі «Композиторська молодь України» у виконанні Національного симфонічного оркестру під орудою А. Кирпаня вперше прозвучала її одночастинна симфонія «Discordia». Успіх прем'єрного виконання знайшов позитивний резонанс у професійної аудиторії. А вже за два роки по тому, симфонія «Discordia» двічі була виконана симфонічним оркестром обласної філармонії в Дніпропетровську (суч. м. Дніпро) за диригуванням В. Білінова.

Нінель Самохвалова відома як композитор, музикознавець, піаністка, член Національної Спілки композиторів України [1]. Її творчі зацікавлення та ґрунтовна професійна майстерність формувались у роки навчання на фортепіанному факультеті Донецького музично-педагогічного інституту (1974–1979), а пізніше, в класі професора кафедри композиції та інструментування Київської консерваторії (нині – НМАУ ім. П.І. Чайковського) Г.І. Ляшенка (1985–1990) та в аспірантурі Національної музичної академії України ім. П.І. Чайковського, яку вона закінчила 1992 року. Від 1990 року мешкала в м. Дніпропетровську (суч. – м. Дніпро), де разом із чоловіком – органістом Володимиром Самохваловим – працювала в Дніпропетровському обласному Будинку органної та камерної музики на посаді заступника директора та художнього керівника.

ВИКОНАННЯ ТВОРІВ, ВИЗНАННЯ. Саме в місті на Дніпрі розгортається активна творча та професійна діяльність мисткині. Її твори неодноразово виконувались у програмах концертів, фестивалів, конкурсів, що проходили в обласному центрі. Не менш важливими були й виконання її творів у програмах міжнародних фестивалів – «Київ Музик Фест» (Київ, 1998, 1999, 2000, 2004), «Контрасти» (Львів, 1999). По-справжньому «зірковим» став для Нінель Самохвалової 2000 рік. Саме того року відбувся її авторський концерт у Дніпропетровському Будинку органної та камерної музики та були реалізованими її творчі проекти: «Перший міжнародний фестиваль музики

І.С. Баха у Дніпропетровську», «Твори композиторів Дніпропетровщини у виконанні творчих колективів та солістів Будинку органної та камерної музики», проект Студентська філармонія «Гаудеамус» для студентів ВНЗів м. Дніпропетровська. Того року твори Нінель Самохвалової звучали й на різноманітних заходах інших міст України: в програмі концерту до 90-річчя від дня народження Котляревського А.М. (м. Київ), на Першому Подільському фестивалі органної та камерної музики (м. Хмельницький). Активна дієва позиція, творча креативність і пульсуюча енергія молоді мисткині привертала увагу не тільки численній аудиторії, а й готовність до творчої співпраці молодих колега-музикантів та одночасно й вимогливу увагу старших. Своєрідним підсумком першого творчого десятиліття в м. Дніпрі стала підготовка та вихід на екрани обласного телебачення авторської програми «Мистецька родина Самохвалових» (автор і ведуча – Поставна А.К., голова Дніпропетровської регіональної організації НСКУ, 2000), а також включення творів Нінель Самохвалової в програми тематичних циклів на обласному радіо (автор і ведуча Поставна А.К., голова Дніпропетровської регіональної організації НСКУ, 2000). Все разом не тільки маркувало, а й засвідчувало визнання творчої діяльності Нінель Самохвалової і як музикознавця, і як композитора. Насичене важливими подіями десятиліття було позначено також і поглибленням наукових пошуків, розвідок, самозаглиблення.

НАУКОВІ ПОШУКИ. В переліку музикознавчих науково-дослідницьких матеріалів Н. Самохвалової, зазначених на сайті НСКУ, знаходимо чотири публікації [1]. Це тези доповіді на тему «Філософема А.Н. Скребіна в контексте провидческой доктрини Всеединства» на науково-теоретичній конференції (Нижній Новгород, 1992); тези доповіді на тему «Про нормативний принцип творчості О.М. Скребіна» на Всеукраїнській науково-теоретичній конференції (Дрогобич, 1997); наукова стаття «Про світоглядні принципи О.М. Скребіна» в збірці «Філософія, культура, життя» (Вип. 8) міжвузівської збірки наукових праць (Дніпропетровськ, 2000); «Поетика як специфізована категорія музикознавства» в збірці «Філософія, культура, життя» (Вип. 9) міжвузівської збірки наукових праць (Дніпропетровськ, 2000. На жаль, в електронному варіанті мережі інтернет ці матеріали на даний час недоступні. Проте, була наявною можливість познайомитись із друкованим виданням тексту статті Н. Самохвалової «Про світоглядні принципи О.М. Скребіна», розміщеної на шпальтах культурологічного журналу «Монастирський острів» [2]. Матеріали статті засвідчують глибоке занурення авторки у дослідження проблеми синтезу мистецтв у Всесвіті, філософії музики, переконливістю аргументацій про органічний слав у творчості О.М. Скребіна різних видів діяльності – композиторської та виконавської звукотворчості, філософії та поезії. Авторка доводить: «Втілюючи індивідуальну філософему в звукоформу, митець створює новий тип «буттєвості» філософії і збагачує, власне, російську філософську традицію, представлену раніше виключно літературно-художніми зразками» [2, 75]. Власне, розуміння філософії композитора, авторка доводить на підставі ґрунтовного аналізу драматургії та інтонаційного розвитку «Поєми екстазу» та

«Поєми Прометей» О. Скрябіна, підкріплюючи свої висновки аналізом архівних матеріалів із Особистої бібліотеки О.М. Скрябіна з архіву Будинку-музею композитора в Москві, що засвідчують роботу митця над цікавими йому філософськими джерелами.

ТВОРЧИСТЬ. І все ж, стрижневим осередком різнобічної реалізації талановитої мисткині була її композиторська творчість. Провідні теми, що знаходять втілення в різних жанрах, пов'язані, перед усе, з усвідомленням різних філософських концепцій, особистими роздумами, міркуваннями, спробами пошуку відповідей на «вічні питання». Матеріальне й духовне, земне й божественне, реальне й невидиме містичне, життя та смерть як діалектична єдність протилежних, але в той же час взаємозумовлюючих та обов'язкових складових нескінченного БУТТЯ, символіка природи, семантика інтонації, семантика тембру – ось багатогранний спектр образів, світ її звукотворчості. У цьому бачиться прояв архетипу софійності, який генетично пронизує українську культуру. Культуру як пам'ять поколінь, як відтворення історичного досвіду в його потенційності, як свободу розвитку людської особистості, сутнісних сил. В цьому, виявляється, на нашу думку, національна природа світосприйняття Нінель Самохвалової. Адже, в основі української культури лежать певні наскрізні символічні структури, чи архетипи. Насамперед – архетип софійності. Антична ідея софійності пов'язана з розглядом світу як тексту, як книги. Відповідно ідеї софійності, кожен предмет зовнішнього світу – це не лише річ, а й символ для здобуття сенсу, що перебуває в основі буття. Мудрість, за античним виміром, включає дві складові поняття. З одного боку – Логос, тобто, розум чи рацію; з іншого боку – Софія, мудрість, що розосереджена у речах. Ідея софійності лежить в основі української культури, будучи наскрізною для всіх часів, охоплюючи і далеке минуле, і сьогодення. Світобудова як абсолютна гармонія, у центрі якої людина духовна. Ідея гармонії світу, гармонії всього суцього, що є творінням Вищого Розуму, своєю чергою, генетично пов'язана з глибинним пантеїстичним усвідомленням світу, як єдності природи та людини, що є основою слов'янського язичницького світосприйняття. Людина, як розумна істота, наділена логосом, здатністю аналітично мислити, але, передусім, як творіння духовне, наділене здатністю відчувати й пізнавати світ на рівні емоційному, чуттєвому. Тобто, людина духовна – це мета і сенс Божественного створіння, сутність Божественного промислу. Згадаймо українські вишиванки, або полотна народної художниці Катерини Білокур, чи гравюри українського бароко – всі вони зображують світ, як сад, світ, як книгу. Чи не в цьому прояв архетипу софійності, який генетично пронизує українську культуру? Проникнення в генетичну сутність національного світосприйняття, трансформація глибинних витоків крізь призму емоційно-насиченої звукотворчості, пристрасний тон висловлювання – визначає зміст і бачення, усвідомлення свого покликання композитором Нінель Самохваловою.

Провідне місце в її творчості займають камерно-інструментальні та камерно-вокальні твори: «**Post scriptum**» (1977) для органа, в якому головною темою є тема двобою життя та смерті (редакція для фортепіано 1999 р.). Твір звучав на

Міжнародному фестивалі «Київ Музик Фест'98». **«Епіграми» (1991–1999) для фортепіано** [3]. Цикл складається з п'яти мініатюр, написаних у жанрах старогрецької літургійної епіграми: «Евкомій», «Ямб», «Глосса», «Інвектива», «Елегос»; (редакція для органа – 1998 р.). **«Сурми та дзвони» (2000) для органа** [4]. Провідною ідеєю твору є відтворення тембрової та семантичної стихії звучання цих інструментів, як своєрідних символів у їх багатобарвності та розмаїтті. Тріумфальність крайніх розділів п'єси рел'єфно підкреслюється завдяки споглядальному характеру середньої частини композиції. **«Колисанки»(1992)** – збірка обробок західноукраїнських пісень **для голосу та фортепіано** (редакція для голосу та органа – 1999 р.) вражають своєрідністю колориту та витонченістю художнього чуття автора в роботі з аутентичними фольклорними зразками. **«Ave Maria» (1998) для голосу та органа** (редакція для голосу та фортепіано -1999 р.) – відкриває світ духовного, позачасового, вічного. Твір неодноразово виконувався в Дніпропетровську та Києві, звучав на Міжнародному фестивалі «Київ МузикФест'99» та в концерті «Посвята А.М. Котляревському» (Київ, 2000).

Постійним є інтерес авторки до різних жанрів хорової музики. Всі твори написані для хору а'capella [5]. **«Сонети» на вірші Лесі Українки (1993) для жіночого хору** – хоровий диптих, овіяний поетичністю та тонким психологізмом. **«Колисанка Оріяни» на вірші Ліни Костенко (1997) для жіночого хору** зачаровує своїм національним колоритом. Підсумком творчої співпраці з колективом чоловічого хору м. Рівне став цикл **«Дякуйте Господу» на канонічні тексти Псалмів Давидових (2000)**. Твір витриманий в «білій» діатоніці, елементи «архаїки» цікаво поєднуються з сучасними композиторськими прийомами. Зовсім інший за характером, втриманий у тендітному прозоро-імпресіоністичному колориті хор **«Світло поживклого листя» на вірші Валерії Самохвалової (2000) для чоловічого / жіночого хору**. Написаний на текст молодшої доньки Нінель Самохвалової – Валерії, юної поетеси, лауреата Першої премії конкурсу «Собори наших душ», – твір захоплює ліричністю, вишуканістю та щедрістю мелодико-гармонічних та сонорних ефектів.

Дуалістична концепція світобачення покладена в основу одночастинної **симфонії «Discordia» (1990)**. Програмна назва, подана авторкою англійською. В перекладі українською з латини означає *розбрат* (російською – *раздор*). В основу одночастинної симфонії, за словами авторки, покладена дуалістична концепція світобачення. Це зумовило контрастне співставлення двох полярних образних сфер, інтенсивність ремінісценцій. Звідси походить і концепція часу як континуальності з взаємопроникненням різних емоційно-психологічних сфер, одночасною течією багатьох музично-художніх комплексів. Це потік, у якому вони впливають час від часу, несподівано, без підготовки.

В побудові «Discordia» використано принцип розсердженого циклу подвійних варіацій, прийом оновленого повтору і різні типи остинато. Весь тематизм побудований на діатонічному блоці, складеному зі звуків відновлених дзвонів Успенського собору в м. Володимир-Волинському. Мелодичні лінії

подаються у вільному розвитку тематичних зернин при постійному їх оновленні. Вертикаль будується на принципах поліладовості, лінійної поліфонії, на багаторазовому паралельному розгортанні декількох пластів. Загальна будова «Discordia» концентрична: з поверненням наприкінці твору до свого джерела – імпульсу-кластера, як знаку-символу тієї енергії, що є імпульсом народження життя та водночас, і символом всепоглинаючого хаосу. Так знаходить своє відображення ідея «вічного кола» – граничності людського життя і безмежності нескінченного буття.

Література

1. Самохвалова Нінель Леонідівна. Сайт Національної спілки композиторів України. URL: <https://composersukraine.org/>
2. Самохвалова Н.Л. Про світоглядні принципи творчості О.М. Скрибіна. *Культурологічний журнал «Монастирський острів»*, № 4, Дніпропетровськ, Бібліотека «Вільної думки», Листопад–Грудень 1994 р., 73–85.
3. Самохвалова Н.Л. «Епіграми» для фортепіано. Дніпропетровськ. 2005. «Сердюк».
4. Самохвалова Н.Л. Твори для органу. Дніпропетровськ. 2005. «Сердюк».
5. Самохвалова Н.Л. Хорові твори. Дніпропетровськ. 2004. «Сердюк».

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДИРИГЕНТСЬКОЇ ПРОФЕСІЇ

Симеонова Юлія Віталіївна,

кандидат мистецтвознавства,
старший викладач кафедри музичного мистецтва
Київського національного університету культури і мистецтв
м. Київ, Україна

До диригента висуваються надзвичайно високі вимоги. Йому потрібно мати добре розвинений слух, відчуття ритму, музичну пам'ять. Він має володіти навичкою виконавського аналізу партитури, розумінням архітектоніки та динамічності розвитку форми твору, вірним відчуттям його образно-музичного змісту.

Які якості необхідні музикантові для того, щоб стати диригентом. Кваліфікованому музикантові-виконавцю не обов'язково мати педагогічні здібності та навички, але для диригента вони важливі не менше, ніж здібності виконавські. Не кожен музикант, працюючи з оркестром, вміє повноцінно здійснювати свої виконавські наміри, а тим часом саме тут закладаються основи майбутнього виконання, реалізуються мистецькі задуми.

Існує ще одна сторона диригентської спеціальності, яка є каменем спотикання для багатьох чудових музикантів - виконавців і композиторів, що стають за диригентський пульт. Вона залишається загадковою областю диригентської професії, яка досі не розкрила своїх таємниць. Це вміння впливати на виконавців.

При начебто подібних прийомах мануальної техніки різні диригенти мають різний вплив на виконавців. Іноді ми бачимо приклади, коли окремі музиканти, навіть без попереднього навчання, зненацька виявляють здатність керувати виконанням. Це породжує уявлення про те, що ступінь впливу диригента на виконавців залежить не так від прийомів диригентської техніки, як від якихось особливих «сил», особливих властивостей психіки, володіння якими дано не кожному музиканту. До цих пір можна зустріти твердження, що диригент впливає на тих, хто грає силою навіювання, «магнетичною силою», деякими флюїдами тощо. Дійсно, керуючи виконанням, диригент певним чином впливає на психіку граючих. Але зрештою це відбувається через мануальну техніку. Вольові зусилля диригента, що прагне за допомогою виразного жесту передати свої виконавські наміри, за відсутності достатньої техніки можуть привести лише до скутості диригентського жесту. Відомо також, що значний вплив на виконавців має прояв темпераменту, емоційний фактор виразної жестикуляції. І це справді так. Однак і темперамент диригента так само проявляється в самих прийомах мануальної техніки. За відсутності темпераментна жестикуляція набуває хаотичного характеру і ні до чого позитивного не призводить.

Сила впливу диригентського мистецтва залежить від вольових якостей і темпераменту диригента. Цими якостями часто володіють і ті музиканти, які виявляються не в змозі подолати якийсь бар'єр, що не дає можливості з'явитися

за заповітним пультом як повновладний керівник виконання. Все це говорить про те, що для оволодіння мистецтвом диригування необхідно мати відповідні здібності, в які, крім музично-виконавчих даних, входять і вольові якості, і темперамент, і багато іншого. І тим не менш визнання вирішальної ролі спеціальних здібностей як фактора, що лежить в основі диригентського впливу, диригентського мистецтва, все ж таки не наближає нас до з'ясування механізму цього впливу. Ще раз підкреслимо, що визнання ролі диригентських здібностей, включаючи темперамент, вольові якості, все-таки недостатньо. Потрібно ще зрозуміти, в чому полягають ці здібності, з чого складаються, а головне – як впливають на формування мануальних засобів диригента. На це питання ми поки що не маємо однозначної відповіді. Кожен диригент уявляє зміст здібностей по-своєму.

Треба думати, що музиканти XVII—XVIII століть мали природні дані та якості не меншого рівня, ніж музиканти нашого часу, проте ні сам музичний матеріал, ні умови ансамблевого виконавства не вимагали від диригента тих якостей, які пред'являє до них сучасний рівень цього мистецтва. Тому теза про «вродженість» диригентського таланту не повинна розглядатися настільки прямолінійно. Саме у зв'язку з тим, що диригентське обдарування є складним комплексом задатків, здібностей і якостей, воно є таким рідкісним і винятковим.

Зі сказаного випливає, що складові диригентського комплексу вимагають відповідного розвитку. Однак кінцевий його результат залежить від спрямованості навчання та умов, у яких воно протікає. Той, хто бачить перед собою високий клас оркестрового виконавства, так само як і яскраві приклади диригентського мистецтва, прагнучим подібних досягнень. На противагу цьому музикант, що має справу зі зразками невисокої якості диригування, знаходиться в іншому становищі і в сенсі власних устремлінь, оскільки у нього немає уявлення про вершинні досягнення мистецтва. Якими б не були дані музиканта, комплекс його диригентських здібностей безперечно вимагає цілеспрямованого розвитку, що відповідає найвищим виконавським завданням.

Список літератури

1. Карпенко Є., Крамська С. Вивчення хорового диригування в умовах дистанційної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2021, № 1 (105) DOI 10.24139/2312-5993/2021.01/402-414
2. Теряєва Л. Активізація творчої діяльності студентів на заняттях з хорового диригування. *Освітологічний дискурс* 3-4 (38-39) (2022): 107-116.

МЕТОДИ, НАПРЯМКИ ТА ДОСЯГНЕННЯ БІОТЕХНОЛОГІЇ

Остапець Ірина Петрівна

Вчитель біології

Потоківська гімназія №33

Кременчуцької міської ради

Кременчуцького району

Полтавської області

Біотехнологія (Βιοτεχνολογία, від грец. βίος — життя, τέχνη — мистецтво, майстерність і λόγος — слово, навчання) — використання живих організмів і біологічних процесів у виробництві. Біотехнологія — міждисциплінарна галузь, що виникла на стику біологічних, хімічних і технічних наук. З розвитком біотехнології пов'язують вирішення глобальних проблем людства — ліквідацію нестачі продовольства, енергії, мінеральних ресурсів, поліпшення стану охорони здоров'я і якості навколишнього середовища. Біотехнологія — це наука, яка розповідає про способи створення різних речовин або рішення деяких технологічних задач за допомогою природних біологічних складових (рослинних клітин, мікроорганізмів, тварин). Можна зазначити, що відбувається маніпуляція живими клітинами для досягнення певного результату.

З найдавніших часів людина використовувала біотехнологічні процеси при хлібопеченні, приготуванні кисломолочних продуктів, у виноробстві тощо, але лише завдяки роботам Луї Пастера у середині 19 століття, що довели зв'язок процесів шумування з діяльністю мікроорганізмів, традиційна біотехнологія одержала наукову основу.

У 40-50-ті роки 20 століття, коли був здійснений біосинтез пеніцилінів методами ферментації, почалась ера антибіотиків, що дала поштовх розвитку мікробіологічного синтезу і створенню мікробіологічної промисловості.

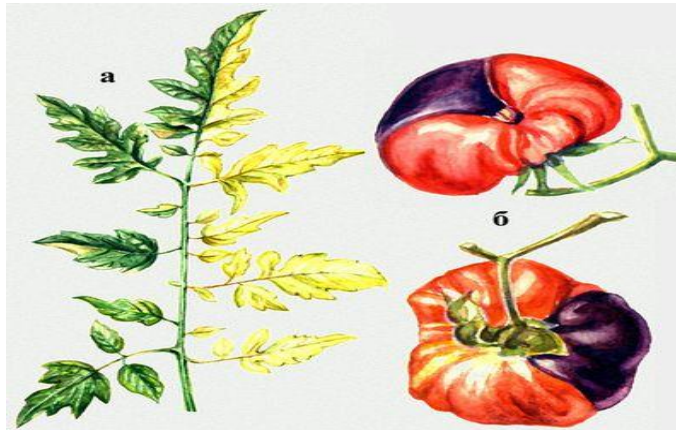
У 60-70-ті роки 20 століття почала бурхливо розвиватись клітинна інженерія.

Зі створенням 1972 групою П. Берга у США першої гібридної молекули ДНК *in vitro* формально пов'язане народження генетичної інженерії, що відкрила шлях до свідомої зміни генетичної структури організмів таким чином, щоб ці організми могли робити потрібні людині продукти і здійснювати необхідні процеси. Ці два напрямки визначили образ нової біотехнології, що має мало спільного з тією примітивною біотехнологією, яку людина використовувала протягом тисячоріч. Показово, що в 1970-ті роки дістав поширення і самий термін біотехнологія. З цього часу біотехнологія нерозривно пов'язана з молекулярною і клітинною біологією, молекулярною генетикою, біохімією і біоорганічною хімією. За стислий період свого розвитку (25-30 років) сучасна біотехнологія не тільки досягла істотних успіхів, але і показала необмежені можливості використання організмів і біологічних процесів у різноманітних галузях виробництва і народного господарства [1].

У результаті біотехнологія дозволяє отримати продукти для охорони здоров'я, продовольчої та хімічної промисловості, сільського господарства. Цікаво, що деякі продукти неможливо було б отримати будь-яким іншим способом.

Основні методи молекулярної біології, які застосовують у біотехнології

Метод соматичної гібридизації — поєднання соматичних клітин різних тканин або організмів для отримання нових комбінацій ознак організмів (таким чином, отримують організми - химери).

Організми – химери

Метод культури клітин (тканин) — виділення й перенесення клітин з організму на поживні середовища для отримання генетично однорідних популяцій клітин. Цей метод застосовують для отримання клітинних ліній для досліджень чи напрацювання лікарських засобів, гормонів тощо.

Метод клонування організмів — отримання генетично однорідних клітин шляхом нестатевого розмноження.

Мікроклональне розмноження рослин

Метод соматичного клонування — технологія пересаджування ядер соматичних клітин в яйцеклітину, з якої власне ядро було вилучене [2].

Схема клонування ягняти Доллі

Для розвитку сучасної науки біотехнологія має велику цінність. Її використовують у різних галузях:

- **Генна інженерія.** Завдяки дослідженням у цій області з'явилася можливість створення нових порід тварин та сортів рослин. Це робиться з метою принесення користі сільському господарству. Генна інженерія дає змогу отримувати сорти продуктів із високою врожайністю та високим вмістом вітамінів. Наприклад, проєкт “золотий рис”, метою якого було вирощування генно-модифікованого рису, що був багатим на бета-каротин.

- **Мікроелектроніка.** Методи біотехнології дозволили розробити іон-селективні транзистори, що працюють на основі польового ефекту.

- **Екологія.** Біотехнологія дуже ефективно справляється з очищенням промислових та побутових стічних вод. Методи біозахисту рослин дозволяють отримувати генно-модифіковані сорти, що стійкі до комах-шкідників. Наприклад, генно-модифікована картопля містить ферменти, які розщеплюють хітин.

На сьогодні природоохоронні технології великою мірою базуються на досягненнях біотехнології. Так, технології “активного мулу” (консорціум мікроорганізмів), використовуються для очищення стічних вод чи трансгенні рослини, які здатні поглинати велику кількість радіоактивних сполук та токсинів для відновлення ґрунтів.

Аеротенк з активним мулом

Багато дослідників стверджують, що вже сьогодні людство у певних районах землі відчуває недолік деяких соціально-економічних потреб. Цілком можливо, що у майбутньому дефіцит стане ще більшим. Біотехнологія може допомогти впоратися з: нестачею питної води; зниженням енергетичного ресурсу; забрудненням планети хімічними речовинами; необхідністю підвищення рівня медицини; отриманням нових екологічно чистих продуктів або матеріалів.

Застосування біотехнології в медицині

Існують два великих напрямки у сучасних біомедичних технологіях. До них відносять: діагностичні (хімічні та фізичні), лікувальні.

Також за допомогою медичних біотехнологій відбувається створення речовин медичного призначення та біологічних об'єктів. Наприклад, вітамінів, ферментів, антибіотиків, амінокислот, вакцин. Наприклад, “ракові вакцини” — новий перспективний метод у лікуванні онкологічних захворювань. Фахівці біомедичних технологій впевнені, що у майбутньому з'явиться можливість змінювати або пересаджувати гени для запобігання народження дітей з фізичними чи розумовими проблемами.

Біотехнологія сьогодні

У сучасному світі найбільш активно розвивається така галузь біотехнології, як мікробний синтез цінних для людства речовин. Якщо дослідження матиме вдалі результати, цілком можлива зміна розподілу ролей чинної продовольчої бази (рослини, тварини) у напрямку мікробного синтезу. Крім того активно досліджуються можливості отримання чистої енергії за допомогою біотехнологій.

Багато дослідників стверджують, що вже сьогодні людство у певних районах землі відчуває недолік деяких соціально-економічних потреб. Цілком можливо, що у майбутньому дефіцит стане ще більшим. Біотехнологія може допомогти впоратися з: нестачею питної води; зниженням енергетичного ресурсу; забрудненням планети хімічними речовинами; необхідністю підвищення рівня медицини; отриманням нових екологічно чистих продуктів або матеріалів[3].

За останні шість десятиліть ми пройшли шлях від доведення Освальдом Ейвері (1944 р.) того факту, що ДНК є носієм спадкової інформації, через відкриття Френсісом Кріком і Джеймсом Вотсоном (1953 р.) структурної організації ДНК у вигляді подвійної спіралі — до повного розуміння молекулярних основ біологічної специфічності. Подальший розвиток методів генної інженерії і секвенування геномів, дають нам чудовий набір інструментів і нову базу знань, потрібних для розв'язання споконвічних проблем людства — забезпечення харчуванням, здоров'ям та збереження довкілля.

Видатне досягнення — повне розшифрування геному людини. Той факт, що вся послідовність ДНК людини лише втричі довша, ніж у хробака (*Caenorhabditis elegans*). Це підкреслює складність механізмів контролю розвитку, які ще тільки належить з'ясувати, щоб пояснити, як взагалі зміг виникнути такий складний організм, як людина.

Біологія останніх десятиліть — це невпинний ланцюг надзвичайно важливих відкриттів. Найбільше вражають роботи, що визначили роль ДНК як носія

спадкової інформації, розшифрування генетичного коду, розробка технології рекомбінантних молекул ДНК (яка лежить в основі генної інженерії), гібридомна технологія, секвенування геномів бактерій, дріжджів, нематоди, рослини арабідопсис, людини. В цілому біологія як наука про складне значною мірою завершила «інвентаризацію» — вивчення деталей, з яких складається жива клітина, організм, і тепер стрімко перетворюється з науки, яка вивчає деталі (тобто науки аналітичної), на науку, яка ресинтезує ціле з деталей. Біотехнологія, прикладна біологія — прямий результат такого більш зрілого етапу в розвитку біології.

Список літератури

1. Біотехнологія – Вікіпедія [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>
2. Біологія і екологія: підручник для 11-го класу (рівень профілю): підруч. для 10 кл. закл. заг. серед. освіти / К. М. Задорожний, О. М. Утєвська. — Харків: Вид-во «Ранок», 2018. — 240 с.: іл
3. Сайт «Сучасні досягнення біотехнології» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://np.pl.ua/2021/05/suchasni-dosiahnennia-biotekhnolohii/>

STRUCTURING OF BUTADIENE-NITRILE RUBBER WITH THE PARTICIPATION OF ORGANOCHLORINE COMPOUNDS

Azizova Gunel,

Ph.D.,

Azerbaijan State University of Oil and Industry

Ismayilova Parvin,

Ph.D.,

Institute of Radiation Problems Ministry of Science and Education of the
Republic of Azerbaijan

Amirov Fariz

Professor,

Azerbaijan State University of Oil and Industry

It is known that crosslinking organic agents (OCA) containing halogen actively interact with elastomer molecules.

In the presence of compounds containing two or more active halogen atoms, structuring of rubbers is observed, in which it is possible to obtain sufficiently strong elastomeric materials with high resistance to thermal aging, abrasion, and high dynamic endurance [1-3].

The diverse physicochemical and technological functions of structures for NBR and the requirements for them, the study of the changes occurring in them as a result of chemical interaction, can significantly facilitate the development of active structuring mixtures and materials with desired properties.

This paper presents the results of a study of the parameters of structured NBR elastomers in the presence of octachlorodimethylphenylmethane (OCDMPM), in order to clarify the role, as well as the activity of OCDMPM, after mechanical plasticization and thermochemical treatment at $423\text{K} \times 90'$.

The role of OCDMPM in nitrile butadiene rubbers in the SKN-40 + OCDMPM + ZnO systems was studied during mechanical plasticization and thermochemical treatment. With the help of sol-gel, physicochemical and spectral methods, the change in the molecular structure of the specified grade of NBR in the presence of OCDMPM, after plasticization and thermochemical crosslinking was shown.

The plastoelastic characteristics of Mooney viscosity, plasticity, stiffness and elasticity of polymer systems, as well as the number of network chains, the number of cross-linked molecules, and the strength properties of the obtained vulcanizates on a NBR mixture were determined.

Changes in the intrinsic viscosity of elastomers have been established. A decrease in molecular weight from 200 thousand to 100 thousand units was observed.

Completely different regularities characterize the process of structuring binary mixtures after heating at $423\text{ K} \times 40'$ in an electric press.

Determining the degree of dispersion by processes by changing the molecular weight.

It has been established that the plasticity of thermovulcanizates occurs after 40 minutes. from the start of the reaction. Destructive changes in thermovulcanizates are completed further at 60 min. the plasticity increases monotonically until a constant value is reached.

The change in the stiffness value of thermovulcanizates (SKN-40 + OCDMPM + ZnO) during the first 10 minutes is 1100 g, then in the next 45 minutes. decreases sharply and is 850°C .

References:

1. Shiraz Mamedov. Synthesis, processing and vulcanization of butadiene-nitrile rubbers. Lap Lambert (Academic Publishing) Germany, 2015, 348p.
2. Mamedov Sh.M., Yadreev F.I., Rivin E.M. Nitrile butadiene rubbers and rubbers based on them. B. Elm 2001, 285 p.
3. Lipatov Yu. S. Physical chemistry of multi-component systems. Kyiv, 2010, 341 p.

НИЗЬКА ПОПУЛЯРНІСТЬ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ

Kruhliak Maksym,
student
Kyiv National Economic University

Поступальний розвиток національної пенсійної системи базується на ефективному врахуванні потоків надходження та фінансування витрат за пенсійними внесками. Дане питання розглядали В. Виговська, Л. Б. Райнова, В. К. Рудик та інші.

Метою тез є діагностика стану та векторів формування низької популярності недержавного пенсійного забезпечення в Україні[1-3].

Основу пенсійної системи України складає традиційна державна система пенсійного страхування, що належить до солідарної та передбачає внесення пенсійних відрахувань особою (страхувальником) протягом життя та отримання пенсійних виплат після визначеного законодавством віку (отриманого пенсійного стажу).

Основними причинами низької популярності, на нашу думку, системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні є:

- слабка система фінансового ринку, що стримує розвиток вторинного інвестування коштів недержавних фінансових установ;
- високий рівень ризику інвестування коштів в недержавні пенсійні фонди в результаті незадовільної історії вкладення коштів в альтернативні (небанківські) фінансові установи;
- незадовільна робота держави зі створення сприятливого іміджу другого рівня пенсійної системи – недержавного пенсійного страхування;
- відсутність альтернативних схем інвестування вільних фінансових ресурсів в середньостроковій та довгостроковій перспективі, зокрема, стосовно пенсійних коштів.

Вказані проблеми, на нашу думку, формують об'єктивні обмеження та перешкоди для сталого розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні, тому актуальним є розробка векторів та інструментів покращення системи другого рівня пенсійної системи (недержавного пенсійного забезпечення), зокрема, і за рахунок прямих і непрямих методів та інструментів державного впливу.

За результатом аналізу встановлено, що низька популярність недержавного пенсійного забезпечення в Україні обумовлена слабким розвитком фінансового ринку, прогалинами в системі державного регулювання пенсійної системи та слабким рівнем довіри населення до даної підсистеми фінансів України. Для покращення розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні актуальним є затвердження системи державного стимулювання даної ланки за

рахунок активної програми державних гарантій недержавних пенсійних забезпечень та створення передумов для поступального розвитку фінансового ринку, де недержавні пенсійні зможуть розміщувати вільні кошти.

Список джерел:

1. Виговська В. Інституційний вимір недержавного пенсійного забезпечення у фінансові системі України [Електронний ресурс] / В. Виговська // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2020. - № 4(2). - С. 118-124.
2. Райнова Л. Б. Досвід використання податкових витрат, спрямованих на розвиток недержавного пенсійного забезпечення [Електронний ресурс] / Л. Б. Райнова // Наукові праці НДФІ. - 2021. - Вип. 4. - С. 82-91.
3. Рудик В. К. Розвиток недержавного пенсійного забезпечення в умовах реформування пенсійної системи України [Електронний ресурс] / В. К. Рудик // Бізнес Інформ. - 2021. - № 11. - С. 235-240.

СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ ПОВОЄННОГОВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Анісімов В.М.

молодший науковий співробітник
відділу природно-техногенної та екологічної безпеки
Державна установа «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку Національної академії наук України»

Наразі українське суспільство героїчними зусиллями протистоїть і надає відсіч озвірілому російському агресору, за матеріальної, фінансової та моральної підтримки усього цивілізованого демократичного світу, що зумовлює осяжні перспективи нашої перемоги. Але, як цілком очевидно, повоєнне відновлення має бути спрямоване не на відтворення довоєнної – зараз вже значною мірою зруйнованої – господарської структури, а на формування, відповідної сучасним вимогам, передової соціально-економічної моделі, яка узгоджується з визначеним політичним курсом України на вступ до Європейського Союзу [1]. Однак на цьому шляху необхідно з'ясувати всі основні потенційні загрози, що передусім можуть виявитись у сфері соціальної безпеки, а саме: стосовно забезпечення соціальної стабільності як передумови успішної економічного розвитку у післявоєнний період.

Передусім, як видається, вирішення віказаних завдань сьогодні має виходити з того, що сучасна економіка є вельми складним і неоднозначним суспільним явищем. Її основу сучасної економічної системи становить фінансовий сектор, який в сучасній економічній науці навіть розглядається в якості базової складової віртуальної економіки, що все більше виокремлюється з економіки реального сектору виробництва [2, с. 4-5]. Зазначене цілком можливо назвати сьогоднішнім етапом розвитку ринкової економіки, що, як відомо, у аспекті соціальної безпеки, разом із тим, являє собою органічне середовище для реалізації корисливих інтересів, а це є потенційним джерелом загроз інтересам всього суспільства. І тому розвиток ринкової економіки має відбуватись синхронно з розвитком відповідних інституціональних запобіжників, які б не допускали зловживання ринковими механізмами на шкоду суспільству. Власне такі процеси відбувались в рамках західної євро-атлантичної цивілізації феноменом якої власне і є ринкова глобалізована економіка. Ключовим інституційним моментом, що забезпечує максимальне недопущення корупційних проявів в ринковій економіці на основі суспільного контролю є розділення влади та власності. Останнє також забезпечує особисту свободу, що являє собою ціннісною домінантою вільного західного євро-атлантичного світу.

В іншому разі за відсутності потужних інституційних механізмів суспільного контролю за владою, ринкове середовище вироджується у вузьке коло корупційно налаштованих осіб з ренторієнтованою поведінкою, інтереси яких

спрямовані не на соціально-економічний розвиток країни, якою їм випало керувати, а виключно на отримання не потребуємого особливих витрат рентного прибутку, в якості джерела отримання якого насамперед розглядаються корисні копалини, земельні та інші природні ресурси країни. Отже, стосовно недопущення реалізації потенційних соціальних загроз, першочерговим завданням вбачається вирішення проблеми забезпечення ефективного природокористування.

Загалом сучасна фінансова економіка працює таким чином, що зумовлює від економічних акторів з інших нефінансових секторів – будь-то фізичні споживачі (домогосподарства), суб'єкти економічного життя реального сектора економіки чи навіть цілі країни – не акумулювати або заощаджувати кошти, а брати їх в борг. Відповідно утворюється фінансова система в якій «гроші роблять гроші і це забезпечує безперебійну роботи сьогоденної економіки, а отже, такий стан справ породжує ситуацію, коли провідним спрямуванням діяльності в фінансово-економічній сфері є забезпечення попиту навіть не на споживацькі та інші товари і послуги, а на власне самі гроші, як особливий всезагальний товар. В цих умовах важливим є забезпечення не лише циклу постійного кредитування та перекредитування, але й попит на найбільш вартісні товари, які проте мають доволі масове охоплення споживачів. Одним з таких товарів передусім є житло, що потрібно практично усім, але являє собою ту покупку, вартість якої більшість споживачів не здатна сплатити одноразово, а багато хто й протягом усього життя. Останнє загалом є вельми поширеним в найбільш економічно розвинених країнах, де власниками нерухомості є певна категорія суб'єктів бізнесової діяльності, а всі інші виступають по відношенню до них як орендарі.

Будівництво комерційної нерухомості, яке фінансує іпотечне кредитування, в сучасній економіці зазвичай розглядається серед основних мультиплікаторів економічного зростання. Як йдеться в спеціальній літературі, через великі суми, залучені в обіг, іпотека відіграє життєво важливу роль у забезпеченні грошима сучасної ринкової економіки. Будинки є найдорожчим товаром який може придбати пересічний громадянин і вони, отже, є тим товаром, брак грошей на купівлю якого є найбільш чутливим та очевидним. З цієї ж причини іпотека найвищою мірою ефективна для створення та пропозиції грошей решті економіки. Житлові іпотеки породжують великі суми грошей, а їх погашення розтягується на довгі роки. Це означає, що створюється велика кількість грошей, які забезпечуватимуть економіку протягом багатьох років. Гроші, створені іпотекою, циркулюють в економіці, надаючи засіб обміну, який дозволяє здійснювати купівлю та продаж менш дорогих товарів та послуг. Таким чином, довгострокова майнова іпотека відіграє основну роль у фінансовій економіці, що базується на боргу [3, с. 16].

Водночас іпотечне кредитування загрожує породженням спекулятивних обороток на ринку нерухомості, що вже було призвело у другій половині минулого десятиріччя до глобальної рецесії, яка розпочалася на ринку нерухомості у США. Нині багато в чому подібна ситуація складається в Китаї, за виключенням того, що в цій країні, на відміну від США, загалом відсутня

вкорінена традиція життя у кредит. Це поміж іншим обумовлює також і те, що прості китайці загалом не являються гравцями на фондових ринках, на відміну від американців, що навіть можуть використовувати кредити не для покупки необхідних товарів чи послуг, а для покупки акцій.

В контексті зазначеного, треба відмітити, що в Україні протягом майже усього періоду незалежності відбувалось формування сировинної економіки характерної для слаборозвинених країн, що є несприятливим для гарантування соціальної безпеки. Найбільше корупційних за своєю природою рентних прибутків вузькій групі наближеній до влади людей приносили фінансові оборудки щодо купівлі, продажу та перепродажу електроенергії та енергоносіїв, а також їх транспортування. Причому гонитва до наживи призводила до справжнього абсурду. Яскравою ілюстрацією цього може бути та ситуація, що склалась на українському енергетичному ринку перед нинішньою російською агресією, коли ті вузькі бізнесові групи, які контролювали фінансові потоки на вітчизняному енергетичному ринку заради своїх прибутків доводили до банкрутства українських виробників електроенергії, купуючи натомість на той час дешевшу електроенергію у країни-агресора та його сателіта. Причому показово, що представники тих українських бізнесових груп, які нищили вітчизняну енергетику, закупаючи електроенергію у наших ворогів, виправдовували це захистом інтересів споживачів.

Рентно-орієнтований характер мало в Україні до останнього часу й будівництво нерухомості з його фактичним спрямуванням не на забезпечення громадян новим житлом, а на комерційну забудову, яка дуже часто відбувається в супереч інтересам громадськості, оскільки обмежуючи суспільно прийнятні обсяги життєвого простору значно погіршує якість життя громадян. Відповідно, результатом застосування будівництва як мультиплікатора сучасної фінансової економіки в українських реаліях стало те, що в Україні вже давно придбання житла стало недоступним для переважної більшості громадян, а для тих, хто має певні можливості, це стає доволі небезпечною процедурою, яка може завершитись втратою грошей, і відсутності власного даху над головою. Зазначене має місце незважаючи на те, що набула широкого розвитку мережа орендаторів нерухомості й ріелтерів та що, за деякими даними, кількість незаселеного житла на душу населення в Україні вже переважає показники наявні в країнах ЄС.

Але широкомасштабна російська агресія різко змінила всю наявну ситуацію. Сьогоднішня війна висунула в нашій країні в ряд найнагальніших проблему безпеки, що раніше часто упосліджувалась на користь інтересів отримання швидкого прибутку вузькою групою наближених до влади осіб.

Насамперед необхідно відмітити докорінну зміну економічних умов та пов'язаних із цим наслідків для соціальної безпеки. Так, якщо до початку російської агресії провідним напрямом економічного життя в Україні була діяльність в парадигмі сучасної постіндустріальної економіки з домінуванням в ній фінансового сектора (що цілком природно, зважаючи на безпрецедентний для попередніх періодів рівень включення української економіки у світову

економіку), то в нинішній час головним в соціально-економічному житті нашої держави стало фізичне виживання як бізнесу, так і окремої особи. При цьому організаційно-управлінські підходи притаманні постіндустріальній економічній моделі з домінуючою роллю в ній фінансового сектору, виявляються в значній мірі неадекватними завданням економіки воєнного часу.

Проте розуміння цього не зумовлює однозначний висновок про необхідність відмови від означеної економічної моделі. Наявні реалії є набагато складнішими. Адже безперечно вирішальну роль підходи сучасної економіки, з домінуванням в ній фінансового сектору, відграють при вирішенні макроекономічних завдань пов'язаних передусім із процесами отримання і подальшого задіяння міжнародної допомоги нашій країні, що надходить у вигляді саме фінансової допомоги. При цьому мається на увазі стратегічне завдання допомоги Україні втриматись під натиском російської агресії, оскільки в іншому разі цілком реальною є перспектива для наших нинішніх фінансових донорів значного послаблення їхніх глобальних позицій. Останнє відтак зумовить якщо не швидке падіння, то істотну деградацію глобальної економічної системи, яка утримується на нинішніх світових резервних валютах, емітентами яких є країни – фінансові донори України, оскільки вартісне забезпечення названих валют утримується багато в чому саме на спроможності цих країн до захисту своїх інтересів на глобальному рівні. Таким чином, Україна наразі виступає фронтиром західної євро-атлантичної цивілізації домінантою якої є особиста свобода, підґрунтям чого є розділення влади та власності, що саме є нехарактерними для протилежної сторони, яка нині в своїй агресії проти нашої країни фактично виступила проти всього вільного світу.

Поряд із тим треба враховувати те, що і в умовах дії воєнного стану в Україні продовжується, ніби за інерцією, подальше формування постіндустріальної економічної моделі, яка сприяє збагаченню небагатьох, але погіршує життя більшості; тим самим створюючи загрози соціальній безпеці. Так, вносяться зміни в Кодекс законів про працю, які позбавляють працівників українських підприємств одного з основоположних прав – права на трудовий захист іа колективні переговори. Крім цього на розгляді українського парламенту знаходяться ще декілька проєктів законів, якими пропонується значне звуження трудових прав українських працівників, в тому числі в галузі освіти, а також позбавлення профспілок здійснювати представницькі функції у відповідності до міжнародних стандартів [4]. Також законодавчо ухвалено продовження медичної реформи, що буде означати подальше згортання мережі закладів охорони здоров'я та фактично все більшу капіталізацію потреб громадян в медичній допомозі, тобто значно розширить можливості для отримання від них плати за надане лікування при значному звуженні можливостей нормального доступу до нього [5]. І нарешті вельми показовим стосовно намагання владних структур усіляким чином зберегти орієнтованої на максимальне збагачення вузьких груп населення системи є ухвалення українським парламентом законопроекту щодо реформування містобудування згідно якого на процеси відбудови України не

матимуть вплив ні громадяни, ні місцеве самоврядування, а ситуацію під контроль візьмуть забудовники [6].

Однак у цьому зв'язку варто зазначити, що ринкові закони в разі загальної несприятливої ситуації можуть працювати і в напрямі збідніння навіть тих, хто до того кому вдавалось мати великий зиск. Так, нерухомість в наш час стала одним з основних активів, які створюють ренту та спекулятивний прибуток – перше шляхом надання в оренду, друге шляхом перепродажу. Але ситуація загрози воєнних дій (не говорячи вже про повномасштабну війну) на певній території різко знецінює розташовану на ній нерухомість, а отже робить неможливим усі прибуткові оборудки з нею. Це було зрозуміло вже по тому як після 2014 року в регіонах нашої держави наближених до зони бойових дій – тоді ще локальних, впали ціни на нерухомість. Відповідне падіння мало місце навіть в країнах Балтії, які хоч і є членами НАТО, але все одно розташовані на його передньому краї. Відтак є цілком закономірним те падіння цін на нерухомість, яке нині спостерігається в Україні, особливо після того як ворог зруйнував критичну інфраструктури. Тому, використовуючи відому метафору, можна констатувати, що вся комерційна нерухомість в нашій країні – особливо столична та в інших великих містах – перетворюється на «валізу без ручки, яка обтяжує, проте кинути її жаль», а саме: не приносячи прибутки, потребуватиме коштів на її утримання.

Але навіть, якщо передбачити, що загроза з боку РФ нарешті остаточно усунена, використання нинішньої економічної моделі в Україні видається загрозливим для соціальної безпеки. Адже, як відомо з історії, коли після Першої світової війни, яка принесла з собою величезні жертви та руйнування, у світі загалом була у продовжена економічна політика спрямована на збагачення окремих та збідніння більшості, то це призвело до великих соціальних потрясінь, що потім вилилися в нову світову війну. Але після Другої світової війни зі ще більшими жертвами та руйнуваннями, провідними країнами світу була обрана соціально орієнтована модель економічного розвитку, яка існувала близько тридцяти років у епоху розквіту соціально-економічної моделі «держави загального добробуту». Фактична відмова від означеної соціально-економічної моделі на користь нинішньої, яка хоч допоки і є домінуючою у світі, але вже практично довела протягом наступних десятиліть, що її вельми негативним наслідком є поглиблення розриву між купкою багатих та широким загалом бідних та збільшенням соціальної нерівності [7]. Все це, зрозуміло, є безперечно загрозливим для соціальної безпеки. Тому, якщо враховувати потреби забезпечення соціальної безпеки, Україні навряд чи доцільно зберігати нинішню економічну модель. Хоча, звичайно, вельми важливим чинником при цьому буде те, яка економічна модель буде визначати перебіг соціально-економічних процесів на глобальному рівні.

Список літератури:

1. Умланд А. Як Захід може допомогти Києву. Стратегії та виклики для перемоги і відродження України. *Критика*. 2022. 9 грудня. URL:

<https://www.krytyka.com/ua/articles/iak-zakhid-mozhe-dopomohty-kyievu-stratehii-ta-vyklyky-dlia-peremohy-i-vidrozdennia-ukrainy>

2. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. акад. НАН України, д.т.н., проф., заслуженого діяча науки і техніки України Б.Є. Патона. Вид. 2-ге, переробл. і доповн. Київ: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2016. 72 с.

3. Rowbotham M. The Grip of Death. A Study of Modern Money, Debt Slavery and Destructive Economics. Charlbury. Carpenter Publishers, 1998. 336 p.

4. Законопроект № 5371 суттєво зачіпає права та інтереси найманих працівників та профспілок. Профспілка працівників освіти і науки України. Офіційний сайт. 2022. 4 серпня. URL: <https://pon.org.ua/novyny/9668-zakonoproiektu-suttievo-zachipaie-prava-ta-interesy-naimanykh-pracivnykiv-ta-profspilok.html>

5. Загородній М. «Прощаємося з совком»: в Україні створять нову структуру медичних закладів. *Українська правда*. 2022. 1 липня. URL: <https://life.pravda.com.ua/health/2022/07/1/249379/>

6. Карлащук В. Рада ухвалила закон щодо реформування містобудування. Що передбачає і чому мери та архітектори проти. *Суспільне Новини*. 2022. 13 грудня. URL: <https://suspilne.media/337604-nivelue-kontrol-mist-za-budivnictvom-klicko-zaklikae-ne-golosuvati-za-zakonoproekt-5655/>

7. Пікетті Т. Капітал в ХХІ столітті ; пер. з англ. Київ: Наш Формат, 2016. 696 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Бодян Руслан Сергійович

Здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Сумський національний аграрний університет

Трансформація сільського господарства спрямована, насамперед, на пошук нових інтенсивних напрямків розвитку процесу виробництва, що є основою розробки стратегії українських підприємств, стабілізації економіки й становлення України як цивілізованої держави. Це можливо лише при умові раціонального господарювання, ведення обліку та аудиту господарств у відповідності до Національних стандартів, а відтак – контролю за витратами та станом інформаційного забезпечення. Агропромисловий комплекс є базовою галуззю економіки України, рівень розвитку якого визначає, в значній мірі, стан та перспективи розвитку інших галузей народного господарства.

Питання організації обліку операцій з виробничими запасами та питання виробництва сільськогосподарської продукції стали предметом дослідження багатьох вітчизняних вчених, таких як: Бакун Ю, Башинський О, Полятикіна Л.І., Білик М.Д., Борович О.В., Голов С.Ф., Гуйда Л., Дерій В., Желудкевич Р.В., Бутинець Ф.Ф., Кірейцев Г.Г., Маренич Т.Г., Огійчук М.Ф., Плаксієнко Н.Г., Сліпачук О., Слюсарчук Л., Сук Л.К., Сук П., Ткачук Н.А., Шатковська Л.С., Жук В.М., Савчук В.К.

Процес виробництва продукції (робіт, послуг) потребує здійснення певних витрат. Визначення витрат дається у Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», а склад витрат у Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». Методологічні принципи формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства та її розкриття у фінансовій звітності визначає Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». [1]

На кожному підприємстві ведення господарської діяльності забезпечується засобами господарювання, такими як грошові кошти, матеріали, товари, нематеріальні активи, автомобілі, обладнання, будівлі і т. п. Господарські засоби входять до складу активів підприємства, бо активи - це ресурси (контрольовані підприємством), використання яких, як очікується, приведе в майбутньому до отримання економічних вигод - тобто надходження грошових коштів. [2] Господарська діяльність складається з господарських операцій, таких, наприклад, як придбання матеріалів, виробництво продукції, виплата заробітної плати, сплата податків, отримання кредиту, виконання робіт, надання послуг, реалізація товару тощо.

Необхідною умовою підтримання виробництва сільськогосподарської продукції на певному рівні є постійна наявність частини оборотних активів у матеріальній формі. Так, щоб здійснювався процес виробництва, господарство

повинно мати в необхідних розмірах матеріалів. При їх використанні ростуть витрати на виробництво. Результатом процесу виробництва є створення готової продукції і сировини і матеріалів переходять у форму готової продукції. [2]

Щоб правильно організувати облік, всі матеріали в сільськогосподарських підприємствах поділяються на такі класифікаційні групи:

- насіння і садивний матеріал;
- корми;
- різна сільськогосподарська сировина для переробки на млинах, крупорушках, олійницях, сушарках тощо;
- запасні частини і ремонтні матеріали;
- готова продукція, виготовлена на підприємстві, призначена для продажу і відповідає технічним та якісним характеристикам, передбаченим договором або іншим нормативно-правовим актом;
- товари у вигляді матеріальних цінностей, придбані (отримані) та утримуються підприємством з метою подальшого продажу;
- малоцінні та швидкозношувані предмети, що використовуються протягом не більше одного року.

Облік виробничих запасів не вважається складним, виняток може становити тільки облік витрат на виробництво і визначення собівартості продукції, робіт, послуг тощо. Однак він є одним з найбільш трудомістких розділів обліку, оскільки оперує десятками, сотнями, а часом і тисячами найменувань сировини та матеріалів. Крім того, їх облік є ніби довгим ланцюжком операцій, який зв'язує воедино облік розрахунків з постачальниками і підрядчиками, підзвітними особами, облік сировини та матеріалів на складі і так далі до обліку розрахунків з покупцями і замовниками.

Облік виробничих запасів на підприємствах всіх форм власності (крім бюджетних установ) з 01.01.2000 року регулюється Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку №9 "Сировина та матеріали", затвердженим наказом Мінфіну від 20.10.99 р. №246 і зареєстрованим у Мінюсті 02.11.99 р. за №751/4044 та Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, що затверджена наказом Мінфіну України від 30.11.1999 р. № 291.

Для відображення виробничих запасів передбачено клас 2 "Сировина та матеріали", який містить 9 рахунків. [3]

Кожний з рахунків передбачає наявність декількох субрахунків. Згідно П(С)БО 9 облік усіх видів виробничих запасів ведеться в аналітичному розрізі з вимогою забезпечити кількісно-сумову та якісну інформацію. Дуже важливо визначити сировину і матеріали в кількісному виразі, що є одиницею бухгалтерського обліку. Для виробничих запасів такою одиницею є найменування або однорідна група (вид). Обов'язково повинна вказуватись кількість кожної облікової одиниці, яка визначається не тільки за видом натурального вимірника, що використовується на підприємстві для обліку сировини і матеріалів (штуки, метри, літри), але і за його величиною, розрядністю (грами, кілограми, тони або міліметри, метри, кілометри). Якщо

сировина і матеріали обліковуються на підприємстві в одних натуральних показниках, а надійшли від постачальника в інших, то необхідно зробити перерахунок з одного виду вимірника в інший за встановленими коефіцієнтами.

Крім найменування (виду) і одиниці вимірювання, при обліку виробничих запасів необхідно вказувати третій показник – вартісний. Саме за цими трьома показниками визначається, чи є сировина і матеріали однорідними і чи можна їх просумувати і відобразити в обліку однією позицією. Саме ці три показники є обов'язковими у всіх первинних документах, що відображають наявність і рух сировини і матеріалів в бухгалтерському обліку. Показник вартості виробничих запасів є найважливішим. Визначення вартості виробничих запасів починається з моменту зарахування їх на баланс підприємства. Всі придбані (отримані) або вироблені виробничих запасів зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю. Визначення первісної вартості залежить від того, з яких джерел матеріальні цінності надійшли на підприємство. [3]

Виробничі запаси можуть бути: придбані за плату у сторонніх юридичних або фізичних осіб підзвітними особами; вироблені власними силами; отримані у вигляді внеску до статутного фонду підприємства; отримані підприємством на безоплатній основі; придбані внаслідок обміну на аналогічні матеріали та сировину; придбані внаслідок обміну або часткового обміну на неаналогічні матеріали та сировину.

Для кожного випадку надходження виробничих запасів необхідно знати, що є первісною вартістю і як її визначити. Первісною вартістю виробничих запасів, які придбані за плату, є всі витрати, пов'язані з придбанням сировини і матеріалів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні до використання у запланованих цілях, в тому числі затрати на: придбання, включаючи націнки постачальників; відсотки за придбання у кредит, наданий постачальниками; комісійні винагороди; послуги товарних бірж; митні збори і мито; транспортування; послуги сторонніх організацій за зберігання, доставку та інше; пошук сировини та матеріалів, у тому числі інформаційні, посередницькі та інші; затрати на заготівлю; на вантажно-розвантажувальні роботи; страхування; непрямі матеріальні витрати; прямі витрати на оплату праці; інші витрати підприємства на доробку і підвищення якості технічних характеристик.

Для забезпечення якісного і раціонального обліку виробничих запасів важливо правильно організувати складське господарство. Можна виділити наступні заходи: передбачення ідентичності групування сировини та матеріалів на складах з їх класифікацією в бухгалтерії та виділення субрахунків на балансових рахунках відповідно до аналітичного обліку матеріалів та сировини. Для завідуючих складами розробити інструкцію по обліку організації контролю схоронності матеріальних цінностей на складі методики користування номенклатурою-цінником та складання звіту про рух матеріалів.

Вірне визначення кількісних та якісних показників господарської діяльності підприємства має здійснювати оцінка виробничих запасів. Вона являє собою спосіб вираження матеріальних цінностей у грошовому вимірнику, а сам процес оцінювання полягає в проведенні факту господарського життя у відповідність з

комплексом уявлень про ці факти. Для вірного визначення кількісних та якісних показників господарської діяльності підприємства велике значення мають наукові методи їх обчислення, особливо оцінки виробничих запасів. Оцінка виробничих запасів – це спосіб вираження їх у грошовому вимірнику, а сам процес оцінювання полягає в проведенні факту господарського життя у відповідність з комплексом уявлень про ці факти. [4]

Міжнародними стандартами оцінки передбачені загальні поняття, що використовуються для оцінки майна та відображення його у фінансовій звітності. При цьому мається на увазі, що: ринок – система, в якій товари переходять від продавця до покупця за допомогою цінового механізму; ціна – певна грошова сума, що вимагається, припускається або сплачується за товар; собівартість – є ціна, що сплачена за товар, або сума, що необхідна для його виробництва. [1]

Питання оцінки виробничих запасів досить дискусійне. У світовій та вітчизняній літературі є різні підходи відносно оцінок та їх класифікації. Досить поширена думка класифікувати оцінки за групою ознак, відносно вимірювального об'єкта (індивідуальні і агрегатні), за суб'єктом вимірювання (історичні, калькуляційні), за критеріями визначення оцінок (об'єктивні, суб'єктивні), за моментом визначення оцінок (минулі, сучасні, майбутні), за методами розрахунків оцінки (початкова, відновлювальна, реалізаційна, рентна).

Під індивідуальною оцінкою розуміється вимірювання вартості одиниці активу (наприклад трактора, комбайна або станка). Агрегатні оцінки необхідні для обчислення вартості деякої сукупності активів (наприклад одного центнера зерна, одної голови приплоду тварин).

Історична (первісна) оцінка запозичується із вже приведених вимірювань, а калькуляційна - визначається в господарстві розрахунковим шляхом. Так, до історичних (початкових) слід віднести більшість бухгалтерських оцінок матеріальних ресурсів, що запозичуються з первинних, а до калькуляційних – економічні і бухгалтерські оцінки собівартості.

Об'єктивні оцінки ґрунтуються на єдиному критерії для цього вимірювання. До них відносяться, перш за все, ті оцінки, обчислення яких засноване на цінах угоди. Суб'єктивні оцінки опираються на внутрішні для цього вимірювання критерії, які впливають з цілей вимірювання, характеру вимірювальної величини, а також поглядів і переваги експертів. При цьому, критеріями цих оцінок можуть бути: експлуатаційна значимість різних видів майна, їх якісна характеристика, дохідність і таке інше.

За моментом вимірювання всі оцінки належить відносити до сучасного моменту. Але оцінки можуть характеризувати вартість майна в різних періодах часу і бути оцінками минулого, сучасного або майбутнього. Усі вони знаходять своє застосування оцінки минулого – при аналізі економічної динаміки, оцінки майбутнього — в прогнозах і планових розрахунках, а оцінки сучасного - у всіх інших випадках. Найбільш різноманітна класифікація оцінок за методом розрахунку. Серед них, початкова оцінка, що уявляє собою сукупність витрат на

придбання або виробництво активів, що обчислюється в номінальних цінах на момент оцінювання.

Відновлювальна оцінка визначає витрати на відновлення створеного в минулому активу в теперішньому або майбутньому часі. Відомі основні форми оцінок, за вартістю відтворення існуючих засобів, за вартістю засобів, аналогічних існуючим, але створеним з врахуванням технічного прогресу.

Реалізаційна оцінка є вирахований або передбачуваний дохід від реалізації майна. До неї відносяться ліквідаційна, роздрібна, оптова, закупівельна, договірна та інші оцінки.

В наш час в Україні склалася нова економічна система, яка базується на ринкових відносинах. Це, в свою чергу, призвело до змін нормативних документів, які регламентують порядок ведення бухгалтерського обліку та наближення основних вимог бухгалтерського обліку до загальноєвропейського та міжнародного рівня. Одне з провідних місць в управлінні підприємством займає сучасний кваліфікований спеціаліст, який є корисний лише за умови вміння ним вести бухгалтерський облік з використанням комп'ютерної техніки. Обчислювальна техніка суттєво підвищує якість обробки облікової інформації, при цьому зменшується кількість ручних операцій з обробки первинних документів, заповнення реєстрів та звітних форм, а облікова праця стає спрямованою на організацію й удосконалення обліку.

Список літератури:

1. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=80967&cat_id=80024 (дата звернення 15.12.2022).
2. Матвієць Я. Документування господарських операцій. *Баланс*. 2019. №41. с 44-46.
3. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=83023. (дата звернення 15.12.2022).
4. Первинний документ – основа всіх видів обліку. *Бухгалтерія. Бліцінформ* 20.11.2020 р. № 47 с.149.

АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Буткевич Оксана Вікторівна,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри математики та методики її навчання,

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка

Анотація. Визначено, що в умовах сучасного стану розвитку економіки та інформаційних систем і технологій облікова інформація набуває все більшої важливості в процесі прийняття управлінських рішень. Аналіз різних трактувань управлінського обліку визначив, що автори його розглядають і з точки зору управлінського обліку і з точки зору фінансового обліку, і як сполучну ланку між управлінським і фінансовим обліком.

Постановка проблеми. В умовах сучасної глобалізації бізнесу, високих темпів інноваційних процесів, швидких змін інформаційних та комунікаційних технологій, мобільності організаційних структур, стало зрозумілим, що для досягнення конкурентних переваг, формування позитивного іміджу підприємства, завоювання довіри кредиторів, інвесторів і партнерів менеджмент керівництва компаній повинен бути більш гнучким до мінливих умов та мати стратегічне мислення. Воно проявляється в здатності прогнозувати результати діяльності підприємства і наслідки власних дій у довгостроковій перспективі. Для реалізації такої функції на підприємстві повинна впроваджуватись система стратегічного менеджменту, яка виступає управлінською системою, орієнтованою на забезпечення виживання підприємства в довгостроковій перспективі шляхом встановлення динамічної рівноваги із його зовнішнім середовищем.

До кола вітчизняних науковців, які розглядали сутність і принципи стратегічного управлінського обліку, доцільно віднести: Болдуєва М.В. [2], Голова С.Ф. [7], Гудиму О.В., Гуцайлюка З.В. [8], Гуцаленко Л., Кануну З.Ф., Корінев В.Л., Кундрю-Висоцьку О.П., Лозовицького Д.С., Нападовську Л.В., Пушкаря М.С., Семанюк В.З. [14], Труша В.Є. [15], Чебан Т.М., Шайкана А.В., Яценко В.Ф.

Метою дослідження є облікові проблеми та аспекти запровадження стратегічного управлінського обліку, уточнення його поняття як складової системи управління підприємством, функцій, завдань, принципів та способів відображення об'єкта.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація світової економіки є одним із визначальних факторів ускладнення конкурентного середовища функціонування підприємств та підвищення динамізму змін, що безпосередньо впливають на їх діяльність. В останні два десятиліття у бізнес-середовищі відбулися кардинальні

зміни під впливом відкритості доступу до ринків, широкого використання у діяльності підприємств інформаційних технологій і сучасних засобів зв'язку для налагодження між- та внутрішньо-підприємницької взаємодії. За таких нових умов все більш важливого значення для забезпечення ефективності діяльності підприємств набуває налагодження дієвої системи стратегічного управління, спрямованої на створення стратегії, планування набору стратегічних ініціатив щодо ефективного використання наявних ресурсів і залучення нових, реалізації та коригування обраної стратегії.

В свою чергу, впровадження системи стратегічного управління передбачає необхідність використання значної кількості специфічної інформації як про діяльність підприємства, так і про зміни в зовнішньому середовищі, що впливають на неї. Внаслідок чого однією з основних заporук стратегічного успіху підприємства вважається побудова стратегічно-орієнтованої системи бухгалтерського обліку, що здатна забезпечувати інформаційну підтримку системи стратегічного управління.

Поява таких викликів до системи бухгалтерського обліку як основного джерела генерування інформації для прийняття рішень спричинила виникнення наукової дискусії щодо її здатності забезпечити задоволення зростаючих потреб суб'єктів стратегічного управління. Так на сьогодні в Україні виник новий напрям досліджень, спрямований на удосконалення облікового інструментарію як засобу інформаційної підтримки прийняття стратегічних управлінських рішень.

Результатом функціонування стратегічного управлінського обліку є генерування інформаційного продукту у вигляді стратегічної управлінської звітності, що є сукупністю способів отримання підсумкових відомостей [4].

Стратегічний облік – це конкретний прийом відображення облікових і фінансових проблем компанії.

До об'єктів стратегічного обліку, відносяться два ситуаційних блоки:

- 1) центри відповідальності й окремі ділянки діяльності;
- 2) управлінський фінансовий облік [8, с. 15].

О.А. Мошковська розглядає стратегічний облік як систему обліку, що об'єднує управлінський і фінансовий облік, моніторинг зовнішнього середовища, стратегічне планування, що дає можливість усім користувачам (внутрішнім і зовнішнім) вирішувати стратегічні завдання [9].

В.Е. Керімов і П.В. Селіванов досліджують стратегічний облік через призму поділу бухгалтерського обліку на управлінський і фінансовий. Вони

вважають, що з історичної точки зору стратегічний облік з'явився завдяки наявності управлінського обліку, який дає можливість прогнозувати розвиток компанії. Стратегічний облік як частину управлінського називають ще прогнозним або перспективним. Таким чином, стратегічний облік – це система фіксації, узагальнення та надання даних із метою прийняття ефективних управлінських рішень менеджерами компанії [10].

Також важливу роль у процесі формування інформації стратегічного спрямування відіграє удосконалення організаційних аспектів функціонування

облікової системи на підприємстві. Дослідник І.М. Боярко [3, с. 10] навіть наголошує на необхідності виокремлення стратегічно-орієнтованої системи обліку, яка б забезпечувала надання необхідної якісної інформації для

реалізації всіх етапів стратегічного управління (аналіз середовища, створення стратегії, планування набору стратегічних ініціатив, реалізація і коригування обраної стратегії). Проте, враховуючи той факт, що частина інформації з систем фінансового й управлінського обліку вже використовується у стратегічному управлінні, формування окремої підсистеми для цих цілей є не зовсім доцільним та економічно невиправданим.

Висновки. В умовах сьогодення важливе значення з позиції подальшого розвитку бухгалтерського обліку, як засобу інформаційної підтримки системи управління підприємством, займає розробка облікового забезпечення процесу прийняття стратегічних управлінських рішень.

Література:

- 1.Бандура З.Л. Облік і аналіз в системі стратегічного управління підприємством : монографія. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. – 247 с.
- 2.Болдуєв М.В. Концептуальні підходи формування стратегічної бухгалтерії. *Вісник Запорізького національного університету*. – 2010. – № 3 (7). – С. 122–128.
- 3.Боярко І. Атрибути стратегічно-орієнтованої системи обліку. *Інститут бухгалтерського обліку і аналізу в умовах глобалізації*. Міжнародний збірник наукових праць. – 2015. – № 4. – С. 5–14.
- 4.Вакун О.В. Теоретичні аспекти стратегічної бухгалтерської звітності. *Проблематика та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. – 2015. – № 3. – С. 19–29.
- 5.Валуєв Б.О. Наука про бухгалтерський облік із проблемами розвитку цілісної системи управління. *Економіст*. – 2006. – № 12. – С. 58–63.
- 6.Герасимович І.А. Механізми та інструменти бухгалтерського і фінансового інжинірингу в управлінні підприємством. *Облік і фінанси*. – 2017. – № 1 (75). – С. 25–32.
- 7.Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку : монографія. – К. : ЦУЛ, 2007. – 522 с.
- 8.Гуцайлюк З.В. Прогнозний (стратегічний) облік і сучасні проблеми розвитку теорії бухгалтерського обліку. *Бухгалтерський облік і аудит*. – 2006. – № 2. – С. 14–19.
- 9.Єршова Н.Ю. Розвиток інструментарію для реалізації прогностичної функції стратегічного управлінського обліку в управлінні підприємствами. *Економіка і суспільство*. – 2016. – № 2. – С. 694–701.
- 10.Криштопа І.І. Побудова стратегічного обліку об'єднаного бізнесу : дис. ... д.е.н. : спец.08.00.09. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. – К. : ДВНЗ «КНЕУ ім. В.Гетьмана», 2016. – 578 с.
- 11.Кундря-Висоцька О.П. Змістовні характеристики стратегічної парадигми обліку. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. Серія : Економічні науки. – 2010. – № 3, Ч. 2. – С. 137–139.

- 12.Пилипенко А.А. Організація обліково-аналітичного забезпечення стратегічного розвитку підприємств. – Х. : ХНЕУ, 2007. – 276 с.
- 13.Пушкар М.С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів) : монографія. – Тернопіль : Карт-бланш, 2006. – 334 с.
- 14.Семанюк В.З. Облік для стратегічного управління: проблеми теоретичної концептуалізації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2012. – № 722. – С. 236–241.
- 15.Труш В.Є. Сучасна парадигма стратегічного обліку. *Вісник НУ «Львівська політехніка»*. – 2007. – № 5. – С. 379–384.

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Графська О. І.,

д. е. н., доцентка кафедри готельно-ресторанного бізнесу
Львівського державного університету фізичної культури ім. Івана Боберського

Кулик О. М.,

викладачка кафедри туризму
Львівського державного університету фізичної культури ім. Івана Боберського

Туристична галузь в Україні, незважаючи на вплив як позитивних, так і негативних факторів, є однією з найбільш прибуткових галузей, яка активно розвивається. Зазначимо, що до 2020 року туристична галузь України була однією з найприбутковіших ділянок ринкової економіки. Через всесвітню пандемію Covid-19 та війну в Україні темпи розвитку суттєво знизилися, але, всупереч негативним факторам, підприємства туристичної галузі, здебільшого, продовжують свою діяльність саме в сфері туризму; частково для підтримки своєї рентабельності навіть запроваджені додаткові товари та послуги, які пропонують клієнту.

Аналізуючи вплив розвитку туристичної галузі в територіальних громадах, зазначимо, що наявні туристичні ресурси, якими багата територіальна громада, вважаються одним із джерел її соціально-економічного розвитку. Але, вивчаючи сучасні тенденції розвитку, можемо підсумувати, що за виваженої політики органів місцевого самоврядування у сфері туризму та бажання місцевих мешканців розвивати туристичну галузь, територіальна громада спроможна залучити туристів навіть за відсутності історично сформованих туристичних ресурсів та пам'яток.

Досліджуючи сьогодення в умовах жорсткої конкуренції за туриста як між туристичними дестинаціями, так і між суб'єктами інфраструктури туризму в межах туристичних дестинацій, ключова роль у розвитку і популяризації сфери туризму належить, насамперед, органам місцевого самоврядування. Саме вони визначають пріоритети розвитку туризму в територіальних громадах, розробляють місцеві стратегії та програми, здійснюють управління туристичними ресурсами та суб'єктами туристичної галузі (для прикладу, через встановлення місцевих податків та зборів). Тому вважається, що досягнення громадою успіхів у сфері туризму залежить від збільшення туристичних потоків у громаду та практичних кроків, які реалізують органи місцевого самоврядування в плані популяризації туристичної дестинації і створення умов для комфортного перебування в ній туристів.

Органи місцевого самоврядування – виборні та інші органи територіальних громад – наділені повноваженнями вирішувати питання місцевого значення [1].

Аналізуючи твердження таких видатних науковців, як О. В. Батанов, В. В. Кравченко, П. Д. Біленчук, М. В. Підмогильний, що «органи місцевого самоврядування не належать до механізму державної влади, а місцеве самоврядування посідає окреме місце в політичній системі (у механізмі управління суспільством та державою) і його необхідно розглядати як окрему форму реалізації народом належної йому влади», можемо сказати, що саме від дій органів місцевого самоврядування залежить ефективність розвитку територіальної громади та представлених сфер економічного розвитку, туристичної сфери зокрема [2].

Повертаючись до питання ролі органів місцевого самоврядування в розвитку туристичної сфери в територіальних громадах і поширення пандемії COVID-19 на даний час війни в Україні, варто сконцентрувати увагу на переосмисленні підходів до функціонування і розвитку сфери туризму в коротко- і середньотривалій перспективі, посилення акцентів на обслуговуванні внутрішніх неорганізованих туристичних потоків, підвищенні безпеки (насамперед, санітарно-епідеміологічної) перебування туристів та рекреантів у територіальній громаді тощо.

Органам місцевого самоврядування для продовження ефективного функціонування та розвитку туристичної галузі в Україні як за умови подальшого поширення коронавірусної інфекції, так і за умови повномасштабної війни варто активізувати діяльність органів місцевого самоврядування в певних напрямках, а саме – в плані розвитку туристичної галузі в територіальній громаді (представляємо на рис. 1) [3].

Важливим елементом розвитку і популяризації туристичної галузі в територіальних громадах є взаємодія органів місцевого самоврядування з всеукраїнськими туристичними асоціаціями. Серед найвідоміших зазначимо:

- ✓ Національна туристична організація України;
- ✓ Українська асоціація активного та екологічного туризму;
- ✓ Туристична асоціація України та інших країн та регіонів, що дозволить не лише поширити інформацію про наявні в громаді туристичні ресурси, але й забезпечить громаду фаховою консультаційною і практичною підтримкою в аспекті побудови стратегії розвитку туристичної сфери, маркетингової програми просування туристичного продукту, підвищення якості послуг тощо [3].

Вважаємо, що для формування системи якості надання туристичних послуг на рівні територіальної громади передбачає тісну взаємодію та співпрацю між органами місцевого самоврядування, суб'єктами інфраструктури туристичної сфери та місцевими мешканцями. Визначальним моментом такої співпраці повинна стати узгодженість інтересів усіх сторін задля розвитку територіальної громади як туристичної дестинації.

Основні функції органів місцевого самоврядування в плані розвитку, стабілізації та підвищення якості туристичних послуг зводяться до розробки і впровадження певних поставлених завдань, а саме:

- ✓ системи якості надання послуг;
- ✓ контролю за дотриманням стандартів надання послуг.

Рис. 1. Органи місцевого самоврядування

Отже, аналізуючи вищенаведене, можемо зробити висновок, що заходи з формування системи якості надання послуг у сфері туризму в територіальній громаді повинні бути чітко сплановані в часі. Тобто, розвиток сфери туризму передбачає чітке усвідомлення органами місцевого самоврядування, суб'єктами інфраструктури туризму та мешканцями громади, що саме громада має на меті і які цілі для досягнення ставить перед собою в коротко-, середньо- та довготерміновій перспективі. Тому важлива роль відводиться роботі органів місцевого самоврядування зі збору та аналізу інформації про стан сфери туризму в територіальній громаді.

Список літератури:

1. Органи місцевого самврядування //Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/Органи місцевого самоврядування>.
2. Біленчук П. Д. Місцеве самоврядування в Україні (муніципальне право): навч. посіб. / П. Д. Біленчук, В. В. Кравченко, М. В. Підмогильний. – К.: Атіка, 200. – 304 с. (с. 135).
3. Графська О. І. Потенціал розвитку туристично-рекреаційної сфери в економіці територіальних громад. Львів, 2021 рік.

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІД ЧАС СТАНОВЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Кушнір Вікторія Володимирівна

Студентка 6 курсу

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Податкова система є надзвичайно важливим елементом в економіці будь-якої держави. Основною її роллю є наповнення державного бюджету та забезпечення виконання державою її функцій. Вдосконалюючи податкову систему, держава стимулює розвиток підприємництва та створює умови для соціально-економічного розвитку країни. Податок на прибуток має значний вплив на діяльність підприємств та економіку загалом. У рейтинговій таблиці всіх загальнодержавних податків, він займає третє місце [2]. Також він має значний фінансовий потенціал. Тому покращення справляння цього податку є важливою проблемою та потребує негайного вирішення.

Оподаткування підприємств посідає значне місце в податковій системі, адже, саме підприємства є основою будь-якої економіки та рушійною силою для її розвитку. Найбільш поширеним видом податку, яким обкладаються суб'єкти господарювання, є податок на прибуток.

Податок на прибуток — це загальнодержавний податок, який сплачується суб'єктами господарювання, тобто юридичними особами, які провадять господарську діяльність як на території України, так і за її межами [4].

Еволюція поняття “податок на прибуток”, а також системи оподаткування прибутку в Україні відбувалась у декілька етапів.

Найбільш детальну періодизацію етапів реформування оподаткування прибутком підприємства представлено в статті К. Копчинської, яка виокремила шість етапів еволюції податку на прибуток залежно від законодавчих положень (або нововведень) щодо визначення об'єкта оподаткування і принципу визначення податку на прибуток (табл. 1).

Таблиця 1. – Історичні етапи еволюції податку на прибуток в Україні [1]

Роки	Законодавчі документи	Визначення об'єкта оподаткування в законодавчих документах
Перший етап: до 1991 р.	Закон СРСР “Про податок з прибутку підприємств та організацій”	Об'єкт оподаткування – балансовий прибуток підприємства, який розраховувався як сума прибутку від реалізації продукції, інших матеріальних цінностей і доходів від позареалізаційних операцій, зменшених на суму затрат з цих операцій. Ставки податку на прибуток були диференційовані та залежали від сфери діяльності, базова ж ставка становила 35%
Другий етап: 1992–1997 рр.	Закон України “Про оподаткування доходів підприємств і організацій”	Об'єкт оподаткування – валовий доход підприємств, зменшений на суму матеріальних витрат і обов'язкових платежів, а базова ставка становила 18% доходу
	Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств”	Об'єкт оподаткування – балансовий прибуток, що визначався за правилами бухгалтерського обліку. Базова ставка податку складала 30%
Третій етап: 1997–2004 рр	Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств” (редакція 1997 р.)	Принципово новий підхід до визначення об'єкта оподаткування – шляхом зменшення суми валового доходу звітного періоду на суму валових витрат платника податку, а також на суму амортизаційних відрахувань
Четвертий етап: 2004–2010 рр.		Зменшення базової ставки податку на прибуток з 30% до 25%
П'ятий етап: грудень 2010 – грудень 2015 рр.	Ухвалення Податкового кодексу України (ПКУ)	Прийняття ПКУ привнесло нововведення у методологію оподаткування прибутку підприємств: поетапне зниження ставки податку на прибуток підприємств з 25% до 16%; розширення кола суб'єктів, яким надаються “податкові канікули” щодо сплати податку; наближення податкового та бухгалтерського обліку щодо визнання доходів і витрат при обліку основних засобів та їх амортизації; зняття обмежень щодо деяких витрат подвійного призначення
Шостий етап: з січня 2015 р.	Запровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності та гармонізація з ними вітчизняних регуляторних актів	Запровадження нового принципу визначення податку на прибуток, який обчислюється виходячи із бухгалтерського фінансового результату (відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності), відкоригованого на податкові різниці

Ретроспективний аналіз розвитку податку на прибуток в Україні свідчить про триваючі пошуки раціонального сполучення основних елементів цього податку, причому цю проблему не можна вважати вирішеною й сьогодні.

Так після впровадження Податкового кодексу основними напрямками реформування системи оподаткування стали [3]:

1. Реформування податку на прибуток відбулося в напрямі розширення податкових пільг суб'єктам господарювання на безповоротній основі, що викривлює конкурентне середовище на ринку, а також значно ускладнює адміністрування податку на прибуток.

2. Питання вибору ставки та бази оподаткування корпоративним податком тісно пов'язані та взаємозалежні з вибором ставки та бази оподаткування у фізичних осіб. У Кодексі прийнято за основу зазначений підхід, ставка податку на прибуток є максимально наближеною до ставки оподаткування фізичних осіб і становитиме 16 % (у фізичних осіб загальна ставка 15 % та для надприбутків 17 %).

3. Ключовим питанням залишається порядок оподаткування дивідендів. Проблема стосовно звільнення чи оподаткування дивідендів вирішується урядами залежно від типу економіки (відкрита/закрита) та частки іноземного капіталу в інвестиціях. Податок з корпоративних доходів імпортерів капіталу стає інструментом розподілу податкових надходжень з іншими країнами. В Кодексі розширено пільговий режим оподаткування дивідендів.

Дійсно, звільнення від оподаткування дивідендів, що сплачуються нерезидентам на частку їх власності у статутному капіталі підприємств, може призвести до прихованого вивозу капіталу з країни та вимивання інвестицій, що є вкрай небезпечним явищем для бідних країн, що розвиваються, оскільки вони залежать від іноземних інвестицій.

4. Суттєвим досягненням Кодексу є реалізація ідеї щодо наближення бухгалтерського та податкового обліку.

5. Запровадження пооб'єктної амортизації слід також віднести до досягнень податкової реформи, адже це значно спрощує адміністрування податку [3].

6. Окремим питанням є проблема оподаткування приросту капіталу, операцій з цінними паперами та похідними фінансовими інструментами. В цій частині Кодексу порівняно з попередньою редакцією норми прописані більш прозоро, скасовано підходи щодо застосування «пулковського» методу визначення оподаткованого прибутку в напрямі наближення до бухгалтерського обліку, що є прогресивним кроком в оподаткуванні. Однак вузьким місцем залишається перехід цінних паперів з одного портфеля в інший, з кредитного до інвестиційного, тому такі «перехідні» положення щодо оподаткування необхідно чіткіше виписувати в законодавстві, чого в Кодексі не зроблено.

Крім зазначеного в Кодексі не виписано особливості в оподаткуванні цінних паперів, які обертаються на організованому ринку цінних паперів та на неорганізованому ринку цінних паперів, частка якого превалює на фінансовому ринку України. Ці особливості пов'язані з порядком визначення звичайних цін в оподаткуванні та підготовкою податкових застережень до оподаткування прибутків, отриманих на неорганізованому ринку. Вимагає врегулювання також питання оподаткування доходів, отриманих від здійснення операцій хеджування.

7. Принциповим питанням в оподаткуванні є підходи до оподаткування безоплатно отриманих активів. Цільове фінансування та міжнародна допомога в бухгалтерському обліку вважаються доходами платників податків. У

податковому законодавстві, враховуючи регуляторну функцію податків, існують інші підходи. Зокрема, для забезпечення залучення коштів міжнародної допомоги такі кошти звільняються від оподаткування. Інші кошти цільового фінансування також можуть передбачати певне регулювання. Виходячи з постулату, що в ринкових умовах усі платники податків рівні перед законом, в тому числі перед податковим законодавством, кошти, отримані безоплатно платником податку, слід оподатковувати, інакше виникатиме податкова дискримінація платників податків та зниження мотивації щодо своєчасного й повного обсягу формування державного ресурсу [3].

Проте в Кодексі ці питання вирішено більш радикально, без належних для цього підстав та обґрунтувань. Зокрема, безоплатно отримані основні засоби оподатковуються практично в момент їх продажу. В період їх корисного використання нараховується у витратах амортизація таких засобів, яка одночасно збільшує і доходи, і витрати платника податку. За таким самим принципом оподатковуються кошти цільового фінансування з бюджету на придбання основних засобів.

У зв'язку з цим потрібно концептуально визначитись, на створення яких основних засобів надаються податкові преференції платникам податків – на будьякі, включаючи зношені чи морально застарілі, будьяким платникам податків, чи лише тим, що створюють валовий національний продукт у пріоритетних галузях економіки тощо. Чи взагалі в оподаткуванні потрібно надавати такі податкові преференції платникам податків, які врешті решт викривлюють конкуренцію на ринку? Виходячи з положень Кодексу державницька амортизаційна політика із зазначених питань в окремих випадках не дотримується.

Висновок: Аналіз етапів історичного становлення податку на прибуток (табл. 1) показує, що еволюція оподаткування податком на прибуток в Україні здійснювалась безсистемно та ґрунтувалась на поступовому зниженні ставки податку на прибуток. Разом із тим, дослідження закордонного досвіду генезису системи оподаткування податком на прибуток підтверджує інше спрямування податкової політики, яка полягала у розробленні системи пільгового оподаткування податком на прибуток, спрямованого на розширення можливостей інноваційно-технологічного розвитку підприємств, зниження ставок податку на прибуток [1]. В умовах впровадження європейського досвіду в Україні система оподаткування податком на прибуток повинна оперативно адаптуватися до економічних змін, виступати інструментом стимулювання діяльності суб'єктів господарювання.

Список літератури:

1. Баширова Г. Податок на прибуток: генезис трактування поняття та об'єкт бух-галтерського обліку [Електронний ресурс] / Г. Баширова // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. - 2020. - № 3. - С. 38-46. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvhastat_2020_3_6

2. Блажко Г. В. Детермінанти впливу на податок на прибуток та їх оцінка [Електронний ресурс] / Г. В. Блажко // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука" . - 2017. - № 3(1). - С. 22-25. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_3\(1\)__6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_3(1)__6)

3. Кисельова О. Податок на прибуток в координатах Податкового кодексу: плюси та мінуси [Електронний ресурс] / О. Кисельова // Бухгалтерський облік і аудит. - 2011. - № 3. - С. 40-51. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boau_2011_3_9

4. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>;

5. Харченко Н. В. Податок на прибуток: його розвиток та сучасний стан [Електронний ресурс] / Н. В. Харченко, Ю. І. Гаркуша // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. - 2016. - Вип. 5(2). - С. 124-127. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2016_5\(2\)__27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2016_5(2)__27)

ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ СТАТУТНОГО (СКЛАДЕНОГО) КАПІТАЛУ

Маслюк Олександр Миколайович
здобувач вищої освіти ОС «Магістр»
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Терещенко Євген Леонідович
здобувач вищої освіти ОС «Магістр»
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Гордієнко Микола Іванович
кандидат економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку і оподаткування,
Сумський національний аграрний університет

Основні правові засади підприємництва в Україні та господарські відносини які виникають між суб'єктами господарювання різних форм власності визначені Господарським Кодексом України (ГКУ) [1].

Під господарською діяльністю, розуміють будь-яку діяльність, в тому числі підприємницьку, яка пов'язана з виробництвом, обміном та переробкою матеріальних і нематеріальних благ, що виступають у формі товару.

Згідно статті 3 ГКУ визначено, що господарська діяльність – це діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи/або надання послуг вартісного характеру, та мають цінову визначеність [1]. Основними ознаками, які характеризують господарську діяльність є:

- = ініціативність,
- = самостійність,
- = творчий та інноваційний характер,
- = діяльність на власний ризик,
- = системність,
- = цільова спрямованість на отримання прибутку,
- = самостійна юридична відповідальність,
- = соціально-відповідальний характер.

Під підприємництвом у відповідності до статті 42 ГКУ, розуміють самостійну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. В свою чергу суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи свої права та обов'язки, мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язання в межах закріпленого майна (стаття 55 ГКУ).

У Конституції України (стаття 42) закріплено, право кожного на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [2]. При цьому держава гарантує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Межі монополії та її види визначені законом.

Оснoву цивільного законодавства України становить Конституція України [2], а основним актом цивільного законодавства є Цивільний Кодекс України (ЦКУ) [5].

Підставами для виникнення прав та обов'язків, зокрема, є:

- * договір або інші правочини;
- * створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної творчої діяльності;
- * завдання майнової (матеріальної) та моральної шкоди іншій особі;
- * інші юридичні факти.

Актом цивільного законодавства регулюються як немайнові, так і майнові відносини, тобто цивільні відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні та майновій самостійності їх учасників.

Учасниками цивільних відносин може бути людина, яка вважається фізичною особою, так і юридична особа. Здатність мати цивільні права та обов'язки (цивільну правоздатність) мають усі фізичні особи.

Статтею 80 ЦКУ визначено поняття юридичної особи, як організації - яка створена, пройшла державну реєстрацію та внесена до Єдиного державного реєстру.

Інтегральна теорія юридичної особи, в свій час була розроблена українським вченим-правознавцем, фахівцем у галузі цивільного права А.В. Кострубою, яка була заснована на критиці теорії фікції німецького правознавця Фрідріха Карла фон Савіні. В основу конструкції юридичної особи закладена концепція обмеженої цивільно-правової відповідальності, дане теоретичне положення було закріплено не лише в законодавстві України, а й багатьох європейських країн.

Юридична особа – це суб'єкт права, який здатний від свого імені набувати майнових і особистих немайнових прав, нести обов'язки та самостійно брати участь у правовідносинах. Юридична особа в Україні наділена цивільною правоздатністю та дієздатністю. При цьому, звертаємо увагу, що юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки (цивільну правоздатність), як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині.

В залежності від порядку створення юридичні особи, поділяються на: юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права.

Згідно Глави 8 § 1 ЦКУ найбільш поширеними видами господарських товариств в Україні є товариства з обмеженою відповідальністю та акціонерні товариства.

Учасником господарського товариства може бути фізична або юридична особа. При цьому пунктом 2 статті 114 передбачено, що господарське

товариство, крім повного і командитного товариства, може бути створене однією особою, яка стає єдиним його учасником.

При цьому статутний (складений) капітал господарського товариства поділений між його учасниками на частки. Власністю господарського товариства може бути: майно передане його учасниками, як вклад до статутного (складеного) капіталу; продукція вироблена у процесі господарської діяльності; одержані доходи; інше майно, набуте на підставах, не заборонених законом. При цьому зазначається, що вкладом до статутного (складеного) капіталу можуть бути гроші, цінні папери, інші речі або майнові чи інші відчужені права, що мають грошову оцінку. Грошова оцінка вкладу учасника може здійснюватися за згодою учасників товариства, а у випадках, визначених Законом №2658-III вона підлягає незалежній експертній оцінці [3].

Зупинимося на окремих випадках, коли незалежна оцінка майна є обов'язковою:

= створення господарського товариства на базі державного майна або майна, що є у комунальній власності;

= реорганізація, банкрутство, ліквідація державних, комунальних підприємств та господарських товариств з державною часткою майна (часткою комунального майна);

= виділення або визначення частки майна у спільному майні, в якому є державна частка (частка комунального майна);

= визначення вартості внесків учасників та засновників господарського товариства, якщо до зазначеного товариства вноситься майно господарських товариств з державною часткою (часткою комунального майна), а також у разі виходу (виключення) учасника або засновника зі складу товариства; тощо.

Держава та об'єднані територіальні громади мають право і можуть діяти у цивільних відносинах на рівних правах з іншими учасниками зазначених відносин.

Одним із різновидів господарського товариства є акціонерне товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями. Порядок створення, діяльності, припинення, виділу акціонерного товариства, їх правовий статус, права та обов'язки акціонерів регулюються Законом України №514-VI від 17 вересня 2008 року [4].

За типом акціонерні товариства поділяються на публічні акціонерні товариства та приватні акціонерні товариства.

При цьому, як передбачено статтею 9 Закону №514-VI, засновниками товариства визнаються держава в особі органу уповноваженого управляти державним майном, територіальна громада в особі органу, уповноваженого управляти комунальним майном, а також фізичні та/або юридичні особи, що прийняли рішення про його заснування. У тому випадку, якщо акціонерне товариство засноване однією особою, то всі рішення приймаються одноосібно, а підпис фізичної особи підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню.

Мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства, визначений законодавчо та становить 1250 мінімальних заробітних плат виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, що діє на момент створення (реєстрації) акціонерного товариства. Таким чином, статутний капітал товариства визначає мінімальний розмір майна товариства, який гарантує інтереси його кредиторів. Всі питання які стосуються порядку збільшення (зменшення) статутного капіталу товариства визначаються Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Крім статутного капіталу, обов'язковою умовою є формування резервного капіталу, у розмірі не менше 15 відсотків від розміру статутного капіталу товариства, шляхом щорічних відрахувань від чистого прибутку або за рахунок нерозподіленого прибутку. До досягнення встановленого Статутом розміру резервного капіталу розмір щорічних відрахувань не може бути менше ніж 5 відсотків суми чистого прибутку товариства за рік.

Таким чином, нами розкрито особливості формування статутного (складеного) капіталу господарських товариств. у відповідності з діючою на сьогодні правовою базою в Україні.

Список літератури:

1. Господарський Кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року №436-IV (у редакції Закону №2479-IX від 19 серпня 2022 року)./Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12 липня 2001 року №2658-III (у редакції Закону №2518-IX від 10 жовтня 2022 року)./Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text>
4. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 року №514-VI./Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>
5. Цивільний Кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року №435-IV (у редакції Закону №2518-IX від 10 жовтня 2022 року)./Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

ЕВОЛЮЦІЯ МЕТОДОЛОГІЇ АНАЛІЗУ ДИНАМІКИ ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Мороз Є.О.

аспірант

Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

Економічній науці знадобилося декілька століть, щоб підійти до аналізу процесу трансформації. До визначення сутності цього поняття економісти займалися вивченням природи статичної та динамічної — станів економічної системи на метафізичному рівні, без розуміння котрих неможливо досягнути трансформаційний процес.

В перекладі з грецької поняття “статика” означає “те, що стоїть”, а “динаміка” - “те, що рухається”. На філософському рівні динаміку економічної системи можна розглянути як сукупність всіх її статичних станів за певний період. При цьому сукупність статичних станів не є їх сумою, а відображає ті зміни, які відбуваються між періодами t та $t+1$.

Вперше динаміка була використана ще у XVII ст. у фізиці одним з найвідоміших вчених в історії світової науки Ісааком Ньютоном. В загальному виразі динаміка в природничих науках передбачає опис явищ та процесів, що відбуваються в оточуючому нас середовищі, та вказують на важливість зміни в часі їхніх характеристик. У фізиці динаміка є частиною розділу механіки, що вивчає рух тіл та взаємодію між ними.

Загалом еволюція методології визначення статичної і динамічної, їх ключових відмінностей, відбувалася понад два століття. Одним з перших, хто почав досліджувати зміст вищезазначених категорій, був відомий французький філософ Огюст Конт. Згідно його поглядів, статика відображає абстрактну теорію соціального порядку, а динаміка є передумовою до теорії соціального прогресу. А ось визначення динаміки і її зв'язок із “соціальним прогресом” виявився досить популярним і в процесі еволюції методології дослідження економічних трансформацій.

На початку XX сторіччя стокгольмська школа, яка була альтернативою неокласичній присвятила свою увагу визначенню економічної рівноваги, виходячи з того, що кількість населення, розмір території, обсяг капіталу та рівень технічного розвитку країни є константами. Ця теорія еволюціонувала: якщо засновник шведської школи Кнут Віксель вважав економічну систему стаціонарною, то вже його послідовники, серед яких і Гуннар Мюрдаль, висловив твердження про динаміку як про кумулятивний процес. Відповідно, динамічна теорія мала зосередити увагу на вивченні змін незалежних факторів та часових відрізків, використовуючи аналіз періодів через нестійкість стану рівноваги та наявність часового лагу для адаптації до змін.

Альтернативою аналізу динаміки Мюрдалем став розгляд цього питання Д. Хіксом. Він, досліджуючи природу статичної та динамічної, звертався до теорії К. Вікселя під час аналізу економічної рівноваги і з'ясував, що перебування системи

у статичному стані є в принципі неможливим через об'єктивні причини, передусім через фактор часу, під час якого елементи взаємодіють між собою, а у довгостроковій перспективі зв'язки між ними ускладнюються. Відповідно, саме динаміка спрямовувала систему до руху.

Більш широкий аналіз відмінностей між статикою та динамікою запропонував австрійський економіст Фріц Махлуп. Він розглянув статистику та динаміку, виходячи із кількох параметрів: ролі змінних, теорії рівноваги, поведінки, індивіда та соціальних інституцій із врахуванням двох уточнень, що будуть впливати на ефект трансформації.

Виходячи з дослідження еволюції методології трансформації, можна дійти до наступних висновків:

1. Фактор часу важливий при дослідженні змін в економічній системі. Всі економісти в тій чи іншій формі визнають, що залежно від того, яким чином розглядати час під час дослідження того чи іншого явища або процесу, економіст матиме різні результати і висновки.

2. Процес трансформації не просто викликає зміни в продуктивності праці чи супроводжується зростанням виробництва на якісно вищому рівні. Трансформація супроводжується змінами в інституціональному розрізі, що, в свою чергу, стають передумовою до зростання продуктивності праці.

3. Трансформаційний процес є безперервним та залежить від циклічності економіки. Зміни, що відбуваються у періоді t , спричинені змінами, що мали місце в минулому періоді $t-1$ і матимуть важливе значення при подальших змінах у майбутньому періоді $t+1$.

4. Трансформацію слід ототожнювати із динамікою. Зокрема, Віксель та Штреллер стверджують, що оскільки економіка завжди перебуває у русі, то саме динаміка зможе дати відповіді на питання стосовно вектору цього руху та тим змінам, що відбуваються. В той же час, завдяки статистиці можна оцінювати рівноважний стан економічної системи та порівнювати його з іншим.

Список літератури

1. G. Myrdal. *Monetary Equilibrium*. London: Hodge. 1939. P. 35-44.
2. J. Hicks. *Methods of Dynamic Economics*. Oxford: Clarendon Press. 1985. 173 p.
3. F. Machlup. *Statics and Dynamics: Kaleidoscopic Words*. The Southern Economic Journal. 1959. October. Volume XXVI, № 2. P. 91-110.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ

Полятикіна Лариса Іванівна

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
Сумський національний аграрний університет

Проблеми раціонального обліку розрахунків з оплати праці в бюджетних установах зараз чи не найактуальнішими. Науково-технічна революція надто ускладнила взаємовідносини суспільства з виконавчими структурами.

На сьогодні на законодавчому рівні встановлюються індексації доходів громадян. Індексації підлягають доходи кожного працівника в межах прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Провідну роль при розрахунку суми компенсації відіграють місяці, у яких:

- ♦ фізичній особі підвищували зарплату (тарифну ставку, відрядні розцінки, оклад);
- ♦ працівника прийняли на роботу;
- ♦ підвищено розмір мінімальної зарплати й у зв'язку з цим збільшилася заробітна плата працівника. [1]

При підвищенні розмірів мінімальної заробітної плати, а також при збільшенні грошових доходів населення без перегляду їх мінімальних розмірів місяць, у якому відбулося підвищення, вважається базовим при розрахунку індексу споживчих цін для індексації грошових доходів населення. При цьому індексація грошових доходів, одержаних громадянами за цей місяць, не здійснюється.

Таблиця 1-Прожитковий мінімум на одну особу з розрахунку на місяць в 2022 році

Основні демографічні та соціальні групи населення	Прожитковий мінімум на одну особу з розрахунку на місяць		
	з 1 січня	з 1 липня	з 1 грудня
Загальний показник	2393 грн	2508 грн	2589 грн
діти до 6-ти років	2100 грн	2201 грн	2272 грн
діти від 6 до 18 років	2618 грн	2744 грн	2833 грн
працездатні особи	2481 грн	2600 грн	2684 грн
особи, які втратили працездатність	1934 грн	2027 грн	2093 грн

Джерело: сформовано автором на підставі [2]

Підвищення грошових доходів населення у зв'язку з індексацією здійснюється з першого числа місяця, наступного за місяцем, у якому був опублікований індекс споживчих цін. Починаючи з січня 2004 р., роботодавці розраховують індекс споживчих цін наростаючим підсумком для порівняння з порогом індексації, який складає 101 %.

В країні проводиться активна державна політика з покращення матеріального забезпечення працюючих. Так мінімальна заробітна плата у місячному розмірі з 1 грудня 2022 року становитиме 6500 грн, а з 1 жовтня 6700 грн. Передбачено також видатки на встановлення посадового окладу працівника 1 тарифного розряду Єдиної тарифної сітки з

1 січня 2022 року – в розмірі 2893 грн;

1 жовтня 2022 року – в розмірі 2982 гривні.

Одним із напрямків вдосконалення обліку в бюджетних установах є запровадження автоматизованої форми обліку. Комп'ютеризація є одним із основних чинників підвищення ефективності обліку, забезпечення достовірності даних та відповідності вимогам міжнародних стандартів. [3]

Сучасна автоматизована система обліку в бюджетних установах базується на засадах сучасних засобів обчислювальної техніки і повинна забезпечувати:

- абсолютне і вчасне задоволення інформаційних попитів користувачів;
- реалізацію контрольних завдань з метою отримання потрібної інформації про наявні відхилення;
- отримання комп'ютерних управлінських резолюцій;
- реалізацію аналізу і прогнозування фінансової діяльності бюджетної установи.

Використання новітніх інформаційних технологій на основі нинішньої електронно-обчислювальної техніки і розвинених систем на основі комунікацій варто забезпечувати отримання, обробку та вживання інформації в процесах керування бюджетною установою. Це може бути здійснено найпростішими позиціями такими як переписку електронною поштою або найскладнішими – сприяння в розв'язанні складних завдань при прийнятті відповідних резолюцій. [4]

Галузь вживання нових інформаційних технологій і розвинутих способів обробки інформації дуже широка. Персональні комп'ютери, лазерна і оптична техніка, способи масової інформації і різноманітного роду комунікації, залучаючи супутниковий зв'язок, дасть право бюджетним установам, їх трудовим колективам та самостійним спеціалістам одержувати в будь-який час в повному обсязі всю потрібну інформацію для виконання власних професійних, культурних та побутових інтересів.

Автоматизоване вирішення економічних задач з обліку, контролю та аудиту – це головне покликання автоматизованих інформаційних систем обліку, контролю та аудиту. Для здійснення поставлених перед інформаційними системами обліку, контролю та аудиту задач потрібний цілеспрямований вплив управляючого порядку на всі періоди відтворення, а саме формування, розподіл і використання.

Однією з головних призначень управління є облік, контроль і аудит. У ході виконання цих діяльностей, процедури пов'язані із збиранням, обробкою та зберіганням інформації, повинні бути автоматизовані у напрямку створення інтегрованої комп'ютерної інформаційної системи.

З метою отримання інформації, потрібної для управління установа впроваджує автоматизовану систему бухгалтерського обліку. Вона

аналізується як складова управління в сучасних умовах. Автоматизована система бухгалтерського обліку потрібна для полегшення облікової роботи, надання вчасної інформації для керівництва, вищестоящої установи, контролюючих органів.

В автоматизованій системі бухгалтерського обліку відбувається збір, реєстрація інформації діяльності бюджетної установи, їх обробка, зберігання, передача користувачам для аналізу та прийняття управлінських рішень. Дані про діяльність є вхідними для автоматизованої системи бухгалтерського обліку, а інформація для осіб, які приймають рішення – вихідними. [5]

Автоматизована система бухгалтерського обліку об'єднує бухгалтерську інформацію, що відображає абсолютну картину діяльності бюджетної установи. На сьогодні змінилися спрямування використання бухгалтерської інформації. Бухгалтерська інформація є головною при прийнятті управлінських рішень керівництвом бюджетної установи.

Для покращення оперативної роботи бюджетних установ Міністерством внутрішніх справ України разом з Державним підприємством «ІНФОТЕКА» була розроблена та рекомендована для впровадження Комп'ютерна програма «МІА: Облік і Звітність» на базі ПЗ «МІА» Програма передбачає наявність ряду компонентів комплексної Системи. Вона об'єднує компоненти «Бухгалтерія», «Склад», «Ділові процеси», «Заробітна плата та грошове забезпечення» і інші. Для кожного компонента системи існує окреме керівництво користувача. Компонент «Заробітна плата та грошове забезпечення» використовується для автоматизації фінансової діяльності установ, що знаходяться на бюджетному фінансуванні. Компонент «Заробітна плата та грошове забезпечення» є складовою частиною продукту комплексної системи, яка включає в себе ряд компонентів: «Адміністратор», «Бухгалтерія» та інші. [6]

На сьогодні запроваджено ведення електронних лікарняних. Розпочати призначати матеріальне забезпечення і оформлювати заяву-розрахунку можна з дати видачі е-лікарняного. Датою видачі для е-лікарняних вважають 8-ий день після дати закриття, яка зазначена в документі. Для е-лікарняних по вагітності та пологах - 8-ий день після дати відкриття.

Наприклад, е-лікарняний, створений 25.10.2021 р. строком на 10 днів, має дату закриття 03.11.2021 р. та буде вважатись виданим (стане готовим до сплати) із 11.11.2021 р. Проте треба враховувати, що часто лікарняні по вагітності та пологах не змінюють свій статус на "готовий до сплати", незважаючи на настання дати видачі, а е-лікарняні по хворобі стають "готовими до сплати" зарано. В таких випадках потрібно орієнтуватись на дати е-лікарняного, а допомогу по вагітності та пологах можна призначити по е-лікарняному зі статусом "закритий". Ці технічні неточності поступово врегулюють.

Таким чином, узагальнюючи все вищесказане, можна сказати, що фінансово-кредитний механізм організації обліку в бюджетних установах постійно вдосконалюється та оновлюється, що сприяє активному розвитку їх діяльності. Одночасно це позитивно впливає на покращення результатів діяльності бюджетних установ.

Список літератури:

1. Прокопенко М. В. Удосконалення системи оплати як чинник підвищення ефективності праці персоналу. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 5(3). С. 18-20.
2. Радзевіло І. Шляхи удосконалення організації обліку розрахунків з працівниками на підприємствах України в сучасних умовах. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Економічні науки*. 2019. № 1. С. 86-90.
3. Рибалко О. Застосування різних систем оплати праці в зарубіжних країнах та можливості їх використання в Україні. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Економічні науки*. 2019. № 1. С. 44-48.
4. Філіпішина Л. М. Удосконалення системи оплати праці та стимулювання структурних підрозділів підприємств. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2017. Вип. 15. С. 126-131.
5. Цятковська О.В. Основні аспекти організації бухгалтерського обліку виплат працівникам банків. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. *Економічні науки*. 2014. Вип. 25. С. 462–466. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npkntu_e_2014_25_70.pdf. (дата перегляду: 05.11.2022).
6. Шевченко А. Облік виплат працівникам за міжнародними та національними стандартами бухгалтерського обліку. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки»*. 2013. Вип. 35(2). С. 52–58. URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpchdtu_2013_35\(2\)_11.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpchdtu_2013_35(2)_11.pdf). (дата перегляду: 05.11.2022).

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ІНВЕСТИЦІЙ НА КРИПТОВАЛЮТНИХ БІРЖАХ

Сохацька Олена Миколаївна

д.е.н., професор
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

Сохацький Олександр

доктор філософії (PhD), старший викладач
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

Згідно звіту Chainalysis про географію поширення криптовалют за період з червня 2021 по липень 2022 року у світі лідирувала Східна Європа. За цей же період росія отримала криптовалюти на суму 250 млрд. доларів, Україна – близько 120 млрд. Аналітична компанія Chainalysis позиціонує себе як платформа Blockchain, метою якої є співпраця з урядами різних країн, інституційними інвесторами та будь-ким, хто ставить собі за мету отримання реальних даних про поширення та розвиток цифрових валют у світі. За даними цієї компанії у 2021 році українські інвестори отримали прибуток від інвестицій у цифрові активи у розмірі майже \$2,8 млрд. (13-е місце у загальному світовому рейтингу)[1].

Цей тренд підтверджується Міністерством цифрової трансформації, за підрахунками якого станом на середину 2022 року (зауважимо, під час війни) добовий обіг криптовалют в Україні становив 1 млрд. грн. Загальновідомим є той факт, що процеси становлення ринку криптовалют стримує фрагментарність правового регулювання та відсутність юридичного захисту власників криптовалют. У багатьох країнах світу досі існує заборона на розрахунки криптовалютами за товари та послуги. Поки що тільки Сальвадор та Центральнаафриканська Республіка узаконили криптовалюту як засіб платежу.

Впродовж двох довоєнних років в Україні до вивчення ринку криптовалют долучилися науковці та самі учасники цього ринку. Більшість успішних інвесторів, які працювали на фондових майданчиках та ринку FOREX, зокрема відомий в Україні Еріх Найман- керуючий партнер Capital Times, наголошував на високих ризиках торгівлі криптовалютою, яку вважає спекулятивним активом. За його словами, волатильність криптовалют може досягати більше 60% річних, натомість Індексу американських акцій S&P500 - не перевищує 30%. У цьому випадку інвестиційний дохід може становити близько 60%, але й ризик втрат є таким же високим [2]. Аналогічне відношення до інвестицій у криптовалюту спостерігається у керівників страхових компаній та банків.

Однак, як уже було зазначено вище, в Україні рівень використання криптовалют набирає обертів, поступово зростає кількість торговельних точок, де можна розрахуватися криптовалютою. Ситуація покращується через участь у цих процесах відомих світових брендів не стоять осторонь і традиційні платіжні системи MasterCard, Visa та PayPal, бажаючи втримати своїх клієнтів.

Наше дослідження показало, що поки що у науковому та професійному дискурсі присутні дві позиції щодо ризиків інвестування у криптовалютні біржі. У першому випадку стверджується, що інвестувати не варто, або, якщо інвестувати, то сума інвестицій у крипту має бути незначною, втрата якої не буде критичною для інвестора. Аргументами тут є відсутність прозорого юридичного супроводу, слабкий захист інвестора, висока волатильність. Згідно з даними звіту Національного бюро економічних досліджень (NBER), на кінець 2020 року криптобіржі, контролювали близько 5,5 млн. біткоїнів, фізичні особи - 8,5 млн. біткоїнів. Особливо ризиковим є той факт, що володіють цією криптовалютою всього 10 тисяч інвесторів[3],[4].

У другому випадку дослідники та учасники ринку стверджують, що торгівля криптовалютою більш безпечна, ніж традиційна банківська справа. «З початку історії криптовалют можна нарахувати не більше 30 банкрутств та зламів бірж. Тоді як в останню кризу 2007-2008 тільки у США збанкрутіло 485 банків. Щодо України - то цього року планують ліквідувати 83 банки-банкрути. Тоді як жодна українська криптобіржа ще не збанкрутувала»[5].

Навесні 2022 році ранжування інвестиційних ризиків у світі суттєво змінилося. На перший план вишли геополітичні ризики (війна росії проти України), інфляція, ризик переоцінки активів, зокрема Tesla, Facebook(Meta), переміщення активів з доларів у інші валюти, високі ціни на енергоносії, корпоративні кредитні стреси, різні інфляційні режими, кібератаки, протистояння США та Китаю, вплив пандемії covid 19, зміна центральних контрагентів і лише на 11 місці – криптовалюта. (рис 1.) [6]

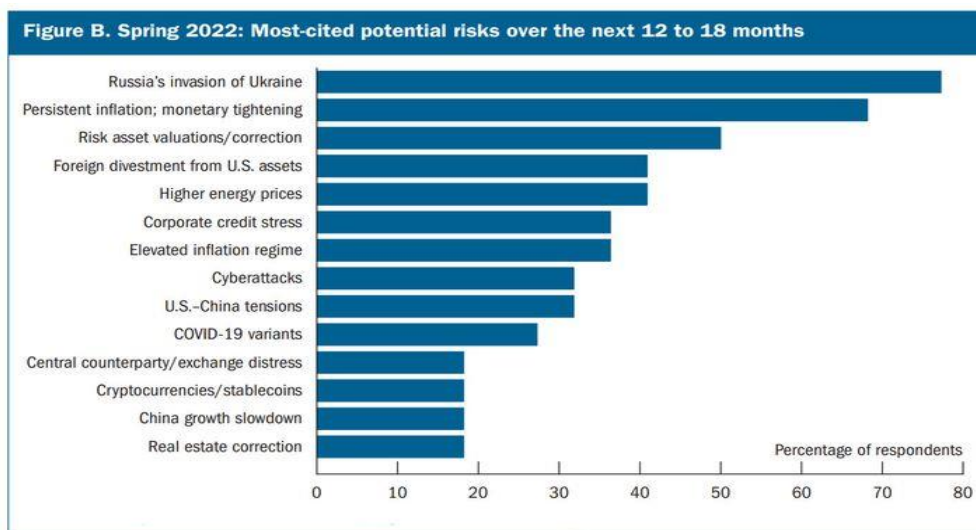

Рисунок 1 Розподіл інвестиційних ризиків станом на весну 2022 року.
Джерело [6]

Особливо варто підкреслити, що криптовалюта з перших же днів війни на території України стала одним із найоперативніших каналів фінансування Збройних Сил України (ЗСУ) та наповнення благодійних фондів. Саме тоді, «коли рахунок йшов на години, кошти на гуманітарну допомогу та військову амуніцію потрібні були тут і зараз, а будь-яка затримка із обробкою платежів через банки вимірювалася життями, потрібно було швидко шукати альтернативу зтяжній процедурі обробки транзакцій традиційними фінансовими установами. Виходом був ринок віртуальних активів, де обробка транзакції займає 5–10 хвилин»[7].

У цьому випадку технологія блокчейн, що лежить в основі транзакцій з криптовалютою, не передбачає участі банків чи інших традиційних фінансових установ. Таким чином вдалося обійти обмеження Національного банку України (НБУ), введені під час війни на електронні грошові перекази та зняття іноземної валюти.

Саме через ці обставини 15.03.2022 Президент України зняв вето з Закону «Про віртуальні активи», прийнятий Верховною Радою ще восени 2021 року, фактично легалізувавши ринок цифрових активів, «надавши їм статус об'єктів цивільних прав, а відповідно, і право на захист. Іншими словами, тепер українці зможуть не лише користуватися цифровими активами, як і раніше, а й розраховувати на захист своїх коштів із боку держави»[7].

Як бачимо, війна в Україні довела, що ефективна та прозора блокчейн – індустрія світу, в яку так потужно інтегрована наша країна, допомагає перемагати російського агресора і воювати з ним у першій у світі криптовійні, як вдало її назвали The Washington Post.

Наступні дослідження варто здійснити щодо можливостей крипто індустрії обмежувати роботу громадян країн агресора, бо на сьогодні криптобіржі ще не повністю вирішили цю проблему.

Список літератури

1. Chainalysis Платформа даних Blockchain
URL:<https://go.chainalysis.com/geography-of-crypto-2022-report.html>
2. Криптоінвестиції: Переваги та ризики інвестування у криптовалюту (2019)
URL: <https://investory.news/kriptoinvesticii-perevagi-ta-riziki-investuvannya-u-kriptovalyutu/>
3. Ризикові інвестиції: криптовалюта як спосіб вкладення грошей (2021).
URL: <https://delo.ua/uk/finance/rizikovi-investiciyi-kriptovalyuta-yak-sposib-vkladennya-grosei-389022/>
4. Степан Стасенко Три головні ризики при інвестуванні в криптовалюту
URL: <https://cryptonovunu.com/try-golovni-ryzyky-pry-investuvanni-v-kryptovalyutu/>
5. Вадим Добровольський. Криптовалюти більше не входять до топ-10 найбільших ризиків для інвесторів URL: <https://speka.media/kritovalyuti-bilshe-ne-vhodyat-do-top-10-najbilshih-rizikiv-dlya-investoriv-v4edop>
6. Розводівський В.В. Ризики інвестування в криптовалюту. URL: <http://libfor.com/index.php?newsid=3986>

7. Палій Альона(2022) Як криптовалюта допомагає ЗСУ перемагати. URL:
<https://yur-gazeta.com/publications/practice/bankivske-ta-finansove-pravo/yak-kriptoalyuta-dopomagae-zsu-peremagati.html>

ШЛЯХИ АДАПТАЦІЇ ДО ЗМІН КЛІМАТУ У БАСЕЙНІ ПРИП'ЯТІ НА ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Нетробчук Ірина Марківна

канд. геогр. н., доцент кафедри фізичної географії
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

Сьогодні у басейні Прип'яті спостерігаються зміни клімату, які головним чином проявляються у підвищенні середньорічної температури повітря, зміні розподілу та кількості опадів, незначної висоти шару або повної відсутності снігового та льодового покривів. Як наслідок, відбуваються масштабні літні та зимові паводки, натомість стають рідшими великі весняні повені. Знижується водний режим річок, рівень ґрунтових вод, що веде за собою обміління річок та озер, колодязів та свердловин.

На території Волинської області знаходиться верхів'я басейну Прип'яті, що займає майже 3/4 її площі. Витік р. Прип'ять починається поблизу с. Будники Ковельського району. Річка протікає у межах Ковельського і Камінь-Каширського районів Волинської області. Верхів'я річки Прип'ять протяжністю 72 км у Волинській області перетворено на магістральний канал однієї з найбільших в Європі Верхньо-Прип'ятської осушувальної системи. Внаслідок проведення меліоративних робіт і через підвищення температури повітря зменшилась водорегулююча здатність висушених боліт і, відповідно, зволоженість території [1, 5].

Як зазначає Андреас Габерль, болота – найбільші поклади вуглецю. Чим нижчий рівень води в торфових болотах, тим більше будуть викиди вуглецю. Глибоко осушені торф'яники виробляють 29 т CO₂ в рік. Доведено, що осушені болота спричиняють вивільнення парникових газів близько 5 % обсягу викидів CO₂ [3]. У зв'язку з цим багато країн Європейського Союзу, в т. ч. й Україна, які провели в свій час осушення водно-болотних угідь, розглядають питання ренатуралізації боліт як один із природних інструментів регулювання клімату.

У верхів'ї басейну Прип'яті сформувався один із найбільших природних водно-болотних комплексів Поліського регіону, що вирізняється високим рівнем біорізноманіття і є надзвичайно цінним згідно з Рамсарською Конвенцією про охорону водно-болотних угідь. У зв'язку з цим на даній території створено національний природний парк «Прип'ять-Стохід», а також інші природоохоронні території як місцевого, так і загальнодержавного значення. Адже болота повинні перебувати в їх природному стані, бо саме вони акумулюють великі водні запаси та зберігають водний баланс [2].

Отже, основними шляхами пристосування сталого економічного розвитку сільських територій в межах басейну Прип'яті до кліматичних змін є:

– зміна підходів до попередження повеней та паводків з врахуванням зміни розподілу випадання опадів;

- забезпечення централізованого або привізного водопостачання населення чистою питною водою;
- корегування водогосподарських балансів; каталогізація шахтних колодязів та свердловин із зазначенням їх потужностей; реєстрація великих фермерських господарств, що забирають воду з поверхневих водних об'єктів на полив сільськогосподарських угідь із зазначенням об'єму забраної води;
- реконструкція меліоративної мережі з осушувальної на осушувально-зволожувальну;
- відновлення боліт, шляхом повторного заболочення.

Міжурядова група експертів зі зміни клімату (МГЕЗК) встановила, що зволоження осушених торфовищ веде до істотного скорочення викидів парникових газів.

Це пов'язано з тим, що торфовища мають здатність депонувати вуглець. Коли осушуються торфовища, добре збережені донині вуглець і азот виділяються у вигляді парникових газів в атмосферу й у вигляді нітратів в поверхневій воді. Додаткові екологічні проблеми, пов'язані з осушенням торфовищ, включають в себе втрату їх здатності до очищення води, втрату біорізноманіття, втрату продуктивних земель, виникнення пожеж на торфовищах і багато іншого. Таким чином, повторне зволоження (повторне заболочування, ренатуралізації, реабілітація, реставрація) осушених торфовищ відіграє життєво важливу роль в політиці пом'якшення наслідків зміни клімату, збереження біорізноманіття та сталого розвитку [4].

Повторне зволоження осушених торфовищ включає часткову або повну зміну попереднього антропогенного дренажу шляхом підвищення середньорічного рівня води. Мета цих заходів полягає в тому, щоб досягти постійного насичення всього масиву торфу шляхом підняття рівня ґрунтових вод до поверхні торфу або над нею і за рахунок зменшення амплітуди коливань рівня води. По можливості необхідно уникати глибокого і постійного затоплення, тому що в такому випадку територія не може бути легко заселена рослинністю. Тимчасове затоплення може використовуватися для стабілізації рівня води. Повторне зволоження досягається за рахунок зниження втрат води з площі завдяки зменшенню поверхневого дренажу, поверхневого стоку, підповерхневого просочування, випаровування, і, при необхідності, збільшенні подачі води з водозбору [4].

Не існує універсальної стратегії повторного зволоження осушених торфовищ. Найбільш важливими технічними критеріями для повторного зволоження є:

- наявність води: оцінка доступності води може вимагати обліку клімату, стану торфу, дренажної інфраструктури, водного режиму, топографії і гідрології торфовища.
- землекористування: охоплює землі як всередині торфовища, так і в зоні його гідрологічного водозбору. Якщо поточне використання землі вимагає осушення, може бути розглянуто часткове повторне заболочування або впровадження палудікультури (сталого економічного використання повторно затоплених торфовищ із застосуванням традиційних практик і збереженням торф'яного шару й рівня вод). Якщо повторне заболочування вимагає

реорганізації землекористування в межах гідрологічного водозбору, необхідно провести оцінку доцільності та витрат із залученням зацікавлених сторін.

– рельєф: рівень води, який може бути досягнутий в результаті повторного зволоження, сильно залежить від рельєфу торфовища і топографії. Крім того, через активний видобуток торфу рельєф міг істотно змінитися в результаті осідання, мінералізації і пожеж. Для досягнення найкращого ефекту середньорічний рівень води повинен бути піднятий до поверхні на максимально можливій площі торфовища.

– деревна рослинність: дерева можуть чинити негативний вплив на гідрологію, оскільки вони можуть посилювати сумарне випаровування. Однак дерева можуть також впливати на мікроклімат (зменшуючи швидкість вітру і надаючи тінь).

Наявність води і рельєф часто є найбільш важливими факторами, що визначають можливість відновлення [4].

Таким чином, ренатуралізація торфовищ значно зменшує ризики, які викликає їх деградація в результаті осушення та дозволяє відновлювати численні природні функції водно-болотних угідь. Переваги ренатуралізації торфовищ полягають у декількох сферах – соціальній, екологічній та економічній. Отже, для збереження клімату планети, зменшення викидів CO₂ необхідне повторне заболочування боліт та їх вологе використання.

Список літератури

1. Нетробчук І. М. Оцінка антропогенного навантаження на басейн верхньої Прип'яті в Ратнівському районі Волинської області. *Наук. записки СумДПУ імені А.С.Макаренка. Географічні науки*. 2014. Вип. 5. С. 10-18.

2. Нетробчук І. М., Оласюк І. Ю. Оцінка антропогенного навантаження на долину річки Прип'ять у Волинській області. *Науковий огляд*. Київ, 2020. № 8(71).С.15-33.

3. Німецький досвід господарювання на болотних угіддях будуть впроваджувати на території трьох громад Волині. *Управління агропромислового розвитку Волинської облдержадміністрації*. URL: <http://agrovoly.gov.ua/news/nimeckyy-dosvid-gospodaryuvannya-na-bolotnyh-ugidnyah-budut-vprovadzhuvaty-na-terytoriyi-troh> (дата звернення: 03.01.2023).

4. Охорона боліт. Досвід Європи та Білорусі. Уроки та рекомендації для України. URL: <http://epl.org.ua/announces/ohorona-bolit-dosvid-yevropy-ta-bilorusi-uroku-ta-rekomendatsiyi-dlya-ukrayiny/> (дата звернення: 03.01.2023).

5. Характеристика басейну р. Прип'ять в межах Волинської області. *Регіональний офіс водних ресурсів у Волинській області*. URL: <https://www.vodres.gov.ua/node/1168> (дата звернення: 03.01.2023).

ІСТОРИЯ РОЗВИТКУ POLE DANCE ЯК СУЧАСНОГО ВИДУ СПОРТА

Дейнеко Альфія Хамзіївна
к.фіз.вих., доцент

Ланських Валерія Андріївна,
здобувач вищої освіти

Ланських Вероніка Андріївна,
здобувач вищої освіти
Харківська державна академія фізичної культури
Харків, Україна

Анотація. У роботі проаналізовано історію розвитку виду спорту – Pole Dance. Висвітлено підходи щодо виникнення Pole Dance. Показано, що Pole Dance один з найбільш красивих та видовищних видів спорту ХХІ століття, який отримав широку популярність як в Україні, так і в усьому світі.

Ключові слова: Pole dance, вид спорту, пілон, історія, Україна.

Вступ. Pole dance – це вид спорту, елементи якого виконуються на пілоні (жердині) [1; 2; 3]. Слід відмітити, що він має декілька назв: танець на пілоні, шестова акробатика, пілонний танець. Pole dance поєднує різноманітні гімнастичні і акробатичні вправи, що виконуються у хореографічному стилі. Данні вправи спрямовані на розвиток сили та гнучкості тіла, сприяють формуванню правильної постави та пластичності м'язів і суглобів [3; 4]. Важливо зазначити, що пілон виступає в цьому виді спорту як снаряд, партнер та тренажер і нічого спільного зі стриптизом в класичному варіанті немає [1; 3]. Цей стиль вже давно поширився не тільки у фітнес індустрії, але і став окремим видом спорту, зробивши переворот, і давши шанс спортсменам проявити себе, не нашкодивши таким чином репутації [1]. Отже, аналіз науково-методичної літератури й інфорфаційних ресурсів мережі Інтернет показав, що історія розвитку виду спорту Pole dance своєрідна та цікава, але на сьогодні все ще досліджена не в повному обсязі.

Результати дослідження та їх обговорення. Pole Sport - сучасний напрямок у фітнесі й вид спорту, який активно розвивається з початку нинішнього століття і фактично перебуває в стадії свого становлення. Цей напрямок, що об'єднує в собі танцювальні рухи, елементи повітряної акробатики і гімнастики, переживає сьогодні справжній бум популярності [5].

Відомо, що використання пілону для занять спортом і фізичними вправами бере свій початок принаймні 800 років тому, коли люди застосовували жердину для силових тренувань або ритуальних танців [6]. У сучасній науково-методичній літературі аналізуються та пропонуються різні підходи щодо виникнення Pole Dance. Так, за даними [2] Pole dance походить від індійської йоги на шесті (Маллакхамб

йога) та китайської циркової акробатики (китайський цирковий пілон). Танець на пілоні став фігурувати в історії приблизно з XII століття н.е., за часів зародження індійського різновиду йоги – Mallakhamb. Особливістю цієї духовної і фізичної практики були саме вправи на дерев'яній жердині. Також індійські хлопці практикували тренування сили і витривалості на дерев'яних стовпах (практика Mallastambha). Разом із тим, багатотисячова робота циркових трюкачів середньовіччя також грає важливу роль у зародженні і розвитку сучасного танцю на пілоні. Трюкачі багато століть їздили по світу, переймаючи досвід різних культур, обмінюючись знаннями і винаходячи нові трюки на дерев'яних і чавунних палицях. До речі, багато елементів циркових шоу минулого використовуються спортсменами сучасного Pole dance. Дещо по-іншому виникнення пілонного спорту розглядають Собко І. М., Золотухін О. О. [3] Науковці констатують: «На території нинішньої Західної Європи у Кельтській Британії існувало свято закінчення зими. Стародавні кельти відзначали прихід літнього тепла, відродження життя, і припадало це свято на 1 травня. Назву місяцю дала римська богиня весни, квітів і трав – Травня. Таким чином, зі з'єднанням кельтської традиції та давніх римських культів, утворилося травневе весняне народне свято. У селах встановлювалася дерев'яна жердина, яка прикрашалася квітами, травами та стрічками. Перші травневі жердини являли собою високі дерева, з яких обрубували суки та гілки. Мешканці в гарних святкових шатах влаштовували навколо жердини танці, ігри та змагання. Це був язичницький ритуал вихваляння родючості та відродження природи». Важливо підкреслити, що найбільшого розвитку Pole dance досягнув в Європі, США та Австралії. Міжнародне пілоне танцювальне співтовариство зростає з кожним днем і починаючи з 2003 року проводяться різноманітні міжнародні конкурси і чемпіонати [1]. За матеріалами дослідження [7] можливо зробити узагальнення щодо історичних подій у процесі розвитку Pole Dance (табл. 1).

Таблиця 1

Історична довідка розвитку Pole Dance

№	Історична дата (рік)	Історична подія
1.	2009	Відкриття IPSF - Міжнародної федерації поул спорту
2.	2012	Перший чемпіонат світу
3.	2013	Впровадження дитячої програми змагань
4.	2014	Введена антидопінгова програма
5.	2016	Подача заяви про членство в МОК (Міжнародний олімпійський комітет)
6.	2017	Підписано тристоронню угоду з FIG (Международная федерация гимнастики) та GAISF, (Глобальная ассоциация международных спортивных федераций) щоб дозволити членство IPSF в GAISF
7.	2019	10-річчя Федерації (IPSF)

Слід також зазначити, що історія Pole Dance в Україні налічує лише кілька десятків років. Дисципліна з'явилася в Україні у 2000-х роках, але перша студія, яка пропонує уроки танців, відкрилася лише у 2010 році в Києві. Звичайно, у столиці і зараз найбільша кількість студій Pole Dance, проте студії почали відкриватись і в інших великих містах, таких як Харків, Одеса, Львів, Дніпро. Pole Dance нині «переїжджає» до невеликих міст, а танцюристи можуть брати участь у місцевих та міжнародних конкурсах, де вони показують свою майстерність та демонструють мистецтво володіння власним тілом [8].

До речі, заняттями на пілоні останнім часом зацікавились і чоловіки. Чоловічий Pole fitness – це симбіоз work out і паркура. Такі заняття чудово розвивають силу і витривалість [4]. Тому, можливо впевнено стверджувати, що «Pole Dance – це і жіночий, і чоловічий вид спорту».

Висновки. Таким чином, аналіз науково-методичної літератури та інформаційних ресурсів мережі Інтернет показав, що спорт Pole Dance в своєму історичному розвитку пройшов довгий шлях, зібравши воедино все найкраще з засобів хореографії, гімнастики та акробатики. Як один з найбільш красивих та видовищних видів спорту в XXI століття Pole Dance отримав широку популярність як в нашій країні, так і за кордоном, що безсумнівно буде сприяти його приєднанню до програми Олімпійських ігор.

Список літератури:

1. Pole Dance у Львові. Історія, розвиток, перспективи https://kiwifitness.com.ua/kiwi_tv_articles/pole-dance-u-lvovi-istoriya-rozvitok-perspektivi/ (дата звернення 23.12.22).
2. Pole dance – історія виникнення. URL : <https://rhythmsdance.com.ua/pole-dance-istoriya-vozniknoveniya/> (дата звернення 26.12.22).
3. Собко І. М., Золотухін О. О. Історичні аспекти виникнення пілонного спорту. Проблеми та перспективи розвитку фізичного виховання спорту і здоров'я людини : м-ли VI Всеукр. наук.- практич. конф. з міжнарод. участю. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. С.304-307.
4. Пол денс – танець для здорової краси і сили : <https://zhyvyaktyvno.org/news/pole-dance-gracya-sila-v-odnomu-flakon> (дата звернення 26.12.22).
5. Pole Dance Sport <https://5element.ua/en/service/grupповуе-zanyatiya/pole-dance-sport/> ній бум популярності (дата звернення 28.12.22).
6. «History of Pole Dance: From 12th Century to Nowadays». Dance Bible. 29 January 2020. URL: <https://dancebibles.com/history-of-pole-dance/> (дата звернення 26.12.22).
7. Ukrainian Pole Sport & Aerial Acrobatics Federation <https://www.polesportua.org/federation-history> (дата звернення 23.12.22).
8. С чого почалась історія пол Денс в мирі і Україні. URL: https://www.dress-fit.com/ru/index.php?route=blog/article&article_id=6 (дата звернення 26.12.22).

НЕДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ УНИКНЕННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ: НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ АДВОКАТА

Заборовський Віктор Вікторович
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права и процесу
Ужгородський національний університет

Конфлікти інтересів в аспекті здійснення професійної діяльності адвоката неодноразово попадали в поле зору наших наукових досліджень, предметом розгляду були і питання щодо їх уникнення та попередження [1; 2; 3; 4; 5]. Реалізуючи на практиці конституційне право особи на професійну правничу допомогу, виходячи з необхідності її надання з врахуванням насамперед принципів незалежності та конфіденційності, потрібно безпосереднього виходити з того, що саме адвокату має бути відомо про вже наявний або потенційно можливий конфлікт інтересів. Виходячи з цього, саме адвокат повинен приймати рішення про можливість взагалі надавати правничу допомогу клієнту.

Подібної позиції притримується і українська адвокатура, виходячи з того, що саме адвокат повинен впевнитись, ям відсутній конфлікт інтересів та вирішити питання про можливість надання правничої допомоги [7], або ж переконавшись, що такий конфлікт є наявним – в односторонньому порядку припинити її надання (за загальним правилом) [8]. Тож слушним є твердження М.Ю. Барщевського, що презумпція доведення добросовісності як дій адвоката щодо усвідомлення конфлікту інтересів, так і стосовно роз'яснення клієнтам можливості його виникнення та його наслідків покладається саме на адвоката [9, с. 77].

Наявність самого конфлікту інтересів, як зазначає В.О. Вайпан, ще не означає, що адвокат в обов'язковому порядку повинен припинити надання правової допомоги. На його переконання, адвокат має право вжити всі можливі законні і етичні заходи до усунення суперечностей в позиціях своїх клієнтів і лише в разі неможливості їх усунення, відмовитися від надання правової допомоги (зобов'язаний прийняти розумні і достатні заходи до того, щоб в чіткій і недвозначною формі довести до відома клієнтів такі обставини, а також вжити заходів до розірвання угод, в тому числі з метою повернення невідпрацьованої частини гонорару) [10].

Здійснюючи свою професійну діяльність, адвокат повинен пам'ятати, що одним із основоположних принципів її здійснення є саме уникнення конфлікту інтересів. А томе перед прийняттям доручення від клієнта (щодо якого існує перспектива виникнення конфлікту інтересів), адвокат повинен вирішити для себе питання, чи не краще відразу відмовитись від такого доручення, не допускаючи можливості виникнення негативних наслідків для клієнта. В іншому

разі (неможливості врегулювання конфлікту інтересів), адвокат в подальшому зобов'язаний припинити надання правової допомоги, що може мати суттєві негативні наслідки насамперед для клієнта (зокрема, витрати часу і коштів для пошуку нового адвоката). Незадоволення клієнта, на жаль, в багатьох випадках трансформується в ініціювання питання про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, внаслідок чого знижується авторитет адвокатури в цілому.

Взагалі, прийняття чи продовження надання правової допомоги в умовах конфлікту інтересів, може потягнути за собою негативні наслідки, не тільки у вигляді притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, але й:

- відсторонення адвоката від представництва інтересів клієнта; подання позовів про відшкодування завданих збитків та накладення штрафних санкцій [11];

- перегляд кримінальної справи у зв'язку з неефективною правовою допомогою [12];

- звільнення з адвокатської фірми, сплеску страхових виплат за неналежну поведінку адвоката, відмови клієнта від оплати гонорару, якщо він самостійно виявив конфлікт чи оскарження її оплати [13] тощо.

Література:

1. Заборовський В.В. Деякі види конфліктів інтересів в професійній діяльності адвоката. *Modern Trends in the Development of Science and Technology: proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference (Debrecen (Hungary), 12-13 September 2022)*. Debrecen, 2022. С. 135-139.

2. Заборовський В.В. Уникнення конфлікту інтересів в якості професійного обов'язку адвоката. *Innovative research of legal regulation of public administration: International Scientific Conference (Lublin (Republic of Poland), 16-17 June 2017)*. Lubline: Fundacja Instytut Spraw Administracji Publicznej, 2017. Р. 11-15.

3. Заборовський В.В. Деякі аспекти розуміння сутності конфлікту інтересів в адвокатській діяльності. *Адвокатура України: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 16 груд. 2021 р.). Харків: Право, 2021. С. 98-100.

4. Заборовський В.В. Особливості визначення конфлікту інтересів у відносинах адвоката з клієнтом – юридичною особою. *Закарпатські правові читання. Трансформація національних правових систем країн Центральної та Східної Європи в умовах сучасних викликів*: матеріали XIV міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 28-29 квітня 2022 р.). Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 179-181.

5. Заборовський В.В. Сутність конфлікту інтересів в професійній діяльності адвоката. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 3. С. 243-248. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.03.45>

6. Заборовський В.В. Можливі види конфліктів інтересів в адвокатській діяльності та критерії їх класифікації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Вип. 73. Ч. 2. С. 182-187. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.73.57>

7. Про затвердження роз'яснення щодо наявності конфлікту інтересів при наданні правової допомоги клієнтам з різним процесуальним статусом в кримінальних провадженнях: Рішення Ради адвокатів України від 15 листопада 2019 року. № 120. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2019-11-15-r-shennya-rau-120_5def734362b20.pdf

8. Про затвердження роз'яснення щодо окремих умов застосування положень Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і Правил адвокатської етики: Рішення Ради адвокатів України від 23 квітня 2016 року № 103. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2016-04-23-r-shennya-rau-103_573594d583c9c.pdf

9. Барщевский М.Ю. Адвокатская этика. 2-е изд., испр. М.: Профобразование, 2000. 312 с.

10. Вайпан В.А. Конфликт интересов в адвокатской деятельности: комментарий к статье 11 Кодекса профессиональной этики адвоката. *Право и экономика*. 2007. № 6.

11. Rost Carolin. Conflicts of Interest: A Challenge for Global Law Firms Practice Management Hong Kong Lawyer URL: www.hk-lawyer.org/content/conflicts-interest-challenge-global-law-firms

12. Bolocan Maya. Professional Legal Ethics: A Comparative Perspective. *CEELI Concept Paper Series*, 2002. 102 p.

13. Tripoli Lori. Dealing With a Lawyer Conflict of Interest. 2019. URL: <https://www.thebalancesmb.com/dealingwith-a-lawyer-conflict-of-interest-4050275>

ПРАКСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВЧОГО ПРОЦЕСУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Карпунцов Валерій Віталійович

доктор юридичних наук, професор
кафедри політичних наук і права
Київського національного університету будівництва і архітектури

Вереша Роман Вікторович

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального та адміністративного права
Академії адвокатури України

Говорячи про нормотворчість слід відмітити, що особливої уваги у нормотворчому процесі заслуговує саме законопроектна діяльність. З урахуванням місця закону у системі нормативно-правових актів та його універсальності, помилка в законотворчому процесі може мати надзвичайно велике значення та призвести до непередбачуваних наслідків. Отже, варто відмітити необхідність органічного поєднання у нормотворчому процесі таких складових, як наявність виваженого політично та науково продуманого рішення стосовно розроблення законопроекту, а також високий фаховий рівень спеціаліста з нормопроектної роботи, здатного втілювати у правовій нормі відповідне політичне рішення. Нормотворчість не є тотожною законотворчості – остання є монополією законодавчого органу [1]. В цьому процесі, принципи відіграють надзвичайно важливу роль, так як на них серед іншого покладена функція розкриття сутності норми, у випадку її нечіткості чи суперечності.

Законодавчий процес у Європі має суттєві особливості, залежно від тієї чи іншої держави. У державах-членах ЄС законодавча діяльність парламентів на національному та наднаціональному рівнях (тобто дворівневого характеру) регулюється національними конституціями, а також загальноєвропейськими нормами, де учасниками законодавчого процесу є Європейський парламент, Рада Європейського Союзу та Європейська комісія. При цьому Європейський суд з прав людини не лише заповнює прогалини у законодавстві ЄС, але фактично розвиває та навіть створює право шляхом застосування онтологічного та системного тлумачення установчих договорів.

Законодавча функція реалізується парламентами країн-членів ЄС переважно на основі відмінностей у законотворчій ініціативі, оскільки вона варіюється в різних державах. В даному разі, серед правових засад, поряд зі згаданими, що мають важливе значення для законотворчої діяльності, можна назвати визнання людської гідності, універсальність прав і свобод людини, рівність всіх перед законом і судом, неупередженість суду та управлінської адміністрації, верховенство права, справедливості, правової забезпеченості, пропорційності обмеження прав і свобод конституційно значимим цілям, ясність і визначеність

законодавства (особливо коли йдеться про відповідальність громадян, про покладення на них певних обов'язків) [2].

Для континентальної правової сім'ї, актуальним питанням є роль прецеденту як джерела права. Саме з метою забезпечення конституційного принципу рівності перед законом, деякі вчені-континенталісти відстоюють ідею закріплення в законі судового прецеденту як джерела права. Проте без такого закріплення суди та інші правозастосовні органи зобов'язані забезпечувати єдність практики. Судовий прецедент дає змогу долати неточності актів законодавства. Для правової сім'ї континентального права, характерне визнання панування закону (первинності актів законодавства), а судовий прецедент має факультативний характер [3].

У практичному сенсі, законодавці європейських країн мають питання відповідності актів нижчої юридичної сили, актам вищої, конституційним нормам, питання нормопроектувальної техніки, відповідності внутрішніх законодавчих актів актам ЄС, усунення в нормативних актах прогалін, виключення колізій та правової невизначеності. Таким чином, необхідність ясності та доступності правової системи в цілому і складових її елементів є імперативом, що випливає з демократичного принципу, принципу верховенства права та необхідності забезпечення законодавчої і регулюючої ефективності [4].

Поняття правових засад, беручи свій початок з давньоримських часів, і маючи певні ознаки універсальності, нерозривно пов'язане з політико-правовим контекстом, правовими традиціями. Незнання власних правових традицій та відсутність достатніх наукових напрацювань, унеможливають успішне завершення циклу правових перетворень в Україні. Адже основою кожної правової системи є не показник вдалих запозичень із права інших країн, а власний позитивний правовий досвід. Однак, було б майже неможливим уявити собі цілком ізольовану систему права, яка б не зазнала впливу ззовні. На сьогодні, правові ідеї західної правової думки є орієнтиром для багатьох країн світу, як прихильним до ідей ліберальної демократії, так і консервативним, традиційним правовим системам. Системоутворюючими засадами західноєвропейської правової культури є ідеї свободи, закону, громадянського суспільства та природних прав людини.

Інтеграційна природа правової системи ЄС зумовлює необхідність гармонізації та уніфікації національних правових норм держав-членів. Необхідність втілення спільно вироблених цінностей державами-членами передбачає прийняття спільних принципів на рівні національних правових систем. Так, принципи права певним чином прискорюють процес прийняття демократичних цінностей західноєвропейської правової доктрини, ідей правової держави та громадянського суспільства. Завдання ж права ЄС полягає у визначенні напрямку розвитку цілої правової системи ЄС, з намаганням створити новий правопорядок. Ідея перетворення загальних правовідносин у напрямку соціально-економічної та політичної єдності, перебуває в основі правової системи ЄС, обумовлюючи таким чином її призначення і цінність [5].

До особливостей правотворення в ЄС належить і сама нормативна сила актів, що приймаються. Вона дозволяє уникнути недоліків, які має система правотворчості міжнародних договорів (тривалість процедур, висока вартість, незначний уніфікуючий ефект, фрагментарність, непередбачуваність ратифікації та імплементації). Правові акти ЄС наділені високим уніфікуючим ефектом, що з техніко-юридичного погляду, безумовно, є великим досягненням. Слід відмітити, що правотворчий процес у ЄС набув формально юридичних рис, властивих федеративному утворенню. Принципи субсидіарності та пропорційності європейських правотворчих компетенцій, розвиваються і синхронізуються з юрисдикцією Європейського суду з прав людини, Конституцією ЄС, що дає можливість державам контролювати обсяг практично застосовуваних правотворчих повноважень. Зберігає силу і головний принцип діяльності ЄС – принцип окремих обмежених компетенцій. Важливо відзначити і такі явища у правотворчій практиці ЄС, як тенденція до кодифікації чинного законодавства та складання зведень євроактів, а також поступове заміщення національно-правових норм загальноєвропейськими. На думку деяких вчених, так званою силою, що об'єднує ЄС, є закон та повага до права. Це водночас і принцип, що перебував в основі первісного консенсусу та продовжує діяти зараз. Йдеться про фундаментальний принцип верховенства права. Принципи які стосуються специфічних сфер правового регулювання містяться у тексті Лісабонського договору. Серед них: принцип рівності та солідарності, а також повага до принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй та міжнародного права; принцип взаємного визнання судових рішень; принцип рівних можливостей і рівного ставлення до чоловіків і жінок у питаннях працевлаштування та вибору роду занять, включаючи принцип рівної оплати за рівну роботу або працю рівної цінності [6].

Розглядаючи питання про існування правових засад, як поняття ширшого за змістом, ніж поняття принципів, слід звернути увагу на те, що крім системи принципів у ЄС існують цілі та цінності, які по суті ширші за поняття принципів, і закріплені в Лісабонському договорі та Хартії основних прав ЄС [6].

Такі категорії як “freedom” (свобода), “democracy” (демократія), “equality” (рівність), “rule of law” (верховенство права), human rights (права людини) європейський законодавець визначає як “values” (цінності). Крім цієї категорії законодавець визначає поняття цілей ЄС. Вони викладені у статті 3 Лісабонського договору. Незважаючи на те, що за визначенням цілі не прирівнюються до принципів, вони є невід'ємною частиною правової архітектури законодавства ЄС. До таких відносять: сприяти миру, його цінностям та благополуччю своїх громадян; пропонувати свободу, безпеку та правосуддя без внутрішніх кордонів, а також вживати належних заходів на своїх зовнішніх кордонах для регулювання притулку та імміграції, а також для запобігання злочинності та боротьба з нею; створення внутрішнього ринку; досягнення сталого розвитку на основі збалансованого економічного зростання та стабільності цін і висококонкурентної ринкової економіки з повною зайнятістю та соціальним прогресом [7].

Окрему, увагу слід звернути на категорію цінностей, яку інколи виділяють в якості засади законотворчого процесу. Більшість правових цінностей є загальнолюдськими цінностями і тому мають однакову вагу у всіх правових системах. Беручи до уваги той факт, що правові цінності прийнято сприймати як, свого роду загальні, базові і рамкові норми, на яких будується правова система, категорія правових цінностей в окремих випадках може відповідати категорії правових принципів. По суті, цінності правової системи можна ототожнювати і з основними характеристиками правової системи, оскільки вони окреслюють основи правової системи і, таким чином, є водночас правовими засадами.

Список літератури:

1. Шевченко, Г. Проблеми нормотворчої діяльності суб'єктів нормотворення. Юридичний журнал. 2008. № 3. С. 23-27. [Shevchenko, G. Problems of rules-making activity of subjects of rules-making. Legal Journal. 2008. Vol. 3. P. 23-27]. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_12895
2. Mamontov, I.O. legislative process in Ukraine and the EU: directions towards harmonization. URL: https://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:Hfy-12IM6loJ:scholar.google.com/+LEGISLATIVE+PROCESS+IN+UKRAINE+AND+THE+EU:+DIRECTIONS+TOWARDS+HARMONIZATION&hl=ru&as_sdt=0,5
3. Bondarenko, Y.I. Legal precedent as a source of law in European countries. Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2021. Vol. 1. P. 6-12. <https://doi.org/10.32886/instzak.2021.01.01>
4. Silveira, J.T. Common problems in law-making and legislative drafting of laws and regulations. e-Pública, 2018. Vol. 5. No. 3. P. 134-158. URL: <https://e-publica.scholasticahq.com/article/34356.pdf>
5. Станько, І.Я. Функції принципів права в правовій системі Європейського Союзу. Спільнота. 2019. [Stanko, I.Y. Functions of principles of law in the legal system of the European Union. Spilnota. 2019]. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-3349/>
6. European Union. Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union. Official EN Journal of the European Union. 2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF>
7. OSCE. OSCE Human Dimension Commitments: Volume 1, Thematic Compilation (third edition). Organization for Security and Co-operation in Europe. 2012. 320 p. URL: <https://www.osce.org/odihr/76894>

ПРИНЦИПИ ПРАВА В СИСТЕМІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Карпунцов Валерій Віталійович

доктор юридичних наук, професор
кафедри політичних наук і права
Київського національного університету будівництва і архітектури

Вереша Роман Вікторович

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального та адміністративного права
Академії адвокатури України

Принципи права – це основоположні засади, які є підґрунтям побудови власне законодавства у цілому та кожної конкретної норми зокрема, а також базовими положеннями для застосування норм права відповідними органами, що реалізують відповідальність. Принципи права забезпечують реалізацію та захист прав і свобод людини і громадянина, які закріплені у конституціях переважної більшості зарубіжних країн, у тому числі й України, що висвітлено у основних принципах Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та у праві Європейського Союзу в цілому. Таким чином, особливої актуальності набуває проблема визначення шляхів реалізації конституційних положень щодо принципів у законах про відповідальність, у тому числі і КК України.

Проблема законодавчого врегулювання принципів права потребує якомога швидшого вирішення. Необхідність нормативної регламентації поняття, системи та сутності основних принципів права сприятиме підвищенню ефективності законодавства. Це у свою чергу забезпечить більш високий рівень дотримання конституційних прав, свобод та інтересів людини і громадянина під час застосування норм законодавства.

Враховуючи, що основні принципи права узгоджуються із конституційними принципами, а також спрямовані на забезпечення прав, свобод та інтересів людини і громадянина, які закріплені у конституціях переважної більшості країн, ці принципи є не лише теоретичними, але мають і практичне значення як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Важливим є аналіз принципів права з позиції порівняння відповідних положень теорії права, закріплених у законодавстві зарубіжних країн. Наприклад, проводилося окреме дослідження принципів міжнародного кримінального права, у якому окрема частина присвячена аналізу основних принципів вказаної галузі, їх сутності та значення для формування інтернаціонального кримінального права. Вивчаються сучасні підходи до розуміння основних принципів права. Основні позиції щодо розуміння поняття та сутності принципів права та юстиції також стали об'єктом дослідження у працях окремих авторів [1]. Значної уваги заслуговує і загальне визначення

поняття та системи принципів права при дослідженні принципу гуманізму; принципу *non bis in idem*. Також ретельно вивчається принцип законності і зазначається при цьому, що саме він сприятиме підвищенню ефективності міжнародного права.

Принципи права розглядаються також у контексті встановлення кримінальної відповідальності за корупційні злочини у системі кримінальної юстиції Індонезії, враховуючи сутність принципів гуманності, невідворотності покарання, неможливості покарання двічі за одне й те саме діяння [2].

Також принципи права вивчаються у контексті співвідношення релігійних, морально-етичних та доктринальних принципів права у країнах мусульманської правової сім'ї (Сирія, Оман), у яких основним джерелом права є Коран [3]. Принципи ісламського права, зокрема, спрямовані на усунення протиріч і конфліктів між міжнародним європейським і ісламським правом, доводячи, що ісламське право побудоване на аналогічних принципах, що і європейське право (справедливість, дотримання основних прав людини, недопущення безкарності) [4]. Особлива увага була приділена важливості відновлення основних принципів права у справі щодо однієї з провінцій Судану – Дарфуру, у ході чого було виявлено, що Міжнародний Кримінальний Суд (МКС) не здатний у силу недоліків свого статуту в повній мірі дотримуватися принципу законності, а також неоднозначно застосовує принцип індивідуальної кримінальної відповідальності [5].

Кожен принцип права має самостійне значення, хоча всі вони тісно взаємопов'язані й взаємообумовлені. Право не може ґрунтуватися вибірково на якомусь одному чи декількох принципах – воно базується обов'язково на всіх принципах одночасно. Як правило, серед принципів права, у тому числі і законодавства України виділяють: принцип верховенства права (законності), принцип рівності громадян перед законом (демократизму), принцип індивідуальної юридичної відповідальності, принцип справедливості, принцип гуманізму.

Розуміння сутності принципів права, їх системи та значення, зокрема у частині дотримання конституційних прав, свобод та інтересів людини і громадянина сприяло тому, що досить велика кількість зарубіжних кодексів містять норми, які регламентують основні принципи права. Існує позиція, згідно з якою зарубіжні законодавці у сфері права вважають, що основні принципи права мають бути закріплені у національному законодавстві, оскільки саме вони встановлюють необхідні межі та засади, які сприятимуть створенню якомога більш ефективного, так би мовити ідеального, законодавства.

Формулювання основних принципів права перебуває у межах основних завдань сучасної правової політики держави. До того ж сучасна правова політика повинна враховувати необхідність впровадження конституційних засад у практично всі чинні галузеві закони, як на міжнародному, так і на національному рівнях, у тому числі і у законодавство України. Такий процес конституціоналізації сприятиме певній уніфікації понятійного правового апарату. Одним із аспектів цього процесу також є і закріплення основних засад

міжнародного права, що обумовлюється глобалізаційними процесами. Проблеми глобалізації у сфері права, не є новими, оскільки це стало однією з основних тем ще у кінці ХХ століття [6]. На сьогодні особливо ретельно вивчаються проблеми глобалізації як транснаціональної правової структури з точки зору її інтенсивності проведення та впливу на процеси, що відбуваються на національному та міжнародному рівнях. Глобалізація права, виходячи із загального розуміння сутності та окремих аспектів глобалізації права – це злиття національного права у єдину міжнародну (у ідеалі – світову) систему права, що полягає у розповсюдженні загальних інструментальних моделей організації захисту правопорядку засобами права. Засадами ж цього процесу повинні стати основні принципи права [7].

Поглиблене вивчення у праві принципів необхідне для того, щоб з'ясувати його основний зміст, визначити сутність правових механізмів і напрями розвитку та зробити висновки про ефективність застосування закону та перспективи його удосконалення, про що свідчить розробка практичних рекомендацій по застосуванню основних принципів права у практиці Європейського Суду з прав людини.

Недостатня кількість наукових праць у цьому напрямку відкриває перспективу подальшої розробки норм, що будуть регламентувати принципи вітчизняного права, у відповідності із загальноприйнятими міжнародними правовими засадами. Це сприятиме інтенсивності процесу глобалізації та євроінтеграції України у міжнародну правову спільноту.

Принципи права мають бути основою, надійним підґрунтям законотворчого процесу створення узгодженої системи регулятивних і охоронних правових норм, яка буде здатна захистити закон від хаотичності та суперечностей. Переважна більшість іноземних держав континентальної правової сім'ї (наприклад, Республіка Болгарія (ст. 5), Естонська Республіка (ст. 23), Ісландія (ст. 69), Кіпр (ст. 12), Мальта (ст. 39), Румунія (ст. 15), Турецька Республіка (ст. 15), Республіка Хорватія (ст. 17), Республіка Словаччина (ст. 49), Королівство Швеція (§ 10 гл. 2), Греція (ст. 7), Республіка Молдова (ст. 22), Республіка Польща (ст. 42), Республіка Португалія (ст. 29), Іспанія (ст. 25), Литовська Республіка (ст. 7), Французька Республіка (ст. 7), містить у своїх конституціях норми, які закріплюють основні принципи. Такими, зокрема, є принцип законності, принцип особистої відповідальності, принцип гуманізму, принцип рівності перед законом, принцип неможливості подвійного покарання за одне й те саме діяння. Також у Європейській Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод є норми, які закріплюють ряд основоположних засад, якими керується у своїй діяльності Європейський Суд з прав людини, серед яких, зокрема, можна назвати такі правові принципи, як право на справедливий суд (принцип справедливості та рівності перед законом) (ст. 6); ніякого покарання без закону (принцип законності) (ст. 7); право на ефективний засіб юридичного захисту (принцип справедливості) (ст. 13).

Справедливий і законний розгляд справ Європейським Судом з прав людини неможливий без чіткого розуміння сутності основних принципів відповідного

судочинства, оскільки ці принципи можуть тлумачитися неоднозначно. Таке неоднозначне тлумачення основних принципів права у практичному їх застосуванні, у свою чергу, може порушити права людини, що закріплені на міжнародному рівні у Європейській Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Тому, для того, щоб уникнути помилок у тлумаченні основних принципів та їх застосуванні, потрібно уніфікувати їх на міжнародному рівні. Це також стосується і національного законодавства, на рівні якого уніфікація потрібна для уникнення порушень конституційних принципів.

Список літератури:

1. Akmal Yakoob. A History of Law and Its Influence on Modern Criminal Law of Common and Civil Legal Systems // (December 5, 2017). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3094785> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3094785>
2. Arofa Endi, Yunus Ahsan, Sofyan Andi, Borahima Anwar. Corporate Criminal Liability for Corruption Offences in Indonesian Criminal Justice System // *International Journal of Advanced Research* (2015), Volume 3, Issue 8, 246-250 // http://www.academia.edu/15538055/Corporate_Criminal_Liability_for_Corruption_Offences_in_Indonesian_Criminal_Justice_System
3. Manna A., Ignatova M. A., Murkshtis M.Y., Belozeroва I. I., Selezneva N. A. Role of religious sources in forming the Muslim criminal law under modern conditions // *Journal of Fundamental and Applied Sciences*. 2018, 10(2S), 579-588 // <http://jfas.info/index.php/jfas/article/view/3813>
4. Malekian Farhad. *Principles of Islamic International Criminal Law : A Comparative Search*. Brill. 2011 <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode>
5. Fletcher George P., Ohlin Jens David. Reclaiming General principles of Criminal Law in the Darfur Case // *Journal of International Criminal Justice*, Volume 3, Issue 3, 1 July 2005, Pages 539–561 // <https://academic.oup.com/jicj/article-abstract/3/3/539/2886348>
6. Garth Bryant G.. *The Globalization of the Law* // *The Oxford Handbook of Law and Politics*. Aug 2008 // <http://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199208425.001.0001/oxfordhb-9780199208425-e-14>
7. Michaels Ralf. *Globalization and Law: Law Beyond the State* // *Law and Society Theory* (Banakar and Travers eds., forthcoming 2013). https://scholarship.law.duke.edu/faculty_scholarship/2862/

ПРОЦЕСИ МИРОБУДІВНИЦТВА: КОНТЕКСТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Онiщенко Наталія Миколаївна,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України, академік НАПрН України,
заступник директора з наукової роботи
Інституту держави і права імені
В.М. Корецького НАН України

Серед наукових юридичних проблематик сьогодення, варто виокремити значну кількість питань, пов'язаних із воєнним станом, який запроваджений у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ в Україну, а також питань, що зорієнтовані на період миробудівництва. Відразу наголосимо, що не слід досить «категорично», «безумовно» розмежовувати вищезгадані спрямування в найближчому майбутньому. Більше того, зазначимо, що юридичні практики і доктринальні напрацювання, які виникають або стосуються всіх сфер життєдіяльності людини, під час воєнного стану «пуповинним зв'язком» пов'язані з процесами майбутнього миробудівництва. Мова йде, зокрема, про створення міжнародного трибуналу; це відповідальність держави-спонсору тероризму та її пособників; питання відновлювального етапу і періоду; питання прав людини в контексті відповідних компенсаторних заходів та забезпечувальних механізмів; вибудовування нових «запобіжників» міжнародного права; гарантійні заходи, а також реалізація всіх необхідних умов і підвалин вступу України в Європейський Союз.

Відразу хочемо з акцентувати увагу на тому, що у цьому питанні мають вирізнятися сутнісні та інструментальні чинники, при чому і сутнісні, і технічні складові, є досить важливими і заслуговують на увагу. Про це йшлося зокрема на засіданні НКР при Верховній Раді України від 05. 12. 2022 року.

Декілька практичних зауважень в означеному контексті. На наш розсуд, особливу увагу слід присвятити саме безпековим питанням, оскільки процеси миробудівництва, у тому числі пов'язані із ступом в ЄС, обов'язково повинні враховувати цю складову. Серед безпекових заходів (всі вони «рівно важливі») одну з пріоритетних ролей необхідно присвятити інформаційній безпеці, боротьбі з інформаційним тероризмом, а також стратегічним комунікаціям.

Декілька окремих зауважень про це. В умовах формування глобального інформаційного суспільства інформаційна безпека кожної держави і, зокрема, України починає відігравати чи не основну роль у забезпеченні національної безпеки в цілому. Зрозуміло, що Україна, як європейська держава, не може залишатися осторонь тих проблем і небезпек, які породжуються інформаційним суспільством. Інформація, як одна з фундаментальних засад, на яких будується навколишній світ, в найрізноманітніших формах стає предметом та продуктом інтелектуальної праці великої кількості людей. У сучасній літературі

підкреслюється, що для збереження статусу «людини розумної» людина має набувати статусу «людини інформаційної».

Суспільний обіг інформації регулюється, як правило, двома основними видами соціальних норм: правовими та моральними. Правовий обіг інформації охоплює лише найбільш важливу частину суспільного обігу інформації, відносини щодо організації та передачі якої врегульовані правовими нормами.

Дослідження інформаційного суспільства та пов'язаних з ним явищ соціальної дійсності можна здійснювати за допомогою різноманітних підходів, зокрема, соціокультурного, цивілізаційного, структурно-функціонального, порівняльного тощо. Однак в сучасних умовах, на нашу думку, першочерговим та найважливішим підходом до вивчення цього складного явища є саме нормативний підхід, який дозволяє формально визначити ті чи інші аспекти суспільних відносин, що складаються у сфері інформаційного обігу. Сама ж інформаційна діяльність потребує чіткої правової регламентації, передусім з позиції безпеки.

Крім цього, потрібно враховувати, що з історичним розвитком людства суттєвих змін зазнавали також способи та форми передачі інформації. Зокрема, відомо, що стародавні інкі (приблизно 5000 років тому) передавали інформацію за допомогою так званих «кіпу» – зв'язок різнокольорових шнурків з вузликами. Згодом, з розвитком писемності, люди навчилися використовувати кам'яні або дерев'яні дощечки, базальтові стовпи тощо, для написання відповідних текстів, зокрема, перших пам'яток права. Так, Закони Хаммурапі (XVIII ст. до н.е.) були викарбовані на стовпі з чорного базальту.

Сьогодні з впевненістю можна говорити, і це відзначають окремі вчені, про сформоване глобальне інформаційне суспільство, в якому обробкою інформації та її вищої форми – знань – зайнято більше людей, ніж обробкою сировини та матеріалів. При цьому вченими прогнозується, що в майбутньому весь світовий простір перетвориться в єдине комп'ютеризоване та інформаційне суспільство, всі помешкання будуть оснащені всілякими електронними засобами та комп'ютерними пристроями, діяльність людей буде зосереджена головним чином на обробці інформації, а матеріальне виробництво енергії буде покладено на машини.

Водночас, всім добре відомо, що «медаль завжди має дві сторони». Не є включенням і інформаційне суспільство, яке приховує в собі низку небезпечних тенденцій, зокрема: 1) реальна ймовірність руйнування приватного життя осіб та секретної діяльності організацій внаслідок впливу проникаючих інформаційних технологій; 2) наявність проблеми відбору достовірної інформації; 3) «труднощі» запобігання обігу «шкідливої» інформації, зокрема тієї, яка містить елементи насильства, публічні заклики до здійснення терористичної діяльності, інші екстремістські матеріали, а також матеріали, що суперечать суспільній моралі; 4) зростання загрози можливості маніпулювання свідомістю людей внаслідок посилення одночасного впливу різноманітних форм засобів масової інформації, особливо її електронної форми; 5) необхідність забезпечення

належної адаптації людей до специфічного середовища інформаційного суспільства, що з кожним роком стає технічно складнішим тощо.

Таким чином, інформаційна сфера суспільства, яка на сьогодні сформована вже в глобальному масштабі і продовжує при цьому активно технологічно розвиватися, стає одночасно як фактором суспільного прогресу, так і реальною загрозою його існування. У цьому контексті слід зазначити, що однією з об'єктивних проблем забезпечення адекватної реакції держави на ті виклики сьогодення, які породжуються функціонуванням глобального інформаційного суспільства, є проблема забезпечення дієвої протидії правопорушенням в сучасній інформаційній сфері.

Насамперед, варто відзначити, що в сучасній Україні є вже певні позитивні зрушення у правовому регулюванні інформаційних відносин. Проте в умовах повномасштабного вторгнення РФ в Україну вони є недостатніми. Отже, інформаційна сфера суспільства може розглядатися одночасно як чинник прогресу та, в деяких аспектах, як його антипод.

Величезного значення в унормуванні питань інформаційної безпеки повинно займати, на наш погляд, соціальна комунікація. Комунікація – (від лат. «communication») – спілкування, передача інформації).

Таким чином, комунікація – це не тільки обмін інформацією, але й процес, під час якого суб'єкти впливають на поведінку один одного. Крім того, слід підкреслити, що правова комунікація – це владна інформація, а право є не тільки регулятором суспільних відносин, але й відповідним інформатором, а отже, сприяє усвідомленню справедливого правового порядку, захисту національного інформаційного простору від інформаційного тероризму та інформаційної війни (особливо, якщо мова іде про стратегічні комунікації) [1].

Адже зрозуміло, що вплив на суспільну, правову і громадянську свідомість, викристалізація і формування громадянської позиції, без цих процесів сьогодні неможливо уявити «якісне завтра» держави і суспільства в усіх відновлювальних сегментах і сферах – від національного до міжнародного контексту інформаційних забезпечувальних чинників. Інакше уявити правову «насиченість» майбутнього миробудівництва неможливо, враховуючи, що багато елементів подальшої миробудівничої практики закладається вже сьогодні, про що слід пам'ятати теоретикам і практикам юридичного загалу.

Список використаних джерел:

1. Правові засади забезпечення ефективних комунікативних практик в сучасному інформаційному суспільстві: реалії та перспективи: науково-аналітична доповідь / Шемшученко Ю.С., Скрипнюк О.В., Оніщенко Н.М., Пархоменко Н.М., Богініч О.Л., Сунегін С.О. Київ: Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2021. 92 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВOPOPУШЕНЬ В СФЕРІ ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ

Рафальський М.Л.

аспірант кафедри
Кримінального та адміністративного права
Академії адвокатури України

Для сфери віртуальних активів є специфічним такі ознаки об'єктивної сторони кримінального правопорушення як місце, обстановка, спосіб, засіб. Віртуальні активи є цифровим відображенням матеріального світу, тобто, місцем скоєння, територією таких правопорушень можна назвати комп'ютерну мережу. Як вказує науковець Маслова О.О.: «Обстановка впливає на ступінь суспільної небезпеки діяння. Головна властивість обстановки вчинення кримінального правопорушення, яка визначає її кримінально правове значення, полягає в її впливі на суспільну небезпечність вчиненого в її умовах діяння» (1, с. 179-171). Якщо уявимо як приклад, що особа вирішила вчиняти кримінально-протиправні діяння, наприклад, шахрайство із віртуальними активами, в децентралізованих фінансових мережах, побудованих на блокчейні, де немає ні регулятора, ні навіть жодної спроможності ідентифікувати юридичну чи фізичну особу (осіб), які стоять за такої мережею, то чи впливає така обстановка, спосіб і засоби вчинення правопорушення на ступінь суспільної небезпеки? Питання риторичне, адже за відсутності вказаних якостей і характеристик таких децентралізованих мереж, особа скоріш за все не стала би ризикувати здійснювати правопорушення, так як ризик викриття є більш ніж реальним.

Саме об'єктивна сторона забезпечує специфічність суспільних відносин як об'єкта кримінальних правопорушень, пов'язаних із обігом віртуальних активів, і визначає інші сторони складу таких правопорушень, а також його елементи, наприклад, предмет суспільних відносин в сфері обігу віртуальних активів, який має досить специфічні ознаки, а для цього потрібно розібратися із середовищем, в якому відбувається обіг віртуальних активів, а саме - блокчейн.

По суті, блокчейн можна розглядати як розподілений реєстр або розподілену базу даних. Додавання до цієї бази даних ініціює один із учасників, які є вузлами мережі. Ці вузли зазвичай існують у вигляді комп'ютерів. Кожен вузол підтримує копію всього блокчейну. Вузли також створюють нові блоки даних, які можуть містити різну інформацію. Серед іншої інформації блок містить хеш. Хеш — це рядок цифр і букв, і кожен новий блок генерує хеш. Хеш залежить не тільки від самого блоку, а й від хеша попереднього блоку. Це одна з причин, чому порядок блоків має значення і чому блоки додаються в блокчейн у тому порядку, в якому вони відбулися. Навіть невелика зміна в блоці створює абсолютно новий хеш. Після його створення новий блок транслюється кожній стороні мережі в зашифрованому вигляді, щоб деталі транзакції були захищені. Вузли мережі

перевіряють дійсність кожного нового доданого блоку. Як тільки блок досягає певної кількості затверджених транзакцій, формується новий блок. Визначення валідності блоку відбувається відповідно до попередньо визначеного алгоритмічного методу перевірки. Це зазвичай називають «механізмом консенсусу». Вузли перевіряють хеш блоку, щоб переконатися, що блок не був змінений. Після підтвердження новий «блок» додається до блокчейна. Як тільки вузли схвалили новий блок, блокчейн або реєстр оновлюються разом із ним, і його більше не можна змінити чи видалити. Тому вважається, що підробити його неможливо. До нього можна додавати лише нові записи, і реєстр оновлюється на всіх комп'ютерах у мережі одночасно (2). Блоки в блокчейні з'єднані разом для утворення ланцюга, який зображений на рисунку 1. Блоки записують і підтверджують час і послідовність транзакцій, які потім входять в блокчейн, в межах децентралізованої мережі регулюються правилами, узгодженими учасниками мережі.

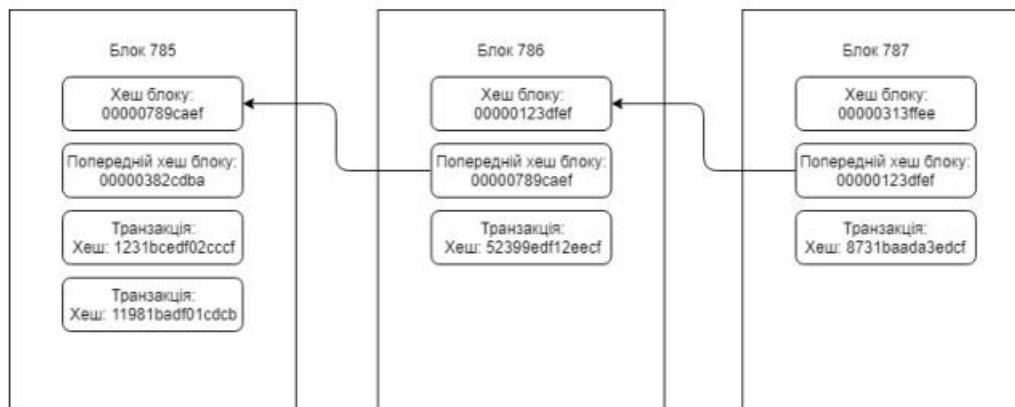

Рисунок 1 – Приклад блокчейну (3, с. 24).

Блоки також підписуються цифровим підписом за допомогою приватного ключа. Кожен користувач у мережі блокчейн має набір з двох ключів: по-перше, приватний ключ, який використовується для створення цифрового підпису для блоку, а по-друге, відкритий ключ, який відомий кожному в мережі. Відкритий ключ має два варіанти використання. З одного боку, він служить адресою в мережі блокчейн. З іншого боку, він використовується для перевірки цифрового підпису та підтвердження особистості відправника. Загальні та приватні ключі користувача зберігаються в цифровому або електронному гаманці. Такий гаманець можна зберігати онлайн та офлайн. Онлайн-сховище часто називають гарячим зберіганням, а автономне зберігання зазвичай називають холодним зберіганням (2). Отже, публічний ключ потрібен для ідентифікації власника такого ключа - учасника мережі іншими учасниками вказаної мережі, і такий власник може відправляти такий ключ для здійснення транзакцій, для чого вже буде використаний приватний ключ. Далі кожен вузол в мережі блокчейн може бути основою для додавання нової інформації до блокчейну, але при умові, що таке додавання інформації є законним. Такою умовою є досягнення угоди (консенсусу) між вузлами в блокчейні. Пастух М. О. та Романюк О. В. вказують на різні види досягнення консенсусу щодо достовірності ланцюга транзакцій для запобігання шахрайства із транзакціями. Найпоширенішим є PoW (Proof-of-Work). Це принцип захисту систем від зловживання послугами (наприклад, DoS-

атак або розсилок спаму), заснований на необхідності виконання стороною, яка робить запит (клієнтом) деякої досить складної тривалої роботи (POW-завдання, одностороння функція), результат якої легко і швидко перевіряється стороною, що обробляє запит. Головна особливість цих схем полягає в асиметрії витрат часу — тривалість для ініціатора запиту і висока швидкість для відповіді (4, с. 2). За допомогою PoW майнери конкурують один з одним за завершення транзакцій в мережі і за винагороду. Користувачі мережі надсилають один одному цифрові маркери, після чого всі транзакції збираються в блоки і записуються в блокчейн. Але при підтвердженні транзакцій і організації блоків потрібно дотримуватися обережності. Робота мережі заснована на вирішенні складних математичних задач і можливості легко довести, що рішення отримано (3, с. 25). Проте крім PoW, недоліком якого є висока складність обчислень при збільшенні кількості учасників, є ще PoS, DPoS та багато інших, але варто зупинитись на основних. PoS (proof of stake) заснований на необхідності доказу зберігання певної кількості коштів на рахунку. При використанні цього методу алгоритм криптовалюти з більшою ймовірністю вибере для підтвердження чергового блоку в ланцюжку обліковий запис з великою кількістю коштів на рахунку. Метод використовують як альтернативу методу Proof-of-Work. Також можуть використовуватись спільно обидва методи – PoW використовується для початкового розподілу монет, а PoS — для підтвердження блоків. Консенсус Delegated PoS (DPoS) розділяє учасників на тих, хто голосує і тих, хто валідує. Тримачі монет (голосуючі учасники) делегують своє право перевіряти і записувати транзакції в блокчейн іншим учасникам. Таким чином, валідатори виконують всю обчислювальну роботу і отримують за це винагороду, а наявність голосуючих учасників гарантує чесність валідаторів, тому що їх можна змінити в будь-який момент. Проте такий варіант підходить для приватних блокчейнів, тому що відкриває можливості шахрайства, тому всі учасники цього блокчейну повинні бути відомі (4, с. 2). Простіше кажучи, якщо в системі Proof-of-Work два учасника хочуть провести транзакцію, наприклад, купівлі-продажу криптовалюти, то певний, не визначений, учасник мережі повинен виконати якусь певну, не визначену, математичну криптографічну задачу, і тоді в цій мережі ця транзакція відбудеться. А якщо в системі Proof of Stake, то такий не визначений учасник мережі повинен підтвердити, що у нього є така або більша кількість криптовалюти, яку продавець планує продати покупцю, щоб він зміг поставити цю кількість в забезпечення такої транзакції для її здійснення. Це треба в тому числі, щоб не було фіктивних транзакцій і це відбувається в автоматичному режимі за допомогою комп'ютерних потужностей.

Отже, об'єктом кримінального правопорушення в сфері обігу віртуальних активів є суспільні відносини, які підпадають під визначення, яке дала Литвинова О.М., а саме суспільні відносини, що можуть зазнати шкоди або ризику такої шкоди, пов'язані з обігом таких активів, які можуть виникати між як окремими фізичними особами, так і між ж фізичними та юридичними особами (фізичної та юридичної особою); між фізичними особами (фізичною особою) та державою; між фізичними особами (фізичною особою) та

соціальними суб'єктами (громадськими організаціями, суспільство в цілому тощо), а також комбіновані суспільні відносини, що формуються вказаними вище в різних формах одночасно між кількома групами суб'єктів (5, с. 88-89), але в контексті обігу віртуальних активів із відповідним предметом, яким є самі віртуальні активи. Друга категорія суспільним відносин із вказаного визначення може бути в тому випадку, коли емітентом віртуальних активів виступає держава, або державні органи виступають суб'єктами даних відносин в інших формах. Щодо третього варіанту, де суб'єктами виступають фізичні особи та суспільство в цілому, то як приклад, візьмемо гіпотетичну ситуацію, коли особа чи особи може випустити токен-нфт (NFT), де на картинці можуть бути зображені лозунги, які підривають моральний облік суспільства, тоді кореспондуючим суб'єктом буде суспільство в цілому. Об'єктом кримінально-правового регулювання в цій сфері є суспільні відносини, які виникли в результаті кримінального правопорушення, пов'язаного з обігом віртуальних активів. Вказані суспільні відносини, пов'язані з обігом віртуальних активів – це практично завжди відносини власності, які будуть мати свої специфічні особливості. Тут можна погодитися з класифікацією, яку дає науковець Борисов В.І. щодо форм відносин власності, на яку спрямоване конкретне посягання: це – державна власність, власність територіальних громад (комунальна) або приватна власність. Державна власність – це загальнодержавна (республіканська) власність. Власність територіальних громад (комунальна власність) – це власність адміністративно-територіальних одиниць. Приватна власність - це, по-перше, власність, що виникає на підставі: добровільного об'єднання майна громадян і юридичних осіб для створення кооперативів, акціонерних товариств, інших господарських товариств і об'єднань; передачі державних підприємств в оренду; викупу колективами трудящих державного майна; перетворення державних підприємств в акціонерні й інші товариства; безоплатної передачі майна державного підприємства у власність трудового колективу; державних субсидій; пожертвувань організацій і громадян, інших цивільно-правових угод. Далі – власність окремих громадян, використання якої спрямовано на отримання суспільно-корисного результату або задоволення індивідуальних потреб (особи, сім'ї, окремих неформальних груп) (6, с. 231-232). Отже, в залежності від того, хто виступає суб'єктами правовідносин, пов'язаних з обігом віртуальних активів, можна казати про одну із ознак кваліфікації кримінального правопорушення за формою безпосереднього об'єкта такого правопорушення.

За класифікацією суспільних відносин у сфері обігу віртуальних активів можна звернутися до класифікації криптовалютних відносин. Іванюк В.Д. класифікує криптовалютні відносини за наступними критеріями: 1. За функціональним призначенням на: регулятивні та охоронні. Регулятивні криптовалютні правовідносини формуються на основі юридичних дозволів, закріплюючи систему суб'єктів криптовалютних правовідносин та їх правовий статус. Їхня головна мета – систематизувати суспільні відносини, що стосуються обігу криптовалют та діяльності уповноважених державних органів щодо

контролю за ним. Охоронні криптовалютні правовідносини створюються на основі норм, що втілюють заборону певних дій та передбачають юридичну відповідальність за вчинення криптовалютних правопорушень. Охоронні криптовалютні правовідносини виникають у разі необхідності правового захисту прав учасників криптовалютних правовідносин. 2. За змістом криптовалютних правовідносин на: матеріальні та процесуальні. Змістом матеріальних криптовалютних правовідносин є права та обов'язки учасників криптовалютних відносин щодо володіння, користування та розпорядження криптовалютами. Процесуальні криптовалютні правовідносини регламентують процедуру реалізації прав і обов'язків суб'єктів криптовалютних правовідносин, зокрема, порядок ліцензування діяльності криптовалютних бірж, а також процедуру здійснення контролю уповноваженими державними органами за обігом криптовалют, притягнення до відповідальності за порушення норм законодавства у сфері ринку криптовалют. Для процесуальних криптовалютних правовідносин характерна присутність державно-владного елементу, що виражений у встановленні строків, форм, порядку. Варто відзначити особливий взаємозв'язок між матеріальними і процесуальними криптовалютними правовідносинами, оскільки останні відіграють роль форми реалізації перших (7, с. 51). Хоча дана класифікація криптовалютних відносин давалась в контексті фінансово-правового регулювання обігу криптовалют, її можна сміло екстраполювати на відносини кримінально-правового регулювання віртуальних активів. Також можна додати, що саме регулювання вказаних правовідносин має бути регламентовано імперативними нормами, зафіксованими у кримінально-правових нормах законодавства.

Список використаних джерел

1. МАСЛОВА, О. О. ВПЛИВ ОБСТАНОВКИ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ НА СУСПІЛЬНУ НЕБЕЗПЕЧНІСТЬ ДІЯННЯ. Джерело: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2021/4_2021/24.pdf
2. Cryptocurrency Financial Crime Compliance Bootcamp [Інтернет]. Udey. [цит. за 08, Травень 2022]. Доступний у: <https://www.udemy.com/course/blockchain-cryptocurrency-financial-crime-compliance/>
3. Озеракін М. Д. Розподілена система збереження даних на основі технології блокчейн : Магістерська дисертація. Київ, 2018. 134 с. Доступний у: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/25554/1/Ozerakin_magistr.pdf
4. ПАСТУХ, Михайло; РОМАНЮК, Оксана. Аналіз технології блокчейна. 2021. PhD Thesis. Вінниця: ВНТУ.
5. Kryminalne pravo Ukrainy_Zahalna chastyna_pidruchnyk_KhNUVS_2020.pdf [Інтернет]. [цит. за 03, Липень 2022]. Доступний у: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10088/Kryminalne%20Pravo%20Ukrainy_Zahalna%20chastyna_pidruchnyk_KhNUVS_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y

6. Борисов ВІ. Кримінальні правопорушення проти власності: об'єкт, предмет та види. Характеристика незаконних корисливих діянь, пов'язаних із заволодінням і (або) поверненням чужого майна. ВАКПУ. 07, Грудень 2022;1(17):227–45.

7. ІВАНЮК ВД. ФІНАНСОВО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ [PhD]. Тернопіль: ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ; 2021. 232 с.

ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ПРОСТУПКІВ ЗА ЗАКІНЧЕННЯМ СТРОКІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НА ПІДСТАВІ УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ

Тецька Інна Михайлівна

Аспірантка

кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права

Національного технічного університету України

"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"

адвокат

Актуальним питанням на сьогоднішній день є відсутність в кримінально процесуальному кодексі прямої норми, яка регламентує строки проведення досудового розслідування щодо проступків. За позицією органу досудового розслідування кримінальне провадження щодо проступків до дня повідомлення особі про підозру є «безстроковим».

Однак, така позиція органів досудового розслідування є передчасною та не узгоджується з загальними засадами кримінального провадження.

01.07.2020 року набрав чинності закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» №2617-VIII, яким реалізовано механізм досудового розслідування кримінальних проступків.

Згідно з ч.1-4 ст.219 КПК України строк досудового розслідування обчислюється з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження [1, с. 423-424].

Строк досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня повідомлення особі про підозру становить: 1)дванадцять місяців-у кримінальному провадженні щодо нетяжкого злочину; 2) вісімнадцять місяців - у кримінальному провадженні щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину.

З дня повідомлення особі про підозру досудове розслідування повинно бути закінчене: 1) протягом сімдесяти двох годин - у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298-2 цього Кодексу; 2) протягом двадцяти діб - у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку у випадках, якщо підозрюваний не визнає вину або необхідності проведення додаткових слідчих(розшукових)дій, або вчинення кримінального проступку неповнолітнім; 3) протягом одного місяця - у разі повідомлення особі

про підозру у вчиненні кримінального проступку, якщо особою заявлено клопотання про проведення експертизи у випадку, передбаченому частиною другою статті 298-4 цього Кодексу; 4) протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину.

Якщо внаслідок складності провадження неможливо закінчити досудове розслідування з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку (дізнання) у строк, зазначений у пунктах 1 і 2 частини третьої статті 219 цього Кодексу, такий строк може бути продовжений прокурором у межах строку, встановленого пунктом 1 частини четвертої статті 219 цього Кодексу.

Відповідно до ч.1 ст.298-5 КПК України у разі необхідності проведення додаткових слідчих і розшукових дій строк дізнання може бути продовжений прокурором до тридцяти днів. Про продовження строку дізнання прокурор виносить постанову.

Проаналізувавши вказані норми чинного законодавства, відповідно до вказаних норм права, строк досудового розслідування у формі дізнання може бути продовжений до 30 днів лише прокурором і лише у випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, якщо дізнання неможливо завершити у строк, визначений п.1,2 ч.3 ст.219 КПК України.

Кримінальний процесуальний закон на даний час не регулює та не визначає строк досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР до дня повідомлення особі про підозру щодо кримінальних проступків, проте кримінальний процесуальний закон визначив такий строк щодо злочинів, за які передбачене більш суворе покарання.

Водночас ч. 2 ст. 298 КПК України встановлено, що досудове розслідування кримінальних проступків (дізнання) здійснюється згідно з загальними правилами, передбаченим цим кодексом.

Системний аналіз наведених норм дає підстави вважати, що строк досудового розслідування кримінальних проступків не може бути необмежений та перевищувати строк досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Зміст та форма кримінального провадження повинні відповідати законності, яка надає можливість застосовувати загальні засади кримінального провадження, визначені ч.1 ст.7 КПК України, у випадках, коли положення цього Кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження (ст.9 КПК України).

Такими загальними засадами кримінального провадження у даному випадку є верховенство права та розумність строків, адже: кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави; кожному гарантується право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону.

Частина 2 ст. 28 КПК України встановлює загальне правило, що проведення досудового розслідування у розумні строки забезпечує прокурор, слідчий суддя

(в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції), а судового провадження - суд.

З огляду на ст. 5 КПК України процесуальна дія проводиться, а процесуальне рішення ухвалюється згідно з положеннями КПК, чинними на момент початку виконання такої дії або прийняття такого рішення [1, с. 5].

Конституційний суд України у рішенні від 26.01.2011р. №1-рп/2011 зазначив, що поліпшення правового становища особи, яка скоїла злочин, здійснюється згідно із законом, що скасовує злочинність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи (п. 4 мотивувальної частини) [2].

Оскільки, зважаючи на положення ст. 5 КПК України, а також на те, що закінчення строків досудового розслідування є підставою для закриття кримінального провадження, що, безумовно, покращує становище особи та скасовує її відповідальність.

Тобто в зазначених законодавчих нормах наявна правова колізія, яка має вирішуватися на користь заявника. Інший підхід суперечитиме вимогам Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо «передбачуваності» правової норми.

У відповідності до ч.5 ст.9 КПК України кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Слід констатувати, що кримінальний процесуальний закон у ситуації, яка є предметом судового розгляду, не сформульований з достатньою чіткістю, зокрема ним не врегульовано процесуальний порядок обрахунку строку досудового розслідування з визначенням часового еквіваленту строку досудового розслідування кримінальних проступків де жодній особі не повідомлено про підозру.

Так, у рішенні ЄСПЛ від 14.10.2010 року у справі «Щокін проти України» визначено концепцію якості закону, з вимогою, щоб він був доступним для зацікавлених осіб, чітким та передбачуваним у своєму застосуванні [3].

Відсутність у національному законодавстві необхідної чіткості та точності, які передбачали б можливість різного тлумачення такого питання, порушує вимогу «якості закону»

Згідно з усталеною практикою Європейського суду поняття "якість закону" означає, що національне законодавство повинне бути доступним і передбачуваним, тобто визначати достатньо чіткі положення, аби дати людям адекватну вказівку щодо обставин і умов, за яких державні органи мають право вживати заходів, що вплинуть на права осіб (рішення у справах «Олександр Волков проти України», «С.Г. та інші проти Болгарії» та ін).

Окрім того, Європейський суд зазначає, що відповідальність за подолання недоліків законодавства, правових колізій, прогалин, інтерпретаційних сумнівів лежить, в тому числі, і на судових органах, які застосовують та тлумачать закони (рішення у справах «Веренцов проти України», «Кантоні проти Франції»).

Урегулюючи ж наявні колізії слідчий суддя має притримуватися підходу при якому вони (колізії) завжди тлумачиться на користь особи, з урахуванням того, що національні органи зобов'язані застосувати найбільш сприятливий для особи підхід, адже, рішенням ЄСПЛ від 14 жовтня 2010 року у справі «Щокін проти України» визначено концепцію якості закону, зокрема з вимогою, щоб він був доступним для заінтересованих осіб, чітким та передбачуваним у своєму застосуванні. Відсутність у національному законодавстві необхідної чіткості і точності порушує вимогу «якості закону». В разі коли національне законодавство припустило неоднозначне або множинне тлумачення прав та обов'язків осіб, національні органи зобов'язані застосувати найбільш сприятливий для осіб підхід. Тобто вирішення колізій у законодавстві завжди тлумачиться на користь особи [3].

Як наслідок, виходячи з того, що концепція якості закону, зокрема пов'язана з вимогою, щоб він був доступним для заінтересованих осіб, чітким та передбачуваним у своєму застосуванні, а відсутність у національному законодавстві необхідної чіткості і точності порушує вимогу «якості закону», та у разі коли національне законодавство припустило неоднозначне або множинне тлумачення прав та обов'язків осіб, національні органи зобов'язані застосувати найбільш сприятливий для осіб підхід, слід дійти висновку про дотримання вимог законодавства з даного питання, адже вирішення колізій у законодавстві завжди тлумачиться на користь особи

Особа не може бути жертвою колізій діючого законодавства, або ж системних змін законодавства у питанні обчислення строків досудового розслідування через те, що національне законодавство припустило неоднозначне та множинне тлумачення прав та обов'язків осіб.

Вирішення колізій у законодавстві завжди тлумачиться на користь особи, з урахуванням того, що національні органи зобов'язані застосувати найбільш сприятливий для особи підхід.

Аналізуючи зазначені норми в світлі приписів, які описані вище, можна дійти до беззаперечного висновку, що у разі коли КПК України неоднозначно регулює питання обчислення строків у кримінальному провадженні щодо проступків, то слідчий, прокурор і суд, дотримуючись принципу законності, мають застосовувати ту норму закону, яка діє застосовується до конкретного юридичного факту виходячи з загальних засад здійснення кримінального провадження.

Отже, застосування вимог ст. 219 КПК до злочинів, та незастосування цієї норми до кримінальних проступків матиме ознаки дискримінації в розумінні Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що є неприпустимим у правовій державі.

Крім того, практика Європейського суду з прав людини виходить із того, що дискримінація особи за будь-якими ознакам не допускається (рішення у справах «Chabauty v. France», «Van der Heijden v. Netherlands»).

Таким чином, якщо 12-місячний строк досудового розслідування спливає, а орган досудового розслідування не прийняв будь-якого процесуального рішення,

передбаченого в ст. 283 КПК (зокрема звернення до суду з обвинувальним актом чи закриття кримінального провадження), особа, права чи законні інтереси якої обмежуються, або її представник мають право на звернення до слідчого судді для закриття провадження в порядку, передбаченому в ч. 9 ст. 284 КПК України.

На сьогоднішній день наявні позитивні приклади у судовій практиці України на підтримку судом вищезазначеної позиції.

Так, Ухвалою слідчого судді Дарницького районного суду м. Києва у справі №753/10101/21 від 26.05.2021 року було задоволено клопотання адвоката Тецької І.М. в інтересах громадянина І та закрито кримінальне провадження № 12020100020002426 від 28.04.2020 року у зв'язку із закінченням строків досудового розслідування. Судова палата з розгляду кримінальних справ Київського апеляційного суду у складі Рудніченко О. М., Свінціцької О. П., Ігнатюк О. В. у справі № 11-сс/824/3900/2021 відмовила у задоволенні апеляційної скарги прокурора на ухвалу слідчого судді Дарницького районного суду м. Києва у справі №753/10101/21 від 26.05.2021 року та залишила її без змін.

Так, відповідно до п.25. ст.3 КПК України учасники кримінального провадження - сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, у тому числі викривач, свідок та його адвокат, понятий, заставодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, представник персоналу органу пробації, секретар судового засідання, судовий розпорядник [1, с. 31-33].

Європейський суд з прав людини визначає "кримінальне обвинувачення" як "офіційне доведення до відома особи компетентним органом твердження про те, що ця особа вчинила кримінальне діяння", при цьому, "в деяких випадках це може робитися у формі інших заходів, здійснення яких несе в собі таке твердження і, по суті, так само впливає на становище підозрюваного" (рішення у справі "Екле проти Німеччини"). При цьому, за практикою ЄСПЛ висуненням обвинувачення визнаються, зокрема, такі обставини: арешт особи (рішення у справі "Вемхофф проти Німеччини"), офіційне повідомлення про намір здійснення стосовно особи кримінального переслідування (рішення у справі "Ноймайстер проти Австрії"), початок досудового слідства проти конкретної особи чи арешт банківських рахунків конкретної особи (рішення у справі "Рінгайзен проти Австрії").

Конституційний Суд України у рішенні від 30 вересня 2009 року №23-рп/2099 наголосив, що положення частини першої статті 59 Конституції України «кожен має право на правову допомогу» треба розуміти як гарантовану державою можливість будь-якій особі незалежно від характеру її правовідносин з державними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, юридичними та фізичними особами вільно, без неправомірних

обмежень отримувати допомогу з юридичних питань в обсязі і формах, як вона того потребує.

За змістом статті 64 Конституції України конституційне право кожного на правову допомогу у жодному випадку не може бути обмежено. Відповідно до Основного Закону України положення "кожен має право на правову допомогу" (частина перша статті 59) є нормою прямої дії (частина третя статті 8), і навіть за умови, якщо це право не передбачене відповідними законами України чи іншими правовими актами, особа не може бути обмежена у його реалізації.

Гарантіями, передбаченими ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, згідно із практикою Європейського суду з прав людини, користується особа, викликана як свідок у кримінальній справі, але фактично підозрювана у вчиненні злочину (зокрема, їй були поставлені запитання під час допиту, які можуть бути використані проти неї як обвинувальні) (рішення у справі «Сервес проти Франції»). Європейським судом з прав людини поняття «кримінальне обвинувачення» пов'язане із вчиненням різноманітних процесуальних дій, передбачених національним законодавством, від початку досудового розслідування і до ухвалення судового рішення.

Таким чином, з огляду на ст. 9 КПК України та практику Європейського суду з прав людини особа, відносно якої розпочате досудове розслідування за фактом вчинення цією особою конкретного кримінального правопорушення, повинна мати процесуальні права підозрюваного.

Відтак, кримінальне процесуальне законодавство виходить з того, що особа, стосовно якої розпочато досудове розслідування, навіть без повідомлення про підозру має право на захист, яке може бути реалізоване шляхом дотримання прав підозрюваного, визначених у статті 42 КПК України.

Отже, у разі внесення відомостей/даних до Єдиного реєстру досудового розслідування про особу (ПП), вона має право звертатися з клопотанням про закриття кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: постатейна систематизація окремих правових позицій Верховного Суду. / наук. ред.: І. В. Гловюк, М. І. Пашковський, Д. В. Понамаренко ; (уклад.: О. Є. Блащук, І. В. Гловюк, В. П. Кедик, М. І. Пашковський, Д. В. Пономаренко, О. С. Троян). Одеса, 2019, 960 с.
2. Рішення Конституційного суду України у справі № 1-5/2011 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-11#Text>
3. Рішення у справі «Щокін проти України» (Заяви № 23759/03 та № 37943/06) https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_858#Text
4. Пономаренко Д. В. Тактичні питання захисту в кримінальному провадженні. Книга перша: практ. посіб. 2-е вид, доп. і перероб. Одеса: Фенікс, 2018. С. 158.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЯК ОСНОВА СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Торчинюк Вадим Георгійович

аспірант кафедри державного управління та місцевого самоврядування
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

Процес імплементації зарубіжного досвіду досить часто зводиться до простої методологічної конструкції: імплементація – це поєднання цілеспрямованих організаційних, правових, інституціональних заходів, що реалізуються національними державами на власний розсуд, або як відповідність критеріям членства, або як умова надання певного типу допомоги у межах взятих міжнародних зобов'язань.

Попри значну кількість наукових праць, в яких висвітлено різні проблемні аспекти функціонування місцевих органів державної виконавчої влади, в умовах реалізації адміністративної реформи залишаються не вирішеними окремі правові, організаційні, інституційні та мотиваційні аспекти їх реформування. Потребують уточнення сутнісні характеристики адміністративного реформування. Малодослідженими є питання забезпечення європейських стандартів у діяльності місцевих органів державної виконавчої влади. Дотепер не розроблена концепція та стратегія їх реформування, хоча успіх очікуваних перетворень значною мірою залежить від чітко сформульованих цілей, принципів, застосування науково-обґрунтованих підходів та моделей реалізації реформи. Недостатня дослідженість теоретичних основ реформування місцевих органів державної виконавчої влади в контексті адміністративної реформи та їх актуальність обумовили вибір теми дослідження.

Слід зазначити, що сучасні дослідження проблематики державного управління присвячені широкому спектру зарубіжного досвіду. Низка дисертаційних досліджень присвячена проблемам управління в межах ЄС, частина – проблемам адаптаційно-гармонізаційного аспекту сучасного державного управління. Значна кількість наукових розробок започатковує напрям європейського управління (або «європейського врядування»), при цьому основними напрямками аналізу виступає діяльність європейських інституцій: взаємодія, порядок формування, принципи функціонування.

Об'єктивні закони функціонування і розвитку суспільства діють при посередництві усіх видів регулювання. Управління - це свідоме регулювання суспільних відносин, а за джерелом дії воно є зовнішнім щодо процесу самоуправління. Механізм стихійного управління найбільш яскраво виявляється у капіталістичному суспільстві на ранній стадії його розвитку як ринкова стихія, анархія та конкуренція [1]. Постановка проблеми наукового дослідження імплементації зарубіжного досвіду реформування державного управління змістовно полягає у запровадженні моделі раціоналізації діяльності органів та установ державної влади на основі застосування правових вимагає власного методологічного забезпечення, аналізу системи державної влади, формалізації

моделей управління та визначення на цій основі напрямів розвитку країни. Адже в умовах децентралізації влади в Україні, наближення до європейських принципів державного управління трансформуються цілі і завдання держави, функції органів державної влади, стратегії її розвитку. Таким чином, мова йде про зміну основ функціонування механізмів державного управління, доповнення принципів регулювання діяльності органів державної влади, основ формування державної політики, розвитку конкретного регіону (міжрегіонального комплексу), галузі, а у широкому розумінні – навіть суспільних сфер [2]. Саме тому механізми імплементації зарубіжного досвіду реформування (механізми імплементації) потребують на даний час власного методологічного наповнення шляхом напрацювання категорій та понять, закономірностей і принципів, систематизації методів такого регулювання, розробки концепцій та моделей регулювання діяльності органів державної влади.

Список літератури

1. Баштанник В. В. Трансформація державного управління в контексті європейських інтеграційних процесів : Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2010. 390 с.
2. Lozytska I. Theoretical and methodological basis of implementation of the foreign experience of administrative regulation in the system of public administration / Lozytska Iryna, Bashtannyk Vitalii // Development trends in legal science and practice: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine: monograph / edited by authors. – Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2018. – 244 p. – p. 126–144.

ПУБЛІЧНОУПРАВЛІНСЬКА ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ КОНСТИТУЦІЙНИХ ЗМІН

Черниш Василь Іванович

аспірант кафедри державного управління та місцевого самоврядування
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

Новітній процес конституційного реформування, визначений у 2000 р. процесом Всеукраїнського референдуму з метою реформи державного управління, ознаменував початок тривалого етапу перманентних змін до Конституції України, що тривають і до теперішнього часу. Власне, як і розвиток державотворення, так і напрацювання нових конституційних норм мають на меті інституціоналізацію такої форми державного правління, яка дозволить забезпечити завдання становлення в Україні як суверенної держави. Це зумовлює необхідність наукового аналізу проблеми спрямування публічної влади на реалізацію функцій демократичної, соціальної, правової держави, ствердження європейських цінностей.

Подальші конституційні трансформації 2004 р., 2010 р. та 2014 р. були спрямовані на фрагментарну зміну положень Конституції України, формальне детермінування управлінських режимів у форматі «парламентська модель – президентська модель» державного управління. Втім, реального реформування не відбулося, адже результати будь-яких змін мали й у сучасному інституційному вимірі визначальну роль відіграє глава держави – Президент України. При цьому вторинним результатом такого процесу реформування у 2000 р. слід визнати послаблення спроможності управління на всіх рівнях, деформацію комплексу принципів і засад державного будівництва. Такий стан речей обмовлений не самим характером реформ, а скоріше не врахуванням базових конституційних принципів та положень, заміна конституційних основ регулятивними актами органів влади, ігнорування усталених традицій конституціоналізму.

В умовах сучасних зовнішніх викликів і загроз стабільного функціонування Української держави головним напрямом наукового дослідження виступає розробка сучасної методології аналізу системи публічного управління, розвитку нових форм публічноуправлінської діяльності, детермінації інституціональних засад такої діяльності в умовах конституційних змін. Основою сучасного наукового підходу щодо інституціональних чинників завжди виступає національна система управління, що взаємодіє з міжнародними інститутами у форматі напрацювання політико-правових механізмів державного управління, та, у свою чергу, визначає інтегрований механізм регіонального та локального адміністрування.

Зрозуміло, що зконцентрувати зусилля держави, суспільства і громадян з метою модернізації управлінських систем неможливо без реалізації суспільного діалогу, відносин партнерства та солідарності, визначення комплексу інтересів всіх суспільних груп, Адже жодне суспільство не може підтримувати

стабільність, маючи на увазі потенційно можливі конфлікти та кризи, якщо інтереси його громадян не визначаються солідарністю, внутрішньою лояльністю та взаємними зобов'язаннями. Адже використання влади повинне являти собою засіб досягнення цілей, у яких зацікавлені обидві сторони владних відносин: пануюча й підлегла. Саме тому влада повинна респонсувати актуальний суспільний запит. Стратегічним напрямом інституціональних змін у системі державного управління в Україні є становлення нової моделі публічної влади, конституювання принципів пропорційності, децентралізації, публічності, транспарентності та субсидіарності, трансформація неінституціональної побудови територіального управління.

Адже сучасна політико-економічна невизначеність в Україні, відсутність стратегічного бачення та програмних урядових документів визначила сутність інституціональних реформ в системі державного управління. Виникає потреба у формуванні системи державного управління, заснованої на раціональному співвідношенні принципів децентралізації і централізації державної влади, балансі між державними інтересами і інтересами населення територій, представництвом громад, політичній участі суспільних груп, власне – становленні нової інституційної моделі публічного управління, реалізації прав та обов'язків громадян, у тому числі – й через участь в управлінні.

Загальною проблемою нинішнього механізму ефективного врядування є той факт, що система публічного управління в Україні не повністю відповідає стратегічному курсу держави до демократії та європейських стандартів належного врядування. У такій системі складові соціальні елементи (соціальні інститути правління) зазнають постійних змін у зв'язку із перманентними конституційними змінами, що спричиняють кардинальну трансформацію владних відносин у державі [1]. При цьому відбувається і реформування внутрішньої організації діяльності через зміни в нормативно-правовому забезпеченні діяльності в системі державної влади.

Вирішення цих питань дозволяє визначити тенденцію (підвищення чи зниження) рівня керованості будь-яких підсистем державного управління. Необхідність оновлення механізму правового регулювання в цілому, і адміністративно-правового зокрема, обумовила проведення адміністративно-правової реформи в Україні, мета якої полягає в поетапному створенні такої системи державного управління, яка забезпечить становлення України як високорозвиненої європейської держави.

Список літератури

1. Баштанник В. Адміністративно-правові засади формування та реалізації національної антикорупційної політики : досвід Польщі й особливості України Development and modernization of the legal systems of Eastern Europe: experience of Poland and prospects of Ukraine : collective monograph. Lublin : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2017. Vol. 3. 372 p. P. 215 – 246.

MODERN APPROACHES TO THE ADOPTION OF ADMINISTRATIVE DECISIONS

Radilova Darina,

4th year student of the Faculty of Economics, Management and Psychology,
State University of Trade and Economics

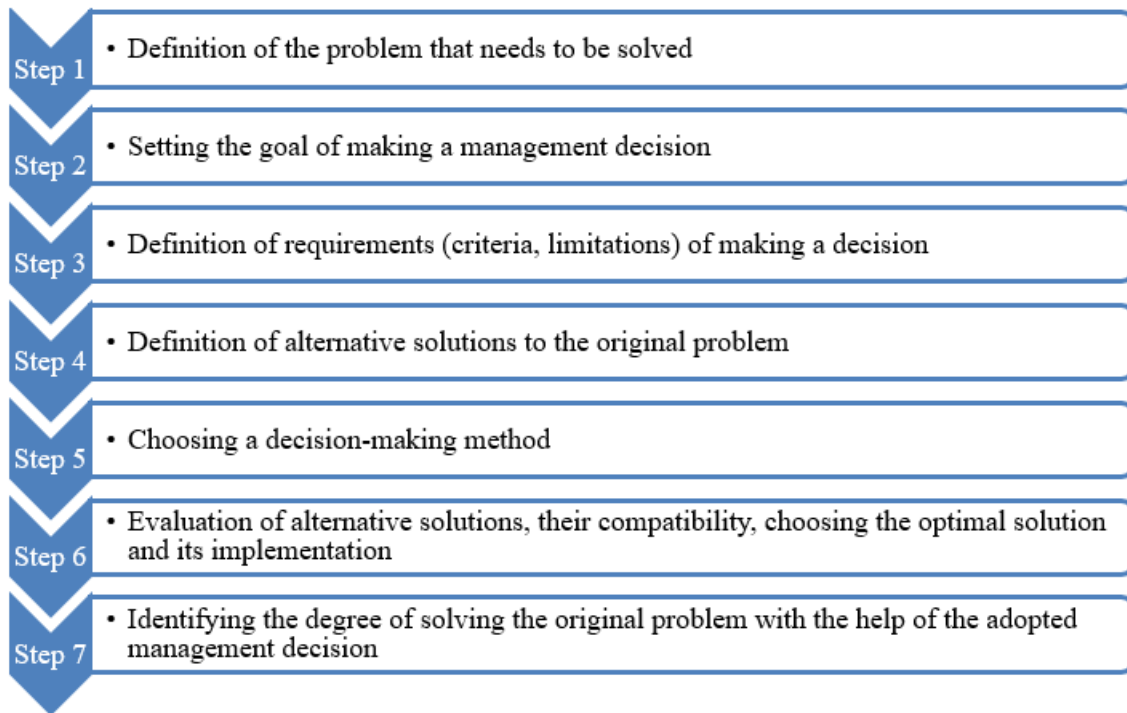
Khmurova Viktoriia,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Management,
State University of Trade and Economics

Modern environment challenges significantly affect the management of the enterprise. Most businesses choose the way of changing or improving their management system. [1]. After February 24, 2022, despite the existing eight-year experience of fighting the Russian invader, there was an urgent need for new approaches to the organization of the functioning of the public administration system, because of a full-scale Russian invasion of Ukraine territory. The experience of the state apparatus functioning in the conditions of COVID-19 turned out to be positive, since many administrative processes were transferred to remote mode. Also, the functioning of the "Diya" application was very effective. At the same time during this period financial and personnel problems increased, there was not enough expert support for management decisions for proper forecasting of work experience in conditions of uncertainty and increased risk. Today such experience is already being gained, the functions of state authorities are being reviewed in accordance with the requirements put forward to Ukraine as a candidate for EU membership. This will also change the conditions for the formation of state-management decisions. [2].

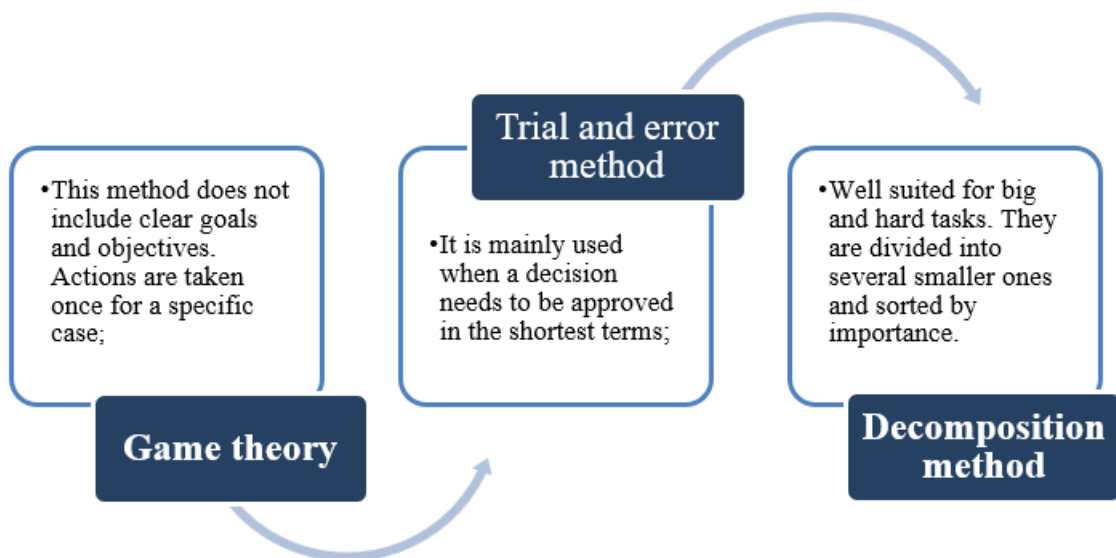
With the change in the management system the role of management decisions is significantly increasing, attention grows to improving of decision-making processes in order to increase their efficiency and reliability.[3] Modern researchers made the conclusion that among the main analytical technologies for supporting management decisions used in competitive conditions, the following are recommended: "What-if analysis", optimization analysis, "How can analysis", correlation-regression analysis, forecasting analysis based on trends, etc.[4]. These technologies allow to solve various tasks and problems of a specific industry and enterprise, also to reduce the level of risk and uncertainty while making a management decision.

The decision-making process is complex and multifaceted. It includes a number of stages and operations. The questions of how many and which stages the decision-making process should go through, what is the specific content of each of them, are controversial and are differently resolved by managers. It depends on the manager's qualifications, the situation, the leader ship style and the culture of the organization.[5]

Pic.1 A management decisionmaking process
 Note: Created by the author

There is no universal, unified approach. You have to choose a method based on the current situation and taking into account the available resources and other important issues. There are popular approaches that do not require the participation of experts. It is quite simple to gather those who are related to the topic of discussion.[6] The following are the most common methods.

Pic.2 Modern methods of management decisions
 Source 2

The question of which method to choose is one of the most difficult and important for a manager. The labor resources of Ukraine are currently in conditions of increasing the requirements for making publicmanagement decisions. According to the three levels of public management knowledge (empirical, theoretical and meta-theoretical), a scientifically based decision should have three complementary characteristics - truthfulness, reasonableness and significance (Y. Habermas). In other words, these are: adequate reproduction of modern reality in its essential properties (truth); integrity (systematic), consideration of potential and resources (reasonableness); prediction of social and humanitarian consequences (significance), etc. [2;7]

Being in the current conditions managers should try to implement decision-making methods based on models. Models can help a manager imagine the overall perspective of a particular situation. If a manager can create a model closely reflected the operation of some elements of his organization, then by analyzing and experimenting with that model, he can discover the best course of action.

For example, a decision tree is a model presented in graphical form. The graph shows all the steps that need to be considered when evaluating different alternatives. The decision tree makes an accent on two main points: the use of information acquired in the process of preparing for making decision and the awareness of the sequential nature of the decision-making process. Thus, a decision tree is a graphic diagram of what choice today's decision will lead us in the future.

The decision tree helps the manager to imagine how quantifiable phenomenon is in conditions of subjective non-programmed decision-making. [7]

Conclusions and prospects for further research. The decision-making process is complex and multifaceted. A careful study of decision-making problems helps managers to form a proper picture of the problem and to identify the solution correctly. The requirements for management decisions in the modern conditions of Ukraine lead to an urgent need for appropriate scientific and methodological training of managers, which will contribute to the reduction of mistakes in the development of measures for realization and decision implementation control, and will allow to objectively determine the necessary resources for its implementation.

References

1. M. O. Besedin. Fundamentals of management: Textbook / M. O. Besedin, V. M. Nagaev. — K., 2005.
2. <https://naps.gov.ua/ua/press/releases/2841/>
3. Kuzmin O. Fundamentals of management: Textbook/ Oleg Kuzmin, Olga Melnyk. — K.: Akademydav, 2003. — 414 p
4. Halytsky V.P. Ensuring the effective operation of the organization. K., 2002.
5. Yermoshenko M. Management: Study guide/ Mykola Yermoshenko, Serhiy Yerokhin, Oleg Storozhenko,; National Academy of Management. — K.: National Academy of Management, 2006. — 655 p.
6. <https://blog.agrokebety.com/chto-takoye-prinyatiye-effektivnykh-upravlencheskikh-resheniy>

7. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.45.2022.3822> the title of the article “THE IMPACT OF CHANGES ON THE DEVELOPMENT POTENTIAL OF THE ENTERPRISE”

ІНСТРУМЕНТАРІЙ МЕРЧАНДАЙЗИНГУ ДЛЯ КОМУНІКАЦІЇ ІЗ ПОТЕНЦІЙНИМ ПОКУПЦЕМ

Горгачова Марія Іванівна

к. е. н., доцент,
доцент кафедри маркетингу та міжнародної логістики
Одеський національний економічний університет

Новак Ганна В'ячеславівна

викладач кафедри маркетингу та міжнародної логістики
Одеський національний економічний університет

Бербер Анастасія Ігорівна

викладач кафедри маркетингу та міжнародної логістики
Одеський національний економічний університет

У сучасному світі постійного пошуку торговельними об'єктами нових напрямків підвищення своєї конкурентоспроможності та збільшення об'ємів продажу, коли змінюється сам процес взаємодії покупця й товарів (послуг), збільшується актуальність такого важливого напрямку торгового маркетингу як мерчандайзинг.

Мерчандайзинг – це комплекс заходів, що використовуються у торговельному залі й спрямовані на просування певного товару, виду або упакування, метою якого є завжди стимулювання бажання потенційних споживачів вибрати та придбати товар, який просувається [1, с. 34].

Роль та значимість цього напрямку торговельного маркетингу зростає коли роль продавця зменшується, тобто має місце непряма залежність між значенням та чинністю мерчандайзингу та зростанням ролі продавця у процесі продажу товару. Найбільшого значення та впливу мерчандайзинг набуває у ситуації підвищення самостійності покупця, тобто якщо має місце повне самообслуговування покупця при прийнятті рішення про купівлю товарів та мінімальний вплив продавця.

Для досягнення своєї основної мети та головного результату – придбання покупцем певних товарів (послуг), мерчандайзинг має певні інструменти, основні групи яких наведено на рис. 1.

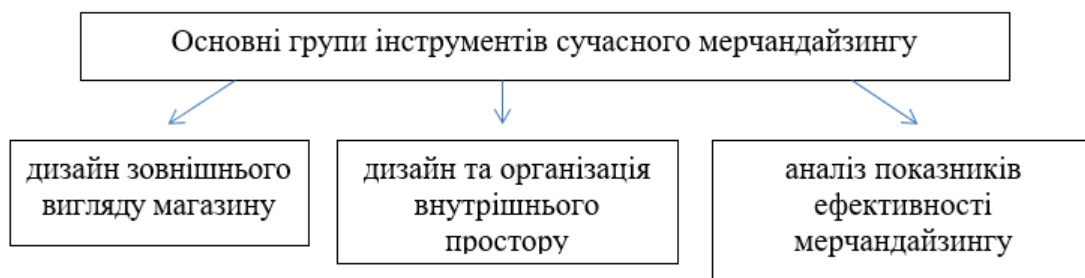

Рис. 1 Інструментарій сучасного мерчандайзингу

Як видно з рисунка 1, усі інструменти мерчандайзингу можна згрупувати у три групи, кожна з яких представлена біль детальними мерчандайзинговими заходами.

Перша група – дизайн зовнішнього вигляду магазину, включає в себе такі інструменти мерчандайзингу: назва та вивіска торговельного об'єкта, його рекламний слоган, дизайн вітрини та фасаду, наявність стоянки та інші. Основна мета першої групи інструментів мерчандайзингу створити особливий зовнішній вигляд торговельного об'єкту та привернути увагу потенційних покупців, які захотіли б відвідати саме цей об'єкт.

Друга група інструментів – дизайн та організація внутрішнього простору, включає: викладку та розміщення товару в місці продажу; забезпечення відповідного асортименту та достатньої кількості товару; атмосфера у торговому залі; використання певних кольорових рішень; використання певних звуків та запахів; реклама та інші інструменти на місці продажу. Прикладами може бути: встановлення на торговій точці спеціального фірмового обладнання (стелажі, дисплеї, холодильники, полиці), конструкцій презентаційного характеру (рекламні стенди, тумби, підставки під рекламні матеріали, виставкові стійки та ін.), розміщення поліграфічної рекламної продукції (плакати, буклети, гірлянди, прапорці), організацію дегустацій, безкоштовної роздачі та інше.

Згідно з даними Міжнародної асоціації реклами у місцях продажів (РОРАІ), вдало розміщені у магазині товарні групи призводять до збільшення продажів у середньому на 10%, вдала викладка товарів збільшує дохід ще на 15%, а вдалі кольорові рішення та розташування – ще на 25%, тобто у цілому продажі магазину, який застосовує інструменти мерчандайзингу можуть бути на 200-300% вище, ніж без використання мерчандайзингу [2, с. 68].

Третя група – аналіз показників ефективності мерчандайзингу, включає в себе такі інструменти мерчандайзингу: аналіз показників продажів; вирішення певних питань цінової політики щодо граничної торгової надбавки; інструктаж продавців роздрібних магазинів щодо споживчих характеристик товару, методів мотивації споживачів.

Таким чином, більш активне впровадження інструментарію такого нового напрямку торгового маркетингу як мерчандайзинг надасть торговельному об'єкту змогу значно підвищити рівень продажів, отримати додатковий прибуток, а також бути конкурентоспроможним у сучасному ринковому середовищі.

Список літератури

1. Старицький Т., Старицька О. Мерчандайзинг як інструмент отримання додаткового прибутку. *Маркетинг в Україні*. №2. 2008. С.34-38.
2. Новаторов Є. В. Візуальний мерчандайзинг як ефективний маркетинговий інструмент для збільшення продажу в роздрібній торгівлі. *Маркетинг послуг*. 2012. №1. С. 68-75.

ПЕРЕВАГИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ

Гурман Олена Миколаївна

к.пед.н., доцент

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

Степанюк Віра Олександрівна

студентка

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

Нормативний ризик, відповідність та сертифікація є критично важливими завданнями для впровадження систем менеджменту якості (СМЯ). Однак це не єдині результати, які очікуються при впровадженні правильної системи якості.

Системи менеджменту якості дозволяють підприємствам у строго регульованих галузях послідовно застосовувати процеси забезпечення якості для виробництва продукції, що відповідає очікуванням клієнтів та нормативним вимогам. Структури СМЯ, такі як стандарти групи ISO, забезпечують комплексний план управління якістю, орієнтований на клієнта, на основі принципів лідерства, персоналу, процесів, покращень, рішень, заснованих на фактах [1, 2, 3]. Розглянемо зазначені принципи та переваги, які вони можуть забезпечувати більш докладно.

Непослідовні операції – ворог тотального управління якістю. Без стандартизованих операцій підприємство не зможе постійно забезпечувати якість продукції чи підвищувати ефективність. Бізнес-дослідники виявили, що непослідовні бізнес-процеси можуть здійснювати в декілька разів сильніший негативний вплив, ніж постачання неякісного продукту.

Оперативна узгодженість є основним компонентом систем управління якістю. Впровадження СМЯ вимагає від підприємства визначення та опису кращих практик для всіх ділових обов'язків, від контролю якості до аналізу з боку керівництва. Створення стандартних операційних процедур зводить до мінімуму ризику невідповідностей та максимізує ефективність підприємства.

Впровадження СМЯ може допомогти підприємству досягти стабільності у проектній діяльності та спрямовувати зусилля на виробництво якісної продукції, що відповідає очікуванням споживачів. Послідовний підхід до операцій дозволяє заощадити грошові кошти. Стандартизація бізнес-процесів може знизити витрати на процеси на 15 % та зменшити кількість помилок на 30 %. [6]

Постійне вдосконалення є одним із основних принципів стандартів ISO та інших систем менеджменту якості. Відповідно до стандартів ISO постійне покращення має бути постійною метою організації. Коли впровадження СМЯ веде до культурних змін, прийняття принципу поліпшення матиме довгострокові переваги для підприємства, такі як підвищення продуктивності, стратегічне лідерство та залученість персоналу [3, 6].

Безперервне вдосконалення має бути основним завданням кожного співробітника, щоб прийняти принципи поступового поліпшення та «революційного» поліпшення. Стандартні операційні процедури повинні підтримувати використання регулярних аудитів та оцінок системи управління якістю для забезпечення прогресу у досягненні стандартів. Навчаючи кожного працівника підприємства використанню циклів «планування-виконання-перевірка-дія», підприємство може створити культуру постійного вирішення проблем та інновацій.

У стандарті ISO 9001 акцентується увага на важливості внутрішньої комунікації, зазначається, що вище керівництво має гарантувати, що в організації встановлені відповідні процеси комунікації та, що комунікація впливає на результативність системи управління якістю [3]. Тобто відповідальність за забезпечення позитивного досвіду співробітників безпосередньо покладається на вище керівництво, але досить важливою є двостороння комунікація в межах підприємства.

Без культурних змін, СМЯ є не більше ніж набором документів і рекомендацій. Комунікації зі співробітниками лежать в основі створення культури, яка орієнтована на якість, коли люди відкрито діляться інформацією та розуміють цінності компанії. Комунікація та освіта життєво важливі для забезпечення зацікавленості працівників у досягненні цілей у сфері якості. Навчання співробітників принципам роботи з клієнтами та системам якості є постійним завданням підприємства. При цьому, навчання має починатися зі стандартизованого процесу адаптації нових працівників.

Системи управління якістю можуть запропонувати широкий спектр бізнес-переваг, але вони не є універсальним способом вдосконалення діяльності підприємства. Впровадження СМЯ неспроможне позитивно вплинути на підприємство, де відсутня корпоративна культура, орієнтована на якість. Успішний перехід до культури, орієнтованої на якість, потребує високого рівня зацікавленості керівництва та прихильності до змін.

Ефективна система управління якістю повинна забезпечувати стандартизацію, коли стандартизовані процеси підвищують цінність, та сприяти гнучкості, коли це необхідно для досягнення цілей у сфері якості або постійного покращення [4, 5]. Одна з областей, в якій СМЯ має сприяти гнучкості, – це прийняття рішень на основі фактів, що ґрунтуються на спостереженні за системами та даними в реальному часі.

На практиці концепція прийняття рішень на основі фактів включає використання даних, зібраних за допомогою методів моніторингу та вимірювання. Ці дані порівнюються з бажаними результатами та цілями якості підприємства. Використання даних та показників у реальному часі може забезпечити об'єктивне розуміння того, чи успішний процес чи потребує виправлення. Прийняття рішення, що базується на даних, стає можливим завдяки програмному забезпеченню, яке в режимі реального часу забезпечує нагляд за системами навчання, управління документами, відповідності вимогам та коригуючим та попереджувальним діям.

Прийняття рішень з урахуванням фактів може принести користь підприємству, усуваючи суб'єктивність керівництва. СМЯ, що забезпечує прозорість, може дозволити підприємству знизити ризики недотримання вимог чи проблем з якістю продукції в режимі реального часу.

Дослідження показали, що багато організацій одержують пряму фінансову віддачу від запровадження системи менеджменту якості. Можна виділити такі внутрішні, зовнішні та сигнальні вигоди, що в сукупності сприяють підвищенню фінансових показників:

- внутрішні переваги, такі як підвищення ефективності та продуктивності, зниження витрат;
- зовнішні вигоди, такі як збільшення продажів або доступ до нових ринків, впливають на дохід;
- сигнальні переваги, що включають доступ на новий ринок або збільшення частки ринку.

Таким чином, система управління якістю може підвищити ефективність, запобігаючи проблемам протягом усього життєвого циклу продукту, надаючи інструменти для виявлення проблем до того, як вони призведуть до браку або невідповідностей. Грамотно розроблена, правильно впроваджена і сертифікована система управління якістю несе низку стратегічних і тактичних переваг для підприємства.

Список літератури:

1. Binney G. Making Quality Work: Lesson from Europa's Leading Companies. London, 1992.
2. Juran J.M. Made in USA: A Renaissance in Quality. *Harvard Business Review*. 1993. Vol. 71. N1
3. ISO 9001:2016. "Quality management system – Requirements. URL: <http://www.iso.org>.
4. Белко І. А. Управління якістю продукції в системі стратегічного управління підприємством. *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Економіка. 2016. Т. 21, Вип. 2. С. 69-73
5. Маховка В.М., Вишовський В. М. Формування системи управління якістю продукції підприємства в сучасних умовах господарювання. Економічний форум. 2016. № 2. С. 189-193.
6. Степаненко Т. О. Методичні засади проектування та управління якістю бізнес-процесів. *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Економіка. 2015. Т. 20, Вип. 3. С. 146-150.

РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ КЕРІВНИКА ПІДПРИЄМСТВА

Гурман Олена Миколаївна

к.пед.н., доцент

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

Новічкова Анастасія Миколаївна

магістрант

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

Сучасні умови господарювання диктують особливі вимоги до управлінського персоналу підприємств, оскільки від професіоналізму та лідерських якостей керівників залежить ефективність діяльності підприємств.

Основна мета управлінської діяльності керівника – це організація діяльності інших людей. Керівник зобов'язаний грамотно створити команду, в якій кожен її учасник займає своє місце, та існує мінімальна можливість виникнення конфліктів. Завдяки цьому команда працює злагоджено та ефективно.

Ефективний керівник на підприємстві має бути в першу чергу лідером і реалізовувати свій потенціал в повній мірі з метою забезпечення прибутковості підприємства. Основу лідерського потенціалу становлять такі потенціали: особистісний (біологічний, соціальний, психологічний, духовний), професійний, управлінський, творчий та інноваційний.

Складовими лідерського потенціалу керівника є:

- установки, цінності, потреби, пріоритети (чіткі особисті цілі, прагнення до самовдосконалення, морально-етичні якості);
- особистісні та ділові якості (проактивність, вмотивованість, самоорганізованість, комунікативність, емоційна стійкість, відповідальність тощо);
- здібності (творчі здібності, інноваційність, здатність до самоаналізу, адаптивність тощо);
- професійна та лідерська компетентності (знання, уміння, навички та поведінкові якості, які дають можливість ефективно виконувати професійні обов'язки і функції лідера) [1, 2, 4].

Оскільки існують різні підходи до розуміння походження лідерства, то відповідно до основних теорій (з позиції лідерських якостей, поведінковий та ситуаційний підходи) розвиток лідерського потенціалу керівника може поєднувати роботу за такими напрямками:

- розвиток особистісних якостей, що сприяють формуванню лідерської поведінки (емоційна самосвідомість, впевненість у собі, стресостійкість, адаптивність тощо);
- удосконалення умінь і навичок, що є ключовими у поведінці лідера (комунікація, управління командою, управління змінами, стратегічне управління

тощо);

- підвищення ситуативної компетентності за рахунок набуття досвіду вирішення управлінських і професійних проблем та міжособистісних конфліктів;
- напрацювання репутації лідера, здатного «взяти ситуацію під контроль» та «привести команду до цілі».

Умовами розвитку лідерського потенціалу керівника підприємства в умовах жорсткої конкуренції є:

- чітке розуміння потреб і цілей розвитку;
- внутрішня мотивація прикладати зусилля та витратити час для досягнення цілей розвитку;
- наявність та доступність необхідних для розвитку ресурсів, а також знань і навичок (зокрема щодо індивідуального стилю мислення і навчання, використання ефективних методів і технологій розвитку);
- сприятливе для розвитку та практикування нових лідерських навиків середовище;
- відповідальність щодо націлення розвитку на підвищення ефективності діяльності та досягнення результатів.

Під час вибору моделі і методів розвитку лідерського потенціалу, керівник має усвідомити власний стиль сприйняття інформації, особисті преференції щодо навчання та структуру навчального циклу. У сучасній літературі існує понад 20 методів визначення особистого стилю навчання [1, 3]. Один з найбільш поширених із них ґрунтується на моделі емпіричного навчання, яка:

- характеризує категорії людей щодо сприйняття інформації, розділяючи їх на 4 групи: активісти, мислителі, теоретики та прагматики;
- розкриває суть і 4 стадії навчання (конкретний досвід, рефлексивне спостереження, теоретичні концепції та застосування на практиці) [3].

Відповідно до цієї моделі керівник:

- 1) здійснює дію, використовуючи існуючі знання, уміння, навички незалежно від того, наскільки вони є достатніми;
- 2) аналізує набутий досвід, його переваги і недоліки, на основі чого робить висновок про успіхи і про те, що можна було б зробити краще;
- 3) одержує потрібні їй теоретичні знання та формує оптимальний алгоритм дій на майбутнє;
- 4) відпрацьовує теорію і закріплює необхідні навички.

У процесі розвитку лідерського потенціалу можуть використовуватися різноманітні методи навчання, які поділяють на 3 категорії:

- «Tell» – вивчення теорії (лекції, семінари, тренінги тощо);
- «Show» – навчання на досвіді інших (спостереження за діями інших осіб, залучення наставника або коуча);
- «Do» – навчання через дію (ділові ігри, виконання спеціальних завдань, групових та індивідуальних проєктів, розвиток на робочому місці тощо) [1, 3].

Розвиток лідерського потенціалу не може обмежуватись оволодінням лише знаннями та вміннями, адже визначальними для нього є поведінкові якості. Тому для будь-якої мети розвитку лідерських якостей обов'язковими для

використання є методи групи «Do». Нові знання добре засвоюються, коли вони втілюються у життя, а максимальні результати від навчання досягаються шляхом навчання інших.

Вважаємо, що для розвитку лідерських якостей найбільш ефективними є такі методи, як тренінг, навчання через дію (діяльнісне навчання), наставництво (менторство), коучинг.

Щоб бути ефективним лідером, на нашу думку, керівнику підприємства слід дотримуватись низки рекомендацій, зокрема:

- забезпечувати зворотній зв'язок;
- виявляти повагу до кожного члена своєї команди;
- не намагатись контролювати кожен крок співробітника;
- цінувати точку зору кожного співробітника, навіть якщо вона

відрізняється від точки зору керівника;

- фокусувати увагу команди на результаті;
- розповідати про глобальні цілі та завдання;
- чітко формулювати свої очікування;
- демонструвати експертні знання.

Найкращий спосіб зробити зворотний зв'язок ефективним – давати його негайно. Не відкладати до щорічної оцінки результатів роботи або до наступної особистої зустрічі. При нагоді слід озвучувати свій коментар протягом дня, поки в пам'яті «тримаються» всі деталі.

З метою формування репутації уважного до підлеглих керівника доцільно:

- бути активним слухачем (вимикати ноутбук під час нарад, не перевіряти телефон, коли підлеглий стоїть біля столу керівника, резюмувати сказане, щоб переконатися, що підлегли правильно зрозуміли);

- дати можливість співробітникам вносити зміни у графік роботи (якщо керівник готовий задовольняти розумні запити, люди будуть віддані і лояльні до нього);

- відзначати навіть невеликі перемоги (це продемонструє турботу та допоможе членам команди налагодити особисті контакти).

Доцільно дозволяти працівникам виявити самостійність. Адже, автономія є однією з умов мотивації поруч з професійним розвитком та розумінням мети.

Дивергентне мислення в більшості випадків корисне, оскільки допомагає шукати нові рішення. Можна заохочувати працівників до висловлення своїх думок щодо певної проблеми та пропонування нових ідей. Це допоможе створити атмосферу психологічної безпеки та поваги до різних думок.

Хороший керівник ставить перед підлеглими вимірну мету і дає їм простір для її досягнення. Це означає, що потрібно давати запас часу, стежити за навантаженням та проводити регулярні перевірки, щоб підтримувати необхідний темп роботи.

Відкритість керівника допомагає зміцнити довіру усередині команди. Крім того, співробітники досягнуть більшого, коли побачать, як їхня робота впливає на загальну справу.

Хороші лідери встановлюють правила взаємодії для повсякденної роботи.

Одним з найефективніших способів виробити правила – провести мозковий штурм та обговорити його результати з командою. Один-два рази на рік можна повертатися до них і, за необхідності, коригувати.

Керівнику необхідно постійно оновлювати професійні знання, щоб розуміти, чим займаються співробітники, і надавати їм цінний зворотний зв'язок.

Підсумовуючи наведене вище, можна зробити висновки, що діяльність, спрямована на розвиток лідерського потенціалу керівника може включати широкий спектр напрямів – від розвитку окремих якостей, які забезпечують ефективність професійної діяльності, до самоорганізації. Крім того, розвиток має відповідати особистим цілям, які мають ґрунтуватися на сильних сторонах керівника. Складена програма розвитку лідерського потенціалу має бути реалістичною, добре структурованою і адаптованою для конкретної особи, достатньо гнучкою, щоб її можна було реалізувати у найбільш зручний та ефективний спосіб.

Список літератури:

1. Гурман О.М. Лідерство у схемах та таблицях. Навчальний посібник. Львів: Видавець: Марченко Т.В. 2022. 240 с.

2. Кот Г.М., Пилипчук О.Ю. Зарубіжний досвід дослідження особистісних якостей ефективного менеджера. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/download/2119/2110>.

3. Орлів М.С. Розвиток лідерського потенціалу керівника сфери державного управління: навчальний посібник. К. ДП «НВЦ «Пріоритети», 2017. 40 с.

4. Прилепа Н.В. Лідерство в системі управління підприємством. Вісник Хмельницького національного університету: економічні науки. 2019. № 5. С. 184-187.

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ TQM В СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Гурман Олена Миколаївна

к.пед.н., доцент

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

Шелінговська Олександра Олександрівна

магістрант

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

Останні десятиріччя відзначаються дуже значним зростанням уваги до проблеми якості. Якість товарів та послуг цікавила людей достатньо давно, але лише у другій половині ХХ ст. менеджмент якості став об'єктом систематичних наукових досліджень, а сама якість була визнана однією з вирішальних конкурентних переваг, що впливає на результати конкурентної боротьби.

Основні вимоги щодо якості містяться у стандартах на продукцію (діяльність, послугу), а також у запитих споживачів. Виходячи з цього, управління якістю має забезпечити впевненість у виконанні вказаних вимог, що передбачає здійснення контролю, як процесу, так і результатів діяльності щодо якості. Таке ємнісне тлумачення поняття "управління якістю" дозволяє стверджувати, що ця діяльність виникла одночасно із початком трудової активності людей. Безперечно, форми і способи цього управління були зовсім різними і за тисячолітню історію людства зазнали численних видозмін і переоцінки цінностей. У сучасному розумінні TQM (Total quality management) або загальний (тотальний) менеджмент якості розглядають як філософію управління організацією.

Початком фази загального менеджменту якості вважають 60-ті роки ХХ ст. Формування цієї фази було тісно пов'язано з розвитком філософії підприємництва, яка ґрунтувалася на концепції "суспільства споживання" [1].

До найважливіших досягнень "суспільства споживання" можна віднести такі, як втілення в життя принципу свободи торгівлі, що сприяло формуванню міжнародного ринку товарів та послуг, а також загостренню конкуренції; розвиток системи державного захисту прав споживача на якісні товари та послуги; впровадження системи стягнень з виробників, які реалізують неякісну продукцію; досить високий рівень самосвідомості споживача, готового співпрацювати з виробником та платити за якість [2, 5].

Можна виділити такі основні характерні риси фази TQM:

– активне втручання держави у взаємовідносини між виробниками та споживачами, зокрема, у США на початку 60-х років вперше було прийнято закон про захист прав споживачів;

– усвідомлення менеджментом компаній, що більшість дефектів виробів закладається на стадії розробки через недостатньо високу якість проектних робіт,

та реалізація системи заходів щодо вдосконалення діяльності проектних відділів;
– перехід від концепції "нуль дефектів" до концепції "задоволеного споживача".

Окремої уваги в межах фази TQM заслуговує такий визначальний крок, як прийняття міжнародних стандартів якості, що періодично розширюються,:

– ISO 9000 Загальне керівництво якістю та стандарти по забезпеченню якості.

– ISO 9001 Системи якості. Модель для забезпечення якості при проектуванні та/або розробці, виробництві, монтажі та обслуговуванні.

– ISO 9002 Системи якості. Модель для забезпечення якості під час виробництва та монтажу.

– ISO 9003 Системи якості. Модель для забезпечення якості при остаточному контролі та випробуваннях.

– ISO 9004 Загальне управління якістю та елементи системи якості. Настанови, а також термінологічний стандарт ISO 8402. [3, 4, 5]

У міру того як підприємства впроваджують принципи TQM актуальною проблемою управління підприємством стає досягнення поставлених цілей на основі постійного вдосконалення всіх процесів та покращення їх якості. В результаті цього термін "якість" розглядається як інструмент досягнення найвищих показників функціонування в масштабах всього підприємства і перестає сприйматися у вузькому сенсі, як забезпечення якості технології або процесів виробництва, тобто якість може використовуватися для якісної та кількісної оцінки кожного елемента системи управління підприємством [3, 5].

Для розробки системи управління підприємством відповідно до принципів TQM необхідно залучати весь персонал підприємства, використовувати сучасні інформаційні технології, проектувати ефективні організаційні структури, застосовувати адаптивні методи, інструменти та стилі управління, забезпечувати збалансовану роботу всіх структурних підрозділів, а також організації постійного навчання персоналу.

Кожне підприємство є унікальним щодо культури, практики управління, змісту застосовуваних процесів створення продукції або надання послуг, отже не існує єдиного підходу до впровадження концепції TQM. Тим не менш, можна виділити кілька ключових елементів методології, які доцільно враховувати в управлінні підприємством:

– розробка інтегрованої стратегії діяльності підприємства, орієнтована на повному задоволенні вимог та очікувань усіх зацікавлених сторін,

– фокус на методологію системи тотального менеджменту якості, що визначає інструменти та методи управління підприємством,

– забезпечення участі всіх працівників, підрозділів та керівників у вдосконаленні процесів та системи управління,

– формування нової культури, заснованої на загальній відповідальності та зацікавленості всього персоналу,

– управління діяльністю підприємства на основі інтеграції всіх процесів по вертикалі та горизонталі.

Підсумовуючи наведене вище, загальний менеджмент якості включає систему наукових принципів, практичні методи, інструменти кількісного та якісного аналізу поточної інформації про якість процесів, процедури моніторингу процесів, які в сукупності спрямовані на безперервне поліпшення якості та вдосконалення процесів управління підприємством.

Концепція TQM передбачає всебічне цілеспрямоване та добре скоординоване управління підприємством у всіх функціональних напрямках діяльності, від аналізу вимог споживача, розробки нової продукції та технології її виробництва, до організації сервісного та гарантійного обслуговування, за участю керівництва та працівників усіх рівнів, а також раціонального використання технічних можливостей та кадрового потенціалу.

Список літератури:

1. Anand K.N. Quality: An Evolving Concept. *TQM Journal*. 1997. Vol. 8 N4.
2. Безродна С. М. Управління якістю: навч. посіб. для студентів економічних спеціальностей. Чернівці: ПБКФ «Технодрук», 2017. 174 с
3. Савчук І.А. Аналіз становлення системи менеджменту якості: перспективи розвитку в Україні. *Містобудування та територіальне планування*. 2019. Вип. 70. С. 516-524
4. Сайт Міжнародної організації зі стандартизації. URL: <http://www.iso.org>
5. Траченко Л.А. Важливі аспекти формування систем управління якістю в контексті вимог міжнародного стандарту ISO 9001:2015. *Ефективна економіка*. 2018. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6239>.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІЗИНГОВОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Костирко Лідія Андріївна

д. е. н., професор кафедри фінансів та банківської справи
Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля

Чернодубова Елеонора Валеріанівна

к. е. н., доцент кафедри фінансів та банківської справи
Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля

У світовій практиці лізингові послуги широко використовуються та є однією з форм капітальних інвестицій у виробництво. За даними Світового банку в європейських країнах через лізингові послуги підприємства здійснюють від 15% до 30% інвестицій в основні фонди. Наприклад, в США, як і в країнах Європи, цей вид послуг також широко використовується, що пояснюється сприятливими економічними умовами для їх розвитку. Підприємницькі структури згаданих країн мають підтримку держави, що дало змогу підприємствам розвиватися за рахунок інвестицій через лізинговий механізм. Однією з найістотніших переваг інвестування через механізм лізингу є можливість віднесення лізингових платежів на собівартість продукції [1, с.77-79].

До проблем, які гальмують розвиток ринку лізингових послуг, можна віднести наступні:

1. Брак стартового капіталу у лізингових компаній для фінансування своїх послуг: власними коштами лізингові компанії покривають лише 10-ту частину своїх витрат.

2. Відсутність податкових пільг фінансування лізингових операцій.

3. Незначні терміни дії лізингових угод. У вітчизняній практиці переважають договори середньострокової дії на відміну від зарубіжних компаній, де лізингові угоди укладаються на довгостроковий термін.

4. Слабкий розвиток інфраструктури ринку та відсутність інформації й реклами щодо лізингових послуг. Інфраструктура лізингового ринку повинна включати широку мережу лізингових компаній, консалтингові фірми, інформаційну систему, банківські установи, маркетингові компанії, страхові й рекламні послуги, а також структури збуту та ін. Недостатній інфраструктурний розвиток ринку лізингу спричиняє інші проблеми – брак кваліфікованих кадрів і недостатню інформованість потенційних споживачів лізингових послуг.

5. Невідповідність вітчизняного законодавства нормам міжнародного лізингового права.

6. Виражена тенденція вітчизняного лізингового ринку до залежності від імпорту: близько 80% лізингових операцій є операціями міжнародного лізингу.

7. Нестабільна економічна ситуація в країні як головна причина короткотерміновості дії укладених угод. У нинішніх нестабільних економічних

умовах лізингодавці не можуть дозволити розстрочити виплати за лізинговими угодами на 5-7 років, що знецінює переваги лізингу, наприклад, перед кредитом.

8. Поряд із державним регулюванням ринку лізингових послуг повинно здійснюватися саморегулювання через саморегулівні організації чи інші об'єднання професійних учасників. Такі об'єднання повинні створюватися для захисту інтересів учасників лізингового ринку.

9. Незацікавленість банків у довгостроковому кредитуванні лізингових угод.

10. Недостатня фінансова стійкість лізингодавців.

Розв'язання цих проблем потребує комплексного підходу й можливе лише за умови прийняття урядом програми розвитку ринку лізингових послуг. Основними напрямками в рамках цієї програми мають бути:

- удосконалення законодавчої бази, узгодження її з міжнародними нормами;

- сприяння розвитку інфраструктури ринку лізингових послуг (інформаційне забезпечення, підготовка кадрів та ін.);

- розвиток системи гарантій і страхування предметів лізингу;

- розробка комплексу заходів для збільшення іноземних інвестицій під програми лізингу;

- посилення зацікавленості банків через систему пільг у довгостроковому кредитуванні лізингових угод;

- підготовка рекомендацій щодо структури лізингових компаній, розробка критеріїв оцінки фінансової стабільності лізингодавців [1, с.84-85].

У програмі слід передбачити механізм підвищення ефективності надання лізингових послуг через консультаційні центри, які матимуть функції безкоштовної допомоги потенційним клієнтам щодо пошуку найоптимальнішої схеми лізингу. На базі такого центру лізингові компанії можуть створити лізинговий супермаркет. Однією з особливостей такої форми роботи є те, що на одному майданчику клієнт може отримати декілька варіантів пропозицій щодо можливостей лізингу, а також супутні послуги (консультаційні, юридичні, страхові та ін.). При цьому лізингові компанії мають створити спільну базу даних клієнтів, а компанія-лізингодавець повинна буде виплатити комісійні тій лізинговій компанії, яка внесла дані клієнта до бази даних.

Фінансування як самої програми розвитку ринку лізингових послуг, так і створення консультаційних центрів має здійснюватися частково за рахунок державного бюджету, зацікавлених підприємств і компаній, а також за можливої участі у фінансуванні міжнародних фінансових організацій.

В зв'язку з кризовими явищами на фінансових ринках та в економіці, нестабільністю політичної ситуації, погіршенням доступу до кредитних ресурсів, падінням платоспроможності підприємств, призупиненням інвестиційних проектів, в найближчі роки можна очікувати:

- підвищення вимог лізингових компаній до фінансового стану потенційних клієнтів;

- підвищення авансових внесків лізингоотримувачів (на 10-15%);

- підвищення процентних ставок (на 2-3%);

- переорієнтування на більш ліквідні предмети лізингу;
- скорочення частки будівельної сфери, сільського господарства в структурі договорів фінансового лізингу;
- значне скорочення обсягів лізингового кредитування та призупинення зростання лізингового ринку;
- підвищення попиту на фінансування в національній валюті, що обумовлено значною девальвацією української валюти, її нестабільністю та ін. [2].

Проте в структурі капітальних інвестицій частка лізингу може вирости за рахунок обмеженням обсягів банківського кредитування.

До того ж існує ще ряд перепон для розвитку лізингової галузі в Україні:

1. Відсутня можливість формування резервів;
2. Подвійне нарахування ПДВ при поверненні з лізингу предмету від неплательника ПДВ;
3. Наявність високого специфічного мита при укладенні договорів лізингу з фізичними особами;
4. Оподаткування ПДВ комісії за договорами фінансового лізингу.

Основною передумовою для розвитку лізингу є також сприятливе правове середовище. Через його недосконалість та нестабільність політичної та економічної ситуації в країні маємо такі показники:

- спостерігається зростання питомої ваги короткострокових договорів фінансового лізингу (до 5 років включно), так як довгострокові інвестиції стали високо ризикованими;
- серед договорів фінансового лізингу переважають угоди в галузі транспорту, сільського господарства, будівництва, проте їх ризиковість для інвестування постійно зростає.

При впровадженні зазначених змін, сфера лізингових послуг буде більш захищеною, і матиме перспективу стрімкого розвитку.

Список літератури

1. Розвиток ринку лізингових послуг в Україні / С.І. Брус // Фінанси України. – 2020. – №11. – с.75-85.
2. «Дослідження ринку лізингу України за 2020 рік» - www.leasing.org.ua

АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ УПРАВЛІНСЬКОГО КАПІТАЛУ І БІЗНЕС-МОДЕЛЮВАННЯ ЯК ОСНОВНИХ ЧИННИКІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СТАРТАПУ

Лисенко Наталія Степанівна

Кандидат економічних наук, доцент
кафедри Менеджменту та Економіки морського транспорту
Національний університет «Одеська Морська Академія»

Як світовий, так і вітчизняний ринок, зазнає жорсткої конкуренції, тому що вони перенасичені компаніями, які пропонують аналогічні товари та послуги на одних ринках. Це призводить до змагання підприємств за найвигідніші умови виробництва та реалізації продукції, а також за найкращий прибуток та інші економічні чи соціальні переваги. Виграти у конкурентній боротьбі сучасним компаніям вдається за допомогою інноваційних пропозицій, які найчастіше створюються стартапами. Стартапи, які в свою чергу по суті і є інноваційними компаніями, істотно впливають на розвиток бізнесу по всьому світу, оскільки стартап-індустрія дає поштовх до появи нових способів виробництва, вносить коригування в прикладні дослідження та розробки, пропонує споживачам нові та відмінні від ринку товари та послуги, змінює уявлення про позиціонування продуктів та багато іншого.

Одним з найцінніших ресурсів ХХІ століття є інформація, що означає залежність конкурентоспроможності підприємства від комунікаційних технологій. До внутрішніх функцій комунікаційних технологій відносять: збір, обробку, аналіз інформації; систематизацію та накопичення інформації; створення локальної мережі для корпоративного користування. До зовнішніх - розміщення реклами соціальних мережах; розміщення реклами у віртуальному просторі; зв'язок із споживачем; вивчення ринку та конкурентів.

Підприємства, які займають лідируючі позиції на ринку, використовують новітні технології, методи роботи або інноваційні бізнес-моделі. Однак, для того, щоб досягти стійких конкурентних переваг необхідно забезпечити процес безперервних інновацій. Таким чином, на сучасному етапі світового економічного розвитку одною з основних ознак конкурентоспроможності становиться її інноваційність, тобто здатність організації до постійного розвитку, оновлення та змін діяльності на базі засвоєння нововведень.

На сучасному етапі розвитку економіки основним джерелом створення прибутку є вже нематеріальні ресурси, а інформація, знання, рівень освіти і професіоналізм. Це призвело до появи ще одного чинника, що впливає на конкурентоспроможність підприємства і на його економічний розвиток, а саме управлінського капіталу. Єдиної думки з приводу визначення «управлінського капіталу» не існує. Вважається, що першими взяли в оборот як економічну категорію «управлінський капітал» були дослідники Т. Стюарт,

Р. Свейбі, Л. Едвіссон, А. Холл, і розглядали її як особливу форму «інтелектуального капіталу». У свою чергу, «інтелектуальний капітал», на думку вище згаданих авторів, включає три елементи:

- 1) людський капітал - задатки, здібності, знання, вміння, навички персоналу підприємства;
- 2) соціальний капітал - запас і рух знань, інформації, комунікативних зв'язків на підприємстві;
- 3) організаційний капітал - інституалізовані знання, що перебувають у власності підприємства.

Об'єднуючим елементом цих трьох компонента і носієм «інтелектуального капіталу» є менеджери компанії, які впливають на розвиток інтелектуального капіталу і на ефективність діяльності компанії в цілому. Таким чином, властивість об'єднання цих трьох складових надихнуло вищевказаних авторів на створення нового поняття як «управлінський капітал». Саме вони охарактеризували його як сукупність управлінських здібностей, знань, умінь, досвіду управлінських рішень людини, що дають можливість отримувати дохід компанії.

Управлінський капітал як економічна категорія має на увазі, що носії даного капіталу - менеджери, є власниками управлінського досвіду, знань і компетенцій, які зобов'язані створювати позитивний економічний ефект для організації (наприклад прибуток), і сприяти розвитку інноваційних процесів на підприємствах. Тому рівень професійної підготовки управлінця безпосередньо впливає на якість здійснення управлінського процесу і отже на ефективність функціонування стартапів. Саме менеджери вищої ланки відповідальні за розробку цілей і політику підприємства, приймають рішення щодо стратегічних питань, таких, як освоєння нових ринків, взаємини з конкурентами, адаптація організації до різного роду змін у зовнішньому середовищі, створюють і розвивають стійкі конкурентні переваги.

Отже, управлінський капітал робить прямий вплив на конкурентоспроможність підприємства. Тому що для того, щоб впливати на конкурентоспроможність стартапу, треба вміти управляти внутрішніми факторами конкурентоспроможності підприємства та адаптуватися під зовнішні чинники.

Бізнес-моделювання є ще одним фактором сучасності, який забезпечує конкурентоспроможність компанії.

Наприклад, якщо спиратися на данні CB Insights (технологічна аналітична платформа, яка створена для глобальної мережі керівників і стартапів), то маємо наступні причини, чому деякі з стартапів є нежиттєдіяльними і звісно неконкурентоздатними (рис.1).

Згідно з опитуванням, в якому прийняли участь 368 засновників стартапів, 25,5% з них були не в змозі вивести свої продукти на ринок і перерости в повноцінну компанію через нехтування бізнес-моделювання.

Бізнес-модель – це опис того, як компанія відображає ключові компоненти та процеси підприємства і організовує їх в єдину систему, спрямовану на отримання

прибутку .

Рис.1 Причини нежиттєздатності стартапів

Крім того експерти зазначають, що бізнес-модель виконує наступні функції:

1. визначення ключових компетенцій проекту;
2. визначення структури витрат та доходів,
3. аналіз руху грошових коштів;
4. визначення цінності для споживачів;
5. ідентифікація ринку та мети використання продукту, створюваного за проектом;
6. ідентифікація позиції стартапу у взаємозв'язках з постачальниками, замовниками, конкурентами;
7. формування конкурентних переваг проекту .

Після цього, якщо більш детально проаналізувати усі інші перераховані причини невдалих реалізацій стартап-проектів, а саме: невиведення фінансових ресурсів, відсутність фінансування / інтересу інвесторів, відсутність постановки цілей, не правильно підібрана команда, не конкурентоспроможність, відсутність ринкового попиту, проблеми з ціноутворенням та витратами, поганий маркетинг, нездатність до адаптації до змін зовнішнього середовища, то стає зрозуміло, що насправді єдина та основна причина того, що стартапери не в змозі вивести свої продукти на ринок і перерости в повноцінну компанію – це не кваліфікований менеджмент, а саме нездатність створити відповідну бізнес-модель для стартап-проекту і неспроможність управляти нею.

Справа в тому, що в ході моделювання бізнесу, приходять усвідомлення місії компанії, її рентабельності та життєздатності, це допомагає у розробці стратегії, і так само при залученні сторонніх інвестицій, так як дає можливість потенційному інвесторові оцінити найбільш ймовірний прогноз розвитку компанії.

Таким чином, можливо зробити висновки, що управлінський капітал та

бізнес-моделювання є основними сучасними факторами конкурентоспроможності стартапів. По-друге, управлінський капітал та бізнес-моделювання мають тісний взаємозв'язок між собою, так як саме менеджери вищої ланки, як представники управлінського капіталу, використовують бізнес-моделювання як інструмент підвищення конкурентоспроможності стартапу.

Список літератури:

1. Сагун А. В. Стартап – тренд сучасної економіки та освіти. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації»: тези доповідей, м. Київ, 10 листопада 2020 р. Київ : КНУТД, 2020. С. 163-164.

2. Фелд Бред, Мендельсон Джейсон. Залучення інвестицій в стартап. Як домовитися з інвестором про умови фінансування, 2012. С 29-39. URL: <https://kniga.biz.ua/pdf/3466-Privlechenie-invest-glava1.pdf> (дата звернення: 07.11.2021).

3. Михайлюк М. Ю. Особливості венчурного інвестування. Економіка і менеджмент 2021: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку : зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф., 8–9 квіт. 2021 р. : у 8 т. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2021. С 46-47

4. Перфильев А. А., Буфетова Л. П. Феномен управлінського капіталу у фінансовій теорії. Світ економіки і управління. Том 17. №1. 2016. С 126- 134

5. Cornell University, INSEAD, and WIPO (2021). The Global Innovation Index 2020: Who Will Finance Innovation? Ithaca, Fontainebleau, and Geneva. URL: <https://www.wipo.int/publications/ru/details.jsp?id=4514> (дата звернення: 09.07 2021).

6. CB Insights Research. “353 Startup Failure Post-Mortems,” August 18, 2020. веб- сайт. URL: <https://www.cbinsights.com/research/startup-failure-post-mortem/> (дата звернення: 12.09.2021)

7. Jose M. Mateul and Alejandro Escribá-Esteve. Ex-Ante Business Model Evaluation Methods: A Proposal of Improvement and Applicability. Journal of Business Models .2019. Vol. 7. № 5, С. 25-47

8. Чайковська М. П. Концептуально-методологічні засади управління маркетинговими ІТ-проектами в умовах цифрових трансформацій : монографія. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 370 с

АУТСОРСИНГ В СИСТЕМІ ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Матюха Микола Миколайович,

кандидат економічних наук, доцент

Київський національний університет технологій та дизайну

Через зміни, що відбуваються у зовнішньому середовищі функціонування суб'єктів господарювання, кожна організаційна система для максимізації отримання прибутку також має періодично змінюватись, використовувати сучасні методи планування діяльності. На даному етапі розвитку менеджменту досить поширеним є використання стратегії аутсорсингу - передачі сторонньому закладу певних завдань, бізнес-функцій, або бізнес-процесів, які, як правило, не є ключовою сферою діяльності компанії. Доцільність використання аутсорсингу залежить від багатьох факторів, правильна оцінка яких допоможе прийняти правильне рішення. Коли підприємство потребує конкретний продукт чи послуга, насамперед потрібно визначити, чи може вона задовольнити цю потребу самотужки. Іншими словами, підприємство має вирішити, чи виробляти йому продукт (послугу) самостійно чи закуповувати їх із зовнішніх джерел. У цьому аспекті є досить важливим процес планування діяльності підприємства, оскільки підприємство не володіє функціональними джерелами для проведення планування. Особливо це стосується аналізу зовнішнього середовища діяльності та відповідно проведення якісного планування спеціалізованими спеціалістами.

Виробнича програма підприємства планується виходячи з можливості отримання максимального прибутку та задоволення потреб ринку, виходячи з реальних ресурсів компанії за максимального зниження виробничих витрат.

При розробці виробничої програми аутсорсинговій компанії необхідно врахувати терміни та обсяги поставок продукції на ринок та рівномірне завантаження виробничих потужностей клієнта.

У більшості великих фірм централізоване планування здійснюється "згори донизу". На рівні управління (раді директорів, керуючих фірмою) визначаються мети, основні напрями і основні господарські завдання розвитку, розробляються планові директиви, які доводяться до відома всіх рівнів управління, де ці завдання конкретизуються стосовно окремих підрозділів (начальникам відділів тощо.). Після відповідного узгодження планових завдань із конкретними виконавцями плани остаточно затверджуються вищим керівництвом. При залученні аутсорсингових компаній до процесу планування з'являється можливість врахування зовнішнього ринку, розширенням клієнтської бази, застосування ефективних методів планування, що враховують сучасний стан справ. Для визначення цілей та завдань кожного підрозділу аутсорсингова компанія використовує дані про стан та розвиток конкретного сектора ринку та кожного окремого продукту на ринку, які містяться у виробничих та маркетингових програмах.

Окремим елементом планування аутсорсингова компанія може

запропонувати клієнтам врахування нормативів – обґрунтованих норм витрат на проведення певних заходів (виробничі, збутові, адміністративні). Існують нормативи витрат праці виконання певних робіт (наприклад, створення тих чи інших документів) чи виготовлення одиниці виробленої продукції, нормативи витрати сировини й матеріалів, устаткування тощо. За підсумками таких і нормативів формуються баланси споживання різних ресурсів.

Як правило, сукупність норм та нормативів вводиться в автоматизовану систему управління та використовується для оперативного планування та управління виробництвом, планування всіх видів діяльності підприємства. Типовий річний план підприємства, який може запропонувати аутсорингова компанія, зазвичай містить такі розділи: виробнича програма, план маркетингу, технічний розвиток та організація виробництва, підвищення економічної ефективності виробництва; норми та нормативи, капітальні вкладення та капітальне будівництво, матеріально-технічне забезпечення, праця та кадри, собівартість, прибуток та рентабельність виробництва, фонди економічного стимулювання, фінансовий план та ін.

План будується виходячи із економічного стану підприємства, його реальних можливостей та прогнозу зміни ринкової ситуації, врахування системи оподаткування та організації ведення обліку (застосування певної облікової політики підприємства).

Основними об'єктами прогнозування лише на рівні підприємства є потреба у продукції підприємства; потреби підприємства у виробничих ресурсах (матеріальних, фінансових, трудових, інформаційних).

Досить ефективним елементом планування є надання клієнтам аутсорсингових компаній перспективних планів розвитку залежно від мети, охоплення та термінів планування:

- стратегічне (довгостроковий розвиток підприємства з урахуванням планування розвитку та зміни видів виробництва, сфер збуту тощо);
- тактичне (планування умов господарських операцій, виробничих потужностей, засобів виробництва, капіталів, інвестицій тощо);
- оперативне (планування конкретних процесів на короткостроковий період).

Мета стратегічного планування - дати обґрунтовану оцінку майбутньої рентабельності різних підрозділів підприємства та на цій основі прийняти рішення з приводу припинення одного виду підприємницької діяльності та впровадження іншого.

Тактичне та оперативне планування ґрунтуються на показниках стратегічного плану. Основним документом оперативно-тактичного планування є річний план - документ, що визначає обсяги виробництва, використання робочої сили, капіталовкладень, випуску та продажу продукції.

Оперативним плануванням охоплюються окремі функціональні галузі підприємства.

Отже, система планування із залученням аутсорсингових компаній дає можливість сформулювати цілі діяльності, починаючи від стратегічних і

закінчуючи функціями окремих підрозділів. Правильне формування системи планування є основою пошуку ніші на ринку, основою формування ефективного стратегічного управління підприємства.

Список літератури

1. Аналітичне забезпечення системи антикризового управління на підприємстві / Н. В. Самойліченко, І. О. Тарасенко // Тези доповідей XV Всеукраїнської наукової конференції молодих учених та студентів "Наукові розробки молоді на сучасному етапі". Т. 3 : Секція "Економічні та соціально-політичні проблеми активізації інноваційної діяльності підприємств України": 28-29 квітня 2016 р. — К. : КНУТД, 2016. — С. 248.

2. Бунда О. М. Аудит інформаційної безпеки міжнародних договорів / О. М. Бунда // Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого розвитку : тези доповідей Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, присвяченої 90-річчю Київського національного університету технологій та дизайну, м. Київ, 9 квітня 2020 року. – Київ : КНУТД, 2020. – С. 115-117.

3. Григоревська О. О. Методика економічного аналізу витрат на просування та рекламу продукції / О. О. Григоревська // Наукові розробки молоді на сучасному етапі : тези доповідей XVIII Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених та студентів (18-19 квітня 2019 р., Київ). - Київ : КНУТД, 2019. - Т. 3 : Економіка інноваційної діяльності підприємств. - С. 117-118.

4. Радіонова Н. Й. Облікова політика як методологічна основа управління підприємством / Н. Й. Радіонова // Бухгалтерський облік і аудит. - 2015. - № 2/3. - С. 53-60.

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Місевич Микола,

к.е.н., доцент

Поліський національний університет, м. Житомир, Україна

Баранчук Андрій,

студент,

Поліський національний університет, м. Житомир, Україна

Євстаф'єв Максим,

студент,

Поліський національний університет, м. Житомир, Україна

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Найважливішою умовою прискорення соціально-економічного розвитку України є раціональне формування та ефективне використання кадрового потенціалу підприємством, що дозволить забезпечити його кадрами, здатними вирішувати поставлені виробничі та організаційні завдання, а також приймати вірні рішення у вкрай складних, нестабільних і швидко мінливих економічних ситуаціях. Ефективність підприємства визначається, в першу чергу, не продуктивністю устаткування, а продуктивністю його співробітників. Кадровий потенціал – це основне багатство підприємства, і його формуванню повинна приділятися ключова роль при здійсненні керування підприємством. Від цього буде прямо залежати конкурентоспроможність підприємства й економічний ефект інвестицій у його діяльність.

Різні аспекти проблематики кадрового потенціалу підприємства знайшли відображення у вітчизняній і зарубіжній літературі. Вагомий внесок у розв'язання багатьох з них зробили, зокрема такі науковці: М.А. Ажажа, Л.В.Балабанова, О.М.Венгер, В.С.Васильченко, В.Г. Воронкова, А.М.Гриненко, В.М.Гриньова, В.М.Данюк, І.М.Зубач, А.Я.Кібанова, А.М.Колот, О.М. Крайнік, Н.С.Краснокутська, В.Ф.Крисько, Л.І.Михайлова, О.С. Мороз, Ю.Г.Одегов, В.І.Петюх, Т.І.Сергієнко, О.С.Федонін, С.Г.Черемисина, Л.М.Швець. Праці вищезгаданих авторів є вагомим внеском у розвиток процесів у сфері соціально-трудових відносин, у тому числі й в управління кадровим потенціалом підприємства.

Основний матеріал. Під інноваційним розвитком кадрового потенціалу підприємства розуміється його здатність істотно поліпшувати форми і методи управління її трудовими ресурсами при одночасному вдосконаленні програм і технологій взаємодії відділів організації, що враховує сучасні досягнення науково-технічного прогресу та спрямовано на підвищення якості реалізації

процесу реінжинірингу бізнес–процесів і проектів даної організації як у поточній, так і в довгостроковій перспективах (табл. 1).

Таблиця 1

Принципи оцінки працівників підприємства

Принцип	Значення принципу
Об'єктивність	передбачає використання в процесі оцінки достатньо обґрунтованих критеріїв та системи показників оцінки ділових і особистих якостей працівника, складності й результатів його праці
Оперативність та періодичність	забезпечує своєчасність і регулярність оцінки протягом тривалого часу, врахування динаміки результатів й складності праці працівника
Конфіденційність	вимагає надання результатів оцінки тільки самому працівнику, його керівнику та службі управління персоналу з метою недопущення погіршення соціально-психологічного клімату в трудовому колективі
Усебічність	сприяє залученню до проведення оцінки працівника його керівника, колег, рівних за рангом і підлеглих для оцінки всіх сторін діяльності та особистості людини
Єдність вимог і загальність	передбачає здійснення оцінки всіх працівників, які займають однакові посади, робочі місця, за однією системою показників, однаковими методами та процедурою оцінки
Економічність, чіткість і доступність	вимагає врахування фінансових та матеріальних ресурсів при проведенні оцінювання, кваліфікаційного рівня фахівців служби управління персоналом
Результативність	забезпечує прийняття за результатами оцінки своєчасних заходів щодо раціонального прийому і розстановки кадрів, розвитку персоналу та його матеріального стимулювання

Джерело: адаптовано автором на основі джерела [4, с. 78-81].

На рівні підприємства кадровий потенціал доцільно розглядати як ступінь готовності персоналу цієї організації до реалізації програми її інноваційного розвитку. Чим вище готовність, тим менше фінансових, часових, технічних та інших зусиль потрібно організації, щоб реалізувати програму її інноваційного розвитку [2, с.38-41]. У даному сенсі кадровий потенціал організації можна представити як сукупність трьох складових частин, що відособлені стосовно виконуваних функцій управління персоналом:

а) потенціал топ–менеджерів (вони визначають стратегію розвитку і використання персоналу, потреби й перспективи вдосконалення торговельної організації, відповідно до чого розробляється програма інноваційного розвитку кадрового потенціалу співробітників);

б) потенціал кадрової служби, (кадрова служба втілює стратегію інноваційного розвитку персоналу, є безпосередньою складовою, найважливішим елементом механізму його росту, а також забезпечує необхідні й достатні умови для практичного використання кадрового потенціалу організації);

в) потенціал апарату управління персоналом підприємства (основний виробничий персонал є головним об'єктом управління розвитком гнучкості кадрового потенціалу, його поточний стан визначає безпосередню потребу в заходах в умовах трансформації економіки організації у відповідності до сучасного ринку галузі). Прогноз стану основного персоналу визначає набір дій з його росту. А контроль стану персоналу через заданий проміжок часу при здійсненні моніторингу дозволяє оцінити ефективність роботи всіх суб'єктів управління інтегральним показником зростання кадрового потенціалу торговельного підприємства [3, с.19].

До принципів інноваційного розвитку кадрового потенціалу підприємства віднесені наступні принципи, рис. 1.

Рис. 1. Принципи інноваційного розвитку кадрового потенціалу підприємства

Джерело: адаптовано автором на основі джерела [1, с. 31-32].

Висновки та пропозиції. Кадровий потенціал підприємства визначається як уміння і навички працівників, які можуть бути використані для підвищення ефективності господарювання підприємства в різних сферах, та сприяють досягненню бажаних цілей - отримання економічного прибутку чи досягнення соціального ефекту.

Кваліфікація працівників, так само як і фінансові ресурси є сильним обмежувальним фактором при виборі стратегії розвитку управління кадровим потенціалом підприємства. Поглиблення і розширення кваліфікаційного потенціалу працівників - найважливіша умова, що забезпечує можливість переходу до нових виробництв або якісного технологічного оновлення існуючого виробництва. Не володіючи достатньо повною інформацією про кваліфікаційний потенціал, керівництво не може зробити вірного вибору стратегії підприємства.

Таким чином, управління кадровим потенціалом стає не просто складовою частиною концепції інноваційного розвитку організації, а органічно поєднується з нею. Ця політика повинна орієнтуватися на тенденції і плани господарського розвитку, на досягнення основної мети організації і покликана враховувати:

- ✓ довгостроковий розвиток організації;
- ✓ збереження її ринкової незалежності;
- ✓ отримання відповідних дивідендів;
- ✓ безперервне необхідне зростання організації;
- ✓ самофінансування зростання;
- ✓ збереження фінансової рівноваги;
- ✓ закріплення досягнутого прибутку.

В перспективі актуальної стає задача управління кадровим потенціалом шляхом упровадження досконалих технологічних процедур - оцінки персоналу і розвитку інформаційної бази для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень.

Список літератури:

1. Алексєєнко В.І. Вплив продуктивності праці персоналу на ефективність роботи підприємства [Електронний ресурс]. URL: http://archive.nbuiv.gov.ua/portal/soc_gum/evu/2011_17_1/Alekseenko.pdf
2. Беззубко Л. В. Трудовий і кадровий потенціал: монографія/ Донецьк: Норд Пресс. 2012. 201 с.
3. Гавкалова Н. Л. Соціально-економічний механізм ефективності менеджменту персоналу: методологія та концепція формування : наук. вид. /Н.Л. Гавкалова. Х.: ХНЕУ, 2017. 400 с.
4. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навчальний посібник/ Київ : Центр навчальної літератури. 2019. 352 с.

STRIDOR IN CHILDREN

Hegazy Merna Saber Abdelkhalek Elsayed

Last Year 2022/2023 General Medical Student
In Odessa National Medical University In Ukraine
6th Course, Group 13

Under the supervision:
Bratkova Liubov
DR.

Sometimes, babies are simply noisy breathers. They are gaining weight and growing well, and we think of them as pleasant squeakers—something that is not worrisome. But when stridor comes on suddenly, it must be evaluated. If left untreated, stridor can block the child's airway. This can be life-threatening or even cause death. Stridor is often loudest when breathing in, but it can happen when breathing out. We think of wheezing as occurring when we breathe out, when we push air out of our lungs. Similarly, stridor can be confused with snoring or stertor (a low-pitched noise that comes from the nose, tongue, or back of throat), which are caused by an obstruction high up in the airway

Sometimes. The most common cause of stridor in babies is floppy voice box, or laryngomalacia. In some infants, the cartilage in the voice box hasn't fully developed or the voice box muscles are not yet strong enough. This causes stridor. It is usually not a concern, and it often resolves on its own around 1 year of age. It's always important to get an accurate diagnosis to learn the true cause of stridor

It should always be investigated. It might be due to a benign (not harmful) reason, such as croup (a childhood infection) or a floppy voice box (when a baby's voice box is soft and floppy and temporarily blocks the airway, also called laryngomalacia). Or it might be more severe, such as vocal cords that are not moving a lodged foreign object, or tumors in the voice box

Congenital stridor is rarely life-threatening. Immediately life-threatening obstruction from congenital lesions such as severe micrognathia are apparent at birth and are treated with emergent tracheotomy. Bilateral vocal cord paralysis and subglottic hemangioma may present as causes of congenital stridor that are life-threatening. Significant airway obstruction can lead to respiratory distress and failure to thrive, secondary to the increased work of breathing

There was a case of a boy three month old who has had noisy breathing, which hasn't affected his feeding. He is coryzal and has intermittent stridor. There is a small 'straw-berry' haemangioma on his forehead. Air entry is symmetrical in the chest, with no crackles or wheeze

A very important diagnosis to consider in this boy was a haemangioma in the upper airway. The majority of haemangiomas were single cutaneous lesions, but they could also occur at other sites and the upper airway was one position where they could enlarge with potentially life-threatening consequences. The presence of one

haemangioma increases the likelihood of a second one. This boy should be referred for assessment by an ENT surgeon

This case is critical because the child needs a hospital stay and emergency surgery depending on how severe the stridor is. If left untreated, stridor can block the child's airway. This can be life-threatening or even cause death

My conclusion is If it left untreated, stridor can lead to primary complications like airway compromise and respiratory failure include failure to thrive secondary to increased work of breathing

The prognosis for congenital stridor depends on the specific cause. In general, it is very good. For conditions such as laryngomalacia, the condition is self-limited and resolves on its own

For other conditions, such as subglottic stenosis, surgical correction is curative..

References:

<https://www.nationwidechildrens.org/conditions/health-library/stridor-in-children>

<https://www.chop.edu/conditions-diseases/stridor-noisy-breathing>

<https://childrensnational.org/visit/conditions-and-treatments/ear-nose-throat/stridor>

<https://www.childrenshospital.org/conditions/stridor>

<https://www.valleychildrens.org/pulmonology/conditions/stridor-in-children>

<https://www.aafp.org/pubs/afp/issues/1999/1115/p2289.html>

<https://www.webmd.com/lung/what-is-stridor>

<https://www.uptodate.com/contents/assessment-of-stridor-in-children>

<https://www.jucm.com/acute-stridor-children/>

<https://www.cedars-sinai.org/health-library/diseases-and-conditions---pediatrics/s/stridor-in-children.html>

<https://healthlibrary.ecuhealth.org/library/news/newsletters/chronic/90,P02031>

<https://healthlibrary.brighamandwomens.org/summerheat/90,P02031>

<https://myhealth.ucsd.edu/Conditions/Asthma/NewsRecent/90,P02066>

<https://healthlibrary.osfhealthcare.org/library/diseasesconditions/adult/homehealth/90,P02031>

<https://myhealth.ucsd.edu/multimediaroom/videolibrary/90,P02066>

<https://healthlibrary.osfhealthcare.org/Search/90,P02066>

<https://breathe.ersjournals.com/content/14/3/e111>

FEATURES OF TREATMENT TACTICS FOR PATIENTS WITH FIRE INJURY OF THE EXTREMITY

Rzaeva Aitadj Akif kizi

Ahmaidi Malika

Students of KHNMU

Fadeev Oleg

Doctor of Medicine, N., docent

Topicality. Today, gunshot wounds are a problem of both military medicine and the entire health care system. The main topic of military field surgery is the healing of bullet wounds of the extremities. During the Great Patriotic War, the frequency of limb injuries exceeded 70%, and in current military conflicts it approaches 50-60%.

Due to the high number of bullet wounds to the limbs during military skirmishes, the complication of soft tissue and bone injuries, as a result of the improvement of firearms; due to slow consolidation, false joints and defects of bone tissue, this issue is considered relevant and needs to be resolved.

It is obvious that timely provision of adequate medical assistance at the stages of medical evacuation will save the lives of the maximum number of wounded.

Materials and methods. Scientific articles and medical literature were used as materials.

The positive result of the treatment of gunshot wounds of the lower limbs depends on the timing of wound healing, as well as, what is especially important, on the choice of the method of stabilization of limb fragments. The use of emergency internal osteosynthesis is prohibited or minimized. But in specialized structures, stable and functional internal fixation with delayed healing can be performed in half of the victims.

Goal. To study the peculiarities of the treatment of gunshot injuries of the limbs, to summarize the experience and effectiveness of the use of surgical techniques

We know that according to the nature of the violation of the integrity of the bones, gunshot fractures can be divided into: multipart fracture, fracture "at a distance", crescent fracture, and hole fractures.

A special difference between gunshot wounds and others is the complexity of the treatment and diagnostic process. Most of the wounds are multiple and combined, so it is difficult to establish the sequence of actions. It is for this reason that the algorithm for providing assistance to victims with gunshot wounds has been determined. The scheme included groups of wounded with through and blind: superficial wounds on the skin, subcutaneous fatty tissue, deep soft tissue damage and without damage to bone structures; deep bone fractures without vascular and nerve damage and deep bone fractures with vascular and nerve damage. According to the nature of the injuries, specific treatment measures are determined.

The tactics of treating a gunshot wound depended on the severity of the victim's condition. Patients with stable fractures underwent surgical treatment of fractures and internal fixation with an external fixation device. Surgical treatment of a fracture consists in the removal of non-viable fragments deprived of blood supply and fixation with connective tissue. Bone fragments with vascular tissue and large articular surfaces are preserved. General principles of treatment of gunshot wounds were applied to soft tissue wounds: shrapnel, cut, primary suture failure. Sometimes, if necessary, a slight convergence of the edges of the wound is used to cover nerves, blood vessels and tendons. Small superficial wounds do not require surgical intervention. In severe and visible edema, decompression fasciotomy was performed to prevent compartment syndrome. Damage control tactics were used in unstable and severe patients with bone damage (9.2%). In extremely serious patients, open wounds and fractures are not operated upon until the traumatic shock is overcome, they are washed with antiseptic solutions, foreign objects are removed, the edges of the wounds are treated with antibiotics and covered with an aseptic bandage. In case of traumatic limb amputation, clamps are placed on the main vessels, wounds are treated with antiseptics, antibiotics and bandages are applied. Intensive therapy was then continued.

After stabilization of the patient's condition, the following stages of surgical interventions are performed within 24-36 hours: Surgical treatment of fractures and amputations for wounds of abdominal organs is carried out after the 2nd stage with an interval between operations of 2-3 hours, especially if there is a drop in blood pressure during the procedure.

In case of involvement of large vessels (2%), stabilization with external fixation devices and otoplasty of the vessels of the damaged zone were performed. At the initial stage of surgical treatment, the damaged nerves were not restored. In heavily contaminated wounds, the nerve is not removed, but if there is a nerve in the wound, marking and plastic are used in the later stages of the operation.

After the initial surgical treatment, the wounds were cleaned within 48-72 hours. VAC bandages were used, visible necrotic tissue was opened and removed, hematoma was drained, voids were drained. After rehabilitation, the wounds were finally closed with various types of skin grafts.

Stabilization of gunshot fracture wounds with rod devices during the primary surgical treatment of the wound was mostly final. However, in 10% of cases with instability of fragments, a change of method to the Ilizarov apparatus was used, and in 5% of cases of intra-articular fractures and instability of the external fixation apparatus, a change in anatomical localization was used. During bone osteosynthesis, the method of fixing the articular surface is used. The criteria for switching to another method of fixation were: problem-free recovery, normal level of C-reactive protein, absence of inflammation in the general blood test and 2 weeks after removal of the device. Active surgical strategies that allow removal of external fixators after healing and repositioning of fixation, when performed as indicated, shorten healing time in individuals with long bone fractures and provide better functional and anatomical outcomes for intra-articular fractures.

As a result, correction of deformity, stabilization of fractures and wound healing were achieved in most patients.

Conclusions:

1. Gunshot wounds of the extremities are extremely severe injuries, the main method of treatment of which is primary and secondary surgical treatment of wounds. It is carried out with anti-shock therapy and prevents severe purulent complications and significant damage.

2. Surgical approach to isolated fractures - primary operation, fasciotomy, immobilization of the limb to protect the wound. At the next stage, it is recommended to impose (reinstall) external fixation devices, perform orthopedic operations for bone and soft tissue defects.

Reference:

1. Ankin N.L. Vidstrocheniy vnutrishniy osteosynthesis pid chas vikuvannya vognepalnyh fractures / L.M. Ankin, N.L. Ankin // Orthopedics, traumatology and prosthetics. - 2012. - No. 2. - 114-118.

2. Barinov V.S. Surgical treatment of fire wounds of blood-bearing mains for the minds of Afghanistan / V.S. Barinov // Bulletin of Surgery named after. I.I. Grekov. - 2011. - T. 170, No. 2. - S. 114.

3 Bilenky V.A. Analysis of pardons for the first hour of the first surgical treatment of fire wounds of soft tissues / V.A. Bilenky, V.V. Negoduiko, R.M. Mikhailusov // Surgery of Ukraine. - 2015. - No. 1. - S. 7-13.

4. Viyskovo-Polyova surgery of local wars and of violent conflicts / Ed. E.K. Gumanenko, I.M. Samokhvalova. - M.: Geotar-Media, 2011. - 704 p.

5. Koltovich A. Surgical treatment of wounded men with combined thermomechanical injuries (CTMI) using damage control surgery / A. Koltovich, A. Voynovsky, D. Ivchenko // Eur. J. Trauma Emergency Surgery. — 2010. — Vol. 36, Suppl. 1. — P. 212-213.

HEARING FUNCTION IN PATIENTS WITH AUTOIMMUNE THYROIDITIS DUE TO OTOACOUSTIC EMISSION AND AUDITORY BRAINSTEM RESPONSE DATA

Tarasenko M.,

PhD, Associated Professor, Kyiv, Ukraine

Dieieva Yu.,

MD, Professor, Kyiv, Ukraine

Naumenko A.,

MD, Professor, Kyiv, Ukraine

Background. The inner ear has been shown to be sensitive to oxygen deficiency and has immunoreactivity, as demonstrated by previous studies on the blood-labyrinth barrier [1]. In a study conducted in 1985, Harris et al. created an experimental model of immune-induced sensorineural hearing loss in animals that had been previously sensitized by an antigen [2]. However, the investigation of hearing function in this study was based solely on immunohistochemical analysis.

The current study examined the influence of autoimmune thyroiditis (AIT) on the functional state of the auditory system. AIT is a common condition that affects the thyroid gland and is more prevalent in women [3]. It is estimated to account for 20-30% of thyroid disease in Ukraine, with a prevalence that has increased from 46% to 68% over the past 10 years. AIT is more common in women of working age, and there is a trend towards the development of this disease at a younger age. Subclinical thyroiditis and circulating antibodies have been found in 10-15% of individuals without clinical symptoms in a euthyroid state [4].

Gawron et al. found that patients with AIT had hearing disorders, but without clinical signs, after conducting electrophysiological tests of auditory function [5]. This highlights the importance of careful examination and monitoring of patients with AIT to detect and prevent hearing impairment. Otorhinolaryngologists can use objective audiometry methods, such as DPOAE, to detect hearing impairment in these patients and potentially prevent irreversible hearing loss.

The aim of this study was to determine the OHC disturbance in patients with euthyroid AIT.

Materials and methods. The study included a main group of 59 patients with AIT and a control group of 29 relatively healthy individuals. The function of the thyroid gland and the levels of thyroid stimulating hormone (TSH), free thyroxine (T4), free triiodothyronine (T3), thyroglobulin antibodies (TGAb), and thyroid peroxidase antibodies (TPOAb) were measured in both groups. The function of the outer hair cells (OHCs) was assessed using distortion product otoacoustic emissions (DPOAE) and auditory brainstem response (ABR) evaluations.

The results of the study showed that patients in the main group had significantly higher levels of TGAb and TPOAb, indicating increased autoimmune activity, compared to the control group. The OHC function of the patients in the main group was also found to be impaired at frequencies of 5714 and 8000 Hz, which may not always be detectable by the patients and may proceed latently before more severe disorders develop. These findings suggest that autoimmune thyroiditis may have an impact on the function of the OHCs in the inner ear.

Conclusion. Study of dependency between DPOAE and ABR data and TPAb, TGAb levels we indicated a statistically significant correlation between increased activity of autoimmune process seropositive persons of the main group and decrease OHC function in the frequency range of 5714 - 8000 Hz. The correlation analysis conducted between increasing the levels of TPAb, TGAb, and indicators of the OHC function of the internal ear at a frequency of 8000 Hz showed that with antibodies levels increasing the function of the NSC degrades from both sides of the study.

References:

1. Harris J.P., Ryan A.F.: Immunobiology of the inner ear. Am J Otolaryngol 1984; 5: 418–25.
2. Harris J.P., Woolf N., Ryan A.F.: The elaboration of systemic immunity following inner ear immunization. Am J Otolaryngol 1985; 6: 148–52.
3. Oliynik V.A.: Autoimmune thyroiditis. [Internet resource] / Oliynik V.A. // Health of Ukraine. – 2015. – Access to resource: <http://health-ua.com/articles/2274>.
4. Cherenko M.P.: Looks to the modern state of thyroid diseases, principles of their diagnostics and treatment. Announcer of scientific researches 2001; 4: 10-11.
5. W. Gawron, L. Pospiech, A. Noczanski, K. Erendors-Raczowska: Electrophysiological tests of the hearing organ in Hashimoto's disease. Journal of Pediatric Endocrinology & Metabolism 2004; 17: 27-32

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ ІФНМУ

Гаморак Марта Ігорівна

студентка 3 курсу медичного факультету
Івано-Франківський національний медичний університет

Грищук Максим Остапович

студент 2 курсу медичного факультету
Івано-Франківський національний медичний університет

Гаморак Галина Петрівна

к.мед.наук, доцент кафедри мікробіології, вірусології та імунології
Івано-Франківський національний медичний університет

На сучасному етапі навчання існує багато варіантів форм і методів освітніх технологій, спрямованих на якісне засвоєння знань студентами, розвиток їх розумової діяльності, формування клінічного мислення, набуття досвіду опрацювання навчального матеріалу, які дозволяють повною мірою готувати висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівців. Впровадження таких сучасних технологій навчання надає можливість з'єднати практичну роботу здобувачів освіти з високим рівнем засвоєння теоретичних програм, легко доступних за допомогою сучасних інформаційних та інтерактивних технологій що, безсумнівно, буде сприяти поліпшенню якості підготовки лікарів спеціалістів. Результатом таких реформ стане доступність вищої медичної освіти, підвищення якості медичної допомоги, зростання престижу професії лікаря.

Навчання студентів-медиків на рівні навички, тобто досягнення точності виконання алгоритму, не завжди вказує на професійну майстерність виконавця. Для усунення зазначених недоліків у підготовці фахівців, традиційне алгоритмічне засвоєння ними практичних навичок на кафедрі поділяється на два етапи. На I етапі первинного освоєння практичних навичок відбувається вивчення до рівня навички за алгоритмами. На II етапі вивчається заплановане практичне завдання на більш високому рівні засвоєння, рівні професійного вміння. Вміння, на відміну від навичок, обов'язково передбачають процеси мислення та свідомий інтелектуальний контроль. В останні роки скорочується кількість годин, відведених на лекційні заняття. Передбачається, що здобувачі освіти володіють достатніми можливостями для отримання теоретичної інформації засобами друкованих джерел або нових інформаційних технологій. Впровадження інтерактивних методик у викладанні фахових дисциплін є пріоритетним напрямком реалізації державної освітньої політики та дає змогу

докорінно змінити ставлення до об'єкта навчання, перетворивши його на суб'єкт.

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен студент відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. До активних форм навчання, які сприяють кращому засвоєнню матеріалу і широко використовуються при викладанні дисципліни «Мікробіологія, вірусологія та імунологія», належать проектування клінічної ситуації, ситуаційного завдання, які імітують реальні життєві ситуації.

Це дозволяє сформувати професійний досвід, необхідний в подальшій діяльності. Метод аналізу конкретних ситуацій розвиває клінічне мислення майбутніх лікарів, дозволяє їм знаходити системний підхід до вирішення проблеми, відокремлювати варіанти правильних і помилкових рішень та усувати конфлікти. Успішність дистанційного навчання в першу чергу залежить від його організації, що включає теоретичну частину, практичну частину і контролюючу. Такий вид навчання передбачає значну самомотивацію студента щодо власного навчання, а також високий рівень самоорганізації. Збільшується частина самостійної роботи студента: опрацювання лекційного матеріалу, матеріалу підручників та пошук новітньої інформації в мережі Інтернет.

Сучасні комп'ютерні програми дозволяють забезпечити передачу знань і доступ до різноманітної навчальної інформації, а нові технології, такі як інтерактивні електронні навчальні посібники, мультимедійний контент, відеолекції в режимі online, мережа Інтернету, сприяють більш активному залученню студентів до процесу навчання. Інтерактивні можливості систем доставки інформації дозволяють налагодити і навіть стимулювати зворотний зв'язок, забезпечити діалог і постійну підтримку, які неможливі в більшості традиційних систем навчання.

Ми дійшли висновку, що застосування мультимедійних презентацій на практичних заняттях з мікробіології, вірусології та імунології, що проводились дистанційно на платформі Teams в ІФНМУ, за результатами підсумкового оцінювання, спостереження та обговорення викладачів, усного опитування та анкетування студентів, дає позитивні результати, а саме: сприяє концентрації уваги на основних питаннях теми; оптимізує час, відведений на пояснення та структурування теми; спрощує вибір та аналіз інформації; концентрує увагу студентів; дає можливість виконати більше завдань і, таким чином, закріпити нові знання та вміння; покращує психолого-емоційний фон заняття; дає можливість повернутись до перегляду контенту теми під час самостійної роботи студентів. Таким чином, можна констатувати, що необхідність проводити заняття в дистанційному чи змішаному форматі з допомогою мультимедійних презентацій активізує творчі сили як викладачів, так і студентів, дає можливість на сучасному рівні реалізовувати педагогічні, методичні, дидактичні цілі дисципліни, сприяє оптимальному досягненню мети практичного заняття з мікробіології, вірусології та імунології.

Таким чином, застосування нових інноваційних підходів з елементами дистанційного навчання сприяє підвищенню та постійному оновленню професійних знань і навичок студентів, що зрештою сприяє підвищенню якості підготовки майбутнього лікаря та надання медичної допомоги населенню.

Список літератури:

1. Naydarova S. et al. Modern Technologies in Improving the Quality of Teaching //Журнал природничих наук. – 2021. – Т. 1. – №. 1.
2. Ніер Р. Н. Traditional versus modern teaching methods //Teacher's Edition. – 2020. – Т. 2. – С. 20-24.
3. Lista A.P. et al. Lean production teaching methods and learning assessment: a literature review //International Journal of Information and Operations Management Education. – 2021. – Т. 7. – №. 1. – С. 1-26.
4. Yakovleva N.O., Yakovlev E.V. Interactive teaching methods in contemporary higher education //Pacific Science Review. – 2018. – Т. 16. – №.2. – С. 75-80.

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ЕЛЕКТРОЗВАРЮВАННЯ БІОЛОГІЧНИХ СТРУКТУР

Гуменчук О.Ю.
старший викладач

Музиченко П.Ф.
д.м.н., професор

Шевченко О.О.
д.м.н. професор
Національний медичний університет ім.О.О.Богомольця

Значна поширеність варикозної хвороби нижніх кінцівок та частота розвитку тяжких ускладнень зумовлює соціально-економічну важливість пошуку ефективних методів лікування цієї хвороби. Факторами ризику традиційно вважаються вік, зріст, жіноча стать, надмірна вага та спадковість.

В європейських країнах розповсюдженість варикозної хвороби нижніх кінцівок становить до 30%, в т.ч. 3,6-8,6% - у важкій формі. Найбільш часто варикозна хвороба нижньої кінцівки визначається у жінок віком 40-60 років. Лікування варикозної хвороби нижніх кінцівок досить дороговартісне і в країнах Європи становить до 2% всього бюджету охорони здоров'я [1, 2, 3].

Патогенез варикозної хвороби нижніх кінцівок є комплексним і мультифакторним процесом. Основною патогенетичною ланкою розвитку варикозної хвороби нижніх кінцівок є ураження ендотеліоцитів стінки великої підшкірної вени, що призводить до порушення їх антитромбогенних властивостей. У подальшому до патологічного процесу залучаються інші оболонки стінки вени. Також у розвитку варикозної хвороби нижніх кінцівок відіграє порушення роботи венозних клапанів та їх ураження.

На ранніх стадіях розвитку варикозної хвороби нижніх кінцівок застосовують консервативні методи лікування. Якщо консервативне лікування виявляється неефективним, тоді виникає необхідність оперативного лікування.

В останні десятиріччя на зміну відкритим хірургічним втручанням прийшли малоінвазивні черезшкірні методи лікування варикозної хвороби нижніх кінцівок.

Одним із сучасних малоінвазивних методів лікування варикозної хвороби нижніх кінцівок є ендовенозна лазерна коагуляція [4, 5, 6]. Але даний метод оперативного лікування має певні недоліки, які полягають у виникненні досить частих рецидивів варикозної хвороби. Найчастішою причиною рецидиву є реканалізація великої підшкірної вени, яка протягом року після процедури виникає у 10 - 13,3 % пацієнтів [2, 6,7].

Головним недоліком даного малоінвазивного методу лікування є те, що проведення ендовенозної лазерної коагуляції супроводжується значним

підвищенням температури в робочій зоні, що досить часто є причиною термічних впливів на паравазальні тканини. Найбільш значним ускладненням в ранньому післяопераційному періоді є післятравматичний термічний неврит підшкірного нерва (n.saphenus), що складає 6,25 % усіх ускладнень. У цих хворих зберігається біль (4-6 балів) у середній і нижній третині гомілки протягом 1- 3 місяців [4, 5].

Для профілактики термічних ускладнень хірурги під час ендоабляції із застосуванням діодного лазера проводять тумесцентну анестезію, яка не завжди є ефективною [8, 9] .

Ще одним із малоінвазивних методів лікування варикозної хвороби нижніх кінцівок є метод ендовенозного електрозварювання, який був розроблений спеціалістами Інституту електрозварювання імені Є.О. Патона НАН України разом з фахівцями експериментального відділу Інституту хірургії і трансплантології НАМН України. Цей метод абляції великої підшкірної вени за допомогою високочастотного електрозварювання з використанням спеціалізованих ендовенозних інструментів має певні переваги, тому що температурний режим процесу електрозварювання не призводить до термічної травми оточуючих тканин.

Метою роботи є моделювання процесу електрозварювання біологічних структур. Для проведення досліджень була створена система для вимірювання температури, яка складається із ВЧ-електрокоагулятора ЕКВЗ-300 «Патонмед», підсилювача термо -ЄДС, зовнішнього модулю АЦП Е14-440 “Л-Кард”, ноутбука із програмним забезпеченням “PowerGraph”. Для проведення експерименту був використаний біполярний затискач, який занурювався у фізіологічний розчин сивороткового альбуміну та яєчного білка, які виконували роль експериментального середовища, близького до середовища живого організму.

Основним технологічним параметром контактного зварювання біологічних тканин та біологічних розчинів є величина струму, який проходить через біологічне середовище. Електрична провідність струму через біологічні середовища зумовлена складом біологічного середовища, а саме електролітами, які знаходяться в біологічному середовищі та в м'яких тканинах - внутрішньоклітинна та позаклітинна рідина, яка складає - 86% всієї маси тіла.

Внаслідок застосування високочастотного зварювання біологічних тканин вирішальне значення має їх нагрів. Тому визначення температури біологічної тканини та біологічної рідини під час дослідження всіх аспектів електрозварювання надзвичайно велике.

В процесі експерименту було встановлено, що опір електролітів зменшується, а провідність збільшується із ростом температури. Найбільш виражені струмопровідні можливості притаманні біологічним позаклітинним рідинам, основу яких складають розчини електролітів. По-перше - це кров, яка містить 0,85% розчину NaCl і, в меншій концентрації, солі інших одновалентних та двовалентних металів.

Під час біполярного електрозварювання біологічних тканин внаслідок нагріву відбувається виділення тепла в електропровідній біологічній рідині, яка є електролітом, при проходженні через неї електричного струму. Тверді субстанції біологічних тканин, які оточуються біологічними рідинами або знаходяться в ній, не є електропровідними, тому електричним струмом не нагріваються і, таким чином, завжди холодніші, ніж рідина. Нормальна температура тіла людини знаходиться в межах 34-37°C, підвищення температури до 40°C проходить без суттєвих змін структурної цілісності клітин и тканин організму. Але, коли температура клітин досягне 50°C – приблизно через 6 хвилин настає некроз клітин, а якщо температура підвищується до 60°C, то некроз клітин настає миттєво.

В діапазоні 60-95°C проходить денатурація білків, яку, як правило, називають "коагуляція". Таку дію на тканини використовують в електрохірургії для закриття трубчастих структур та кровоносних судин із метою гемостазу. Якщо температура під час електрозварювання підвищується до 100°C або більше, настає кипіння внутрішньоклітинної рідини із наступним масивним внутрішньоклітинним розширюванням, що призводить до вибухового пошкодження клітинної оболонки, випаровування рідини із хмаркою пари. При "повному" зневодненні розчинів альбуміну та яєчного білку він практично втрачає електропровідність, тепло в ньому більше не виділяється і в результаті спостерігається різке падіння напруги та сили струму внаслідок підвищення опору, що запобігає глибоким деструктивним змінам білкових структур в зоні електрозварювання. Це пояснюється тим, що при застосуванні високочастотного електроструму спостерігаються температурні режими в межах 40- 110°C, без явищ некрозу в робочій зоні і, таким чином, потрібно очікувати, що термічні пошкодження будуть відсутні і в паравенозних структурах, що треба довести подальшими морфологічними дослідженнями.

Таким чином, моделювання процесу електрозварювання біологічних структур доводить, що фізико-хімічні параметри процесу електрозварювання не призводять до деструкції біологічних структур.

Список літератури:

1. О.Ю. Гуменчук, О.О. Шевченко, О.Б. Кобзар. Історичні та сучасні аспекти лікування варикозної хвороби нижніх кінцівок (огляд літератури). //Клінічна анатомія та оперативна хірургія, Том 20, № 1 (75)., 2021., с.56-68.

2 Кузьменко О.В., Михайличенко В.Ю., Мішалов В.Г., Миргородский Д.С. Инновационные методы хирургического лечения варикозной болезни нижних конечностей: дискуссионные вопросы / О.В. Кузьменко, // Хірургія України. – 2015. – № 1(53). – С. 112-119

3. Mykhailychenko V., Kuzmenko O. Pathophysiological substantiation of low-invasive methods of surgical treatment in class C2 chronic venous disease.

// 7th International Congress of Pathophysiology, 4-7 September 2014: Symposium Abstracts. - Rabat-Morocco, 2014. - P. 90.

4. Кузьменко О.В. Роль ЭВЛК при устранении вертикального рефлюкса по стволам подкожных вен // Вестник неотложной и восстановительной медицины. - 2014. - Т. 15, № 2. - С. 188-190.

5. Кузьменко О.В., Михайличенко В.Ю., Мішалов В.Г., Миргородский Д.С. Инновационные методы хирургического лечения варикозной болезни нижних конечностей: дискуссионные вопросы / О.В. Кузьменко, // Хірургія України. – 2015. – № 1(53). – С. 112-119.

6. Мішалов В.Г., Кузьменко О.В. , Маркулан Л.Ю. Ефективність ендовенозної лазерної коагуляції великої підшкірної вени залежно від її діаметра із застосуванням торцевого світловода . // Хірургія України. – 2017. – № 1(61). – С. 63-697.

7. Родин Ю.В., Розин Ю.А., Кузьменко О.В., Свирский Д.М. Эффективность комбинированных миниинвазивных методик при лечении варикозной болезни класса С2 // Клінічна флебологія. – 2014. – Т.7, № 1. – С. 175-177.

8. Османов Р.Р., Рябинская О.С., Кабаков Б.А., Кузьменко О.В. Сравнительный анализ эффективности и безопасности растворов, применяемых для футлярной анестезии при малоинвазивном хирургическом лечении варикозной болезни нижних конечностей . // Серце і судини. – 2016. – № 2(54). – С. 82-86.

9. Османов Р.Р., Рябинская, Б.А. Кабаков, О.В. Кузьменко., К вопросу о растворах для тумесцентной анестезии // Хірургія України. – 2016. – № 2(58). – С. 116-119

МОНІТОРИНГ, ДІАГНОСТИКА ТА КОРЕКЦІЯ НЕГАТИВНИХ ПСИХОЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ПІД ЧАС ВАГІТНОСТІ ЯК ШЛЯХИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПІСЛЯПОЛОГОВОЇ ДЕПРЕСІЇ

Данилова Юлія

к. мед. н., с. н. с. відділу загальної хірургії,
ДУ «Інститут невідкладної і відновної хірургії імені В.К. Гусака НАМН
України»

Агабабов Ростислав

н. с. відділу загальної хірургії,
ДУ «Інститут невідкладної і відновної хірургії імені В.К. Гусака НАМН
України»

Зборовський Олександр

к. мед. н., с. н. с. відділу відновного лікування,
ДУ «Інститут невідкладної і відновної хірургії імені В.К. Гусака НАМН
України»

Актуальність. Психоемоційне здоров'я жінки є запорукою високої якості та ефективності всіх сфер життя, особливо під час планування, виношування вагітності та після народження дитини. Саме в цих періодах, жінки потребують посиленого контролю за своїм психічним здоров'ям та створення умов для його збереження. Дуже важливим фактором, насамперед, є свідома готовність до материнства та зміни соціальної ролі та якості життя внаслідок народження дитини. Психіка вагітної жінки перебуває в процесі трансформації під впливом зміни гормонального фону, соціальної ролі та формуванні такого новоутворення як гестаційна домінанта, які можуть провокувати виникнення негативних психоемоційних станів протягом вагітності та після пологів.

Війна в Україні, яку розв'язала Російська Федерація створила стресові фактори як: повітряні тривоги, ракетні та артилерійські обстріли мирного населення, зростання кількості жертв від надзвичайних ситуацій і катастроф, також переживання за долю рідних та близьких, мають потужний психотравмуючий вплив, що призводить до запуску механізмами патогенезу. Ці фактори впливають на психоемоційне здоров'я жінки та гормональний фон, що негативно впливають на перебіг вагітності та післяпологового періоду.

Спеціалістами Національної академії медичних наук України, в рамках виїзних консультацій в деокуповані (повернені території під контроль України) зони та медичних консультацій внутрішньо переміщених осіб (ВПО), були проведені профілактичні медичні огляди вагітних жінок.

Мета: первинний моніторинг та скринінг наявності симптомів тривоги та депресії для подальшого якісного психологічного супроводу вагітності та

розробки заходів корекції і профілактики виникнення депресивних станів після народження дитини у разі потреби.

Матеріали та методи. нами була проведена психодіагностична робота, участь в якій приймали 103 вагітних, віком від 19-ти до 40-ка років, що перебували чи перебувають на обліку в жіночій консультації.

Предметом дослідження були негативні психоемоційні стани вагітних, що пов'язані із війною – тривога та симптоми депресії, як такі, що можуть бути підґрунтям розвитку післяпологової депресії.

Для проведення діагностики були обрані наступні методики:

- госпітальна шкала тривоги і депресії (**HADS**) (*Hospital Anxiety and Depression Scale*), що була розроблена Zigmond A.S. і Snaith R.P. у 1983 році з метою визначення та оцінки тяжкості симптомів депресії та тривоги в умовах загальномедичної практики. Перевагами шкали HADS є: простота застосування і обробки, що дозволяє рекомендувати її до використання для первинного виявлення (скринінгу) тривоги та депресії.

- шкала Зунге для самооцінки депресії (**SDS**) (*Zung Self-Rating Depression Scale*), яка була розроблена Zung W.W. у 1965 році. Методика призначена для диференціальної діагностики депресивних станів та станів, близьких до депресії, та використовується як діагностичний скринінг-інструмент в масових дослідженнях для попередньої, домедичної діагностики.

Результати.

1. Найбільш чисельною групою з досліджуваних за віковим показником в стані вагітності є жінки з 25-ти до 35-ти років, що складає 59%, друга за чисельністю група – 35-40 років – 15,5 %, наступна група – 20-25 років, склала – 10%, до 20 ти років – 1% досліджуваних.

2. За результатами шкали тривоги та депресії HADS виявлено 20 осіб, що мають субклінічні та клінічні прояви тривоги та депресії, що складають 19% досліджуваних. Дві (1,6%) особи із загальної кількості досліджуваних потребують обов'язкової додаткової консультації психіатра та психокорекційної роботи, оскільки мають критичні показники результатів за даною методикою.

3. За результатами Шкали Зунга для самооцінки депресії із загальної кількості досліджуваних, 7% мають показники значень що відповідають легкій формі депресії.

4. Високі показники прояву тривоги та симптомів депресії мають першовагітні, віком від 20 до 30 ти років – 18% від всіх досліджуваних

Висновки: необхідність вчасної діагностики та корекції негативних психоемоційних станів вагітних для уникнення подальших можливих ускладнень вагітності та попередження післяпологової депресії. Для зниження психотравмуючих факторів потрібно: швидке відновлення інфраструктури на деокупованих територій. Виключення, або зниження рівня травмуючих факторів: екологічних, соціально-економічних, матеріально-побутових,

санітарно-гігієнічних, психогенних, виробничих. Надання психіатричної допомоги вагітним пацієнтам на деокупованих територіях та ВПО, як фактора психо-соматичних механізмів виникнення ускладнень вагітності та попередження післяпологової депресії.

Література:

1. Божук О.А. Гестаційна домінанта як маркер становлення материнської сфери / О. А. Божук, Б. С. Божук // Український науково - медичний молодіжний журнал. – 2012.- №3. - С.100-101
2. Гошовська Д.Т. Перинатальна психологія і психологічний супровід материнства. Луцьк: Вежа, 2015. -172с
3. Кирилова Д. С. Психологічна готовність до материнства в структурі життєвих смислів жінки: теоретико-методологічний аналіз [Електронний ресурс] // Психологія: реальність і перспективи : зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. Рівне, 2017. Вип. 8. С. 101-104.
4. Перинатальна психологія / А.М. Скрипніков, Л.О. Герасименко, Р.І. Ісаков. Київ: Видавничий дім Медкнига, 2017.168 с.
5. Пренатальна психологія та психологія батьківства: методичні рекомендації до вивчення навчальної дисципліни. Навчально-методична розробка / уклад. Н. М. Булатевич. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 40 с.
6. Смысл тревоги [Электронный ресурс] / Ролло Мэй; пер. с англ. Анастасия Багрянцева - М. : Институт общегуманитарных исследований, 2016.

ЧАСТОТА УРАЖЕНЬ ОРГАНІВ ГОЛОВИ ТА ШИЇ У ЛЮДЕЙ, ЩО ЗАЗНАЛИ ТРАВМ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ

Дєєва Ю.В.,
д.мед.н., професор, Київ, Україна

Довгич С.В.,
Київ, Україна

Актуальність. За різними даними у військових та цивільних частка мінно-вибухових, вогнепальних уражень органів голови та шиї становить від 5 до 21% [1]. А іноді дані травм обличчя можуть сягати до 75%, що залежить від представленої вибірки хворих [2]. При цьому більш грізні та частіші ураження виникають у цивільних, що пояснюється відсутністю будь-якого типу захисту голови та шиї [1]. Більшість таких уражень потребують реконструктивно-відновних втручань, але через травматичні ампутації ділянок носа та вуха такі втручання доводиться проводити в декілька етапів [3].

Зважаючи на те, що хрящова тканина має дуже низький потенціал до регенерації, її ураження призводить до формування стійких деформацій та хронічних захворювань внаслідок утворення фіброзної рубцевої тканини з гіршими механічними та біохімічними характеристиками [4]. Тому основною проблемою ампутованих ділянок носа та вуха є відсутність хрящового каркасу, який не регенерує спонтанно. Велику перспективу в напрямку відновлення ампутованих ділянок хрящової чи кісткової тканини мають біопластичні технології. Проте для більш чіткого розуміння можливостей їх використання необхідні більш точні статистичні дані травм та ампутацій хряща.

Мета. Визнати частоту уражень голови та шиї у людей, що зазнали травм під час бойових дій.

Матеріали і методи. На базі кафедри оториноларингології НМУ імені О. О. Богомольця проведено ретроспективне дослідження історій хвороб хворих за період з березня по серпень 2022 року для визначення частоти виникнення уражень ЛОР-органів у людей, що зазнали травм під час бойових дій.

Результати. Кількість досліджених осіб 120. Із них 113 чоловічої статі, 7 - жінки ($p < 0,01$). Медіана віку - 41 [22;58]. Переважна більшість досліджених пацієнтів отримали контузію внаслідок мінно-вибухової травми - 106 осіб (83,3%). Також більшість пацієнтів, які отримували допомогу в умовах відділення отоларингології мали ураження середнього чи внутрішнього вуха (акубаротравма) - 91,6%. Із 120 історій пацієнтів, що зазнали травм під час бойових дій, 38 (31,6%) мали зовнішні пошкодження та дефекти тканин ділянки голови та шиї. Із них 55,26% (21 пацієнт) мали ураження носа, 10 хворих (26,31%) - ураження вуха, 1 (2,6%) ураження шиї, 7 (18,42%) - комбіновані ураження вуха та носа (або середньої зони обличчя). Серед уражень, які

потребували виконання реконструктивно-відновних втручань зустрічались ампутація анатомічних частин носа (5 випадків), ампутація вуха (3 випадки), переломи кісток носа з його западінням (3 випадки), перелом передньої стінки лобної пазухи (1 випадок), стеноз зовнішнього слухового ходу (внаслідок опіку; 1 випадок).

Висновки. Дослідження показало, що частота ушкоджень ЛОР-органів у осіб, які отримали поранення під час бойових дій, є високою та дещо відрізняється від світових даних. Поранення органів голови та шиї, за нашими даними, переважно отримують чоловіки середнього віку, 55% таких травм припадає на ділянку середньої зони обличчя та безпосередньо носа, 26% - на вушну ділянку. Незважаючи на отримані результати, дані щодо поранень голови та шиї все ще варіабельні і залежать від багатьох факторів. Однак, варто відмітити, що в умовах сучасної війни зросла частка уражень, що потребують реконструктивно-відновних втручань та пошуку нових підходів до відновлення хрящових чи кісткових дефектів голови та шиї, таких як 3-д біоінженерія. Але для актуалізації проблеми дефектів та можливостей їх лікування необхідно більше статистичних даних досліджень щодо поранень, що потребують реконструктивних хірургічних втручань.

Література:

1. Tsur, N., Benov, A., Nadler, R., Tsur, A. M., Glick, Y., Radomislensky, I., ... Chen, J. (2020). Neck injuries – Israel defense forces 20 years' experience. *Injury*. doi:10.1016/j.injury.2020.09.042
2. Wordsworth, M., Thomas, R., Breeze, J., Evriviades, D., Baden, J., & Hettiaratchy, S. (2017). The surgical management of facial trauma in British soldiers during combat operations in Afghanistan. *Injury*, 48(1), 70–74. doi:10.1016/j.injury.2016.08.009
3. Chow, S., & Bennett, R. G. (2018). Repair of a Composite Cheek and Nose Defect. *Dermatologic Surgery*, 44(4), 576–579. doi:10.1097/DSS.0000000000000988
4. Tuan RS, Chen AF, Klatt BA. Cartilage regeneration. *J Am Acad Orthop Surg*. 2013 May;21(5):303-11. doi: 10.5435/JAAOS-21-05-303. PMID: 23637149; PMCID: PMC4886741.

ХРОНІЧНИЙ ПІЄЛОНЕФРИТ

Дідковський Олександр Петрович

Викладач фізичного виховання та спорту, факультет фізкультури
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Маштак Вікторія Сергіївна

Студентка юридичного факультету, 3 курс
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Хронічний пієлонефрит — це уповільнений, з періодичними загостреннями запальний процес в нирках, що призводить до склерозу і деформації нирки, а також до підвищення артеріального тиску і до хронічної ниркової недостатності. Хронічний пієлонефрит частіше буває як наслідок перенесеного гострого пієлонефриту, але може бути і первинно хронічним процесом. На сьогодні хронічний пієлонефрит є однією зі складових «хронічної хвороби нирок», яка об'єднує декілька хронічних уражень нирок.

Збудниками хронічного пієлонефриту є: кишкова паличка, ентерокок, клебсієла, протей, синьогнійна паличка; рідше — стрептококи, стафілококи, мікобактерії туберкульозу. У розвитку захворювання велике значення має урогенний шлях розповсюдження інфекції (по сечоводу) при розвитку міхурово-сечоводного рефлюксу.

До чинників хронічного пієлонефриту належать: жіноча стать: короткий і широкий жіночий сечовипускальний канал не створює перешкод для висхідної інфекції, тоді як довгий і звивистий сечовипускальний канал заважає розвитку висхідної інфекції; ослаблення місцевого захисту: слизова оболонка сечового міхура має бактерицидну здатність; ослаблення загального імунітету: імунодефіцит підвищує ризик інфікування сечовивідних шляхів; абактеріальний тубулоінтерстиціальний нефрит: подагра, радіація, ліки та інші чинники можуть зумовлювати приєднання інфекції; ЦД: поєднується з високою частотою розвитку інфекції сечовивідних шляхів, що зумовлено нейрогенною дисфункцією сечового міхура та імунними порушеннями при ЦД; порушення уродинаміки (міхурово-сечоводний рефлюкс): у нормі пасаж сечі має однонаправлений струм, який забезпечується ритмічною діяльністю чашок, що працюють у ритмі систоли-діастоли, і послідовним відкриттям сфінктерів для проходження сечі.

Хронічний пієлонефрит найчастіше є наслідком гострого пієлонефриту, але може бути й «первинно-хронічним». Виділяють декілька форм перебігу хронічного пієлонефриту: латентна, що характеризується скудністю клінічних проявів; рецидивуюча з чергуванням загострень та ремісій; гіпертонічна з переважанням гіпертонічного синдрому; анемічна (на перший план виступає анемія); азотемічна, коли першими проявами хвороби є ознаки хронічної ниркової недостатності (стадія пієлонефритично зморщеної нирки).

При лікуванні хронічного пієлонефриту потрібні ліквідація активного запального процесу, усунення можливості повторних атак, тривале диспансерне спостереження за хворим. Для досягнення цих цілей повинні використовуватися як етіотропна, так і патогенетична терапія. У боротьбі з інфекцією також не слід забувати про підвищення опірності організму. Своєчасне усунення викликаючих виникнення пієлонефриту патологічних змін в нирках і сечових шляхах створює можливість не лише попередити пієлонефрит, але і добитися кращого терапевтичного ефекту в тому випадку, якщо захворювання вже виникло. Усі ці заходи можуть бути визнані максимально ефективними за умови плідної співпраці лікарів усіх спеціальностей — урологів і терапевтів, хірургів і гінекологів — у справі лікування хворих пієлонефритом.

Зазвичай, під час лікування хронічного пієлонефриту урологи рекомендують: виключити переохолодження, простудні захворювання й дотримуватися дієти. Харчовий раціон повинен складатися без гострої, солоної, копченої та смаженої їжі. Можна вживати молочні продукти, варене м'ясо, рибу, овочі, фрукти. За день треба випивати 1,5 – 3 літри води, щоб сечовивідні протоки добре промивалися.

При рецидивах пієлонефриту призначається антибіотикотерапія. Який препарат, і в якому дозуванні приймати, призначає лікар. Також можуть бути призначені антикоагулянти, спазмолітики або медикаменти, що покращують нирковий кровотік.

На жаль, факторів, що погано позначаються на роботі нирок багато. Але, якщо вчасно почати лікування, можна уникнути прогресування захворювання і продовження ремісії, без будь-яких обтяжливих наслідків і ускладнень.

Список літератури:

- 1 . <https://compendium.com.ua/uk/tutorials-uk/vnutrishnya-meditsina/5-rozdil-zakhvoriuvannia-nyrok/5-2-hronichnij-piyelonefrit/>
- 2 . <https://bilyak.com.ua/directions/urology/piielonefrit/>
- 3 . <https://oculus.lviv.ua/blog/urology/gostrij-piyelonefrit/>

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ МЕДИЧНИХ ТА ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Карпушина М.Г.

аспірантка 3 курсу
кафедри кримінального та адміністративного права
Академії адвокатури України, Київ, Україна

Чукмасова М.О.

лікар-ендокринолог
КП "Дніпропетровська обласна клінічна лікарня ім. І.І. Мечникова"
Дніпропетровської обласної ради", Дніпро, Україна

Вереша Р.В.

доктор юридичних наук, професор, завідувач
кафедри кримінального та адміністративного права
Академії адвокатури України, Київ, Україна

Глобалізація - це якісно новий етап інтернаціоналізації. Вона є процесом формування глобального людського співтовариства, пов'язаним з виходом людської діяльності за національні рамки.

Впровадження глобалізації призводить до створення глобального співтовариства, в рамках якого існуючі національно-державні освіти виступають як більш-менш самостійні структурні одиниці. Глобалізація докорінно вплинула на комунікаційну характеристику сучасного суспільства.

Як результат забезпечується гармонійне співіснування мирової спільноти, оскільки стабільність і передбачуваність світового порядку безпосередньо залежать від сталого розвитку кожного суспільства окремо. Політичний вимір глобалізаційних процесів, охоплений поняттям геополітики, має безпосереднє відношення до різних моделей і форм світопорядку. Це відображається в поняттях «міжнародний поділ праці», «міжнародні організації», «світова економіка», «міжнародні відносини», «міжнародне право» і т. д. поширеними і на «чужі» території.

Глобалізація створює умови для формування єдиного соціального, політичного, економічного, культурного простору, що зумовлює формування єдиного правового простору.

За умови сприйняття та застосування глобалізації приватні особи різних країн, будучи зацікавленими в забезпеченні порядку, створюють власну автономну систему регулювання - щось на зразок міжнародного договірної права (так зване транснаціональне право) [1; с. 47 — 52]. Так, окремі національності та культури будуть використовувати правові запозичення.

Правові запозичення — одна з найбільш характерних рис правової еволюції, оскільки жодна правова система не має монополії на оригінальні юридичні відкриття.

Так, за допомогою порівняльного правознавства шляхом порівнювання об'єктів формується основа для зближення правових систем.

Приміром, в одних випадках оптимальною формою такого зближення вважається уніфікація правових норм, наприклад, у рамках інтеграційних процесів у Європейському Союзі. В інших випадках більш ефективним вважається прийняття модельних законодавчих актів. Наприклад, у правовій практиці США. Завдяки порівняльно правовим дослідженням стає важливим встановлення можливості і меж зближення правових систем, оскільки методика порівняльно правового аналізу виявляє межі такого запозичення. положень однієї правової системи в іншій.

Порівняльне правознавство дає цілісне уявлення про правову панораму світу, взаємовідносини між правовими сім'ями (системами), правовими культурами в рамках діалогу правових систем [2]. З розвитком демократії у нашому суспільстві можна спостерігати і зростання впливу активних та організованих громадян на прийняття управлінських рішень як на рівні територіальних громад, так і на регулювання певних процесів у державі в цілому. Організації громадянського суспільства (далі – ОГС) набувають все більшого значення, зважаючи також на процеси інтеграції України до європейської та світової спільнот і відповідну трансформацію суспільства. Під громадським об'єднанням розуміється добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів. Зважаючи на важливу роль ОГС в суспільстві, слід проаналізувати, яким чином змінилися організаційні аспекти їх діяльності в новій онлайн-реальності, яка виникла через пандемію.

ОГС активно використовують різні цифрові інструменти для досягнення трьох основних цілей: організаційне управління (взаємодія з членами організації, управління внутрішньої діяльністю, організація заходів, залучення нових членів/волонтерів), зовнішня робота з населенням (підвищення обізнаності, висвітлення своєї діяльності, координація з партнерами) і соціальні зміни (сприяння в проведенні громадських консультацій, взаємодія з особами, які приймають рішення, підписання електронних петицій). Проте можна помітити певні проблеми у використанні цифрових платформ для організації або участі їх у протестах, залученні до розробки бюджету участі, а також в зборах коштів для їх проведення. Відсутність необхідних навичок і ресурсів на ранньому етапі пандемії створило ряд перешкод, які часто змушували ОГС припиняти свою діяльність або відкладати її на більш тривалий час. Ця проблема була відзначена одночасно як персоналом ОГС, так і бенефіціарами, оскільки в результаті пандемії багато ОГС були змушені вдосконалювати свої знання та навички, пов'язані з цифровими інструментами, щоб мати можливість продовжувати свою діяльність і адаптуватися до онлайн-реалій [3; с. 54 — 56]. Проте, певно що не всі види робіт можуть виконуватись за дистанційною формою. Специфіка робіт та послуг які відносяться до соціально

необхідних та робіт критичної інфраструктури [4], зазвичай та здебільшого надається на містах. Приміром тому є й медична діяльність та її галузі. Розуміти свої права та обов'язки в сфері надання належної медичної практики, як в державному так і в приватному економічному секторах національного рівня є вигідною умовою, оскільки обізнаність в подібних складних ситуаціях є вагомою зброєю особистого та інтелектуального рівнів в професійній сфері та у повсякденному бутті. Загалом, держава та її іноземні партнери зацікавлені у розвитку господарського сектору національного рівня. В якості прикладу можна навести державну програму впроваджену спільно із США за якою можна отримати грант (RFA) № RFA-ERA-003 Підвищення залученості підприємств і ОГС, які працюють у сфері соціального підприємництва в Донецькій і Луганській областях та Приазов'ї. Вагомим видається факт можливості участі отримання гранту й медичному працівнику, що займається або планує займатися приватною ліцензійною медичною практикою. Загальна суть програми полягає у наступному. Останнім часом соціальне підприємництво стало ефективним інструментом вирішення соціальних проблем як для громадянського суспільства, так і для малих та середніх підприємств. Соціальне підприємництво сприяє демократизації та стабілізації України та забезпеченню її сталого розвитку, та загалом потребує консолідованої підтримки з боку українського уряду та міжнародних донорів. Соціальне підприємство (СП) — це, перш за все, бізнес із чітко визначеними соціальними цілями, зазначеними в його візії та місії та прописаними у статуті або інших офіційних документах організації. Найголовніша відмінність полягає в тому, що дохід соціального підприємства реінвестується в розширення його діяльності та/або спрямовується на досягнення соціальних цілей. Іншим важливим показником соціального підприємства є демократичне управління, що підкреслює різницю між соціальним підприємництвом та корпоративною соціальною відповідальністю бізнесу. Лише за умови наявності демократичного управління можна поставити чіткі соціальні цілі і, що важливіше, розподілити дохід на реінвестування та досягнення соціальних цілей. Соціальний вплив — це суттєва позитивна зміна в суспільстві, яка досягається завдяки діяльності СП. Загалом соціальний вплив є результатом досягнення визначених візії та місії. Важливо, щоб соціальний вплив соціального підприємства можна було виміряти кількісними та якісними показниками. Для збільшення залучення бізнесу та організацій громадянського суспільства, що займаються соціальним підприємництвом, метою цього Конкурсу є залучення заявок громадських організацій, включаючи бізнес-асоціації, які планують розпочати діяльність у сфері соціального підприємництва, а також приватних підприємців, малого та середнього бізнесу, які вже мають досвід ведення соціального бізнесу. За допомогою грантів досягаються такі цілі: - організації громадянського суспільства (ОГС) підвищують свою сталість за допомогою створення власних соціальних підприємств, участі в економічній діяльності для підтримки реалізації своїх основних цілей або шляхом розвитку партнерських відносин із бізнесом; - мікро-, малі- та середні підприємства (ММСП) збільшують свої соціальні зобов'язання шляхом працевлаштування представників вразливих груп населення та населення з важкодоступних населених пунктів,

покращення надання послуг, що відповідає потребам вразливих та важкодоступних груп населення та реінвестування доходів для досягнення соціальних цілей; - у громадах, що приймають людей, які постраждали від збройного конфлікту на сході України, досягаються соціальні цілі, і таким чином посилюється соціальна згуртованість, а напруженість у громадах зменшується. Приміром, проєкт USAID «Економічна підтримка Східної України» працює над тим, щоб пом'якшити негативні наслідки конфлікту, надавши можливість українцям зі Сходу відбудовувати та розвивати перспективні підприємства, особливо ті, що відносяться до секторів, які постраждали найбільше, та інтегрувати їх у ланцюги створення вартості в Україні, Європейському Союзі та інших міжнародних ринках. Проєкт USAID підтримує жителів Східної України на шляху до стабільнішого та процвітаючого майбутнього. Діяльність у рамках Проєкту USAID надає додаткову підтримку внутрішньо переміщеним особам, жінкам, молоді та іншим слабо представленим групам, щоб забезпечити їхню участь у досягненні економічного успіху регіону. Окрім відповідності всім критеріям відбору та іншим обов'язковим вимогам, заявники повинні додати до своїх заяв: - опис вразливих груп населення, які отримують користь від діяльності в рамках проєкту, зокрема таких груп: люди з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи (ВПО), репатріанти, жінки, ветерани антитерористичної операції (АТО) та операції об'єднаних сил (ООС); звільнені працівники, які втратили роботу з початку (збройного) конфлікту в 2014 році; батьки в багатодітних сім'ях та/або батьки дітей з інвалідністю, групи етнічних меншин, люди, що живуть у межах 5–20 км буферної зони вздовж лінії конфлікту, приймаючи громади, потерпілі від гендерно зумовленого насильства.

Мінімальна сума гранту, що присуджувалася в рамках цього Конкурсу, становила 20 000 доларів США у гривневому еквіваленті, а максимальна — 200 000 доларів США у гривневому еквіваленті. Згідно Кодексу федеральних нормативних актів (CFR), Агентство США з міжнародного розвитку не надає в якості коштів гранту прибуток, одержаний за інструментами допомоги, такими як гранти. Проте в рамках Проєкту USAID усі обґрунтовані, передбачені та дозволені витрати, як прямі так і не прямі, що пов'язані з програмою і здійснюються згідно з відповідними стандартами витрат (згідно з 2 CFR 200, підпункт Е, для всіх громадських неприбуткових організацій США та інших країн згідно з Федеральним положенням про закупівлі (FAR), частина 31 для неприбуткових організацій) можуть бути виплачені в межах гранту [5 ; с. 1-4] [6].

Із описаного вище стає зрозумілим, що категорії медичних працівників та медичного персоналу є зацікавленими особами у відношенні глобалізації правових відносин та участі у грантових та інших міжнародних програмах. До визначення поняття медичний працівник підходять наступні посади (спеціальності) : - фізична терапія, ерготерапія, медична та психологічна реабілітація, громадське здоров'я, фізична реабілітація, промислова фармація, санітарія і експертиза; - стоматологія, медицина, медсестринство, фармація, технології медичної діагностики та лікування; - біомедична інженерія, біотехнології та біоінженерія; - професіонали в галузі наук про життя та медичних наук, а також медицини (крім медичних сестер); - професіонали в галузі лікувальної справи, стоматології, наукові співробітники

(стоматологія), стоматологи, фармацевти, провізори; - професіонали медико-профілактичної справи, наукові співробітники; - інші професіонали в галузі медицини (крім сестринської справи та акушерства); - допоміжний персонал у галузі сучасної медицини, фізіотерапії, фармацевти (крім медичних сестер), медичні асистенти, дантисти-асистенти, фізіотерапевти та масажисти, фармацевти, інші асистенти професіоналів в галузі сучасної медицини (крім медичних сестер); - професіонали патології, токсикології, фармакології, фізіології та епідеміології; - патологи, токсикологи, фармакологи, фізіологи та епідеміологи, наукові співробітники (лікувальна справа), лікарі, фахівці в галузі медико-профілактичної справи, професійні медичні сестри та акушерки, професіонали в галузі сестринської справи та акушерства; - медичні сестри та акушерки, гігієністи, окулісти та оптики, медичні сестри та акушерки, що асистують професіоналам, помічники професіоналів-акушерів; - оператори медичного устаткування, робітники, що обслуговують устаткування з виробництва фармацевтичних продуктів та косметичних засобів, керівники підрозділів в охороні здоров'я [7]. В процесі виконання професійної діяльності та роботи за спеціальністю медичного сектору економіки вельми важливе місце посідає раціональне використання персональних даних (конфіденційної інформації) пацієнтів в професійній галузі. До конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про стан здоров'я (ч. 2 ст. 11 Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657–ХІІ; далі — Закон про інформацію). Медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя громадянина, не мають права розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків.

Медична інформація за своїм правовим режимом належить до конфіденційної, тобто інформації з обмеженим доступом. Це свідчення про стан здоров'я людини, історію її хвороби, про мету запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, зокрема й про наявність ризику для життя і здоров'я (п. 2 рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення ст. 3, 23, 31, 47, 48 Закону про інформацію та ст. 12 Закону України «Про прокуратуру» (справа К. Устименка) від 30.10.1997 № 5-зп/1997).

Медичну документацію про особу може отримати: сама особа, якої це стосується її представник на підставі доручення або договору про надання правової допомоги — за умови, що копії зазначених документів будуть долучені до запиту батьки (усиновлювачі, опікун, піклувальник) як законні представники дитини. Отже, медичну документацію про особу не можна видавати сестрі, брату чи іншим родичам.

Імплементация європейського законодавства, яке регулює різні галузі економіки, є однією з умов Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 27 червня 2014 року (далі – Угода про асоціацію).

Однією з галузей економіки є фармацевтична промисловість.

Отже, імплементації підлягає законодавство Європейського Союзу, яке регулює обіг лікарських засобів. Створення інноваційних лікарських засобів може суттєво підвищити рівень конкурентоздатності фармацевтичної галузі економіки України. Таким чином, актуальним є дослідження правових засад європейського законодавства, яке регулює створення інноваційних лікарських засобів.

Інноваційним визнається лікарський засіб, який був уперше в світі зареєстрований на основі повного реєстраційного досьє та має патентний захист активних компонентів на певний період часу. Ключовою ознакою інноваційності є реєстрація конкретного лікарського засобу вперше у світі. Відповідно до ст. 474 Угоди про асоціацію закріплено обов'язок України здійснювати поступове наближення свого законодавства до права ЄС відповідно до Додатків I-XLIV до цієї Угоди на основі зобов'язань, визначених у Розділах IV, V та VI цієї Угоди, а також відповідно до положень цих Додатків. Дана норма стосується українського законодавства в цілому, в тому числі і законодавства, яке регулює обіг лікарських засобів.

Згідно з ч. 3 ст. 222 Угоди про асоціацію, Україна зобов'язується привести своє законодавство стосовно захисту даних про лікарські засоби із законодавством Європейського Союзу (ЄС) в дату, яку визначить Комітет з питань торгівлі.

Вказана норма стосується виключно законодавства, яке регулює захист даних про лікарські засоби. Таким чином, українське законодавство, яке регулює створення, виробництво і реалізацію лікарських засобів повинно бути гармонізоване із нормами права Європейського Союзу. Конкретні заходи з адаптації українського законодавства до норм права Європейського Союзу передбачені у Плані заходів з виконання Угоди про асоціацію, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106 (далі – План заходів). Відповідно до п. 1388 Плану заходів одним із кроків на шляху до євроінтеграції визначено формування дорожньої карти адаптації законодавства України до права ЄС у сфері реєстрації та обігу лікарських засобів. Отже, на виконання вказаного Плану заходів, українське законодавство, яке регулює створення інноваційних лікарських засобів, повинно бути приведено у відповідність до чинного законодавства Європейського Союзу. Серед правових актів Європейського Союзу, які регулюють створення інноваційних лікарських засобів, необхідно назвати Директиву 2001/83/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС “Про звід законів Співтовариства стосовно лікарських засобів для людини” від 6 листопада 2001 р. та Постанову № 726/2004 Європейського парламенту і Ради ЄС “Про встановлення процедур Спільноти для отримання торгової ліцензії та нагляду за обігом лікарських засобів, призначених для людей і застосування у ветеринарії, а також створення Європейського агентства з лікарських засобів” від 31 березня 2004 року [8 ; с. 179 -180].

Список літератури:

1. Шумилов В.М. Концепция Глобальной правовой системы: Юрист-международник. – 2003. – № 3. – С. 47-52

2. Бехруз Х. Н. Актуализация сравнительно-правовых исследований в эпоху глобализации: Открытая лекция. — Киев, Одесса, Симферополь: Институт государства и права им. В. М. Корещко НАН Украины, Издательство «Логос», 2008. — Серия научно-методических изданий «Академия сравнительного правоведения». — Выпуск 13. — 24 с. ISBN 978-966-171-008-4

3. Пилипенко А. А. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ДІЯЛЬНІСТЬ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА / Український правовий вимір: пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики [Текст] : матеріали III міжнародної науково-практичної конференції. — Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2021. — 227 с.

4. Закон України “Про критичну інфраструктуру [Електронний ресурс] / Закон від 16.11.2021 № 1882-ІХ (Офіційний вісник України від 24.12.2021— 2021 р., № 98, стор. 23, стаття 6341, код акта 108953/2021) // Верховна рада України, офіційний веб-сайт, режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> (дата звернення 02.01.2023)

5. DAI Global LLC. Конкурс заявок на отримання грантів (RFA) № RFA-ERA-003 Підвищення залученості підприємств і ОГС, які працюють у сфері соціального підприємництва в Донецькій і Луганській областях та Приазов’ї / DAI. — США, Вашингтон, 1406. — 56 с. — (Випущено в рамках Проекту Агентства США з міжнародного розвитку «Економічна підтримка Східної України» згідно з Контрактом Агентства США з міжнародного розвитку № 72012118C00004).

6. Федерация канадських муніципалітетів / Проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст», 2020. Кейс-стаді СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ІНКЛЮЗІЯ досвід українських міст [Електронний ресурс] / Федерация канадських муніципалітетів / Проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст», 2020. // © Федерация канадських муніципалітетів / Проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст», 2020.. — режим доступу: https://auc.org.ua/sites/default/files/library/case_study_pleddg_socp.pdf (дата звернення 26.10.2022).

7. Про внесення змін до наказу Міністерства оборони України від 11 жовтня 2021 року № 313: Наказ, // Міністерство оборони України. — 702. — Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-22#Text>. (дата звернення 02.01.2023).

8. Васильєв С.В. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЯКЕ РЕГУЛЮЄ СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ/ Український правовий вимір: пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції. — Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2021. — 227 с.

ГОРМОНАЛЬНІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛАКТОПОЕЗУ У ПОРОДІЛЬ З ФІБРОЗНО-КІСТОЗНОЮ ХВОРОБОЮ МОЛОЧНИХ ЗАЛОЗ

Сідорук Поліна Дмитрівна
В`юн Тетяна Іванівна

Харківський національний медичний університет

1. Фіброзно-кістозна хвороба (ФКХ) (мастопатія)- велика трагедія жінок репродуктивного віку ,яка характеризується утворенням кіста або вузлів з патологічними розростаннями всіх тканин молочної залози.

2. Мастопатія – провідник раку молочної залози.

3. Вагітність, пологи, післяпологова лактація- вдалиий стоп-фактор ,який знижує чутливість до канцерогенів та ризик розвитку злоякісних новоутворень в молочній залозі.

4. Лактація- це не просто процес утворення та виведення молока ,а складний нейрогормональний процес в якому наявний зв'язок нейроендокринних і поведінкових механізмів.

5. Лактаційний процес складається зі взаємопов'язаних процесів в результаті чого спочатку відбувається морфофункціональна диференціація молочної залози під час вагітності; через 3-4 доби початок секреції молока та виділення і підтримки молока утворення з 5-7 доби.

6. Пролактин- головний гормон підготовки і процесу лактації.

7. Нормальний розвиток молочних залоз відбувається не тільки завдяки пролактину а його взаємодії з естрогеном , кортикостероїдом, інсуліном соматотропним .

8. Саме гормони щитоподібної залози відіграють ключову роль у морфогенезі і функціональній диференціації епітеліальних клітин молочної залози.

9. При дії тиреоїдних гормонів у регуляції лактогенезу свідчить про присутність в тканинах молочної залози фактора, який пригнічує зв'язування тиреоїдних гормонів.

10. Ендокринні патології такі як діабет з гіпертиреозу привозять до гіпогалактореї у породіллі та стійких порушень репродуктивної функції жінки.

11. Гормон епіфізу - мелітонін-активний учасник лактогенезу та лактопоезу.

12. Пептиди які містяться в епіфізі складають собою нейрогіпофізарні речовини: аргінін, вазопресин, окситоцин ,нейрофізин, лютеїнізуючий гормон- вони активно передають інформацію від мозку до епіфізу; аденогіпофізарні гормони які кумулюються в епіфізі: лютеїнізуючий гормон, фолікулостимулюючий гормон, соматотропним гормон, пролактин та пептиди (мелатонін) який синтезуються в епіфізі та мають низьку молекулярну масу.

13. Для жінок з ФКХМЗ на останніх тижнях вагітності характерне підвищення естрадіолу ,пролактину ,кортизолу.

14. Дія епіфізу на лютеїнізуючий гормон і пролактин завдяки обміну гіпоталамічних катехоламінів.

15. Мелатонін приймає участь через систему нейротрансмітерів в регуляція репродуктивної системи жінки , відіграє патогенетичну роль розвитку галакторея, яка доволі часто спостерігається у жінок з ФКХМЗ .

16 Під час вагітності, після пологів, у породіллі відбуваються психоемоційні зміни стану жінки , перепади концентрації гормонів, які грають ключову роль в забезпеченні адекватної реакції вагітних та породіль на стрес. Саме концентрація мелатоніну відіграє роль в нормалізації цих станів жінки після пологів та сприяє повноцінній лактації.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

Чепурна Н.О.

аспірантка III курсу ІВО НАПН України,
асистент кафедри анатомії, топографічної анатомії та оперативної хірургії
Київського Медичного Університету

Ахрамєєва Я.

студентка I курсу Київського Медичного Університету

Повномасштабне вторгнення, непередбачувані повітряні тривоги, перебої в роботі електромережі, низька швидкість інтернету-це фактори, які змушують видозмінювати і освітній процес підготовки майбутніх фахівців в освітніх закладах України, і в медичній сфері зокрема. Підготовка фахівців нової генерації-майбутніх лікарів, спроможних конкурувати на сучасному ринку праці, здатних діяти в нестандартних ситуаціях, та бути гнучкими в умовах сьогодення – є непростим завданням для закладів вищої освіти України медичного профілю.

На прикладі викладання дисципліни «Анатомія людини», в Київському Медичному Університеті ми хочемо представити вам практичні цифрові інструменти в освітньому середовищі, які гармонійно доповнюють роботу викладачів і студентів, і роблять освітній процес мобільним і диференційованим. [3].

На навчальній онлайн-платформі Google-Meet при вивченні тем з дисципліни «Анатомія людини», з розділу Osteologia освітнього процесу використовувалася інтерактивна дошка Padlet (<https://padlet.com/nochepurna/ou7he60jkdt1dd25>) [3].

В чат Google-Meet студентам відправлялось посилання на інтерактивну дошку, де вони мали змогу прикріпляти фото або відео відповідної теми. І придумували різні ситуаційні завдання один одному. Такий формат навчання-викладання формує клінічне мислення у майбутніх фахівців медичної сфери, розвиває певні лідерські якості -наприклад здатність бути гнучким та креативним в обмежених часом умовах – бо студентам виділялась невелика кількість часу для підготовки ситуаційної задачі та пошуку відповідної картинки- десь 7-10 хвилин. Також посилює комунікаційні навички – студенти мають презентувати свою задачу теж в обмежених часом умовах- 2-3 хвилини, при цьому мають надати максимально повну інформацію, щоб інші могли в короткий проміжок часу відповісти. Окрім того посилюється дослідницька компетентність – здобувачі освіти шукають інформацію використовуючи різноманітні інтернет-джерела.

Ще одним із прикладів дистанційного формату навчання є командна робота в презентаціях Power Point або Canva – де студенти самостійно поділяючись на групи створювали різні клінічні ситуації, відповідно до теми, по черзі доповідали і були активно залученими в освітньому процесі.[2] Такий вид роботи дозволяє

говорити про практичну важливість розподіленого лідерства- бо студенти самостійно ділились на групи, розподіляли між собою обов'язки- здійснювали пошук інформації, якихось медичних цікавинок, тощо, і доповідали по черзі. [3]. Це формує у майбутнього фахівця як елементи розподіленого лідерства – тобто людина може виконувати декілька ролей – бути організатором, мотиватором, дослідником тощо, так і віртуального – бо ці процеси відбуваються в дистанційному форматі – і зокрема розподіл на групи студенти робили використовуючи соціальні месенджери- Telegram, Viber тощо. [2].

Ще одним із методів навчання-викладання була взаємодія з лікарями-практиками в онлайн-форматі. В розділі Osteologia дистанційно доєднувались лікарі-рентгенологи і ділились зі здобувачами освіти медичними цікавинками – проблеми в шийному відділі хребта, синдром Маккуїна-Олбрайта- дівчинка 6 років тощо. Такий формат навчання-викладання – викликав купу дискусійних питань та обговорень. Студентам показували практичне використання анатомічної термінології, наприклад при описанні рентгенівських знімків. Що з перших курсів показує здобувачам освіти важливість дисциплін медичного профілю, починаючи з першого курсу, їх міждисциплінарну інтеграцію в процесі навчання та важливість і практичне застосування в майбутній роботі. А також посилює відповідальність до обраної професії, і мотивацію.

Використання різних інтерактивних методик навчання-викладання серед учасників освітнього процесу розвиває та/або посилює лідерські якості:

- **здатність приймати рішення** – не боятися прийняти складне і непопулярне рішення,
- **готовність прийняти ризик**- це спроможність діяти в ситуаціях, коли позитивний результат негарантований;
- **уміння створити команду**-де спрацьовує дух співробітництва і де люди зосереджені однією метою і націлені на єдиний результат;
- **робота над собою протягом усього життя**- вчитись, самоудосконалюватись, переймати та передавати досвід. [1].

Рушійна сила лідерства запускає певні процеси на законодавчому полі.

Поступове реформування в медичній галузі та в системі вищої освіти України змінює підходи до професійної підготовки майбутніх лікарів. Поступовими кроками впроваджується низка нормативних документів, які забезпечують підготовку конкурентоспроможних фахівців медичної сфери не лише для нашої країни, а й поза її межами. Суттєве підвищення якості освітнього процесу завдяки зокрема тісній співпраці з країнами Європи на різних етапах підготовки майбутніх лікарів формує мультидисциплінарний підхід в роботі майбутнього спеціаліста, що дозволить йому бути гнучким в умовах сьогодення.

Список літератури

- 1.Деніел Гоулман «Емоційний інтелект» 2015р. 236с.
- 2.Пітер Саловей, Девід Карузо «Емоційний інтелект керівника» 2020 р. 168с.

З.Манойленко Н, Кононенко С, Крамаренко Н Цифровізація освітнього процесу в умовах дистанційного навчання в закладах вищої освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* 2021 №201 С 10-15.

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF A HOLISTIC PICTURE OF THE WORLD AMONG 1ST-GRADE STUDENTS

Filimonova Tetiana,

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer
V.O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv

The problem of forming a holistic picture of the world of six-year-old first-graders is quite acute at the present stage of education development; especially it is related to the implementation of the ideas of the New Ukrainian School.

Modernization of the education system of Ukraine is aimed at the active forming of a holistic picture of the world of younger students, especially six-year-old first-graders. From birth, the child perceives the world holistically, as it is, and when earlier in primary school there was a clear branching into subjects, the child's holistic picture of the world was destroyed. It was difficult for the student to find interconnections between the subjects at school and in the environment, society, and the world as a whole. The Concept of the New Ukrainian School sets as its primary task to ensure the development of the worldview of a small personality, that is, to continue to form a holistic picture of the world without disturbing the natural worldview. The Concept of the New Ukrainian School emphasizes the need to form a number of competencies in students, the basis of which is a holistic picture of the world, where information is constantly streamlined, supplemented, changed, and transformed into a coherent system. That is why the issue of forming a holistic picture of the world is extremely relevant today.

The necessity of forming a holistic picture of the world in children is emphasized in the Laws «On Preschool Education», «On Education», in the updated State Standard of Primary Education, especially sharply arguing this issue in the Concept of the New Ukrainian School. A large number of philosophers, teachers, and psychologists have devoted their works to the need to form a holistic picture of the world in children. A wide range of issues related to the formation of a picture of the world in children is covered in the psychological and pedagogical works of O. Leontiev, V. Molyako, V. Petukhov, and Z. Khytroi. Scientists such as N. Berdyaev, V. Zinchenko, A. Losev, M. Moiseev, M. Heidegger, and others studied the peculiarities of the formation of a holistic picture of the world in the personality and considered it as a synthesis of mythological, religious, philosophical and scientific pictures of the world. Trends in the study of world pictures from the position of integrity can be traced in the works of such researchers as V. Rubtsov, V. Simonov, S. Kurdyumov, V. Balkhanov, G. Shchedrovitsky, and others.

The world picture is a holistic, meaningful, generally significant sign system of reality; a stock of values, meanings, names, signs, and values developed by culture, with the help of which it is possible to build models of the visible and ideological world, behavioral strategies, plans and development scenarios [1].

The picture of the world is a complex structured integrity that includes three main components - worldview, world perception, and world feeling. These components are combined in the world picture in a way specific to a given era, ethnicity, or subculture.

The picture of the world is:

- a system of images (and connections between them) - visual representations of the world and the place of a person in it, information about the relationship of a person with reality (with nature, society, another person) and himself;
- life positions of people, their beliefs, ideals, principles of cognition and activity, value orientations, and spiritual guidelines; any significant changes in the picture of the world entail changes in the system of these elements [2].

In the process of education students in grades 1-4, ideas and concepts about the holistic nature of the world, the natural and social environment as the environment of human life, and its belonging to nature and society are formed; natural and social environment as the environment of human life, its belonging to nature and society; generalized and empirical ideas and concepts that reflect the basic properties and laws of the real world, expand and organize social and cognitive experience are mastered. The content of the educational programs makes it possible to integrate knowledge about man, nature, and society into a single scientific picture of the world. For this purpose, the programs provide for the mastering of educational information in a concentric manner, which develops, expands, and systematizes children's ideas, enriches their moral experience, and improves their skills. Such a gradual complication of the content, according to N. Bibik, N. Koval, over the years of study will provide a phased approach to the formation of knowledge [3].

Consistent assimilation by primary school students of a holistic system of knowledge about a person and the world around them involves deepening the understanding of reality by concretizing the already acquired knowledge and their further generalization of new content and level, which fully corresponds to the cognitive abilities of primary school children. The holistic picture of the world of a junior schoolchild is constantly changing, deepening, and expanding, so in maturity, it will already differ significantly from the one that was in primary school age.

In our opinion, indicators of the formation of a holistic picture of the world in junior students can be:

- stability, constancy or steadfastness of expressed opinions;
- belief in perceived and appropriated judgments;
- confidence and categorical judgments;
- independent evaluative attitude to an object or phenomenon;
- emotional defence of one's own opinion;
- correspondence of expressive judgments and acts of behaviour.

During the formation of a holistic picture of the world of six-year-old first-graders, we define the following pedagogical conditions, namely:

1. Create a favorable educational environment where every student will feel confident.

L. Maksymova emphasizes the need to create an appropriate environment in which the process of forming a scientific picture of the world of students will be more

effective [3]. To accomplish this task, it is important to choose an appropriate manner of communication (voice, facial expressions, gestures, the tempo of movements, etc.), to use special techniques: to address children friendly, to take care that each child feels comfortable in the classroom; to select individual questions.

2. Use an integrated approach in the educational process: to give the child comprehensive knowledge about the world around them.

The scientific picture of the world is determined by the synthesis of different branches of knowledge. At the same time, it is a deeply differentiated and integrated phenomenon and acts only as a means and result of inculturation and identification of the individual, the basis of cognition, thinking, and communication. Therefore, the task of the teacher is to build his work so that students learn to acquire knowledge independently, understanding the relationships that exist in nature and society. To do this, the teacher must be aware of the importance of forming a holistic picture of the world, and have appropriate professional training.

3. Encourage students to their own searches and discoveries, often organizing research activities, excursions, hikes, and meetings; visiting art galleries, museums, and theaters; participating in competitions.

Thus, the formation of a scientific picture of the world of junior schoolchildren requires special training of teachers. Scientific, regulatory, organizational, and informational support will be necessary, taking into account the laws of learning and the principles of didactics.

Due to this, it is necessary to introduce a new system of teacher training for the formation of a holistic picture of the world of younger students, and to develop requirements for pedagogical conditions of worldview and educational activities of primary school teachers. This problem requires further research because the system of teacher training for the formation of a holistic picture of the world of younger students today will largely depend on how deep scientific knowledge about the world pupils receives in primary school, how strong the foundation will be on which the world perception, world understanding, worldview of each person will be built in their future life.

References:

1. Kuzmenko V.V. Formation of students' scientific picture of the world (20th century): Study guide. Kherson: RIPO, 2006. 222 p.

2. Savchenko O.Ya. The educational potential of primary education: a guide for teachers and methodologists of primary education. 2nd ed., supplement., revised. Kyiv: Bohdanova L.M., 2009. 226 p.

3. Solovei M.I., Spitsyn E.S. Basics of professional and pedagogical training of the future teacher: a study guide for students of higher pedagogical institutions of education. Kyiv: Ed. KNLU Center, 2002. 232 p

STEPS OF WORKING WITH AN AUTHENTIC NEWSPAPER ARTICLE WHEN TEACHING ENGLISH TO NON-PHILOLOGICAL STUDENTS

Hlavatska Yuliia,

Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor

Kherson State Agrarian and Economic University

The linguistic and sociocultural aspect of language education combines the values of the native and foreign language cultures as well as the readiness and ability of the language user to carry out intercultural communication. A condition for the formation of a developed language personality is students' development of linguistic and socio-cultural competence [1].

Working with newspapers bring students closer to real conditions of the language use, introduce them to various linguistic means and prepare them for independent usage of these means while speaking, contribute to the increase of communication and cognitive motivation, and provide the possibility of simultaneously addressing the language and culture.

Newspaper articles have a number of advantages being used as educational material. Let's outline some advantages of newspaper texts. First, print media publish up-to-date information, the analysis of current events, which is of interest to students. This increases students' learning motivation, making the learning process more attractive. Moreover, the original newspaper article is unadapted, and, therefore, it is authentic. Thirdly, the text of a newspaper article contains a large number of frequent lexical and syntactic units, acquaintance with which expands the vocabulary, makes students' speech richer and more diverse. In addition, reading printed press materials affects the development of students' critical thinking [2].

With all its advantages, a newspaper article, whether electronic or printed, is a rather difficult material to learn, requiring a certain developed algorithm of working with. Students of non-philological specialities do not always have a sufficient level of knowledge of the foreign language to work with authentic material without preparation.

The main stages of working with a newspaper article are the following: warming-up, pre-text stage, reading stage, post-text stage, stage of working with the language material (lexical, grammatical, etc.), homework stage.

As the critical analysis of scientific literature shows, the following criteria for selecting print media material are distinguished: correspondence of the newspaper text with the level and interests of the group; the volume of the text (ideally 200-300 words); the linguistic content of the text (the presence of useful vocabulary, grammatical and syntactic structures); further productivity of working on the text; appropriateness of tasks (importance of correspondence of tasks to the authenticity of the text of the article) [3, p. 886].

The warming-up is designed to prepare students to work with a newspaper text of a certain genre and topic. At this stage, you can limit yourself to an oral frontal survey, or prepare a written list of questions in advance. You can also prepare a set of pictures / photos related to the topic of the article for a small discussion.

One of the next steps at the pre-text level may be working with the headline of a newspaper article. Its expressiveness as well as the peculiarities of its lexical, syntactic and stylistic construction can cause considerable difficulties for students. However, here we should not forget that the main task of the heading is to attract the attention of the reader, to interest and even amaze him/her; and only then – to inform the reader of the summary of this text [4, p. 389].

The text stage itself includes reading the text at least twice. At the stage of the first reading, it is important to understand the general meaning of the text, to convey its main idea briefly. Here, a reference to the pre-text stage is also possible, for example, whether what is read corresponds to the expected content of the heading. The stage of the second reading involves a more detailed understanding of the text. Here, questions on detailed knowledge of the text are possible, directly affecting the content.

The post-text stage sets the task of maximizing the use of the material of a newspaper article in speech. At this stage, students can express their opinions and discuss the described issues.

At the stage of working with the language material, the teacher himself/herself chooses the aspect requiring more detailed studying – vocabulary, grammar, syntax, etc., depending on the complexity of the text and the level of the group. This stage also allows you to correct the mistakes made by students. The teacher can summarize the work done, digesting the main ideas of what has been read, once again indicating the lexical/grammatical units covered.

The stage of homework also remains at the discretion of the teacher – a summary of the article, an essay on a given topic or the research project.

Future studies should target the difficulties that students of non-philological specialities face when working with authentic newspaper texts of various rubrics and genres.

References:

1. Григор'єва Т. Ю., Кирдан Т. В. Формування основ лінгвосоціокультурної компетентності студентів немовних спеціальностей на матеріалі газетних статей. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 42. С. 50–55.

2. Шумських І., Юрченко І. Використання матеріалів ЗМІ при вивченні англійської мови студентами-соціологами. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1539> (дата звернення: 04.01.2023).

3. Oliveras B., Márquez C., Sanmartí N. The Use of Newspaper Articles as a Tool to Develop Critical Thinking in Science Classes. *International Journal of Science Education*. 2013. Vol. 35. Issue 6. P. 885–905. DOI: 10.1080/09500693.2011.586736.

4. Шевченко В. Е. Заголовки як спосіб впливу на суспільну свідомість. *Наукові записки Луганського національного педагогічного університету. Серія «Філологічні науки»*. 2004. Вип. 5. Т. 1. С. 388–397.

THE MOTIVATION ROLE IN THE SELF-CONTROL FOR ADHERENCE TO THE PRINCIPLES OF ACADEMIC INTEGRITY

Kashchenko Olha

PhD, docent, Physiology department, Odesa National Medical University

Onufrienko Oksana

PhD, docent, Physiology department, Odesa National Medical University

An important role in the formation of competencies in academic integrities played by the processes of motivation. Physiological "motivations" is purposeful and human behavior is aimed at meeting their internal needs. Among the known types of motivation, it is more important internal (cognitive), that is, the motivation of conscious action. For purposeful behavior, there must be a choice of several competing motivations. If the choice took place, then one dominant motivation arises, which aims to meet the need at the moment [1].

In the educational process, the formation of dominant motivation plays a major role. This is the most difficult motivation that affects the properties of the higher nervous activity of a young person – a higher education applicant who is not always aware of himself as an independent person with his own place in the social environment, does not fully understand what knowledge can help him to achieve a professional level in future professional activity. There are three groups of students according to the nature of the dominant motivation: 1) motivation to receive a scholarship, diploma, parental approval; 2) motivation to obtain professional knowledge; 3) there is no dominant motivation [2]. It is in the formation of internal motivation, as an incentive for perseverance in achieving the set educational goals, that one of the main roles is played by the teacher. In this direction, the formation of virtuous motivated behavior should be based not on disciplinary measures of punishment, but on the help, informational and educational and explanatory work, which is confirmed by the experience of leading European higher education institutions [3].

This approach provides applicants with an incentive to increase the internal motivation for the development of the creation of their own projects, the acquisition of new practical skills and knowledge on the principles of academic integrity. In this sense, the teacher must provide a high-quality and understandable explanation for each applicant regarding the content and features of the educational task, providing an example of an already completed task in order to minimize mistakes made, developing students' skills to assess the quality and reliability of information sources, ensure that students master the skills to structure the information received and focus on key points, create conditions for the development of students' creative abilities, their individual performance situational and creative tasks that provide an opportunity to express their

own opinions; to ensure an increase in the level of their motivation to saturate with new knowledge, the formation of intellectual abilities and their self-realization [4].

In each educational situation, the student is constantly faced with a choice: to work himself and acquire new knowledge or use the information developed by others, for example, writing off homework from other students, or "borrowing" other people's results of scientific activity, while not specifying the source of borrowing. Personal honesty is not an innate quality of higher nervous activity, but acquired, it should be maintained, developed and practiced daily. It is the practical aspect of nurturing the ability of applicants to make informed decisions, lays the foundation for new principles of behavior, instills a fundamentally new value system that will have a decisive influence on the formation of needs, motives and goals in future professional activities and daily life [3]. Therefore, the constant encouragement of ethical integrity during all types of classroom and extracurricular work lays the foundation for long-term academic integrity.

Thus, the introduction and maintenance of the values of academic life, belonging to the academic community and the maintenance of an appropriate organizational culture forms the possibilities of influencing the value-motivational structure of the individual among the participants of the educational process [5], which increases the level of learning motivation, the applicant's conscious choice of an individual educational trajectory and the acquisition of professional skills of the future practical activities.

References

1. Filimonov V.I. Human Physiology: Textbook / V.I. Filimonov. - 4th ed. – Kyiv: "VSV" Medicine, 2021. – 488 p.
2. Academic culture of Ukrainian students: the main factors of formation and development [electronic resource] - Access mode: <https://surgeryfour.pdmu.edu.ua/storage/common/docs/R1vyflum4hNfJntUrILfR6KRh1FhLdBWxXuD6Amv.pdf> (accessed 07.01.23)
3. Academic honesty as the basis for sustainable development of the University / International Foundation "International fund. education. politicians". - T. V. Finikova, A. E. Artyukhova – K.; Taxon, 2016. – 234 p.
4. M.V. Kondratyuk, G.V. Obruch Features of the formation of competencies in academic integrity among students / M.V. Kondratyuk, G.V. Obruch // Adherence to the principles of academic integrity by the participants of the educational process: theses of the scientific and methodological conference of the departments of the university - November 27-28, 2019, Kharkiv - P. 16-17.
5. My academic integrity [electronic edition] : essays of applicants for the 3rd education.- sciences. level of higher education Kharkiv. national. ped. un-t by G. S. Skovoroda / Kharkiv. nats. ped. un-t by. G. S. Skovoroda ; [editors: Y. D. Boychuk (chairman ed.) et al.]. – Kharkiv: KhNPU them. G. S. Skovoroda, 2020. – 72 p. Access mode: https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4599/1/build%20essay_integrity_2020.pdf (accessed 07.01.23)

ENVIRONMENTAL EDUCATION IN UKRAINE: MAIN DIRECTIONS

Tykhonova Olena,
Ph.D., Associate Professor
Sumy National Agrarian University

Bukachov Valeriy
student
Sumy National Agrarian University

The processes of globalization and the integration of Ukraine into the European educational space have changed the philosophy of education and the concept of its development. Secondary and higher education require modernization in the context of European requirements. Education is the strategic basis for the development of the individual, society, nation, state and the key to the future. The entry of Ukrainian education into the European educational space is a complex and multifaceted task that requires the solution of many issues both at the state level and in each individual educational institution. [3].

The aggravation of society's relations with the environment, the deepening of the ecological crisis contributes significant configurations to modern educational policy. Awareness of the interdependence of man and nature is reflected in the idea of sustainable, environmentally balanced development, which involves the coordination of environmental, economic and social factors of society, balancing human consumption and nature's ability to self-healing [7].

The problem of environmental education in the world was repeatedly raised at the World Congresses on Environmental Education, the purpose of which was to attract the attention of the world community to the topic of enhancing the role of environmental education and scientific research for the development of a democratic society based on respect for nature; development of ecological culture and consciousness of the population; establishing a continuous exchange of experience between the countries of the world on the conservation and protection of the environment, the economical use of natural resources, the development of green tourism; search for ways to solve existing environmental problems to preserve the biosphere and civilization [2].

Environmental education in Ukraine is based on the conceptual principles defined in the document "Strategy of the United Nations Economic Commission for Europe on Education for Sustainable Development", adopted at a meeting of representatives of the Ministries of Environmental Protection and Education in Vilnius on March 17-18, 2005, the Law of Ukraine "On the Fundamental principles of state environmental policy for the period up to 2030" [6], the Law of Ukraine "On Education" [5], which regulate documents of the Cabinet of Ministers of Ukraine. The current Concept of Ecological Education in Ukraine [4], approved by the decision of the Collegium of the Ministry of Education and Science of Ukraine (protocol No. 13/6-19 of December 20,

2001), was the first important step in the development of environmental education and culture in the state, it played a positive consolidating role today needs to be updated, updated taking into account new legislative requirements, pan-European trends in the development of environmental education in the context of the UNECE Strategy on Education for Balanced Development. It should be noted that at present, environmental education in Ukraine cannot respond to acute environmental challenges in a timely manner, since it only enumerates problems and does not aim at their solution. The reason for this state of affairs is the absence of the State Sustainable Development Strategy approved by the Verkhovna Rada of Ukraine, the absence of the Law on Environmental Education, the absence of a generally recognized environmental and economic strategy for the state's transition to sustainable development.

Environmental education in our country should be focused on the environmentally balanced development of society and meet modern requirements for systemic greening. Reforming environmental education and upbringing should take into account environmental laws, patterns, scientific principles that operate in a complex manner in the biological, technological, social and military spheres and include the following components: providing basic environmental education based on fundamental scientific knowledge in biology and ecology; formation of ecological culture by means of formal and informal (mass media, cinema, exhibitions, museums, flash mobs, activities of environmental societies) education among all segments of the population, especially managers of various ranks, production managers, businessmen; teaching environmentally conscious behavior; introduction of an adaptive learning system to create a comfortable living environment for territorial communities and a system of specialized professional environmental and economic education to ensure a balanced nature management and ecologization of the economy. Environmental education should receive the status of a strategic, large-scale, important priority sector with updated content, form and teaching methods [1, с.45].

Reference

1. Бондар О. І., Барановська В. Є., Єресько О. В. та ін. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях: науковометодичний посібник для вчителів / за ред. О. І. Бондаря. Херсон: Грінь Д.С. 2015. 228 с.
2. Демешкант Н. А., Пабат В. В. Стратегічні напрями розвитку екологічної освіти у міжнародному просторі. *Освітологічний дискурс*. 2016, № 1 (13). С. 54-64.
3. Кнодель Л. В. Туризм і туристська освіта у Франції: монографія. Київ : ФОП Кандиба Т. П., 2019. 287 с.
4. Концепція екологічної освіти України (2001). Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text>
5. Закон України «Про освіту». (2017). Відновлено з: <https://base.kristti.com.ua/?p=5895>
6. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (Відомості Верховної Ради (ВВР),

2019, № 16, ст.70) Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>

7. Пустовіт Н. О. Концептуальні засади і стан екологічної освіти в Україні. Екологічні проблеми та перспективи їх вирішення в регіонах України: Матеріали виступів учасників міжнародної конференції та всеукраїнського екологічного ярмарку. Черкаси, 2003. С. 37-43.

ELEMENTS OF STEM-EDUCATION IN MATHEMATICS LESSONS DURING DISTANCE LEARNING

Vasylieva Daryna

PhD, senior researcher of Mathematics and ICT department
Institute of Pedagogy, Ukraine

Hodovaniuk Tetiana

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Higher
Mathematics and Methods of Teaching Mathematics,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine

With the onset of the pandemic in Ukraine, blended learning was implemented. Distance learning has been announced since February 24, 2022, when the Russian Federation began bombing all the territory of Ukraine, until the end of the school year.

In Ukraine, the implementation of the Concept of STEM-education is envisaged by 2027. Therefore, it is important for Ukraine to introduce elements of STEM education even during distance learning.

Distance learning can have several models: asynchronous, synchronous and bichronous (a combination of asynchronous and synchronous). During the war, it is best to organize bichronous distance learning.

During the mathematics teaching there is an opportunity to introduce elements of STEM-education.

For the asynchronous component it is advisable not to forget about the various design exercises (construct a building using 3D shapes, photograph it and indicate the number of figures needed for this in a table; draw a picture with only geometric shapes in the graphic editor; make a scale drawing of a chair and then use wire and cardboard to create a small copy of this chair etc.) or laboratory work (measure the volume of 3D shapes by direct and indirect methods; measuring the reading time of a poem several times and then finding the average reading time of that poem etc.) with subsequent publication of photos with the results in class chats.

For the synchronous component, it is advisable to offer tasks for creating algorithms, reading and building flowcharts, tasks for reading parts of the code in Scratch, building and figures in various services. Paper folding tasks are useful (students can show different types of angles, the mutual arrangement of lines, illustrate the theorem on the sum of the angles of a triangle etc.).

It is advisable for students to solve tasks that are combined, that is, related to several topics. Exercises of some topics such as Motion, Scale, Symmetry, Proportions, Equations, Percentages, Functions, Graphs of functions need to be cross-cutting, as the most often used by other subjects.

ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ САМОВИРАЖЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ У КОМУНІКАТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Аніщук Антоніна Миколаївна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної освіти,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Ніжин, Україна

На сучасному етапі розвитку української держави особливої актуальності набуває проблема формування особистості високого рівня духовності й культури, представника суспільства, здатного вільно й відповідально визначати свою позицію серед інших, гнучко реагувати на зміни в оточуючій дійсності і самому творити їх.

Враховуючи соціальне замовлення на культурну особистість, реальне зниження загальної і мовленнєвої культури сучасних дітей, недостатнім вивченням означеної проблеми вітчизняними фахівцями, перед дошкільною педагогікою як наукою постає завдання визначити теоретико-методичні засади розвитку та виховання культури самовираження дітей дошкільного віку у сучасних умовах.

Загальні аспекти проблеми культури самовираження висвітлено у наукових джерелах О.Зінченко, О.Кононко, Є.Омельченко, І.Онищук, С.Прохорової. Науковцями проаналізовано культуру самовираження як особистісний феномен; виділено роль самоорганізуючої діяльності у формуванні культури самовираження особистості, розкрито значення художньо-творчої діяльності, організації спільної діяльності у вихованні даної якості у дітей.

Базуючись на визначеннях відомих фахівців, А.Аніщук кваліфікує поняття «культура самовираження дошкільників», як здатність дитини самостійно організовувати, виконувати, контролювати свою поведінку в процесі самовираження, презентувати індивідуальні особливості, прагнення, переваги, які не суперечать нормам культури [2, с.112]. Культура самовираження дає можливість дитині в повній мірі реалізувати себе, орієнтуючись з одного боку на свої здібності та можливості, а з іншого – на вимоги культури та суспільства.

Аналізуючи проблему культури самовираження дошкільників, варто виділити виховний потенціал *комунікативної діяльності* та його використання у процесі самовираження дитини. *Комунікативну діяльність* Т.Піроженко розглядає як особливий, специфічний вид пізнавальної діяльності дитини, у процесі якого відбувається взаємний обмін інформацією, думками, почуттями, способами поведінки, звичками. Вона передбачає оволодіння розвиненим мовленням і вміннями застосовувати мову в конкретній ситуації спілкування [3, с.132].

Систематизація наукових підходів щодо вивчення культури самовираження, характеристики мовлення як засобу самовираження, комунікативно-мовленнєвої діяльності, дають підстави для виділення поняття «культура самовираження

дошкільників у комунікативній діяльності», під яким розуміємо вміння дошкільників свідомо вибирати найбільш доцільні варіанти мовленнєвої поведінки (точні у смисловому відношенні, стилістично доречні, виразні); за допомогою соціально прийнятних мовленнєвих засобів та форм виражати свої думки, почуття, бажання, ставлення; проявляти індивідуальність, творчу активність; передбачати вплив своїх слів на інших, оцінювати ставлення до себе інших; відстоювати власну гідність; знаходити адекватну щодо ситуації спілкування нову мовленнєву форму [1, с.103].

Особистісно орієнтована освітня модель є своєрідною навчально-виховною технологією оптимізації процесів різних видів діяльності дошкільників, в тому числі комунікативної. Засобами реалізації особистісно орієнтованої моделі дошкільної освіти є індивідуальний та диференційований підходи. Водночас часткове використання індивідуального або диференційованого підходу до дитини ще не гарантує її оптимального комунікативного розвитку. Тому, організовуючи комунікативну діяльність дітей дошкільного віку, потрібно обов'язково враховувати цілісну характеристику індивідуальності кожного вихованця.

Виховання культури самовираження дошкільників у комунікативній діяльності включає комплекс методів, прийомів, засобів, що уможливають ефективність даного процесу в умовах закладу дошкільної освіти та сім'ї, сприяють оптимізації виховання та досягненню високого результату.

Система методів виховання культури самовираження дитини представляє собою:

- методи збагачення мовлення дітей приємними, лагідними словами: читання художніх текстів, бесіда за їх змістом, ігри-драматизації, сюжетно-рольові ігри;
- методи виховання особистісних якостей (доброзичливість, комунікабельність, тактовність, ввічливість, шанобливість, творчість) - читання художніх текстів, бесіди, діалоги, рольова поведінка, перевтілення, приклад;
- методи формування емоційно-ціннісного ставлення до себе та інших - вправи на формування позитивного образу-Я;
- методи виховання, що стимулюють мовленнєву активність дитини - комунікативні ігри та вправи, проблемні ситуації, драматизація;
- методи виховання мовленнєвої культури – вправи, ігри, створення ситуацій, читання художньої літератури, розповіді вихователя, морально-етичні бесіди;

методи виховання культури взаємин дітей - імітація, моделювання, проектування, приклад та ін. Ефективність методів забезпечується активністю дошкільників, образністю їх сприйняття, наслідуванням, цілеспрямованістю діяльності педагога.

Унікальним методом розв'язання поставлених завдань, є *метод використання казок*, в процесі якого здійснюється вплив на емоційно-почуттєву сферу дитини, моделі комунікативної поведінки, актуалізуються приховані ресурсні можливості дошкільників. Під час обговорення варто звертати увагу не лише на добрі та гарні вчинки та правильні слова персонажів, а й підводити дітей

до усвідомлення наслідків помилкових висловлювань чи дій. У такий спосіб старші дошкільники краще навчаються розрізняти позитивне й негативне, прийнятне та неприйнятне для культури спілкування. Вагому роль відіграє *мовленнєво-ігрова казкова ситуація*, яка виникає між дітьми у процесі творчого відображення змісту знайомої казки, що супроводиться діалогічним або монологічним мовленням, іграми, розподілом ролей, застосуванням дитиною лінгвістичних і екстралінгвістичних засобів, що слугують засобом самовираження.

Отже, казка здатна оптимізувати процес виховання культури самовираження дитини в процесі комунікативно-мовленнєвої діяльності.

Доцільним методом виховання культури самовираження є *розповідання вихователем сюжетів*, в яких, на конкретних прикладах демонструються зразки мовленнєвої культури в процесі вираження добрих вчинків, чуйного ставлення, щирих стосунків, почуття вдячності. *Розігрування комунікативних ситуацій* забезпечить мовленнєву активність дітей і надасть можливість повправлятися у використанні засвоєних слів.

Комунікативна діяльність спонукає дошкільників до вживання емоційно забарвлених слів, які несуть позитивний вплив; конструктивних форм самовираження шляхом занурення у розвивальне комунікативно-мовленнєве середовище; гармонізуються вислови дітей соціально-прийнятними мовленнєвими конструктами; формується вміння відповідально використовувати слова в процесі комунікації, уникати грубих, образливих слів. Ефективними методами є мовленнєві ігри та вправи, розігрування комунікативних ситуацій, сюжетно-рольові ігри.

Важлива роль у вихованні культури самовираження дошкільників належить *особистості вихователя*.

Робота з педагогами передбачає *колективні та індивідуальні* форми.

До *колективних* форм роботи відносяться: засідання педагогічної ради, тематичні бесіди, семінари-практикуми, до *індивідуальних* – бесіда, консультація.

На *педагогічній раді* доцільно розглянути питання, основний зміст яких розкриває місце і значення культури мовлення в професійній діяльності педагога. Тематика *бесід* з педагогами стосується різних форм проявів мовленнєвої активності дітей, педагогічного впливу з метою корекції змісту мовленнєвих висловлювань, добору найефективніших методів і прийомів, які б оптимізували сам процес мовленнєвого самовираження і сприяли вихованню культури самовираження дошкільників.

Зміст *семінарів-практикумів* з педагогами включає методичні засоби і прийоми, за допомогою яких акцентується увага на тих утрудненнях, яких зазнає дитина в процесі самовираження в комунікативній діяльності (не розуміння терміну, що позначає певне почуття, занижена самооцінка, надмірна сором'язливість, відсутність прагнення виражати свої думки засобами мови) та на способах допомоги їй у збагаченні активного словника новим понятійним апаратом, що включає соціально-прийнятні слова та вирази, формуванні умінь

правильно і доречно підбирати мовленнєві засоби для вираження думок, об'єктивної самооцінки під час спілкуванні з іншими.

Робота з *батьками* спрямовується на їхню педагогічну просвіту – у різних формах, системну і послідовну. Передбачає *колективні та індивідуальні* форми: проведення батьківських зборів, тематичних бесід, індивідуальних консультацій, ознайомлення з літературою, методичні поради (пам'ятки).

Робота з педагогами та батьками передбачає вирішення наступних завдань:

- удосконалення мовленнєвої культури педагогів і батьків;
- внесення корективів у мовлення дорослих (відмова від негативних суджень, образливих оцінок, опанування науки й мистецтва використання слів довіри, підтримки, співчуття);
- формування прагнення у батьків підтримувати позитивний „образ Я” у дитини.

Таким чином, наявність у групі дитячого садка розвивального мовленнєвого середовища забезпечить засвоєння дитиною певних зразків культурних форм мовленнєвої взаємодії, надасть кожній дитині інформацію, здатну стати відправною точкою її самовираження. Як наслідок, в поведінці дітей починають складатися моделі, які будуть, з одного боку, характеризувати їх культуру мовленнєвої поведінки в ході самовираження, а з іншого - демонструвати результати цього процесу.

Список літератури

1. Аніщук А.М. «Культура самовираження дошкільників та умови її формування у комунікативній діяльності». *Соціально-моральний розвиток і виховання дітей дошкільного віку: колективна монографія* / укл. О.Л.Кононко, Н.П.Пихтіна, С.І Матвінко, А.М.Аніщук, Л.В.Бобро, О.В.Лісовець; за заг ред. О.Л.Кононко. Ніжин:НДУ ім. М.Гоголя, 2020.217 с. С.87-121.

2. Аніщук А.М. «Методи, форми та засоби виховання культури самовираження дошкільників у комунікативній діяльності». *Соціально-моральне виховання дошкільника: дослідно-технологічні аспекти: навч.-метод. Посібник для студентів пед спец.* / укл. О.Л.Кононко, Н.П.Пихтіна, С.І Матвінко, А.М.Аніщук, Л.В.Бобро, О.В.Лісовець; за заг ред. О.Л.Кононко. Ніжин:НДУ ім. М.Гоголя, 2020. 415 с. С.110-184.

3. Пироженко Т. А. Коммуникативно-речевое развитие ребенка. Киев. Норе-принт, 2002.309 с.

ГНУЧКІСТЬ ТА СИЛОВІ ЯКОСТІ ДІВЧАТ 15-17 РОКІВ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ ОЗДОРОВЧОЮ АЕРОБІКОЮ

Власюк Олена Олександрівна

к.фіз.вих., доцент,

доцент кафедри гімнастики

Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту

Останніми роками широке поширення набули різні практики роботи з тілом. Популярними стали східне єдиноборство, фітнес, заняття танцями, шейпінгом, аеробікою.

Цінність занять оздоровчою аеробікою, яка позитивно впливає на фізичний стан дівчат, полягає в тому, що заняття комплексно впливають на організм: зміцнюють усі м'язові групи, розвивають рухливість суглобів, сприяють підвищенню еластичності зв'язок і сухожиль, підвищують розвиток аеробних можливостей, зміцнюють серцево-судинну і дихальну системи, розвивають силу, гнучкість, координацію рухів, витривалість, сприяючи підвищенню рівня фізичної підготовленості, збагачують руховий арсенал.

Оздоровчий ефект занять аеробікою, полягає в загальнофізіологічному впливі на організм, підвищенню обміну речовин, активації імунних сил організму, профілактиці ССС, корекції постави, профілактиці захворювань опорно рухливого апарату, покращенню психоемоційного самопочуття тих, хто займається.

Зараз багато людей котрі, займаються аеробікою, бажають мати не тільки силові й координаційні здібності, але й гнучке і пластичне тіло. Після 15-20 років амплітуда рухів людини знижується внаслідок вікових змін опорно-рухового апарату і підвищити рівень розвитку цих якостей набагато складніше.

Мета роботи: визначити рівень розвитку силових якостей та гнучкості дівчат 15-17 років, що займаються оздоровчою аеробікою.

Об'єкт дослідження: фізична підготовленість дівчат 15-17 років.

Предмет дослідження: силова підготовленість та гнучкість дівчат 15-17 років, які займаються оздоровчою аеробікою.

Для рішення поставлених задач ми використовували такі **методи:**

1. Аналіз і узагальнення науково-методичної літератури;
2. Педагогічне спостереження;
3. Педагогічне тестування;
4. Математичні методи обробки отриманих даних.

Дослідження проходили на базі ДЮЦ «Штурм», м. Дніпро. В експерименті брали участь 26 дівчат від 15 до 17 років.

Нами було проведене тестування для визначення рівня силової підготовленості дівчат. Результати тестування приведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники силової підготовленості дівчат 15-17 років

№	Тести	$X \pm m$	Рівень силової підготовленості за державними тестами України
1	Піднімання тулуба в сід з положення лежачи за 1 хв., р.	$36,0 \pm 10,4$	Середній
2	Згинання і розгинання рук в упорі лежачи, р.	$13,7 \pm 3,9$	Середній
3	Стрибок у довжину з місця, см	$169,0 \pm 48,8$	Середній

Для визначення силової підготовленості дівчат 15-17 років ми використовували державні тести України:

- піднімання тулуба з положення лежачи на спині, руки за головою (за 1 хв.);
- згинання і розгинання рук в упорі лежачи;
- стрибок у довжину з місця;

Згідно з нормативними вимогами державних тестів України показники дівчат 15-17 років знаходяться на середньому рівні.

Нами було проведено тестування дівчат 16-18 років за тестами Сергієнка Л.П. (Табл. 2):

Таблиця 2

Показники гнучкості дівчат 15-17 років

№	Тести	$X \pm m$	Рівень гнучкості за Л.П.Сергієнком
1	Шпагат 1, см	$13,1 \pm 4,58$	Низький
2	Шпагат 2, см	$23,2 \pm 7,70$	Низький
3	Міст, см	$57,9 \pm 13,35$	Низький
4	Нахил, бали	$3,2 \pm 2,62$	Середній
5	Викрут, см	$60,6 \pm 0,5$	Низький

Порівнюючи наші дані з даними Л.П.Сергієнка ми визначили, що досліджувані мають низький рівень розвитку гнучкості за чотирма тестами. Тільки тест «Нахил» виконано на середньому рівні.

Дані тестування дають підставу вважати, що досліджувані дівчата 15-17 років потребують додаткових комплексів вправ силової спрямованості та роботи над розвитком гнучкості.

Отже, в даній групі дівчат 15-17 років необхідно продовжувати роботу над розвитком фізичних якостей и досягнення високого рівня розвитку гнучкості та силових якостей.

Список літератури

1. Борисова Ю.Ю. Развитие силы у старших школьников средствами атлетической гимнастики/ Борисова Ю.Ю., Федоряка А.В., Шкарупило П.А.// Актуальні питання медицини : Матеріали міжрегіональної науково-методичної конференції, 21 березня 2012 р. – Дніпропетровськ, 2012. – С. 156-159.
2. Власюк О. Деякі проблеми фізичного виховання школярів і сучасні шляхи їх розв'язання. Спортивний вісник Придніпров'я. – Дніпропетровськ, ДДІФКіС. 2016. – № 3. – С. 30-33.
3. Власюк Е.А. Современные проблемы в физическом воспитании школьников и пути их решения. Sport. Olimpism. Sanatate" : Consacrat aniversarii a 65-a a organizarii invatamantului superior de cultura fizica din Republica Moldova : Congres Stiintific International, 5-8 octombrie 2016 : [in vol.] / com. st.: V. Manolachi (presedinte) [et al.] ; col. red.: Povestea Lazari [et al.]. – Chisinau : USEFS, 2016. – С. 515-520
4. Конакова О.Ю. Оздоровчі інноваційні фітнес-технології у фізичному вихованні різних груп населення / навч.посібник для студ. вищ. навч. закладів [О.Ю.Конакова]. – Дніпропетровськ: Інновація, 2016. – 129 с.
5. Горобей М. П. Рухова активність як фактор самозбережувальної поведінки студентів. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Чернігів : ЧНПУ, 2016. Вип. 139. Ч. II. С. 40– 42.
6. Пустолякова Л. М. Форми і методи підвищення резервних можливостей організму студентів з різним рівнем фізичної підготовки. Педагогіка здоров'я: IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 28-29 квітня 2016 року): зб. наук. праць за аг. ред.. акад. І. Ф. Прокопенка. – Х. : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2016. – С. 583-586.
7. Druz V .A., Iermakov S. S., Nosko M. O., Shesterova L. Ye., Novitskaya N. A. The problems of students' physical training individualization. Pedagogic, psychology, medical-biological problems of physical training and sports. 2017. T. 21. № 2. С. 4- 12.
8. N. Moskalenko. Ways of improving physical activity of primary school children / Nataliia Moskalenko, Olena Vlasiuk // Kultura fizyczna, tom XVI, nr 4, Prace naukowe akademii im. Jana długosza w częstochowie., Częstochowa 2017. – С. 97-104

РОЗВИТОК ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ КРАЄЗНАВЧИХ СТУДІЙ МІСТА УМАНІ

Возна Зоя Олександрівна

доцент кафедри всесвітньої історії та методик навчання
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Сучасний процес глобалізації ініціює перед освітою обговорення багатьох суспільних проблем, серед яких – формування уміння жити у полікультурному та поліетнічному середовищі. Одним із шляхів розв’язання даної проблеми назвемо впровадження принципу полікультурності наскрізно у зміст шкільних предметів, зокрема історії. Пошуки шляхів впровадження цього принципу у зміст шкільної історії спонукала до обговорень та дискусій у науково-педагогічній спільноті. Серед сучасних українських дослідників шкільної історії та її потенціалу для формування полікультурного світогляду і толерантності слід назвати Р. Арцишевського, П. Кендзьора, Л. Ляшенко, В. Огнев’юка, О. Пометун, Н. Яковенко та ін. Актуальними є праці, автори яких досліджують методологію процесу навчання історії на основі компетентнісного і полікультурного підходу (К. Баханов, А. Булда, В. Кришмарел, Т. Ладиченко, Ф. Левітас, В. Мисан, О. Салата, О. Удод).

Ми погоджуємося з думкою дослідників про те, що зміст навчальних програм з історії, які діють в останнє десятиліття в українській школі ілюструють хронологічно-тематичну модель реалізації ідеї полікультурності, яка подана у різних формах. В одних випадках – це уроки (теми), матеріал яких повністю присвячений окремій проблемі полікультурної історії. В інших випадках пропонується репрезентаційна форма, де проблема розглядається на тлі події або явища»[12]. Для реалізації принципу полікультурності варто використовувати іншу модель історичної освіти, а саме, полікультурний компонент місцевої історії.

Наголос на полікультурному аспекті навчання історії знаходимо у чинних навчальних програмах та методичних рекомендаціях до них, де зазначено таке: «особливу увагу варто приділити країнам та спільнотам, які були і є сусідами України. Мультиетнічність та поліконфесійність сучасного українського суспільства зумовлює потребу врахування цінностей та традицій, в тому числі релігійних, представників різних спільнот»[11]. Водночас, протиріччя між метою, зазначеною у програмі та її інструктивними цілями ускладнюють реалізацію принципу полікультурності засобами шкільної історії та визначають цю проблему актуальною для наукових досліджень.

Мета статті – показати можливості змісту краєзнавчих студій як ефективного засобу у розвитку полікультурної компетентності учнів.

Використання полікультурного компоненту місцевої історії має свої переваги (різновекторність, збалансованість у висвітленні загальнонаціональної, регіональної та локальної історії) та ризики, а саме: обсяги накопичених краєзнавчих студій в регіонах, доступність джерел для використання у

навчальному та виховному процесі учнів, відсутність у змісті навчальних програм з історії достатньої уваги полікультурному компоненту, а саме показу простору, де поруч з українцями здавна і до сьогодні мешкають інші етнічні спільноти, чие буття є невід'ємною складовою історії України. Мова йде, зокрема, про єврейську спільноту, яка має тривалу історію становлення і розвитку. Століття спільного проживання українців та євреїв на теренах України призвело до взаємопроникнення культур і традицій, свідчення якого знаходимо в мові, музиці, традиційних святах.

Звернемося до інструктивних цілей окремих тем навчальної програми історії України для учнів 9 класу і проаналізуємо їх на предмет використання регіональної історії саме через показ життя єврейської громади. У навчальній програмі пропонується до розгляду такі теми: «Населення: чисельність, соціальний і національний склад. Іншоетнічні групи на українській території: поляки, росіяни, кримські татари, євреї, німці та ін. Упровадження «смуги осілості» для євреїв». Важливою у зазначеному контексті є тема «Повсякденне життя та культура України кінця XVIII – першої половини XIX ст.». Широкі можливості для реалізації принципу від локального до глобального дають теми розділу «Українські землі у складі Російської імперії в другій половині XIX ст.», а саме: «Модернізація промисловості й сільського господарства. Розширення внутрішнього ринку. Торгівля. Урбанізація. Будівельна лихоманка. Розвиток залізничного транспорту. Зміни в соціальній структурі суспільства». Широкі можливості для показу досягнень на регіональному рівні представників різних етносів мають теми «Україна на початку XX століття перед викликами модернізації» та «Повсякдення життя та культура України в середині XIX – на початку XX ст.»[4, с. 6-80].

Як бачимо інструктивні цілі програми спрямовані на використання регіональної історії, і в певній мірі актуалізують теми, які стосуються україно-єврейських відносин, що склалися століттями. Щорічне паломництво хасидів до м. Умані робить ці теми актуальними, оскільки ставлення етнічних спільнот і нині будуються на стійких стереотипах. Опитування учнів закладів загальної середньої освіти міста підтверджують означену тенденцію і демонструють різні виміри толерантності – від суб'єктивної терпимості до байдужого примирення, індиферентності і прийняття культури «іншого». Проте, незважаючи на упередження, діти мають багато запитань. Їх цікавить культура, побут, історія заселення краю євреями, хасидське вчення, свята, особливості життя і навчання ровесників тощо.

Для руйнування образу «іншого» можна запропонувати учням теми, які є важливими для міжкультурного діалогу і можуть бути імплементовані у зміст шкільної історії. До прикладу стануть такі: З якого часу українці та євреї співіснують разом на землях Уманщини; Місто Умань – територія спільного простору етнічних груп; Якими були традиційні заняття українців та євреїв; Ярмарок Умані – місце україно-єврейської взаємодії; Свята в традиційній культурі євреїв і українців; Україно-єврейський міжкультурні взаємовпливи та ін.. Зазначені теми мають демонструвати не трагічні події у житті двох етносів,

а виявляти нові контексти у стосунках українців і євреїв, навчати працювати з контроверсійними питаннями, порівнювати, руйнувати етнічні стереотипи на когнітивному, діяльнісному і ціннісному рівнях. Вищезазначені теми уможливлені численними розвідками сучасних українських дослідників, серед яких: В. Давидюк, О. Дудник, Т. Клименко, Т. Кузнець, І. Кривошея, Ір. Кривошея, І. Мельник, В. Фуркало, О. Скус. Важливими джерелами місцевої історії є спогади Н. Суворцевої, щоденники П. Курінного, статті науковців Уманського краєзнавчого музею.

Прикладом використання краєзнавчих досліджень у вступній темі навчальної програми стане статистика по м. Умані, щодо кількості єврейського населення та динаміки його зростання за кілька століть. Такі дані наводяться у дослідженнях Т. Кузнець, С. Монке, І. Мельник [6,9,13]. Цитуємо джерело: «Станом на 1765 р. у місті мешкали 301 єврей. Надалі кількість осіб іудейського віросповідання стрімко збільшувалась і в 1784 р. становила 987 осіб, у 1787 р. – 992 особи, а у 1797 р. – 1324 євреї. У рапорті про кількість населення у відомостях і статистичних звітах, складених за запитами Київського губернського правління за 1828 р. містяться такі цифри: євреїв міщан – 3553 осіб, євреїв купців III гільдії – 128 осіб, тоді як міщан християн – 242 особи, а християн купців III гільдії – 6 осіб. Міщан християнського віросповідання на початку XIX ст. налічувалось 327 осіб, дворян та чиновних людей – 68 осіб, військових чинів – 36 осіб, удільних селяни – 30 осіб, чиновників і їх дітей – 48 осіб, дворових людей – 18, католицьких ксьондзів і базиліан – 16 осіб, купців-християни – 13 осіб та православних священників – 10 осіб. Кількість єврейського населення у місті Умань невпинно зростала впродовж XVIII – XIX ст. У 1837 р. ця цифра зросла до 6097 осіб. Станом на 1884 рік в Умані проживало 24 489 чол., з них – 17 651 євреїв, питома вага яких – 72,1 %». Наведені витяги з історичного джерела свідчать, що на землях історичної Уманщини євреї й українці жили поряд на одній землі сотні років, внаслідок цього історія та культура українського єврейства стала інтегральною частиною історії та культури України.

Окремою темою для творчих завдань учнів є тема штетлу, проблеми його розвою та міжкультурної взаємодії в історичному вимірі на землях Уманщини. Штетл пройшов у своєму розвитку декілька етапів. У XVIII столітті він був польсько-єврейським, на початку XIX століття – російсько/українсько-єврейським. На 1790-ті – 1840-ві роки припадає період стабільності і розквіту штетлів. З часом, в Російській імперії їх почали викорінювати, відтак, містечка почали перетворюватися на збіднілі поселення. Таким, до прикладу, є містечко Анатівка, описана у творчості письменника Шолом-Алейхема та екранізована в американсько-канадському мюзиклі «Скрипаль на даху». Перегляд та обговорення американського музичного кінофільму дозволяє дослідити відносини між жителями штетлу, зокрема, українцями та євреями та визначити філософський сенс екранізованого твору і його назви. Про життя бідних євреїв Умані залишив згадку підполковник Демочані в своєму описі міста Умані. «Живуть євреї, особливо бідніші, по декілька сімей в одному домі, займаючи і підвальні приміщення. Ці будинки схожі більше на мазанки, групуються дуже близько

один біля одного і висять один над одним на крутому схилі, не розмежовуючись ні дворами, ні парканами. Саме житло більшої частини єврейського населення не має нічого схожого на здорове житло людини: приміщення сирі, низькі, тісні... В сінях при халупах розміщується домашня птиця та дрібна худоба». Ці та інші дані про життя євреїв наведені у розвідках В. Давидюка, Ш. Шварцмана[1,14]. Аналіз цього джерела дозволяє проаналізувати життя євреїв Уманщини в історичному вимірі та порівняти з іншими етносами.

Звернення до теми повсякденного життя та заняття населення України можна продемонструвати на прикладі соціальної структури повіту, яку деталізовано у праці Т. Кузнець. «Статистичні дані чисельності населення повіту показують, що абсолютну більшість українців склали селяни – 96,4%. Представників панівних верств тогочасного суспільства серед українського поспільства було мало: дворян потомствених – 0,12%, дворян «личных» – 0,06%, почесних громадян – 0,12%, духовенства – 0,29%. Торгівлею українське населення повіту, практично не займалося. Майже все українське населення Уманського повіту мешкало в селах, міщанами ж були лише 2,79%. 89,6% українського населення Уманського повіту займалися землеробством. І якщо співставити цей показник з чисельністю селян повіту (96,4 % від усього населення), то абсолютно аргументованим є твердження, що майже все українське населення Уманщини мешкало у сільській місцевості і займалося сільським господарством»[7].

Доречним тут буде використання інтерпретаційного підходу, який зосереджує увагу на відмінному та уможливорює порівняння традиційних занять українців і євреїв. Корисними в цьому плані є спогади про ведення традиційного господарства селянами села Крачківка Іванківської волості Уманського повіту. Волосний лікар Іван Романович Кулинич згадує таке: «У Крачківці на початку ХХ ст. бідні селяни сіяли більше жита, а заможніші – більше пшениці, гороху, чечевиці – все це для продажу. Пуд пшениці продавався по 90 копійок або по рублю, чечевиці – по 60 копійок за пуд. Після збору врожаю в село прибували закупівельники хліба, зазвичай, це були євреї. Обмолот хліба здійснювали ціпами, молотили всю осінь, зиму, ще і весну. Іноді хліб молотили кінями. Для цього снопи розкладали на току і водили по них коней. Промислова революція спричинила появу різноманітних сільськогосподарських машин, але більшість селян в силу різних обставин продовжувала використовувати давні знаряддя праці»[8].

Місце єврейського населення в економіці повіту стало предметом розвідки дослідниці І. Мельник, використання даних якого стане ефективним для порівняння видів заняття жителів Умані та повіту. У дослідженні читаємо таке: «Єврейське населення Уманщини було зайняте в усіх найважливіших сферах суспільного виробництва та найбільш поширеним видом діяльності була торгівля. Найпоширенішими були такі види занять: виробництво продуктів харчування, обробка деревини та пошиття одягу. Майже монополюю євреї займалися виробництвом напоїв та бродильних речовин. До прикладу, винокурних та пивоварних заводів станом на 1880 р. в Умані нараховувалось

чотири, стільки ж було тютюнових фабрик. Значні доходи власникам приносили млини, причому борошномельна галузь промисловості в Умані перебувала виключно в руках євреїв, які були або безпосередніми власниками, або орендарями. Найбільшим з них був паровий млин спадкового почесного громадянина, купця другої гільдії Сруля Кельмановича Тульчинського, який знаходився в передмісті Раківка на землі власника. У млині працювало 20 працівників, які виготовляли 44 тис. пудів борошна на загальну вартість більше 77 тис. руб. Це був єдиний у місті млин з паровим двигуном. У місті євреї становили більшість ремісників – мельників, ковалів, годинників, ювелірів, кравців, шевців, стельмахів, мулярів, пекарів, різників тощо. Займалися євреї транспортом та іншими засобами зв'язку, з яких найпоширенішим був візничий промисел»[10]. Такі дані дозволяють учням зробити висновок про те, що праця представників різних народів перетворила місто Умань на великий промисловий і торгівельний центр.

Для розкриття теми «Україна на початку століття перед викликами модернізації» доречно зупинитися ще на одній важливій сторінці історії Умані, а саме поширенні Гаскалі – ліберального руху єврейської інтелігенції та заможних верств. Ця тема добре розкрита у дослідженнях І. Кривошеї, В. Фуркало [5]. Учні мають бути свідомі того, що першим осередком Гаскалі в Російській імперії стало місто Умань. У 1822 р. син багатого комерсанта Хаїма Гурвича Гірш-Бер (він же Герман Берnard) здійснив спробу відкрити і легалізувати першу в місті загальноосвітню єврейську школу. Берnard Гурвич, як власник банківського дому «Н.В.Ногоwitz» офіційно клопотав перед Російським урядом про це, на що отримав згоду. Окрім єврейської мови у школі вивчали німецьку, французьку мови, арифметику, історію, географію. Князь М. Долгоруков, який у 1810 р. зупинявся в Умані і мав бесіду з Берnardом Гурвичем, відзначав, що той «гаряче любить свій народ, захищає його вигоди і, здається, готовий позбутись життя, аби лиш посприяти благоустрою своїх братів»[3, с.55]. У щоденнику князя М. Долгорукого поданий матеріал про жителів Умані, про життя ринку, про рівень життя містян, побут, звичаї тощо, відтак, це гарне джерело для навчальних досліджень учнів.

На жаль, межі статті не дають можливості показати багатоаспектність краєзнавчих розвідок, які дозволяють учням досліджувати факти і явища спільної історії етносів. Зокрема, порівняти традиційний одяг українців та євреїв (зрозуміти їх галахічні критерії скромності і практичності); визначити спільне та відмінне у змісті святкової культури двох народів; послухати реальний звук шофара, хасидський нігун, що сьогодні вийшов за межі суто ритуальної практики і є підґрунтям для єднання людей різних етносів, різного віку, культурного й освітнього рівнів. Цікавим прийомом для усвідомлення релігійної різноманітності є робота з цитатами Рабі Нахмана із книги «Пусте крісло», коментування теми шtetлу на картинах Олени Котляр тощо. Ці теми та методологія їх застосування у навчанні історії з використанням феноменологічного, інтерпретаційного та контекстуального підходів є предметом окремого дослідження. Отже, краєзнавчі студії, які дозволяють учням

пізнати як співіснували і творили Умань різні спільноти, мають великий полікультурний компонент – завдання вчителя знайти, опрацювати, підібрати методи його імплементації у навчально-виховний процес.

Література

1. Давидюк В. Історія уманських вулиць : вулиця Радянська, вулиця Садова та вулиця Рафаїла Чорного. Вип. 3. Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. 428 с.
2. Демочани. Умань. Київ, 1882. 35 с.
3. Долгоруков И. М. Славны бубны за горами или путешествие мое кое-куда 1810 года. Москва : в университетской типографии (Катков и К), 1870. [2], VII, [1], 355, [1] с.
4. Історія. Правознавство: методичні рекомендації МОН України щодо організації навчального процесу в 2017-2018 навчальному році; оновлені на компетентнісній основі навчальні програми для 5-9-х класів ЗНЗ; методичні коментарі провідних науковців щодо впровадження ідей Нової української школи. К.: УОВЦ «Оріон», 2017. 127 с.
5. Кривошея І., Фуркало В. Хасиди в Умані: історія і сучасність. Умань: РВЦ «Софія», 2007. 18 с.
6. Кузнець Т. В. Єврейське населення уманського повіту в ХІХ ст. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Історія. 2003. Вип. 5. С. 27-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2003_5_8
7. Кузнець Т.В. Населення Уманщини ХІХ – початку ХХ століття : Монографія. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. 195 с.
8. Кулинич И. Р Жизнь, быт обычаи жителей села Крачковка до Октябрьской революции 1917 года. 1959. 53 с.
9. Мельник І. Єврейське населення Уманського повіту наприкінці ХVІІІ – на початку ХХ ст.: історіографічний огляд. *Емінак : науковий щоквартальник*. 2018. № 2 (22) (квітень-червень). Т. 2. С. 97-102.
10. Мельник І. Місце єврейського населення в економіці Уманського повіту ХІХ ст. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Історія. Вип. 24. Збірник наукових праць / За заг. ред. проф. О. А. Мельничука. Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2016. С. 138-143.
11. Методичні рекомендації про викладання історії у 2020/2021 навчальному році. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 11.08.2020 № 1/9-430. URL: <https://www.historyua.com/2020/08/12/metodychni-rekomendatsiyi-pro-vykkladannya-istoriyi-u-2020-2021-navchalnomu-rotsi/>
12. Мисан В. Полікультурність у змісті шкільної історії: вимога часу чи забаганка науковців? [Текст] *Історія в сучасній школі : науково-методичний журнал*. 2012. № 5. С. 23-26.

13. Нарис історії Уманщини: (з найдавніших часів до 60-х років ХХ століття) [Текст] / С. Ю. Монке [та ін.]. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. 266 с.:

14. Шварцман В. Легенды еврейской Умани. URL: <http://evreiskiy.kiev.ua/legendy-evrejskojj-umani-10279.html> (дата звернення: 26.08.18).

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Демченко Наталія Михайлівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Зміни, які відбуваються в сучасному українському освітньому середовищі віддзеркалюють тенденції розвитку світової освіти. Так за експертними прогнозами, 2020 року найбільш затребуваними на ринку праці будуть вміння навчатися впродовж життя та критично мислити, визначати мету та реалізувати її. Відповідно актуалізується потреба у вихованні особистості, яка вміє мислити гнучко, динамічно і самостійно. Ці завдання актуальні на кожному етапі шкільної освіти, а її початкова ланка є фундаментом формування критичного мислення.

Аналіз сучасних психологічних, педагогічних і методичних публікацій з окремих аспектів розгляду проблем формування та розвитку критичного мислення дає можливість стверджувати, що вона стала об'єктом дослідження як зарубіжних учених Д. Брунер, Дж. Гілфорд, С. Заір-Бек, М. Ліпман, К. Мередит, Р. Пауль, Д. Рассел, К. Таврис, Ч. Темпл, К. Уейд, Д. Халперн, Дж. Чаффа, так і вітчизняних А. Авершин, Н. Березанська, Л. Варзацька, Д. Вількєєв, Т. Воропай, С. Гончаренко, Н. Дайрі, Б. Зейгарник, І. Кожуховська, Т. Кудрявцев, А. Ліпкін, О. Савченко, Б. Теплов, С. Терно, О. Тягло, А. Федоров, Т. Яковенко, Л. Ямщикова.

Так, О. Чуба розглядає теоретичні аспекти проблеми формування критичного мислення, О. Белкіна-Ковальчук аналізує питання формування критичного мислення в учнів початкових класів у процесі навчання, В. Гусєва визначає шляхи практичного розвитку критичного мислення учнів початкових класів, Л. Корінько – роль критичного мислення у формуванні учнівських компетенцій, В. Козира та Г. Ярош характеризує технологію розвитку критичного мислення у навчальному процесі.

Мета статті – виокремити педагогічні умови розвитку критичного мислення в учнів початкових класів на уроках математики.

У Державному стандарті початкової освіти (2018) зазначено, що одним із наскрізних умінь, яким учні початкових класів українських ЗЗСО поступово та систематично оволодівають під час вивчення всіх освітніх галузей є критичне мислення.

Необхідно зазначити, що на сучасному етапі розвитку освіти існують об'єктивні суперечності між:

- низьким рівнем критичного мислення випускників школи та соціальним замовленням суспільства на творчу, критично мислячу особистість, яка спроможна гнучко адаптуватись у швидко змінюваному потоці інформації;

- наявністю у сучасній освіті передумов, резервів, можливостей, факторів, під дією яких відбувається формування критичного мислення учнів, та їх недостатнім дослідженням;

- потребою учнів у розвинутому критичному мисленні та недостатнім рівнем дослідження методичних і дидактичних способів його формування.

На думку, О. Пометун критичне мислення – це комплекс мислинневих операцій, які характеризуються здатністю особистості, зокрема і учня початкових класів:

1) аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел;

2) бачити проблеми, ставити запитання;

3) висувати гіпотези та оцінювати альтернативи;

4) робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його [1].

Н. Ларіонова, досліджуючи проблеми розвитку критичного мислення молодших школярів в умовах Нової української школи, виділяє три рівні прояву критичності мислення у дітей цього віку:

1) *рівень критичності, «що зароджується»*: суб'єкт помічає, що в зображенні об'єкта пізнання допущені помилки, невідповідності, але він ще не в змозі їх осмислити, пояснити;

2) *рівень критичності, «що констатує»*: суб'єкт знаходить допущені в об'єкті пізнання невідповідності, помилки, але не прагне розкрити джерело їхнього виникнення (характерно для учнів перших і других класів);

3) *рівень критичності, «що коригує»*: суб'єкт не тільки усвідомлює частини, деталі об'єкта пізнання у взаємозв'язку взаємозалежності й виявляє допущені в них помилки, безглуздість, але й розкриває причини їхнього виникнення, а також указує шляхи і засоби їхнього усунення [2, с. 10].

Таким чином, на її думку, запровадження технології критичного мислення у освітній процес початкової ланки освіти забезпечує розвиток в учнів системи ключових компетентностей, розвиток їх особистості, становлення суб'єктності, саморух їх від суб'єкта освітнього процесу до суб'єкта власної життєдіяльності й суспільних відносин [2, с.14].

До умов та підходів, що сприяють розвитку критичного мислення в учнів у навчальному процесі у початкових класах дослідники відносять:

- учні повинні мати час і можливості практикуватись з розвитку критичного мислення;

- учнів необхідно заохочувати під час навчання;

- як вчителю, так і учням необхідно сприймати різноманіття ідей, думок і поглядів;

- у класі має бути створена позитивна атмосфера, де нема глузування та іронії над протилежною думкою;

- учитель повинен мати віру у здібності кожного з учнів.

Л. Колток і Л. Білецька до головних характеристик критичного мислення у молодших школярів відносять:

1) самостійність та індивідуальність;

- 2) інформація є відправним, а некінцевим пунктом критичного мислення;
- 3) критичне мислення завжди починається з постановки й усвідомлення проблеми;
- 4) критичне мислення прагне до переконливої аргументації;
- 5) критичне мислення є, перш за все, мисленням соціальним [3, с. 67].

Серед головних підвалин ефективності застосування технології критичного мислення як психологи, так і педагоги визначають такі:

- 1) діти від природи допитливі, їм притаманно пізнавати світ та досліджувати важливі питання й продукувати оригінальні ідеї;
- 2) роль учителя – стати вдумливим помічником, який стимулює учнів до безперервного пізнання та допомагає їм сформуванню навички продуктивного мислення;
- 3) критичне мислення формується, перш за все, в дискусії, письмових роботах і активній роботі з текстами (ці форми роботи необхідно вдосконалити);
- 4) існує нерозривний зв'язок між розвитком мислинневих навичок і формуванням свідомості.

Застосування технології критичного мислення, на уроках в початковій школі, дає підстави виокремити три пріоритетні умови побудови уроку за цією технологією:

- 1) *пріоритет індивідуальності* (визнання учня як головного учасника освітнього процесу, самодостатнього та особистісно значущого суб'єктивного досвіду);
- 2) *варіативність* (передбачає таку позицію вчителя за якої забезпечена можливість індивідуальної самореалізації у навчанні кожного учня);
- 3) *відкритість* (передбачає використання вчителем на уроці різноманітних видів навчання: вчитель-учень, учень-учень, вчитель-учні та тому подібне; а також сумісний пошук істини: вміння сприймати точку зору інших, взаєморозуміння).

Згідно до Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти), реалізація якої передбачена до 2027 року, навчальні методики та навчальні програми STEM-освіти спрямовуються на формування компетентностей, актуальних на ринку праці. Серед яких є критичне, інженерне і алгоритмічне мислення, цифрова грамотність, креативні якості та інноваційність, навички комунікації, навички оброблення інформації й аналізу даних, а саме: навичок пошуку, співставлення, упорядкування та відбору валідних даних для задоволення конкретних потреб; створення, розуміння, інтерпретації, аналізу та екстраполяції емпіричних даних, перевірки їх достовірності, надійності; відображення результатів ефективними способами, прийняття рішень на основі наукових даних [4].

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти, внеском математичної освітньої галузі у формування в учнів початкових класів:

- компетентності спілкування державною мовою є вміння, що виробляється в процесі навчання математики, – лаконічно та зрозуміло формулювати думку, аргументувати, доводити правильність тверджень;

- у компетентність спілкування іноземними мовами – зіставляти математичний термін чи буквене позначення з його походженням з іноземної мови;

- в основні компетентності у природничих науках і технологіях – моделювати процеси, що відбуваються в навколишньому світі;

- в інформаційно-цифрову компетентність – діяти за алгоритмом та складати алгоритми;

- у компетентність уміння вчитися – доводити правильність певного судження та власної думки;

- у компетентність ініціативність і підприємливість – здійснювати раціональний вибір;

- у соціальну та громадянську компетентності – робити висновки з отриманих результатів розв'язування задач соціального змісту;

- в обізнаність та самовираження у сфері культури – естетично зображувати фігури, графіки, рисунки;

- в екологічну грамотність і здорове життя – ощадливо користуватися природними ресурсами [5, с. 4].

О. Мисечко розглядає психолого-педагогічні умови формування критичного мислення молодших школярів. Так, до психологічних умов оптимізації цього процесу дослідник відносить:

- по-перше, уміле інформаційне мотивування діяльності завдяки новизні та евристичності матеріалу, який підлягає осмисленню;

- по-друге, переконливість аргументування, оскільки критично мисляча людини усвідомлює, що існують й інші варіанти вирішення певної проблеми і старається довести, що обране нею рішення є достатньо логічним і раціональним;

- по-третє, важливо досягати усвідомлення дітьми власної позиції на стільки, щоб вони могли піддати сумніву як власну аргументацію, так і аргументи інших сторін. Таким чином забезпечується гнучкість мислення [6].

Комплексний аналіз психолого-педагогічних джерел з проблематики розвитку критичного мислення в учнів початкових класів надав можливість Л. Колток і Л. Білецька визначити такі методичні умови ефективності впровадження технології розвитку критичного мислення, зокрема і на уроках математики, як:

- перша умова*, стимулювання учнів до постановки запитань високого рівня складності, що програмують розвиток в учнів таких мисленневих операцій, як аналіз, синтез, оцінювання, і до пошуку відповідей на ці запитання;

- друга умова*, це системне застосування методів і прийомів розвитку критичного мислення, що передбачає вирішення проблемних ситуацій, завдань.

На цьому етапі вчителем застосовується методика роботи учнів початкових класів над проблемним завданням, яка полягає у розвитку їхнього уміння визначити поставлену вчителем проблему, сформулювати її, окреслити шляхи розв'язання та здійснити розв'язок її ефективними прийомами. Таким чином, кожен учень у власному темпі вчиться пов'язувати факти, аналізувати, узагальнювати події, явища, конкретизувати поняття тощо.

Третьою умовою, розвитку критичного мислення в учнів початкової школи, на думку дослідниць, є застосування триетапної структури уроку, яка складається з таких елементів:

1) етап актуалізації знань та мотивації навчальної діяльності учнів, що має на меті сконцентрувати увагу учнів на проблемі та викликати інтерес до обговорюваної теми;

2) етап сприймання й осмислення навчального матеріалу в процесі практичної діяльності передбачає представлення теми й очікуваних навчальних результатів, забезпечення розуміння учнями змісту їхньої діяльності, надання навчальної інформації, щоб на її основі виконувати практичні завдання;

3) етап консолідації знань, умінь і навичок – застосування знань, умінь, навичок відповідно до очікуваних результатів уроку, узагальнення вивченого, підбиття підсумків, оцінювання результатів уроку, рефлексія [3, с. 69].

Таким чином, у своєму дослідженні ми взяли за основу наступне визначення феномену: критичного мислення – це особливий вид розумової діяльності, характерними ознаками якого є відпрацювання стратегій прийняття рішень у процесі вирішення задач, проблемних ситуацій на основі отримання й обробки інформації; здійснення рефлексивних дій (аналітичних, контролюючих, оцінних) по відношенню до любого об'єкту чи явища, у тому числі власного процесу мислення; ґрунтовний аналіз розрізнених думок і поглядів, вияв власної позиції, об'єктивне оцінювання результатів як власної, так і сторонньої діяльності.

У ході дослідження нами було визначено педагогічні умови, що забезпечують розвиток критичного мислення в учнів початкової школи у процесі учбової діяльності: формування пізнавальних мотивів, які стимулюють мислинневу діяльність учнів початкової школи; створення учбово-дослідницького середовища; інтеграція сучасних інформаційних технологій з активними формами та методами навчальної діяльності; розробка показників сформованості критичного мислення. До методичних умов розвитку означеного процесу ми відносимо: стимулювання учнів до постановки запитань високого рівня складності, що програмують розвиток в учнів таких мисленнєвих операцій; системне застосування методів і прийомів розвитку критичного мислення, що передбачає вирішення проблемних ситуацій, завдань; застосування триетапної структури уроку.

Список літератури:

1. Пометун О. Як розвивати критичне мислення в учнів (з прикладом уроку). URL: <https://nus.org.ua> (дата звернення: 04.01.2023).
2. Розвиток критичного мислення молодших школярів в умовах Нової української школи : методичний посібник / автор-уклад. Н. Б. Ларіонова. Харків : «Друкарня Мадрид», 2019. 64 с.
3. Колток Л., Білецька Л. (2019). Критичне мислення молодших школярів як психолого-педагогічний феномен. *Молодь і ринок*. 2019. № 9 (176). С. 66- 70.
4. Уряд ухвалив концепцію розвитку STEM-освіти до 2027 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/uryad-uhvaliv-koncepciyu-rozvitku-stem-osviti-do-2027-roku> (дата звернення: 05.01.2023).

5. Скворцова С., Онопрієнко О. Нова українська школа: методика навчання математики у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегративного і компетентнісного підходів : навч.-метод. посіб. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 352 с

6. Мисечко О. Є. Психолого-педагогічні умови формування критичного мислення молодших школярів при вивченні іноземних мов / О. Є. Мисечко // <http://eprints.zu.edu.ua/23956/>.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ТРЕНЕРА В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Денисовець Тамара Михайлівна,

к.пед.н., доцент

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
м. Полтава, Україна

Хоменко Павло Віталійович,

д.пед.н., професор

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
м. Полтава, Україна

Олефір Дмитро Олександрович,

аспірант кафедри

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
м. Полтава, Україна

Висока конкуренція на міжнародній спортивній арені висуває підвищені вимоги до професійної підготовки тренера. Сучасний тренер має бути готовий до здійснення не лише технічної та фізичної підготовки спортсмена, а й до психологічного супроводу навчально-тренувальної та змагальної діяльності, оскільки у спорті виникає необхідність своєчасного вирішення багатьох психологічних проблем.

Якісна психологічна підготовка спортсмена залежить від сформованості тренера психологічної компетентності. Кожен тренер повинен володіти набором психологічних знань і вмінь, які дозволять йому встановлювати конструктивні взаємини з дітьми та дорослими, враховувати психологічні особливості при побудові навчально-тренувальних занять, ефективно керувати поведінкою спортсмена в періоди передзмагань і в день змагань, застосовувати різні психотехнології у професійній діяльності.

Звернення до проблеми формування психологічної компетентності майбутнього тренера у процесі вузівської підготовки є своєчасним та актуальним, оскільки високі досягнення у спорті залежать у тому числі від грамотної психолого-педагогічної взаємодії суб'єктів спортивної діяльності, ефективного управління навчально-тренувальною та діяльністю у день змагань з урахуванням психологічних особливостей спортсмена.

Однією з головних складових професійної компетентності педагога та тренера є психологічна компетентність, оскільки її сформованість дозволяє якісно на іншому рівні виконувати професійні функції.

Так, вченими під психологічною компетентністю розуміється інтегрований особистісний ресурс у формі психологічних функцій, що забезпечують успішне

вирішення конкретних професійних завдань. Вона включає такі компоненти: психодіагностичний, психопрофілактичний, психопросвітницький, психоконсультаційний, психорозвивальний, психокорекційний [1].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив визначити сутність поняття «психологічна компетентність майбутнього тренера», яке включає сукупність знань, умінь та навичок, які набуває майбутній тренер у процесі освоєння психологічних знань у вузі (у процесі вивчення загальної, вікової, педагогічної, соціальної, спортивної психології), які дозволять йому встановлювати конструктивні взаємини з дітьми та дорослими, враховувати психічні процеси, стани та властивості спортсмена на різних вікових етапах при побудові навчально-тренувальних занять, ефективно керувати поведінкою суб'єкта спортивної діяльності у передзмагальний та змагальний періоди, володіти досвідом оснащення професійної діяльності та приймати психологічно обґрунтовані рішення з метою ефективного здійснення процесу підготовки спортсмена.

Робота тренера (і спортивного педагога в цілому) в сучасних умовах визначається новим статусом: затребуваність спортивних педагогів набуває соціального масштабу в рамках програм оздоровлення населення, в рамках організації здорового дозвілля молоді, в рамках формування нових цінностей і життєвих пріоритетів підростаючого покоління. Сучасний тренер повинен володіти творчим потенціалом, здатністю до саморозвитку і самоудосконалення, створення і передачі цінностей здорового способу життя. Ця потреба зафіксована у всіх державних освітніх стандартах у формі загальнокультурних та професійних компетенцій.

Психолого-педагогічна компетентність тренера (спортивного педагога) відіграє особливу роль на тлі бурхливого розвитку дистантних форм і засобів освіти в цілому: виховати і навчити спортсмена заочно, тільки за допомогою електронних ресурсів, неможливо, тренувальний процес був, є і буде проходити як регулярна безпосередня комунікація педагога з вихованцями. Тренер проводить більше часу зі своїми учнями, краще їх знає і має більше можливостей для впливу, ніж звичайний учитель. Спілкування тренера зі спортсменами часто є «ненормованим», тобто майже постійним, наприклад, на навчально-тренувальних зборах і під час спортивних змагань, тому тренер на ранніх етапах роботи з маленькими спортсменами грає фактично роль опікуна; більш пізніх етапах стає наставником; а на етапі спорту вищих досягнень з'являється функція менеджера щодо своїх підопічних. Ці особливості тренерської роботи пред'являють високі вимоги як до професійних, так і до особистісних характеристик спортивного педагога. І це також є додатковим фактором актуалізації психолого-педагогічної компетентності майбутніх спортивних педагогів-тренерів.

Так само важливим є вміння спортивних педагогів підтримувати внутрішню психологічну рівновагу, оскільки робота спортивного педагога обтяжена різного роду ризиками і високим рівнем стресогенності: багато часу тренер проводить у відриві від звичного домашнього комфорту (збори, змагання), за родом своєї

діяльності тренерам доводиться спілкуватися з великою кількістю людей (батьки вихованців, колеги, судді, журналісти тощо), високий ризик фізичного та психологічного травматизму під час тренувань та змагань, а також високий рівень конкурентності ринку спортивних послуг. Таким чином, майбутні спортивні педагоги повинні бути готові не тільки до зовнішніх, але і внутрішніх психологічних ризиків своєї професії [1,2].

Формування психолого-педагогічної компетентності є фундаментом загальної професійної компетентності, що включає:

- спеціальну компетентність (знання та навички у сфері спортивної діяльності);
- соціальну компетентність (уміння та навички працювати з колективом та в колективі, володіння прийомами міжособистісного спілкування, усвідомлення соціальної відповідальності) за результати своєї діяльності);
- особистісну компетентність (навички та вміння особистісної саморегуляції, самовираження, саморозвитку, здатність усвідомлювати та коригувати професійні деформації особистості);
- індивідуальну компетентність (навички та вміння реалізації творчого потенціалу, бажання та готовність до професійного зростання) [3].

Формування професійної психолого-педагогічної компетентності майбутніх тренерів забезпечується психолого-педагогічними компонентами навчального процесу.

Усі види навчальної та позанавчальної роботи важливі для формування професійної компетентності майбутнього тренера. Особливе значення у розвитку професійної психолого-педагогічної компетентності майбутнього тренера в процесі навчальної роботи належить практиці та інтегрованим курсам, таким як «Вступ до педагогічної майстерності», спрямованим на формування уявлень про сутність педагогічної діяльності, на розвиток структурних компонентів професійної компетентності майбутнього тренера, в першу чергу, на професійно значущі особистісні якості майбутніх фахівців.

Курс вирішує такі завдання:

- формування уявлень про сутність педагогічної діяльності;
- засвоєння знань про сутність та структуру педагогічної майстерності;
- характеристика особливостей педагогічної майстерності в структурі педагогічної культури;
- формування вміння та навичок здійснення професійної педагогічної діяльності;
- розвиток професійної педагогічної рефлексії;
- розвиток комунікативних та аналітичних здібностей студентів;
- сприяння розвитку педагогічної культури, професійних творчих здібностей, якостей викладача;
- вирішення педагогічних завдань у рамках загальноосвітніх та професійних освітніх організацій, орієнтовані на аналіз наукової та науково-практичної літератури, узагальнення практики в галузі фізичної культури та освіти;
- Здійснення навчання та виховання в процесі занять.

Важливо, що в процесі проходження інтегрованого курсу теоретичні знання набувають особистісної значущості, засвоюються і стають актуальними.

Професійна компетентність формується і реалізується в ході всіх видів практик через актуалізацію наступних психолого-педагогічних умінь і навичок:

□ аналітичні вміння та навички виявляються в умінні аналізувати та узагальнювати накопичений педагогічний досвід, діагностувати фізичний розвиток вихованців та проводити педагогічне дослідження;

□ прогностичні вміння і навички виявляються у здатності прогнозувати розвиток спортивного колективу, спортивних досягнень вихованців, навчально-тренувального процесу в цілому;

Отже, особлива роль в освітньому просторі спортивного вузу з формування професійної компетентності майбутнього спеціаліста в процесі позанавчальної роботи відводиться тренерській роботі, в якій студенти старших курсів під керівництвом досвідчених тренерів проводять тренувальні заняття, набувають умінь і навички реальної педагогічної діяльності, відпрацьовуючи аналітичні, організаційні, рефлексивні та інші вміння. Заклад вищої освіти дає не тільки теоретичні знання, але і формує вміння і навички, в тому числі і в сфері психолого-педагогічної компетентності.

Список літератури :

1. Сущенко А. В. Інформаційно-комунікаційні технології і засоби навчання в професійній підготовці майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту. Вісник Запорізького національного університету. № 1(7), 2012. С. 104-111.

2. Хоменко, П.В. (2013). «Формування інформаційної компетентності майбутнього фахівця фізичної культури». Збірник наукових праць. Випуск 13, Розділ 1. Педагогіка, 158-161.

3. Filenko, L., Ashanin, V., Basenko, O., Petrenko, Y., Poltorarska, G., Tserkovna, O., Kalmykova, Y., Kalmykov, S., Petrenko, Y. (2017). «Teaching and learning informatization at the universities of physical culture». *Journal of Physical Education and Sport*, 17(4), 2454-2461.

ГРА В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ДІТЕЙ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Джола Ольга Анатоліївна
магістр

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Як зазначено у Законі України «Про освіту», засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є єдність навчання, виховання та розвитку (ст. 6 Закону України «Про освіту»). Виховання органічно поєднане з процесом навчання дітей, опанування основами наук, багатством національної і світової культури. Єдність навчання, виховання і розвитку забезпечується спільними зусиллями всіх учасників освітнього процесу. Характер виховання повинен передбачати глибоке розуміння вихователем природи вихованців, їх індивідуальних рис і можливостей, поваги до особистості дитини, постійно дбати про її гармонійний розвиток, встановлення взаємин співробітництва у навчально-виховному процесі. Успіх виховного процесу залежить від відносин між вчителем і учнем, які повинні будуватися на основі співдружності, співробітництва і ділового партнерства [2]. Саме тому особлива увага приділяється ролі педагога в процесі формування у дітей певних поведінкових патернів і компетентностей для досягнення кінцевої мети освіти – становлення всебічнорозвиненої гармонійної особистості. Спираючись на вищезазначене, стверджуємо, що «викладачі повинні бути не лише координаторами чи керівниками заходів, але й співучасниками й натхненниками творчості, адже виховна робота – це той аспект формування особистості, який просто не можна відкласти на потім» [6; с. 306, 313].

Організуюючи комфортне виховання та навчання дітей дошкільного віку, важливим завданням педагога є приділити увагу його формі [6; с. 311]. Ще в роботах А. Макаренка та М. Монтесорі було обґрунтовано ключову роль гри в навчально-виховному процесі. «За допомогою гри можна прищепити дитині всі необхідні йому знання, комунікативні навички, вміння правильно висловлювати свої думки, почуття і т. д. Саме в грі діти вчаться спілкуванню один з одним, підпорядковувати свої інтереси інтересам інших. Гра сприяє становленню довільної пам'яті, уваги і мислення дитини, створює реальні умови для розвитку багатьох навичок та вмінь, необхідних дитині для успішного переходу до Нової української школи» [3]. Найпростішими варіантами ігор ми вважаємо класичні «Що відбувається на картинці?», «Придумай історію», «Угадай предмет», «Двадцять запитань» тощо [1]. Вони допомагають зміцнити вихователю зв'язок із дитиною та навчити її лаконічно й чітко висловлювати власні думки. Окрім зазначених базових ігор, освітній портал «Всеосвіта» пропонує активно залучати до навчально-виховного процесу ігри на розвиток комунікативних навичок, які допомагають сформувати здатність до співбесіди, співпраці, а також

самоконтролю й самоаналізу, які сигналізують про міру усвідомленості кожним учасником його індивідуального процесу навчання [5]. Базовими іграми для розвитку комунікативних навичок вважаються ігри в парі. Освітній портал «всеосвіта» пропонує сет із ігор «Місток», яка тренує взаєморозуміння між дітьми; «Так чи ні», яка розвиває навички комунікації через мову жестів, тощо. Важливим ігровим кластером є такий їхній тип, що залучає формування правильного емотивного спілкування. До таких ігор відносяться «Стати іншим», коли дитина пропускає через себе почуття іншого персонажа; «Покажи почуття», яка допомагає контролювати мімічне підсвідоме вираження своєї антипатії / симпатії; «Приміряння ролей», яких є тільки три – агресія, невпевненість, упевненість, і в контексті вищезазначених емоцій учасник має імітувати події, обирати варіанти вчинків. Останній тип ігор допомагає розуміти свої та чужі почуття, «правильно їх виражати і повноцінно переживати» [3]. Розробники парціальної програми пропонують додати ще «Інтерв'ю», «Дражнилки», «Давай поговоримо». Особливо цікавою з психологічної точки зору ми виділяємо гру «Клубочок»: діти сідають півколом, ведучий – навпроти. Ведучий намотує кінець нитки собі на палець, а потім кидає клубок комусь із дітей, ставлячи при цьому якесь запитання. Діти кидають клубок і ставлять питання один одному, щоб нитка об'єднала усіх учасників кола. Цінність гри полягає в її діагностичному характері, адже відразу можна виявити дітей, які мають труднощі в спілкуванні та вжити відповідних корегувальних заходів [4; с. 27-32]. Прослідкувавши дієвість використання ігор для формування комунікативної компетенції у дітей дошкільного віку, робимо висновок, що «навчаючись в ігровій формі, діти не втрачають інтерес, увагу, швидше показують результати» [5; с. 207].

Список літератури

1. Веселі ігри для розвитку навичок спілкування. <https://childdevelop.com.ua/articles/leisure/4639/>
2. Деякі питання організації виховного процесу у 2021/2022 н. р. щодо формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок. Лист МОН № 1/9-362 від 16.07.21 року. http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/83135/
3. Ігри на розвиток комунікативних навичок дошкільників <https://vseosvita.ua/library/igri-na-rozvitok-komunikativnih-navicok-doskilnikiv-140276.html>
4. Піроженко Тамара, Хартман Олена, Палієнко Катерина, Павленко Майя. Методичний посібник до парціальної програми з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6-7 років «Вчимося жити разом». Київ: Алатон, 2016 – 112 с.
5. Харицька С. В., Колісниченко А. В. Інтенсифікація концепції інклюзії в сучасних соціально-педагогічних доктринах та літературних студіях дизабіліті / С. В. Харицька, А. В. Колісниченко // Актуальні питання гуманітарних наук. – Випуск 47. Том 1– Дрогобич, 2022. – С. 207-213.

6. Харицька С. В., Колісниченко А. В. Проблема адаптації форм виховних заходів до сучасних вимог дистанційного навчання / С. В. Харицька, А. В. Колісниченко // Перспективи та інновації науки Серія: Педагогіка. Психологія. Медицина. – Випуск №8 (13), 2022. – С. 306-315.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ CLIL У НАВЧАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ФРАНЦУЗЬКОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Лягіна Ірина Анатоліївна

старший викладач

Київський університет імені Бориса Грінченка

Державним стандартом початкової загальної освіти передбачається компетентнісний підхід до навчання, а отже, ключові компетентності стають орієнтирами для розроблення предметного змісту навчання [1]. Таким чином, освіта сьогодення повинна розвиватися через системні знання, що полягають у формуванні цілісного та критичного мислення, а сучасному вчителю потрібно замінити стандартні уроки, на яких відбувалось лише теоретичне засвоєння матеріалу, на компетентнісно орієнтовані уроки, спрямовані на цілісне сприйняття навчального матеріалу, формування системного мислення та позитивного емоційного ставлення до пізнання.

У цьому контексті системне використання міжпредметних зв'язків у навчанні учнів 4 класу французького діалогічного мовлення ми розглядаємо як важливий ресурс, що має суттєво доповнити сучасні методики формування ключових і предметних компетентностей.

У сучасному світі конкурентоспроможними на ринку праці є ті, хто за необхідності вміють водночас поєднувати, аналізувати та застосовувати свої знання з декількох дисциплін. Отже, перед освітою постає завдання органічно поєднати між собою фахові знання, предметно-мовні та загальномовні компетенції. Таку мету ставить перед собою методика CLIL (Content and Language Integrated Learning) – предметно-мовне інтегроване навчання, яке набуло великого розповсюдження у світовій практиці. Термін CLIL був розроблений Девідом Маршем у 1994 році, який вперше описав методологічний підхід, за яким вивчення іноземної мови відбувається інтегровано. «CLIL відноситься до ситуацій, коли предмети або їх частини вивчаються іноземною мовою з подвійною метою, а саме – вивченням змісту з одночасним вивченням іноземної мови» [2].

Заснований на інтегрованому міждисциплінарному підході, CLIL відрізняється від усіх інших підходів до вивчення мови та навчання. Багато дослідників підкреслюють, що методика CLIL сприяє не тільки покращенню знань учнів з певної дисципліни, а також сприяє набуттю міжкультурних знань.

У книзі «Основи навчального процесу на основі завдань» Дж. Уїлліс визначає завдання як діяльність, коли мова використовується учнями з комунікативною метою. У результаті оцінювання залежить, насамперед, від результату завдання, а не від точності мови. Це робить CLIL особливо важливим для загального розвитку учня, тим самим руйнуючи психологічні бар'єри та усуваючи страх перед помилкою. CLIL має всесвітню підтримку в навчальній спільноті, оскільки

вона надає велику гнучкість, широкий спектр стимулюючих завдань відкритого складу (тематичні дослідження, завдання, що спрямовані на вирішення проблем, рольові ігри, вправи для прослуховування та читання, для подальшого обговорення тощо) [3].

Джон Ларссон, один із провідних вчених, який зробив дослідження в цій області, бачить одну з основних переваг CLIL у відтворенні значного поліпшення комунікативних навичок учнів та загальних здібностей соціальної взаємодії, що є двома центральними факторами вивчення мови [4].

У порівнянні з іншими методами навчання, CLIL є ефективним, оскільки знання конкретного предмету забезпечує учням мотивацію вивчення іноземної мови. Відповідно до методики CLIL іноземна мова є мовою інструкції в навчальному контенті, що робить мову засобом вивчення предметного змісту, тоді як зміст дозволяє вивчати іноземну мову за допомогою автентичних комунікативних контекстів [5].

Необхідно звернути увагу на чотири фактори методики CLIL. Перша особливість – натуралістичний та імпліцитний стиль методики навчання CLIL. Згідно точки зору вченого Ярвінена, під натуралістичним та імпліцитним стилем навчання CLIL слід розуміти підвищення можливостей спілкування за рахунок більшої зосередженості на вхідних даних, що отримує учень із зовнішнього середовища. Велика кількість інформації забезпечує кращі результати навчання. Друга особливість CLIL – стиль кооперативного навчання. Під час спільного навчання учні, як правило, поділяються на невеликі групи для виконання завдань через командну роботу. Кооперативний стиль навчання є ефективним, оскільки дає можливість позбутися тривоги у процесі навчання, стимулювати мотивацію студентів та сприяти взаємодії між ними. Третя особливість CLIL – це автентичність, яка дозволяє учням розвивати здатність вирішувати проблеми спілкування в реальному житті. Під час автентично орієнтованого навчання, матеріали добираються з урахуванням реального мовного середовища. Четверта особливість CLIL – гнучкість. Методика CLIL може бути застосована для впровадження в різні навчальні плани з різним змістом предметних досліджень [6].

Існують декілька моделей CLIL. Модель Hard (subject-led) означає, що ряд предметів шкільної програми вивчаються іноземною мовою. Модель Soft (language-led) спрямована на максимально ефективне включення в урок завдань або матеріалу інших предметів, що мають допоміжне значення для вивчення теми. Це окремі короткочасні моменти уроків, які сприяють глибшому сприйманню та осмисленню якогось конкретного поняття.

Обов'язкові компоненти методики CLIL – так звані «4 C»: «content» (зміст) – ретельний підбір змісту уроку, який дозволяє інтегрувати матеріал різних предметів і в рамках одного уроку або тими одночасно вивчати географію, історію, мистецтво засобами іноземних мов; «communication» (спілкування/комунікацію) - навчити учнів використовувати засоби іноземної мови для отримання знань з предмету, використання активних форм навчання; «cognition» (пізнавальна спрямованість) – розвивати мисленнєві здібності учнів

для кращого розуміння мови і предмету, а саме критичне мислення, вміння аналізувати, зіставляти, припускати, конкретизувати, робити висновки; мовленнєву реакцію та мовну здогадку, вміння презентувати свої ідеї; «culture» (знання культурології) – розуміння особливостей окремих культур допоможе учням ефективніше соціалізуватись у сучасному полікультурному суспільстві, краще зрозуміти власну культуру і стимулювати її збереження і розвиток [7].

У цьому дослідженні ми користуємося тільки моделлю Soft (language-led) CLIL – навколо теми уроку поєднано відомості різних навчальних предметів. Реалізація міжпредметних зв'язків з навчальними дисциплінами «Українська мова», «Я досліджую світ», «Літературне читання» у нашому дослідженні забезпечує збагачення змісту навчання франкомовного діалогічного мовлення навчальним матеріалом соціокультурного, літературного, історичного, особистісно-ціннісного характеру, які учні засвоюють на заняттях з цих дисциплін. Комунікативний досвід молодших школярів у рідній мові, засвоєні знання з вище зазначених дисциплін стають опорою для: розвитку навичок та вмінь французького діалогічного мовлення.

Список літератури:

1. Державний стандарт початкової освіти: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
2. Marsh D. Content and Language Integrated Learning: The European Dimension – Actions, Trends and Foresight Potential / D. Marsh // Retrieved December 18, 2016, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://europa.eu.int/comm/education/languages/index/html>
3. Willis, J.A. Framework for Task-Based Learning / J.A. Willis. – Harlow. England: Pearson Longman, 1996. Van Patten, Bill; Benati, Alessandro G. Key Terms in Second Language Acquisition. London: Continuum, 2010.
4. Larsson, Jon. Problem-Based Learning: A possible Approach to Language Education? / Jon Larsson. Polonia Institute, Jagiellonian University, 2001. – Retrieved 27 January 2013.
5. Wang X. Investigating students' listening and speaking communication and perceptions through the implementation of Chinese culture content-based course / Wang, Xingchun. – Language In India, June 2016, p. 217
6. Jarvinen, H. Acquisition of English in content and language integrated learning at elementary level in the Finnish comprehensive school / H. Jarvinen. – Turku: University of Turku. – 1999.
7. CLIL implementation with pools of resources for teachers, students, and pupils: https://languages.dk/clil4u/#Project_background

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Максимчук Тамара

викладач іноземної мови
Технічний фаховий коледж ЛНТУ

Сучасний етап розвитку мовної освіти у вищій школі визначається домінуванням інформаційно-комунікаційних технологій, які дозволяють інтенсифікувати форми і методи традиційних підходів до навчання і, тим самим, здійснюють позитивний вплив на процес вивчення іноземної мови в цілому. Удосконалення навчального процесу в закладах професійно-технічної освіти за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій є актуальною проблемою фахової передвищої освіти, яка спрямована на впровадження ефективних методів підготовки висококваліфікованих випускників-фахівців, які не лише мають теоретичні знання, але володіють практичними навичками розв'язання завдань у професійній сфері, здатні до самостійних обґрунтованих рішень, можуть бути конкурентоспроможними на міжнародному ринку праці.

Впровадження сучасних педагогічних технологій в навчальний процес створює нові можливості реалізації дидактичних принципів індивідуалізації та диференціації навчання, позитивно впливає на розвиток пізнавальної діяльності студентів, їхньої творчої активності, свідомості, реалізує умови переходу від навчання до самоосвіти. Одним із перспективних напрямків розвитку освіти в сучасному світі вважається змішане навчання, що є ефективним інструментом організації освітнього процесу та передбачає оптимальне поєднання традиційних технологій з інноваційними технологіями електронного, дистанційного та мобільного навчання.

Змішане навчання у сфері професійної (професійно-технічної) освіти має додаткову специфіку. У багатьох країнах професійну (професійно-технічну) освіту сприймали як таку, яку неможливо надавати дистанційно. Але останніми роками з'являється щораз більше прикладів і доказів того, що змішане навчання в закладах П(ПТ)О, особливо в поєднанні з практичною підготовкою на виробництві/підприємстві, має багато переваг над «традиційним» [1].

Вперше термін змішане навчання (blended learning) був використаний в інформаційному бюлетені 1999 року, коли освітня компанія, що займалась інтерактивним навчанням, оголосила про зміну своєї назви на EPIC та зазначила, що буде застосовувати методіку змішаного навчання. Отже, цей термін почали вживати стосовно цілої низки методів аж до 2006 року, коли Бонк та Грехем (Bonk and Graham) опублікували працю «Handbook of Blended Learning», в якій дали визначення змішаного навчання як такого, що поєднує традиційне навчання (face-to-face instruction) з онлайн навчанням (computer mediated instruction). На думку вітчизняних авторів А. М. Стрюка, В. М. Кухаренка, змішане навчання –

це цілеспрямований процес здобування знань, умінь та навичок в умовах інтеграції аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі використання і взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання при наявності самоконтролю студента за часом, місцем, маршрутами та темпом навчання [2].

Проблему використання моделі змішаного навчання в системі освіти розглядали у своїх працях такі закордонні вчені: Д. Берн, К. Бонк, В. Вудфілд, Ч. Грем, Б. Коллінс, Р. Ларсен, Д. Найджел, К. Рід, Е. Розетт, К. Спрін, Д. Тракслер, Д. Харісон, Дж. Хоффман, К. Хенрі, Л. Халверсон, С. Моебз та інші. Зокрема, К. Бонк і Ч. Грем зазначають, що популярність змішаного навчання, яке поєднує безпосереднє навчання в аудиторії й онлайн навчання, швидко зростає [3].

Не залишились осторонь цієї проблеми й такі українські вчені, як: К. Бугайчук, Л. Данькевич, Г. Дзіман, О. Коротун, О. Кузьменко, В. Кухаренко, Н. Олійник, І. Пучков, О. Рафальська, Н. Рашевська, О. Рогульська, Є. Смирнова-Трибульська, Я. Сікора, О. Спірін, А. Стрюк, Ю. Триус, Г. Ткачук, Л. Фандеева, Г. Чередніченко, О. Чугай, О. Щербаківа й інші, які провели теоретичні й експериментальні дослідження щодо впровадження змішаного навчання та визнали цей метод одним із нових напрямів удосконалення освітнього процесу, підвищення якості підготовки майбутніх фахівців та ефективності системи безперервного навчання.

При змішаному навчанні студент має змогу вдома переглянути відео та прочитати теоретичний матеріал, на занятті відбувається його обговорення та виконання практичних завдань. Вдома залишається тільки оформити роботи та залишити їх у дистанційному курсі. Обговорення проблемних питань починається у форумі та завершується на практичному занятті, або навпаки. Активність студентів у такому форматі підвищується.

Найбільш ефективною для навчання іноземних мов є модель обертання або ротаційна модель [4]. Модель обертання («rotation» – «ротаційне») використовується для розподілу навчального часу між аудиторним та індивідуальним електронним навчанням. Під час вивчення певної теми згідно навчальної програми відбувається чергування трьох компонентів ротаційної моделі, а саме – аудиторна робота, яка визначає спілкування із викладачем в певний встановлений графік роботи, самостійне опрацювання додаткового матеріалу по темі; онлайн навчання, що забезпечує доступ до інтернет – ресурсів за допомогою різних пристроїв (ПК, ноутбук, планшет, смартфон) [5].

Для впровадження моделі змішаного навчання в освітній процес доцільним є наступне:

– Використання мультимедійних та віртуальних ресурсів при роботі в аудиторії. До таких ресурсів відносять відео, віртуальні екскурсії, інтерактивні Web-сайти, пакети програмного забезпечення. Такий тип навчання застосовується в тому випадку, якщо студенти не мають доступу до мережі за межами аудиторії.

– Використання створених сайтів для підтримки змішаного навчання. Викладач може самостійно створити сайт, за допомогою якого буде відбуватися

підтримка взаємозв'язку між викладачем і студентами. Зайшовши на сайт, можна переглянути свої оцінки, визначитися з датою та місцем контролю, зокрема перескладання того чи іншого матеріалу.

– Використання систем управління курсом. До таких систем слід віднести платформи підтримки дистанційного навчання, використання яких в процесі навчання збагачує сам процес та допомагає організувати роботу за моделлю змішаного навчання. В таких системах можна розташовувати всю інформацію про навчання: розклад, теоретичний матеріал, робити унаочнення, журнал успішності, різноманітні тести, видавати завдання та збирати всю інформацію.

– Використання синхронних та асинхронних обговорень. Наприклад, дискутуючи в синхронному режимі, відбувається емоційний зв'язок між студентами та викладачем, що є необхідним елементом у формуванні особистості. А проводячи дискусії асинхронно, кожен учасник може подумати й ґрунтовно викласти свої міркування з приводу поставленої проблеми [6].

При проведенні змішаного навчання дисципліни «Іноземна мова» ми використовуємо навчальну платформу Moodle, яка забезпечує програмно-технологічні засоби для розроблення й використання повного навчального електронного курсу даної дисципліни.

Список літератури

1. Кухаренко В. М. Змішане навчання. Вебінар. [Електронний ресурс]/Володимир Миколайович Кухаренко/ – Режим доступу: <http://www.wiziq.com/online-class/2190095-intel-blended> (дата звернення: 25.12.2022)
2. Навчально-методичний посібник / Оксана Пасічник, Юлія Єлфімова, Христина Чушак, Олена Шинаровська, Андрій Донець. — К.: 2021. — С.10. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/2021/11/30/Zmish.navch.u.zakl.P-PT-O.30.11.pdf> (дата звернення: 24.12.2022)
3. Bonk J., Graham G. The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs. 2006. San Francisco, CA : Pfeiffer Publishing. 32 p. URL: http://curtbonk.com/graham_intro.pdf (дата звернення: 25.12.2022)
4. Змішане навчання: монографія / С. М. Березенська, К. Л. Бугайчук, В. М. Кухаренко, Н. Ю. Олійник, Т. О. Олійник, О. В. Рибалко, Н. Г. Сиротенко, А. Л. Столяревська; за ред. В. М. Кухаренка – ХПІ, Харків, 2016. – 275 с.
5. Данькевич Л. Р. Ефективність застосування системи змішаного навчання у викладанні ділової англійської мови / Л. Р. Данькевич // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2009. – Вип. 137. – С. 236-239.
6. Карабітська Н.О. Використання моделі змішаного навчання при викладанні іноземних мов//Використання моделі змішаного навчання при викладанні іноземних мов: тези доповідей.– Київ.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – С. 48-49.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬОГО СМАКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Марач О.М.,

кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри музично-практичної та виконавської підготовки,
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

Гургула Р.І.,

викладач фортепіано,
викладач вищої категорії циклової комісії викладачів фортепіано,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Музично-просвітницький та музично-педагогічний напрямок підготовки студентів мистецьких освітніх закладів зумовлює потребу формування у них художнього смаку для досягнення необхідного художньо-творчого розвитку, збагачення естетичної культури й вдосконалення їхньої виконавської майстерності.

Через узагальнення музикознавчої, філософської, педагогічної та психологічної літератури сутність поняття «художнього смаку» окреслюється як порядок раціонально-чуттєвих вподобань особистості, що з'являється на засадах історично детермінованих уявлень окремого індивіда про прекрасне й зумовлює активну, таку, що відповідає ідеалам, життєдіяльність. Художній смак, розвиваючись на основі естетичного, постає його самобутньою видозміною й відображається у здатності до індивідуального відбору художніх та естетичних стандартів. Тому, відображаючи ставлення індивідууму, як представника суспільства, до мистецьких цінностей в окремому періоді історичного розвитку, художній смак набуває суто особистісного характеру.

Загально відомо, що головними засобами художньо-виховного впливу музичного мистецтва є: синкретичність, яка відображає широкий діапазон інтонаційно-емоційних барв, переживань, ідей, а також через уявлення впливає на почуття й емоції, формуючи здатність до рельєфного уявлення художнього образу; жанрово-стильова багатогранність, яка через розмаїття емоцій, настроїв, тематики й змісту впливає на формування смаків, ідеалів та ціннісних орієнтацій індивіда.

Однією з основних педагогічних умов для досягнення ефективності спільної творчої взаємодії суб'єктів навчального процесу був і залишається діалогічний стиль педагогічного спілкування. Ця педагогічна умова активізує й стимулює самостійність, прагнення до самореалізації, творчого самовдосконалення музикантів-виконавців, що, у свою чергу, значно розширює спектр музичної

культури, професійних мотивацій, емоційно-естетичних переживань, потреб та інтересів.

Також, важливою педагогічною умовою для успішного розвитку художнього смаку в музикантів-виконавців є активізація пошуково-творчої діяльності на основі проблемного навчання. Необхідність цієї педагогічної умови викликана проблемною сутністю музичного виконавства як складної за змістом та формою системи у цілому. Завдяки використанню проблемних ситуацій, завдань та методів формується діалектичний підхід до оволодіння специфікою музичного мистецтва (розуміння жанрово-стильових характеристик музичного твору, композиторського задуму, художньо-образного змісту тощо), що відчутно доповнює професійні знання й зумовлює динамічний розвиток художнього смаку музиканта-виконавця.

Підсумовуючи сказане вище, підкреслимо, що музичне мистецтво – це ефективний та актуальний засіб естетичного виховання у структурі мистецької освіти завдяки якому створюються необхідні умови для розвитку художнього смаку, розкриваються художньо-творчі здібності, набувається виконавський досвід у процесі формування творчої індивідуальності музиканта-виконавця.

Список літератури

1. Бурназова В. В. Професійна компетентність музиканта-інструменталіста: зміст, структура, методи розвитку. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: педагогічні науки*. 2014. Вип. 1. С. 65-70.
2. Горбенко О. Педагогічні умови інструментально-виконавської компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету. Серія: педагогічні науки*. 2015. Вип. 139. С. 135-139.
3. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика : монографія. Київ, 2006. 592 с.
4. Масол Л. М. Концепція загальної мистецької освіти. *Мистецтво та освіта*. 2004. № 1. С. 2-5.
5. Михайличенко О. В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія : навч. посіб. Суми, 2004. 210 с.
6. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) : монографія. Київ, 2008. 274 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ФОРМ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ІНФОРМАТИКИ

Паршукова Леся Миколаївна

старший викладач

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Все життя людина пізнає світ, вчиться чогось нового. В дорослому віці – через навчання, працю, тоді коли маленька дитина пізнає все граючись, чим робить певні важкі речі зрозумілішими для себе. Гра цікава для дитини, адже вона являється частиною дитячої реальності, того що вона сама створює.

Уроки інформатики, являються цікаві для учнів, де вони можуть використовувати такі цікаві для них технічні засоби, як комп'ютери, смартфони тощо. Методика навчання інформатики відрізняється своїм проведенням від інших дисциплін більшою кількістю використовуваних технічних засобів для зацікавлення пізнавальної діяльності учнів.

Феномен гри досліджувався в різні періоди вітчизняними та зарубіжними філософами, педагогами, психологами: Н. Анікеєва, Н. Бартишенкова, В. Ворошилов, І. Зимня, П. Підкасистий, С. Шмаков [1, С. 7].

Гра допомагає краще розуміти, засвоювати матеріал учнями, вона являється однією з найважливіших сфер у життєдіяльності дитини. В домішку зі звичайним освітнім процесом, може давати високі досягнення в навчальній пізнавальності учнів.

Дуже важливо підбирати підходящі до віку дитини ігри, зрозумілі та доступні, що можуть показати та подати даний вивчаючий матеріал в роз'ясненій формі учням. Найголовніше зацікавити, розвинути високий інтерес в учня до предмету та виконати освітню, розвивальну та виховну мету.

Проведення таких нестандартних уроків буде корисно не лише для учнів, але й для викладачів, адже розробка такого виду діяльності допомагає в розвитку вчительських творчих та професійних здібностей.

Важливим етапом підготовки педагога до даного нестандартного заняття є визначення чітких цілей та підготовка елементів гри з напрямком до цієї цілі. Окрім мети кращого засвоєння знань, має стояти ціль організувати дітей до дружньої командної роботи. В завданнях має продумуватись мета допомоги сильніших дітей слабшим, виконання завдань разом, почуття підтримки та довіри.

Використання інтерактивних завдань вкладає в собі учнівство між собою всередині колективу, учні мають навчати учнів. Дані завдання в результаті мають призвести до кращого засвоєння та відтворення знань, згуртування в колективі, формування злагодженості дії.

В освітньому процесі гра виконує роль моделі реальної дійсності та має на меті навчити діяти учня в конкретній ситуації, приймати виважені та мотивовані рішення. Вона вимагає від учня витримки, самостійності, максимуму концентрації уваги та енергії. По суті гра - це можливість дитини перейти до

іншого психологічного стану, отримати позитивні емоції, відчуття віри в себе та впевненості у своїх силах. При проведенні уроку-гри педагог має можливість ліпше збагнути внутрішній світ учня, оцінити його потенціал, виявити та вирішити можливі проблеми (наприклад, знаходження спільної мови з однокласниками, невпевненість), розкрити творчі здібності та уміння креативно підходити до виконання поставленого завдання, навчити знаходити підходи до реалізації власних ідей та задумів.

У процесі дидактичної гри в учнів виробляється цілий кейс позитивних навичок, а саме:

- жага до знань;
- самостійність у пошуку певної інформації;
- зосередженість на об'єкті гри;
- вдумлива робота, яка є запорукою успіху;
- уміння орієнтуватися в різних ситуаціях;
- бажання пізнавати (добувати) нове.

У грі учень вчиться комплексно використовувати органи чуття для сприйняття та відтворення інформації, як у стандартних, так і нових, нестандартних ситуаціях. Захоплюючись процесом, поринаючи у фантастичний світ гри, пізнає нове.

На уроках інформатики ігрові технології можна широко застосовувати, особливо пов'язані з новітніми технологіями (віртуальні подорожі, доповнену реальність тощо). Це може бути як один із етапів заняття або ж як цілісний елемент, головне правильно сплановані різні види діяльності та дотримання санітарних вимог). Також перспективним напрямом є застосування ігрових методів у позаурочній діяльності вчителя інформатики.

Головною метою уроку-гри є вирішення освітніх задач, що планується розглянути на занятті. Це діяльність у грі. Педагог заздалегідь має спланувати свою роботу на уроці, визначити конкретне місце ігровій технології в структурі заняття, чітко визначити форму проведення та підготувати необхідні засоби і дидактичні матеріали.

Головною дидактичною метою є отримання здобувачами освіти знань, що відповідають сучасним тенденціям розвитку інформатики [2].

Визначальними сторонами розвитку учня у грі можна зазначити наступні:

- розвиток емоційної сфери (супідрядність мотивів, де соціальні стають більш значущими, ніж особисті);
- подолання емоційного та пізнавального самолюбства (егоцентризм). При програнні будь-якої визначеної у грі ролі, учень дотримується особливостей поведінки, його риси характеру тощо. Це сприяє розвитку самосвідомості, допомагає у виробленні навичок налагодження взаємовідносин між людьми.
- розвиток невимушеності поведінки в соціумі. Граючи роль, учень перевтілюється, підпорядковуючи власні бажання та потреби, діє відповідно до соціального еталону; адже має повторити деяку типову

ситуацію. Це вчить дитину стати членом суспільства, дотримуватись та враховувати установлені норми і правила поведінки в ньому;

- розвиток розумових дій. Учень бере участь у плануванні проходження етапів гри, розвиває свій творчий потенціал та розумові здібності.

Найістотнішими для вчителя інформатики є вирішення таких питань:

- чітко визначити місце дидактичної гри, ігрової ситуації структурі уроку;
- доцільність використання ігрових технологій на різних етапах засвоєння різного за характером матеріалу;
- дотримання методики проведення дидактичної гри, зважаючи дидактичну мету уроку, рівень підготовленості учнів до сприйняття навчального матеріалу;
- дотримання вимог до змісту ігрової діяльності згідно принципу розвивального навчання;
- формувальне оцінювання згідно Концепції НУШ, або відзначення найактивніших та мотивація(підбадьорення) відстаючих.

Отже, ми можемо зробити певний підсумок:

- гра дає змогу учневі опанувати соціальний досвід, відчути себе вагомим членом суспільства, або суб'єктом віртуального світу;
- гра допомагає здобувачеві освіти виявити та реалізувати свій творчий потенціал, актуалізувати власні сутнісні потреби та можливості.;
- ігрові технології на уроці інформатики готують учнів існування у цифровому світі сучасних технологій та до майбутньої трудової діяльності;
- універсальність ігрових технологій всеосяжність гри сприяє гармонійному розвитку учнів.

Використання ігрових форм для активізації освітнього процесу з інформатики є перспективним напрямом професійної діяльності вчителя.

Список літератури:

1. Князюк С. І. Гра як один із засобів розвитку творчих здібностей, контролю знань та умінь на уроках інформатики. Актуальні питання методики навчання інформатики. Житомирський державний університет імені Івана Франка. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/21096/1/KnaziukAPSI2016.pdf>

2. Демчук І.М. Використання ігрових технологій на уроках інформатики та спецпредметів як засіб підвищення ефективності освітнього процесу. Національна освітня платформа. URL: <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-igrovih-tehnologij-na-urokah-informatiki-ta-specpredmetiv-ak-zasib-pidvisenna-efektivnosti-osvitnogo-procesu-417829.html> (дата звернення: 05.01.2023).

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПОКАЗНИКІВ СИЛОВОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ СПОРТСМЕНІВ З РЕЗУЛЬТАТОМ ПРОПЛИВАННЯ ДИСТАНЦІЇ 100 МЕТРІВ РІЗНИМИ СПОСОБАМИ НА ЕТАПІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Пилипко Ольга Олександрівна

к. пед .н., професор, завідувач кафедри
Харківська державна академія фізичної культури

Ніколенко Микола Дмитрович

студент
Харківська державна академія фізичної культури

Вступ. Бурхливе зростання спортивних досягнень у сучасному плаванні значною мірою зумовлене вдосконаленням методики фізичної підготовки [3; 4].

За останні роки методика фізичної підготовки плавців суттєво збагатилася даними про структуру фізичної підготовленості спортсменів, які спеціалізуються в плаванні на дистанціях різної довжини, та систему контролю за її розвитком, розширився арсенал методів і засобів підвищення можливостей функціональних систем організму, що забезпечують ефективну змагальну діяльність і т.п. [1; 2; 5; 6].

Однак залишаються ще питання, які потребують подальшого розгляду та доопрацювання.

Так існуючі дані про структуру силової підготовленості плавців часто фрагментарно характеризують окремі її сторони, недостатньо інформації про специфічні і неспецифічні прояви силових можливостей спортсменів різної кваліфікації та взаємозв'язок їх із результатом при плаванні різними способами, не визначені умови становлення технічної майстерності з урахуванням рівня силової підготовленості спортсменів, тощо. Це і зумовило актуальність проведення досліджень в даному напрямку.

Мета дослідження – охарактеризувати взаємозв'язок показників силової підготовленості спортсменів з результатом пропливання дистанції 100 метрів різними способами на етапі спеціалізованої базової підготовки.

Матеріал і методи: вивчення і аналіз літератури, педагогічне спостереження, динамометрія, методи математичної статистики. У дослідженні взяли участь плавці, рівень спортивної кваліфікації яких відповідав II розряду - КМС.

Результати дослідження та їх обговорення. В якості основних показників структури силової підготовленості спортсменів, які проявляються у специфічних умовах водного середовища, нами були визначені: плавання за допомогою рухів одними руками, плавання за допомогою рухів одними ногами, плавання у повній координації.

Означені параметри розглядалися при плаванні всіма спортивними способами.

Проведений кореляційний аналіз між показниками силової підготовленості спортсменів та результатом подолання дистанції 100 метрів різними способами дозволив виявити наступну картину.

Найбільш значущими силовими параметрами, які корелюють з результатом в плаванні кролем на грудях на дистанції 100 метрів у спортсменів на етапі спеціалізованої базової підготовки, є: максимальна сила тяги ногами при плаванні кролем на грудях ($R = 0,69$) та максимальна сила тяги при плаванні кролем на грудях і на спині у повній координації ($R = 0,68$ і $0,66$ відповідно) (рис. 1).

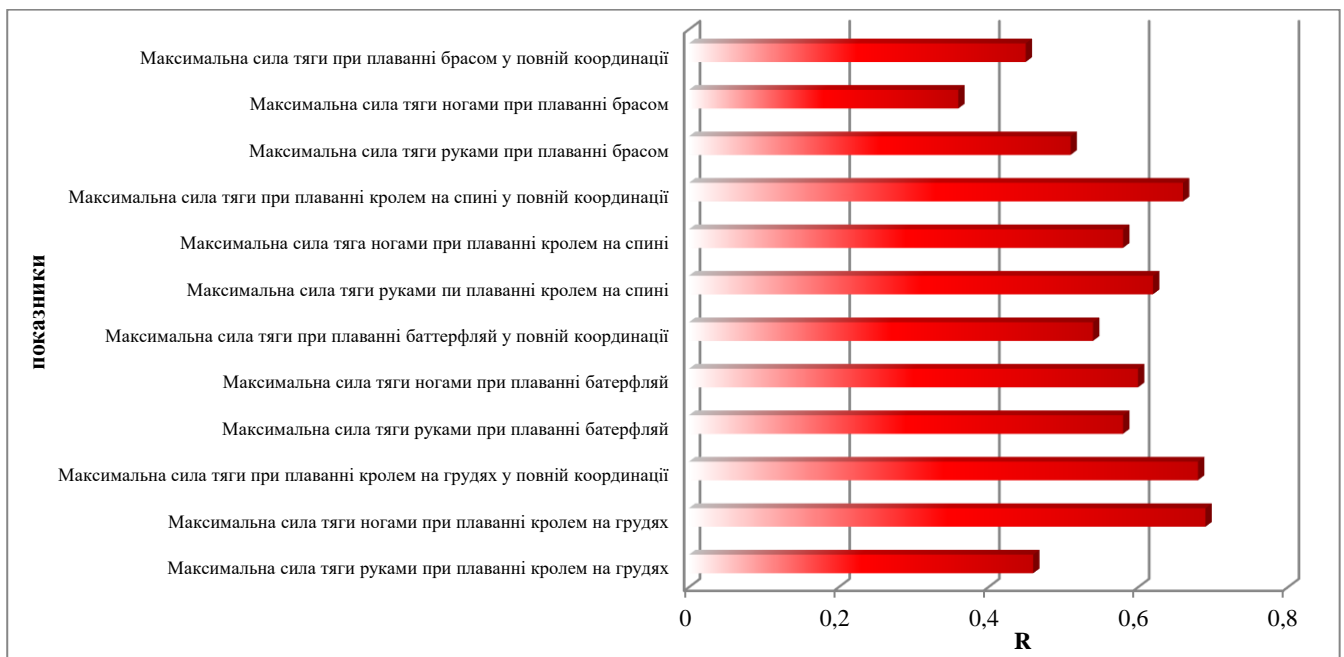

Рис. 1. Взаємозв'язок показників силової підготовленості спортсменів з результатом пропливання дистанції 100 метрів способом кроль на грудях

Найбільш впливовими у способі плавання кроль на спині виявилися: максимальна сила тяги ногами при плаванні кролем на грудях і на спині ($R = 0,73$ і $0,65$ відповідно), максимальна сила тяги при плаванні кролем на спині і на грудях у повній координації ($R = 0,66$ і $0,62$ відповідно) та максимальна сила тяги руками при плаванні кролем на спині ($R = 0,64$) (рис. 2).

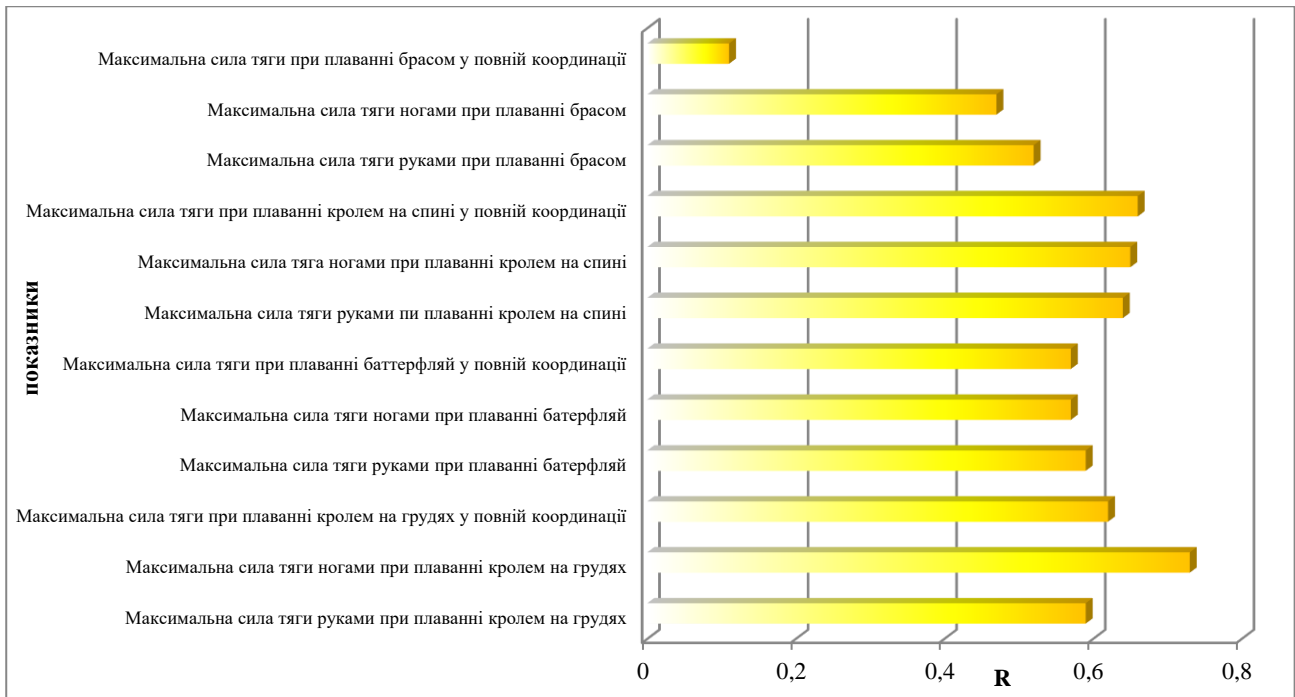

Рис. 2. Взаємозв'язок показників силової підготовленості спортсменів з результатом пропливання дистанції 100 метрів способом кроль на спині

До найбільш значущих показників, які впливають на результат при пропливанні дистанції 100 метрів способом брас, належать: максимальна сила тяги ногами при плаванні кролем на грудях і баттерфляєм ($R = 0,70$ і $0,67$ відповідно), максимальна сила тяги при плаванні брасом, кролем на спині і баттерфляєм у повній координації ($R = 0,70, 0,69, 0,67$ відповідно) (рис. 3).

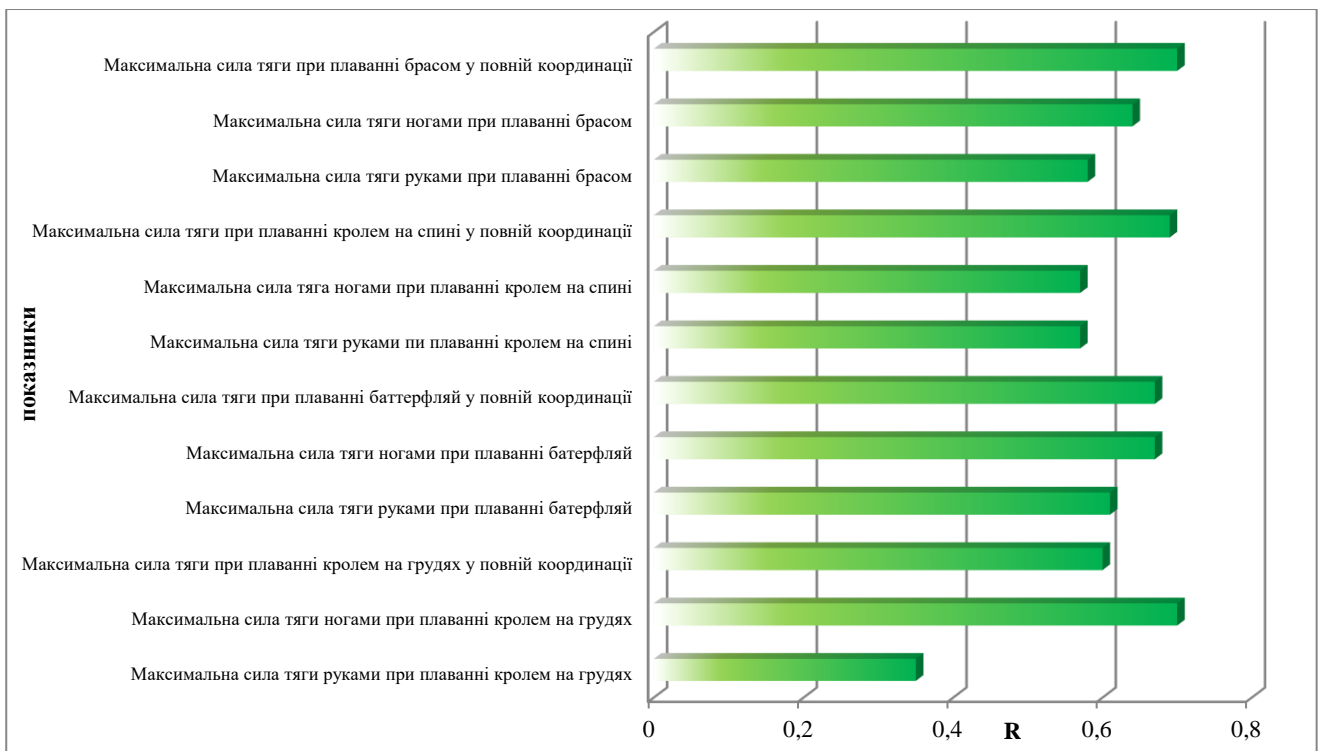

Рис. 3. Взаємозв'язок показників силової підготовленості спортсменів з результатом пропливання дистанції 100 метрів способом брас

Найважливішими показниками, що впливають на спортивний результат у способі плавання батерфляй, є: максимальна сила тяги ногами при плаванні кролем на грудях і батерфляєм ($R = 0,76$ і $0,66$ відповідно), максимальна сила тяги руками при плаванні батерфляєм і кролем на спині ($R = 0,69$ і $0,71$ відповідно) та максимальна сила тяги при плаванні кролем на спині у повній координації ($R = 0,67$) (рис. 4).

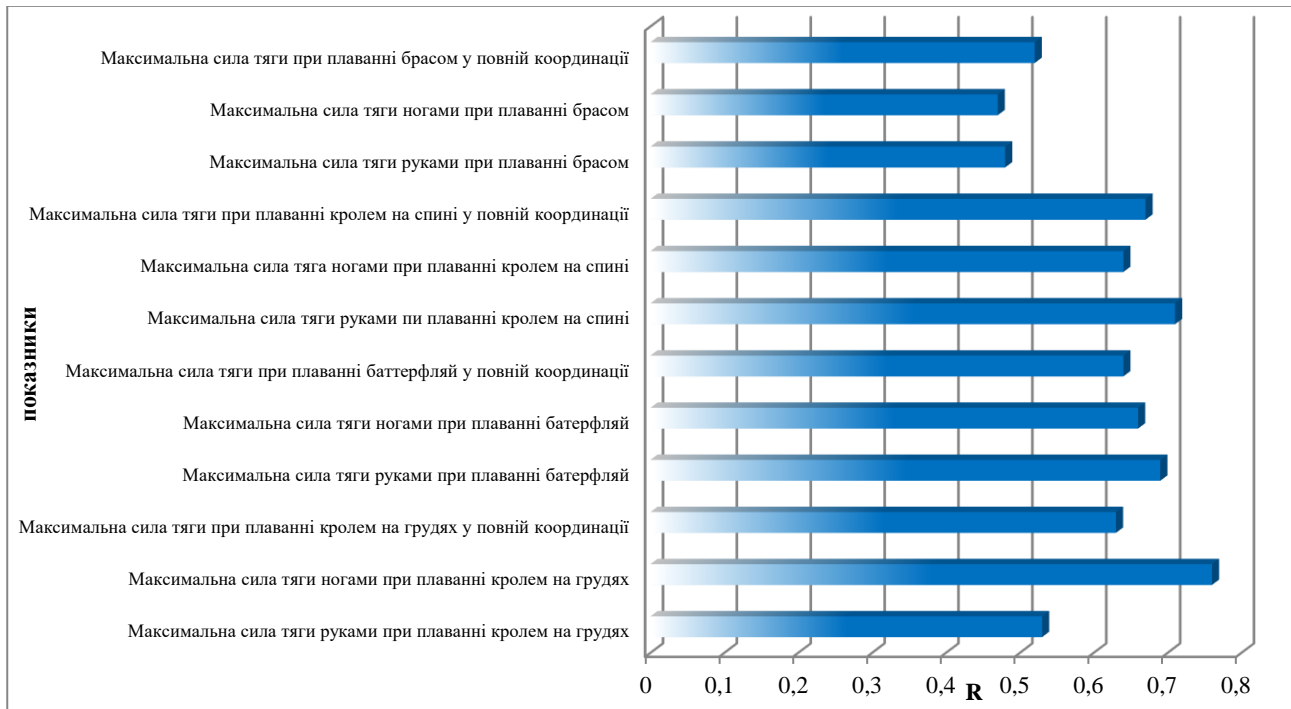

Рис. 4. Взаємозв'язок показників силової підготовленості спортсменів з результатом пропливання дистанції 100 метрів способом батерфляй

Отримані дані свідчать про те, що практично всі параметри силової підготовленості, які проявляються в умовах водного середовища, є значущими при плаванні різними способами. Однак ступінь їхнього впливу на результат є неоднаковою.

Відмічені взаємозв'язки дозволяють зробити різний акцент при підборі вправ силового характеру, що забезпечить зростання відповідних показників, а також надасть можливість розширити коло дистанцій, на яких може виступати конкретний плавець. І оскільки на етапі спеціалізованої базової підготовки вирішується питання щодо вибору майбутньої спеціалізації спортсмена, отримані дані можуть слугувати відповідними орієнтирами.

Висновки.

1. Показники силової підготовленості спортсменів, які проявляються в умовах водного середовища, є значущими незалежно від їхньої спеціалізації.
2. Вплив параметрів силової підготовленості спортсменів на результат подолання дистанції 100 метрів різними способами неоднаковий.
3. При плаванні батерфляєм порівняно з іншими способами взаємозв'язок силових показників з кінцевим результатом більш виражений.
4. При підборі вправ силової спрямованості для спортсменів-плавців, які

знаходяться на етапі спеціалізованої базової підготовки, необхідно враховувати визначений взаємозв'язок показників силової підготовленості з результатом подолання дистанції 100 метрів різними способами, що забезпечить зростання силових параметрів та розширить коло дистанцій на яких може виступати плавець.

Список літератури

1. Ганчар И. Л. Методика преподавания плавания: технологии обучения и совершенствования: учебник. Ч. II. Одесса: Друк, 2006. 696 с.
2. Гришин В. А. Дифференциация тренировочного процесса квалифицированных пловцов в зависимости от специализации: автореф. дис.... канд. пед. наук. Москва, 2002. 19 с.
3. Платонов В. М., Булатова М.М. Фізична підготовка спортсмена. Київ: Олімпійська література, 1995. 320 с.
4. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте: общая теория и её практические приложения. Киев: Олимпийская литература, 2004. 808 с.
5. Платонов В. Н. Спортивное плавание: путь к успеху: в 2 кн. / под общ. ред. В. Н. Платонова. Киев: Олимпийская литература, 2012. Кн. 1. 480 с., Кн. 2. 544 с.
6. Шкретій Ю. М. Управління тренувальними і змагальними навантаженнями спортсменів високого класу. Київ: Олимпийская литература, 2005. 258 с.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ

Полякова Тетяна,

кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри міжкультурної комунікації та іноземної мови
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний університет»
(Харків, Україна)

Самаріна Вікторія

кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри ділової іноземної мови та перекладу
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний університет»
(Харків, Україна)

Пандемія коронавірусу спричинила виняткову ситуацію в усьому світі, масштаби якої у березні 2020 року ще не можна було передбачити. За дуже короткий проміжок часу від коронавірусу постраждали усі сфери суспільства, зокрема, освіта та сфера виховання. У зв'язку із закриттям шкіл та університетів через пандемію, навчання довелось продовжувати в онлайн форматі.

Збільшення використання цифрових медіа ресурсів у викладанні іноземної мови та змішане навчання, тобто поєднання очного та електронного видів навчання, не є новим (Bonk, & Graham, 2006; Кухаренко, 2015; Собченко, 2021). Стосовно питання про вплив цифрових медіа на навчання, Герціг (Herzig, 2014: 9) називає такі чинники «самі цифрові медіа або медіа-продукти, навчальні процеси, в які інтегровані медіа-продукти, і суб'єкти, які безпосередньо залучені до навчання, тобто викладачі та учні». З початком пандемії цифрове навчання стало вже не альтернативою, а необхідністю, щоб мати можливість продовжувати навчання.

Хойзінгер (Heusinger, 2020: 12) підкреслює, що важливо «розробляти дидактичні концепції для значущого сприяння процесам навчання за допомогою використання цифрових медіа». Виникла велика кількість труднощів та вимог зі швидким переходом до віртуальних уроків німецької мови, таких як розробка нових методів навчання, ефективного використання програм відео-конференцій, медіа-компетентність вчителів і учнів, технічне обладнання та швидкий Інтернет-зв'язок, особливо в приватних приміщеннях. Забезпечення захисту даних під час використання інструментів і додатків, робота з навчальними матеріалами, які можна використовувати у віртуальному класі, змістовна концепція уроків, яка також забезпечує взаємодію та спілкування під час онлайн-уроків, були лише деякими з проблем, з якими стикалися зацікавлені сторони в галузі освіти. Через швидкий перехід до дистанційного навчання, «традиційні методи викладання та навчання відійшли на другий план, а смартфони, планшети

та ноутбуки раптово стали найважливішими інструментами спілкування та передачі знань» (Tengler, Schrammel, & Brandhofer, 2020: 3).

Як зазначають, «у кризових ситуаціях необхідно розробити нові варіанти дій, і цей новий досвід надає нам ширший діапазон дій у прийнятті рішень в майбутньому» (Porsch, & Porsch, 2020: 62). Криза коронавірусу спричинила глибокі зміни та інновації, і сьогодні, майже через два роки після спалаху пандемії, онлайн-навчання стало нормою як для студентів, так і для викладачів. Очікується, що збільшення використання цифрових засобів масової інформації та змішаного типу навчання продовжуватимуть відігравати важливу роль у майбутньому.

З середини лютого 2020 року в Національному технічному університеті «ХПІ» не проводяться очні заняття, а викладання переведено в інтернет-формат. З цією метою придбано та надано у розпорядження педагогічного колективу ліцензії на програми Office 365 для проведення відеоконференцій. Крім того, використовується канал Telegram, який полегшує комунікацію та взаємодію. Досвід, отриманий за два семестри, підтверджує позицію Рьок (Röck, 2019: 18) про те, що «багато методів з очного викладання можуть бути перенесені на віртуальні сценарії – за умови, що викладач ознайомлений з платформою та інструментами і опанував їх».

Були продовжені заняття в дистанційній формі та вони склалися з синхронних і асинхронних фаз навчання. Цифрове дистанційне навчання включає синхронні уроки, які проводяться за допомогою програми відеоконференцій Teams, Zoom і доповнюються асинхронними етапами навчання через Moodle або канал Telegram.

Завдяки функції спільного використання екрану Teams або Zoom, вчитель може показувати підручник і легко відтворювати аудіо та відео файли під час сеансу. Представлення відредагованої сторінки підручника за допомогою спільного доступу до екрану дозволяє учням, особливо на початковому рівні, стежити за ходом уроку, а також можуть активно редагувати вправи, відмічаючи, позначаючи, зіставляючи рядки, заповнюючи пропуски або пишучи речення. Учні також можуть поділитися своїм екраном і показати презентацію, наприклад, для доповіді.

Спільне використання дошки, на якій можна писати та малювати, передача файлів, наприклад, робочих аркушів, під час сеансу та чат, який використовується для письмового обміну, підтримують навчальний процес. Функція мікрофона дозволяє учням брати активну участь на занятті. Це дозволяє зробити навчання інтерактивними та орієнтованими на учня, а також зменшує ризик фронтального викладання. За допомогою так званих кімнат для переговорів можна проводити партнерську та групову роботу, а викладач може переміщатися між окремими груповими кімнатами, надаючи групам консультативну допомогу.

Таким чином, можна зробити **висновок**, що навіть якщо заняття проводилися як з синхронними, так і з асинхронними фазами навчання, відсутність очних занять в аудиторії призводила до компенсації більшою кількістю самонавчання,

що збільшувало витрачений робочий час. Одним із найважливіших викликів є психологічний стрес, спричинений пандемією Корони. Студенти повідомляють, що психологічний стрес дуже високий, а страхи та хвилювання негативно вплинули на їхній успіх у навчанні.

Список використаних джерел

1. Кухаренко В. М. Системний підхід до змішаного навчання. *Інформаційні технології в освіті*. 2015. № 24. С. 53-67.
2. Собченко Т. М. Змішане навчання: поняття та завдання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 75, Т. 3. С. 73-76.
3. Bonk C. J., Graham C. R. Blended learning systems. The handbook of blended learning: Global perspectives, local designs. Pfeiffer. 2006. URL : http://mypage.iu.edu/~cjbonk/graham_intro.pdf. (дата звернення : 24.11.2022).
4. Herzig B. Wie wirksam sind digitale Medien im Unterricht? Gütersloh: Bertelsmann Stiftung. 2014.
5. Heusinger M. Lernprozesse digital unterstützen. Ein Methodenbuch für den Unterricht. Weinheim und Basel: Beltz. 2020.
6. Porsch R., Porsch T. Fernunterricht als Ausnahmesituation. Befunde einer bundesweiten Befragung von Eltern mit Kindern in der Grundschule. Die Deutsche Schule. Zeitschrift für Erziehungswissenschaft, Bildungspolitik und pädagogische Praxis. 2020. Beiheft 16. 61-79.
7. Röck A. Webinar Methoden Koffer. 50 interaktive Methoden für virtuelle 2D & 3D Räume. Norderstedt: BoD. 2019.
8. Tengler K., Schrammel N., Brandhofer G. Lernen trotz Corona. Chancen und Herausforderungen des distance learnings an österreichischen Schulen. Medienimpulse 58. 2020 02, 1-37. URL : <https://journal.ph-noe.ac.at/index.php/resource/article/view/893/907> (дата звернення : 15.10.2022).

ПРОГНОЗУВАННЯ ТА МОДЕЛЮВАННЯ В СИСТЕМІ СПОРТИВНОГО ВІДБОРУ В БОКСІ

Проскурін Андрій Вячеславович,

аспірант кафедри теорії та методики
фізичного виховання, адаптивної та масової фізичної культури
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
м. Полтава, Україна

В умовах розвитку сучасного боксу головною метою діяльності тренера є підготовка боксерів високого класу, що визначає досягнення ними високих спортивних результатів і якомога більш тривале їх збереження, що ґрунтується на науковій організації навчально-тренувального процесу і розробці та впровадженні раціонально обґрунтованих засобів і методів спортивного тренування, що визначається єдністю складників:

- прогнозування спортивних досягнень;
- моделювання характеристик найсильніших спортсменів світу;
- відбір кандидатів у збірні команди країни та основного складу для участі у найбільших міжнародних змаганнях;
- сучасне матеріально-технічне забезпечення тренувального процесу;
- сучасна система тренування, змагань та відновлення;
- система підвищення спеціальних знань та педагогічної майстерності тренерів.

Роль відбору в сучасній системі спортивної підготовки у зв'язку з необхідністю високих тренувальних навантажень різко зросла, і завдання відбору полягають у тому, щоб своєчасно та правильно визначити задатки, здібності та можливості новачків, що відповідають специфіці боксу.

Прогнозування – необхідна умова організованого, планомірного розвитку фізичної культури та спорту. Як вид пізнавальної діяльності людини прогнозування спрямоване на формування передбачення розвитку діяльності. В основі прогнозу лежить багато методів: спостереження, аналіз, інтуїтивне передбачення тощо. Цінним методом прогнозування є інтуїтивне передбачення (інтуїція). Інтуїція (боксера, тренера) – це заснована на минулому досвіді здатність приймати правильні рішення без усвідомлення їхньої ефективності в даний момент часу.

Прогнозування відіграє важливу роль у орієнтації на вищі досягнення індивідів, їх основних компонентів оптимального планування та управління підготовкою боксерів високого класу. Його сутність полягає у вивченні та аналізі факторів, які вплинуть (або можуть чинити) вплив на ефективність майбутньої діяльності.

Впровадження сучасних методів прогнозування є актуальним завданням, зумовленим такими причинами: неухильним зростанням інтенсивності та обсягу навантажень; вивченням індивідуальних здібностей найсильніших боксерів світу; змінами, що відбуваються у тенденції розвитку різних шкіл боксу на

світовій арені; розробкою прогностичних моделей найсильніших боксерів з багатьох сторін їх підготовки та модельних показників [1; 3].

У структурі прогнозування вищої спортивної майстерності можна виділити, крім іншого, п'ять великих об'єктів:

- 1) розвиток масового спорту країни;
- 2) розвиток олімпійської програми боксу, включаючи розвиток вищих спортивних досягнень;
- 3) шляхи вдосконалення підготовки боксерів;
- 4) шляхи вдосконалення організації олімпійської підготовки країни;
- 5) моделювання.

Модельними характеристиками називаються показники, які мають найбільшу інформативність, підвищення результатів яких призводить до збільшення змагальних рухів. Модельні характеристики та їх значення необхідно розглядати як орієнтири, яких мають досягти вікові параметри і на різних етапах підготовки.

У процесі моделювання необхідно:

- вивчити питання, для вирішення яких можуть бути використані моделі, визначити шляхи їх застосування та можливі обмеження;
- визначити рівень деталізації моделі, тобто. кількість параметрів, що включаються до моделі, характер зв'язку між окремими параметрами та види керуючих впливів на систему;
- визначити тривалість часу моделювання, який повинен бути достатнім для того, щоб встигли проявитися всі характерні ознаки цього явища [1].

Складовою частиною моделі найсильнішого боксера є функціональна підготовка. У низці видів спорту результат значною мірою визначається ефективністю енергетичного обміну, функціональним станом дихальної, серцево-судинної, видільної системи, нервово-м'язового апарату, сенсорних систем. Часто в окремих видах спорту висувуються специфічні вимоги до будови тіла та топографії окремих груп м'язів спортсменів.

Узагальнена модель найсильніших боксерів включає: показники змагальної діяльності; спеціальну фізичну підготовленість; технічну підготовленість; тактичну підготовленість; функціональну підготовленість; психологічну підготовленість; морфологічні особливості; вік та спортивний стаж.

Модель сучасного боксера - це майстерні спортсмени з жорстким, агресивно-наступальним характером ведення бою, які володіють нокаутуючим ударом і комбінаційною формою бойових дій, здатні вести бій у високому темпі на різних дистанціях протягом усіх раундів поєдинку. Тести, що характеризуються найбільшою інформативністю стану боксера, в яких можуть бути показані результати, що відповідають високим світовим досягненням, становлять основу модельних характеристик боксерів та поділяються на: – етапні модельні характеристики – інформативні показники стану боксера на окремих етапах річного циклу; проміжні характеристики – інформаційні показники стану на різних етапах багаторічної підготовки; кінцеві характеристики – досягнення на світових рингах.

Під моделюванням розуміється процес пізнання реальної дійсності у вигляді експериментування різними моделями цієї дійсності.

З моделюванням пов'язана ефективність управління процесом тренування – використанням моделей для визначення різних характеристик спортивного тренування та раціоналізації способів побудови її структурних частин. Для того щоб психологічно підготувати боксера до виконання великих навантажень, участі у важких спарингах, зустрічах із важкими противниками, викликати прагнення максимальної мобілізації всіх сил у тренуванні та змаганнях, до подолання будь-яких перешкод, щоб запобігти виникненню надмірної напруженості в бою до обстановки змагань у практиці передзмагальної підготовки для цього використовується моделювання майбутньої обстановки змагання з властивими їй труднощами і несподіванками.

Метод моделювання змагальної діяльності передбачає інтенсифікацію режиму роботи організму в тренуванні за рахунок максимального наближення його на певних етапах річного циклу до умов, характерних для змагань. Прикладом застосування цього методу в тренувальному процесі боксерів є проведення спарингів в умовах, близьких до змагальних [3].

Отже, одним із найбільше важливих аспектів спортивного відбору є прогнозування спортивних здібностей. Надійний прогноз спортивних досягнень повинен передбачувати не тільки імовірну динаміку результатів, але і включати всі більш менш суттєві фактори, визначаючі роль спортивної майстерності.

Складність прогнозування результатів юних спортсменів утворюється ще тому, що ріст спортивних досягнень здійснюється на фоні ще незакінчених процесів формування організму. Інакше кажучи, на спортивний результат впливають не тільки навантаження, але і морфологічні, функціональні, психофізіологічні зміни, які відбуваються в процесі індивідуального розвитку.

Список літератури:

1. Ostianov V. N. Upravlinnia navchalno-trenavalnym protsesom bokseriv vyshchych rozriadiv / V. N. Ostianov, Ye. K. Sharafutdinov, M. O. Yaremko. Aktualni problemy fizychnoi kultury i sportu : Zb. nauk. prats DNDIFKiS. 2004. № 2. S. 26 – 34.
2. Platonov V.M., Bulatova M.M. Fizychna pidhotovka sportsmena. Kyiv: Olimpiiska literatura. 1995. 320 s.
3. Savchyn M. P. Trenovanist boksera ta yii diahnostryka. K. Nora-print, 2003. 220 s.

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Романів Людмила Вікторівна,
кандидат мед.наук, доцент кафедри фізичної
реабілітації, ерготерапії та домедичної допомоги
Чернівецького національного університету ім.Ю.Федьковича

Пішак Ольга Василівна,
доктор мед.наук, професор кафедри фізичної
реабілітації, ерготерапії та домедичної допомоги
Чернівецького національного університету ім.Ю.Федьковича

Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій. Освітній процес в умовах повномасштабної війни потребує вкрай виважених та обдуманих рішень, адже від цього напряму залежить здоров'я та життя наших школярів, студентів, вчителів та викладачів.

І під час війни, і після її завершення головним завданням освітньої галузі є і буде забезпечення якості освіти на всіх рівнях. Тому цілком закономірним є проведення наукових досліджень в освіті та втілення їх результатів у практику роботи, впровадження інноваційних технологій, забезпечення закладів освіти новими засобами навчання, науково-методичною та навчальною літературою.

Цифрова освіта – це новий метод навчання, який використовує комп'ютерну техніку, мережеві комунікаційні та інші інформаційні технології для здійснення освітньої діяльності на основі сучасних освітніх поглядів та теорій. Він є інтерактивним, ефективним, відкритим, гнучким та мобільним [1]. Серед основних проблем розвитку цифрового освітнього середовища можна виокремити такі:

- відставання побудови цифрових навчальних ресурсів від потреб освітньої практики; різний, іноді недостатній рівень інформаційної грамотності викладачів;
- необхідність технічної адаптації та якіснішого обслуговування інформаційно-комп'ютерних ресурсів закладів системи загальної освіти відповідно до нових вимог цифрового навчального середовища;
- навчання та технології не є глибоко інтегрованими.

Інша необхідна умова – це підтримка учня в очному форматі, що дозволить йому опанувати практичними навичками, недосяжними в онлайн форматі. Такий комбінований підхід дає змогу взяти краще від обох форматів навчання (очного та дистанційного) та поєднати їх в одну змішану систему, що буде здатна забезпечити здобуття якісної освіти, незалежно від місця проживання дитини (включаючи віддалені райони, а також середовище українців, які проживають за кордоном чи на тимчасово окупованих територіях).

У наш час дистанційне навчання набуває все більшої актуальності. Дотепер дистанційне навчання було камерною формою, зазвичай, для дорослих людей або здобувачів освіти, які прагнули поглибити та покращити свої знання й уміння у певній галузі освіти. Щоправда події 2020 року через пандемію COVID-19, коли заняття у школах та вищих навчальних закладах було припинено, дистанційне навчання набуло широких масштабів і педагоги за період локдауну набули значного практичного досвіду. Сучасний рівень розвитку комп'ютерної техніки та різноманітного програмного забезпечення надає широкі можливості для підвищення ефективності навчання, але в умовах воєнного стану використання комп'ютерних технологій значно ускладнюється. Дистанційне навчання – одна із форм навчання, яка виникла й удосконалювалася разом із розвитком інтернет-технологій, і на сьогодні має чіткі характерні ознаки, принципи і певні методичні напрацювання.

Дистанційне навчання передбачає доступ до інтернету, технічне забезпечення (комп'ютер, ноутбук, планшет, смартфон тощо) в усіх учасників освітнього процесу, а також володіння педагогами технологіями дистанційної освіти [2]. Виклики сучасного суспільства, зокрема воєнний стан в Україні, вносять свої корективи в систему дистанційної освіти. Вона стає більш затребуваною, зростає актуальність проблем, пов'язаних з організацією навчання різних вікових груп здобувачів освіти, з вибором інтернет-платформ для організації освітньої діяльності учнів, поєднанням традиційних методів навчання зі специфічними для дистанційної освіти. Методика проведення дистанційних занять знаходиться у процесі становлення, а принципи дистанційного навчання та його особливості стали серйозними викликами для системи освіти в цілому.

Дистанційне навчання може здійснюватися в синхронному та асинхронному режимах з використанням електронних освітніх платформ (Google Workspace, Google Classroom, Нові Знання, HUMAN.UA) і комунікаційних онлайн сервісів та інструментів (Zoom, Skype, Team, базові сервіси Google: Gmail, Календар, Meet, Jamboard, Chat, Hangouts, YouTube та інші).

Асинхронний режим – взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники взаємодіють між собою із затримкою у часі, застосовуючи при цьому інтерактивні освітні платформи, електронну пошту, форуми, соціальні мережі тощо.

Синхронний режим – взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники одночасно перебувають в електронному освітньому середовищі або спілкуються за допомогою засобів аудіо-, відео конференції [3]. Під час організації дистанційного навчання в закладах освіти доцільно поєднувати синхронний та асинхронний режими навчання. Дистанційне навчання передбачає доступ до інтернету, технічне забезпечення (комп'ютер, ноутбук, планшет, смартфон тощо) в усіх учасників освітнього процесу. Виникає проблема – доступ до якісного інтернету, і відповідно, відсутність рівних умов для усіх учасників навчального процесу.

Інша проблема – це не володіння деякими педагогами різними технологіями дистанційної освіти. Сучасні учні, навіть учні початкової школи, швидко опановують електронні засоби навчання. Для учителів ця проблема ускладнюється тим, що їм потрібно не просто опанувати новий засіб, а й змінити власну відпрацьовану роками методику навчання, знайти та застосувати нові методи і форми так, щоб досягти обов'язкових результатів навчання.

Також важливою проблемою, що виникла в період дистанційного навчання, є неможливість комунікації у звичному режимі: між учителем і учнями, учнів між собою. Адже, за умов традиційного очного навчання відбувається постійна комунікація (вербальна й невербальна), під час дистанційного навчання соціальна комунікація зменшується, її невербальна частина майже зникає. І виникає проблема: як організувати комунікацію між студентом і викладачем, студентами між собою під час синхронної онлайн-зустрічі, а також якою має бути віртуальна навчальна комунікація в асинхронному режимі, щоб вона не займала весь вільний час педагога і студентів. Це далеко не повний перелік проблем, з якими стикаються під час дистанційного навчання в умовах воєнного стану.

Організація онлайн навчання залежить від багатьох факторів: наявності матеріально-технічної бази, ергономічних можливостей, соціально-психологічних аспектів. Наразі ще необхідно врахувати чинники безпеки учнів та педагогів, особливості діяльності кожної школи в умовах воєнного стану.

Проблеми технічного та ергономічного характеру пов'язані з:

- відсутністю або обмеженим доступом до індивідуальних технічних засобів навчання (залишили гаджети вдома під час переміщення; техніка знаходилась у будівлях, що були пошкоджені; велика кількість користувачів у сім'ї, які одночасно навчаються та працюють дистанційно);

- обмеженим доступом до інтернету (відсутність інтернет-зв'язку; швидкість Wi-Fi роутерів може бути лімітованою; відсутність Wi-Fi точок у деяких укриттях);

- неможливістю облаштування комфортного місця для навчання (відсутність тихого та комфортного робочого місця для навчання; перебування у багатолюдному місці; наявність перебоїв з освітленням).

Для вирішення наявних технічних проблем можна запропонувати, наприклад, навчання в асинхронному режимі, тобто надавати можливість прослуховувати навчальні матеріали та виконувати завдання, коли будуть усі необхідні умови для цього. У такому випадку учням буде зручно робити уроки по відеозапису. Однією з перешкод саме синхронного навчання може стати перебування дітей у країнах, що знаходяться у різних часових поясах. Тому саме для цієї категорії учнів теж краще запропонувати асинхронний режим або навчання за індивідуальним планом [5].

Самостійне опанування учнями та студентами матеріалу під час дистанційного навчання в умовах війни має свої особливості. Педагогу варто розділити матеріал на логічні тематичні блоки. Це допоможе дітям навчатися самостійно. Разом з тим вчителям важливо надавати дітям максимально чіткі

інструкції щодо опанування кожного блоку матеріалу та критерії для самостійного оцінювання результату.

Важливо пам'ятати, що самостійна робота повинна мати чітке матеріальне втілення – продукт. Це може бути таблиця, графіки, понятійне поле, текст іншого стилю, інфографіка, малюнок, низка виконаних вправ тощо. Завдання можуть стосуватися як усього обсягу матеріалу, так і його частини. Усні традиційні завдання (переказ матеріалу чи відповіді на питання) є неефективними для самостійного навчання.

Не дивлячись на війну, відстежувати навчальні досягнення учнів та студентів важливо і необхідно. Для цього викладачам варто розробити завдання для діагностики. Зробити це педагоги можуть, добираючи завдання за темами та очікуваними результатами. Разом з тим кожен вчитель з власного досвіду знає, які є «чутливі» точки засвоєння тієї чи іншої теми [4]. Насамперед їм необхідно приділяти найбільше уваги, включати такі завдання до діагностичних робіт.

Відстеження динаміки навчальних досягнень учнів та студентів дасть змогу педагогам вчасно діагностувати можливі освітні втрати та вчасно на них реагувати.

Для діагностування освітніх втрат варто у першу чергу визначити пропущені теми, розробити завдання для оцінювання навчальних досягнень, проаналізувати результати. Після цього – розробити плани подолання освітніх втрат: колективні, групові або індивідуальні. Такі плани можуть включати самостійну роботу студента, консультації викладача, виконання завдань у групах.

Організація якісного масового дистанційного навчання в умовах воєнного стану – складний і надважкий процес. Але кропітка систематична робота щодо впровадження й удосконалення сучасних технологій дистанційного навчання в освітній процес допоможе згодом досягти позитивних результатів.

Список літератури:

1. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник/ за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек», 2022 - 140 с.

2. Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 504 с.

3. Толочко, С. В. (2021). Цифрова компетентність педагогів в умовах цифровізації закладів освіти та дистанційного навчання. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.13 (169), 28–35. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5077823>

4. Методичні рекомендації «Організація безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану» / укладачі О.М. Грушевенчук, Л.М. Богданович, О.Г.Мулько, С.М.Сарай – Л. Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Волинської області, 2022, 49 с.

5. Удалова, О., Дзюбинська, Х., & Ревка, Т. (2022). Організація освітнього процесу в умовах війни. Перспективи та інновації науки, 7(12). <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/download/1772/1770>

ПРОПРІОРЕЦЕПТИВНІ ВПРАВИ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ КООРДИНАЦІЙНО- ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ ТА МОВЛЕННЯ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Цибанюк Олександра Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
інструктор з фізичної культури
ЗДО комбінованого типу (ясла-садок) №48
«Гніздечко» м. Чернівці

Богданюк Марина Віталіївна

директор ЗДО комбінованого типу (ясла-садок) №48
«Гніздечко» м. Чернівці

На сьогодні в Україні відбувається докорінне переосмислення парадигми навчання і виховання дітей з ООП. На часі – розробка методологічних, методичних та організаційних питань впровадження оптимального освітнього процесу для дітей цієї категорії.

Рухова активність передуює формуванню відчуттів і надалі почуттів, тобто у дитини першою розвивається велика моторика, потім координація рухів в просторі. І, якщо у дитини не закладені основи координації у просторі, то результат розвитку мовлення може бути різний. Адже, і рух, і мовлення спрямовані у простір і є інструментом взаємодії із навколишнім середовищем!

Отже, актуальним визначаємо аналіз взаємозв'язку координаційно-просторового розвитку та мовлення дитини дошкільного віку та виокремлення вправ, що дозволяють ефективно його розвивати.

Пропріорецептори опорно-рухової системи організму надсилають до центральної нервової системи (ЦНС) інформацію про скорочення або розтягання м'язів, положення різних частин тіла одна стосовно одної; силу зусилля, яке необхідно реалізувати, щоби утримати певне положення тощо [1].

Такі тренування включають набір вправ в умовах нестабільності, які допомагають посилити пропріорецептивні сигнали, що йдуть від периферичних частин тіла, особливо від кінцівок.

- А якщо пропріорецептивна система слабка, така дитина дошкільного або молодшого шкільного віку:
- махає ногою, сидячи;
- вдаряється у відкоси дверей;
- повисає на когось;
- постійно перечіпається через усе і падає;
- шукає на що опертися [4].

Розглянемо зміст пропріорецептивних вправ, що урізноманітнюють корекційну роботу в сучасному закладі дошкільної освіти.

Це вправи із закритими очима – крокування на місці та в русі, стрибки на обмеженій площині (на хустині, в обручі, на гімнастичній лаві або стільці), рух вперед спиною – ходьба, біг тощо. Всі різновиди балансу: стійки на одній нозі, на «носках», на лавиці.

На окрему увагу заслуговують вправи на фітболі: оберти футболу, стрибки на ньому у в.п.: сидючи верхи. А також комплекси лежачі на ньому: на животі і спині – наприклад, відрив кінцівок по чергово / разом.

Розглянемо ще один аспект пропріорецепції, м'язове відчуття положення частин власного тіла в просторі, яке залежить напряму із земним тяжінням. Адже однією із основних проблем для дітей з ООП є проблема ортоградної стійкості в різні періоди онтогенезу внаслідок порушень функцій статичної, динамічної та стато-динамічної рівноваги. Цій тематиці було присвячено низку досліджень, яскравим прикладом яких стала наукова робота М. Єфименко [2].

Проте, в цих дослідженнях функція динамічної рівноваги не розглядалась з позиції системного підходу та формування поступальної системи.

Постуральне положення – це вертикальна орієнтація тіла в просторі. А органами, рецептори яких надають вхідну інформацію про положення тіла гравітації для підтримки рівноваги визначені:

- вестибулярний апарат;
- окоруховий апарат;
- оклюзія (контакт верхньої та нижньої щелеп);
- стопа.

Саме ці органи симетрично включають м'язи і нахиляють кожну площину тіла для підтримки рівноваги. Розглянемо вправи для формування правильної оклюзії.

Ефективними називаємо повороти та нахили голови праворуч-ліворуч з чіткою фіксацією контакту щелеп. Наступною групою вправ визначаємо утримання, перенесення предметів на голові та підбивання їх (головою). Цікавим буде вибір даних предметів від аркушу паперу та листівки, повітряної кульки й воланчику бадмінтоного, не великої за вагою книжки або навпаки, мішечку із піском.

Рекомендовано також зміна вихідного положення. Наприклад, виконання всіх вище перерахованих вправ у положенні повний присід або «на чотирьох». Крім того, присідання, крокування, стрибки, біг із предметом на голові; різноманітні стрибки – стрибки з скакалкою, на батуті. Ритмічні вправи, танці, аеробічні та хореографічні композиції із мовним супроводом.

Щодо методичних рекомендацій по часу їх використання, зазначимо, що вправи можуть використовуватись як у підготовчій-заклучній, так і в основній частині заняття з фізичної культури, занять із вчителем-логопедом, під час індивідуальної або самостійної роботи.

Список літератури:

1. Біологія. Довідник школяра та абітурієнта. Пропріорецепція. <https://uahistory.co/gdz/biology-directory-schoolchildren-entrants-barna-2019/362.php>
2. Єфименко М. М. Основи корекційно спрямованого фізичного виховання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату : дис. ... док. пед. наук : 13.00.03 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2014. 451 с.
3. Комплексна програма розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом «Розквіт». Київ, 2013. 234 с.
4. Пропріорецепція. Логопедичний центр «Розмовляйко». <https://www.facebook.com/rozmovlyajko/posts/2119701698281459/>

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПОЧУТТЯ КОЛЬОРУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОБРАЗОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Шевченко Надія Олександрівна

доцент кафедри теорії, технологій і методик дошкільної освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Естетичне виховання дітей дошкільного віку є важливим і складним завданням, вирішення якого сприяє гуманізації освіти, формуванню стійкої потреби особистості жити та діяти «за законами краси». Одним із дієвих засобів естетичного розвитку дитини є його образотворча діяльність, у процесі якої вона зображує предмети та явища навколишньої дійсності, передає їх властивості. Вона діє як художник, використовуючи різні засоби виразності, найяскравішим із яких є колір.

Ми ніколи не замислюємося, що означають для нас кольори. А тим часом колір впливає на наш емоційний стан, настрій, самопочуття, на наш життєвий простір і життя в цілому. Справа в тому, що це прямо пов'язано з фізіологічним сприйняттям кольорів. Недаремно ми надаємо тому чи іншому кольору перевагу і використовуємо його частіше за інші, навіть не знаючи, що він розповідає про наш внутрішній світ, темперамент і характер.

Одним з перших, хто почав досліджувати, вплив кольору був І.Гете. Його праця «Вчення про колір» є фундаментальною у теорії кольору та містить аналіз основних колірних відтінків. Процес сприйняття та передачі кольору дітьми вивчали багато психологів (А.Запорожець, Е.Меймам, В.Мухіна та ін), мистецтвознавці та художники (А. Бакушинський, Н. Волков, Є.Ларушин та ін.), педагоги (Т.Казакова, Я.А.Коменський, М. Монтессорі, Є.Приходько, Н.Сакуліна та ін.).

Почуття кольору - не тільки прояв художніх здібностей людини, але й спосіб відображення навколишнього світу. Вибір кольору дитиною під час малювання – показник її психічного стану та творчого самовираження. Почуття кольору включає сприйняття кольору в навколишньому житті і мистецтві; вміння передавати колір при створенні образу в малюнку, аплікації; підбирати кольори, відтінки та створювати їх у образотворчій діяльності з метою створення колірної образу, а також виражати індивідуальне ставлення до кольору.

Зазначимо, що у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях встановлено, що діти старшого дошкільного віку можуть сприймати, розрізняти та використовувати в образотворчій діяльності значно більшу кількість кольорів та відтінків, ніж це визначалося рівніше у методичних посібниках. Почуття кольору у старшого дошкільника відбувається відповідно до художньо-образної природи мистецтва та психофізіологічних особливостей дітей.

Дія кольорів обумовлена як безпосереднім впливом на організм дітей дошкільного віку, так і асоціаціями, які вони викликають.

Білий – базовий колір, істотно не впливає на психіку дитини дошкільного віку. Покращує самопочуття, заспокоює.

Червоний – колір енергії, жвавості, активізує увагу, підвищує працездатність, рухову активність.

Жовтий – життєстверджувальний колір, позбавляє депресивних настроїв, викликає відчуття внутрішньої гармонії, стабільності. Викликає прагнення до порядку і спокою, добре стимулює апетит, покращує настрій, сприяє розумовій діяльності, розвиває увагу.

Зелений – це колір природи, спокою, активізує зацікавленість, бажання навчатись, укріплює віру в свої сили, сміливість. Позитивно впливає на тиск, серцебиття, покращує зір.

Жовтогарячий – це колір психоемоційної стабільності, фізичної витривалості та пізнавальної активності, сприяє розвитку творчих здібностей, особливо корисно використовувати у роботі з сором'язливими дітьми.

Синій – сприяє покращенню внутрішньої зібраності та відповідальності, прагнення до спілкування, діяльності в колективі, дозволяє зняти нервову перенапруженість, покращує сон.

Блакитний – сприяє заспокоєнню та розслабленню нервової системи, не сприяє концентрації уваги.

Чорний колір – прислів'ях і приказках часто асоціюється зі страхом, гнівом і депресією, як правило, символізує нещастя. Однак чорний колір традиційно асоціюється з елегантністю, вишуканістю та чудово поєднується з іншими кольорами.

Процес емоційного переживання дітьми кольорового багатства навколишньої дійсності та образотворчого мистецтва, включаючи народне декоративно-ужиткове мистецтво, є умовою свідомого засвоєння знань, умінь, навичок, необхідних для створення виразного образу. У свою чергу, набуті вміння та навички, збагачуючи художній досвід дітей, сприяють глибшому емоційному переживанню та розумінню краси кольору та його поєднань у зображенні. Для цього слід забезпечити: створення емоційної атмосфери переживання кольорного різноманіття навколишньої дійсності у процесі сприйняття; включення в процес художнього розвитку комплексу творчих завдань за кольором; включення в заняття ігрових елементів, що мають яскраву кольорову характеристику; довірчу діалогічну форму спілкування на заняттях та у вільній діяльності, націлену на розвиток активності дитячого художнього сприйняття; підтримку творчої ініціативи у процесі образотворчої діяльності, особливо під час вирішення кольорних завдань; широке використання творів дитячої творчості у житті та діяльності дітей у закладі дошкільної освіти; застосування в роботі з дітьми різних художніх матеріалів; використання комплексу наочних посібників за кольором.

Успішне формування відчуття кольору у дітей досягається за таких педагогічних умов:

- створення системи роботи з формування почуття кольору в образотворчій діяльності, що містить заняття, створені задля розвитку почуття кольору у різних видах діяльності (малюванні, аплікації);
- цілеспрямований відбір та виготовлення посібників за кольором для роботи з дітьми;
- використання різноманітного наочного кольорового матеріалу на заняттях та у вільний від занять час;
- створення разом з дітьми на заняттях та у вільний час дидактичних ігор, спрямованих на формування у них почуття кольору;
- естетичне оформлення середовища, в якому живуть та займаються діти; використання дитячих робіт в оформленні закладу дошкільної освіти;
- підготовка вихователя до організації та проведення роботи з формування почуття кольору у дітей старшого дошкільного віку у системі підвищення кваліфікації.

За наявності умов, про які йдеться вище, є можливість формування почуття кольору у дітей старшого дошкільного віку в процесі з образотворчої діяльності. Для цього також необхідно розвивати у дітей естетичне сприйняття предметів і явищ дійсності, вміння спостерігати, виділяти суттєві колірні ознаки предметів, узагальнювати їх, давати їм оцінку.

Отже, формування почуття кольору у дітей дошкільного віку відбувається разом з розвитком здібностей, естетичних почуттів при цілеспрямованому керівництві з боку педагога, який передає свій професійний досвід.

Відповідно, освітній процес закладів дошкільної освіти має оновлюватися насамперед шляхом вдосконалення професійної освіти фахівців, підготовки їх до роботи з дітьми стосовно естетичного виховання взагалі та з формування в них почуття кольору зокрема.

Список літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. *Про затвердження Базового компоненту дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція* : Наказ МОН України від 12.01.2021 р. № 33. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovooho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Печенюк Т. Кольорознавство: підруч. для студ. вищ. навч. закл.; Львів. нац. акад. мистецтв. К. : Грані-Т, 2009. 191 с.
3. Прищенко С. Кольорознавство: навч. посібник. К.: ДАКККиМ, 2009. 358 с.
4. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін.] ; наук. кер. О. Л. Кононко. - Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. - 488 с.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З ООП В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Шостак Ольга Олександрівна,
кандидат філологічних наук, старший викладач
кафедри дошкільної педагогіки і психології
та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської
Рівненський державний гуманітарний університет

Інклюзивна освіта – це сучасна освітня парадигма, що ґрунтується на світоглядних орієнтирах соціальної інклюзії та, орієнтуючись на принципи рівноправності, доступності й забезпечення якості освіти, є невід’ємною складовою стратегії розвитку демократичного суспільства [1, с. 7]. Станом на сьогодні в Україні активно впроваджується інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами. Зокрема, заклади освіти різних рівнів відповідають за належну організацію психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП. Майбутні фахівці зі спеціальної освіти повинні бути ознайомленими з його специфікою, позаяк операційний складник психолого-педагогічної готовності до професійної діяльності передбачає вміння організовувати освітнє середовище, сприятливе для розвитку дітей з ООП.

У державній нормативно-правовій базі з питань освіти (Постанова КМУ від 15 вересня 2021 р. № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти»; наказ МОН України від 08.06.2018 р. № 609 «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти») визначено сутність поняття «команда психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами» [3], [4]. Команда супроводу дитини з ООП співпрацює з ІРЦ з питань надання корекційно-розвиткових послуг та методичного забезпечення її діяльності. Підставою для здійснення такого супроводу є встановлення фахівцями ІРЦ наявності в дитини особливих освітніх потреб і наданий висновок про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи [2, с. 167]. Команда психолого-педагогічного супроводу формується для кожної дитини з ООП і є важливою частиною якісного інклюзивного навчання в закладі освіти.

Склад команди супроводу визначається з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП. У ЗЗСО до складу команди супроводу входять такі постійні учасники – директор або заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель початкових класів, вчителі, асистент вчителя, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог, вчитель-реабілітолог, батьки дитини або законні представники. До постійних учасників команди супроводу в ЗДО належать: директор або вихователь-методист, вихователь, асистент вихователя, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог, вчитель-

реабілітолог, батьки дитини тощо. А залученими фахівцями в команді підтримки ЗЗСО чи ЗДО можуть бути: медичний працівник закладу освіти, лікар, спеціалісти системи соціального захисту, служб у справах дітей [4].

Кожен учасник команди психолого-педагогічного супроводу зобов'язаний виконувати низку функцій, які детально охарактеризовані в «Примірному положенні про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» (наказ МОН України від 08.06.2018 р. № 609). Наприклад, учителі-дефектологи надають корекційно-розвиткові послуги дитині з ООП; здійснюють моніторинг досягнень у відповідній сфері її розвитку; надають рекомендації педагогічним працівникам щодо особливостей організації освітнього процесу, реалізації корекційно-розвиткових цілей під час навчання; консультують батьків дитини з ООП. Загальне керівництво командою супроводу дітей з ООП покладається на директора або заступника директора з навчально-виховної роботи / вихователя-методиста, який несе відповідальність за виконання покладених на команду завдань і розподіл функцій між її учасниками [4].

Діяльність команди супроводу закладу освіти базується на таких принципах: повага до індивідуальних особливостей дитини з ООП; дотримання інтересів дитини з ООП; недопущення дискримінації та порушення її прав; командний підхід; активна співпраця з батьками дитини з ООП, залучення їх до освітнього процесу та розробки Індивідуальної програми розвитку (ІПР); конфіденційність і дотримання етичних принципів; міжвідомча співпраця.

Команда підтримки закладу освіти працює над розв'язанням різних завдань:

- збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі, освітні потреби на етапах створення, реалізації та моніторингу виконання ІПР;
- визначення напрямів психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах закладу освіти та забезпечення надання цих послуг;
- розроблення ІПР, моніторинг її виконання з метою коригування та визначення динаміки розвитку дитини;
- надання методичної підтримки педагогічним працівникам закладу освіти з організації інклюзивного навчання;
- створення належних умов для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище;
- проведення консультативної роботи з батьками дітей з ООП щодо особливостей їх розвитку, навчання та виховання;
- проведення інформаційно-просвітницької роботи в закладі освіти серед педагогічних працівників, батьків і дітей із метою недопущення дискримінації та порушення прав дитини, формування дружнього та неупередженого ставлення до дітей з ООП [4].

Організація надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дитині з ООП відбувається таким чином:

1. Відповідно до висновків ІРЦ і результатів психолого-педагогічного вивчення дитини команда супроводу складає індивідуальну програму розвитку

дитини з ООП упродовж двох тижнів від початку освітнього процесу. ІПР погоджується з батьками та затверджується керівником закладу освіти.

2. Команда супроводу періодично переглядає ІПР із метою коригування та визначення прогресу в розвитку дитини: двічі на рік (у ЗЗСО), тричі на рік (у ЗДО).

3. З урахуванням особливостей розвитку дитини з ООП команда супроводу створює індивідуальний навчальний план та індивідуальну навчальну програму (ЗЗСО), індивідуальний освітній план (ЗДО).

4. Команда супроводу визначає способи адаптації освітнього середовища і навчальних матеріалів до індивідуальних особливостей дітей з ООП.

5. Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги надають на індивідуальних і групових заняттях.

6. У випадку виникнення труднощів у реалізації ІПР команда супроводу звертається до ІРЦ щодо надання методичної допомоги.

7. Команда супроводу складає і узгоджує з батьками розклад проведення корекційно-розвиткових занять із дитиною з ООП.

8. Корекційні заняття проводять педагогічні працівники закладу освіти, залучені фахівці ІРЦ [4].

Як відзначає Г. Якимчук, з 2022 р. заклади освіти мають право визначення необхідності додаткової постійної чи тимчасової підтримки першого рівня в освітньому процесі дітям, у яких виникають труднощі під час навчання [5]. Вказане рішення приймають на основі рішення команди психолого-педагогічного супроводу закладу освіти за результатами оцінки та встановлення потреби дитини в наданні їй підтримки першого рівня. Таким чином, заклад освіти самостійно: визначає наявність незначних труднощів, які виникають у дитини під час навчання; приймає рішення про надання підтримки першого рівня для осіб, які потребують додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі; забезпечує цю підтримку власними ресурсами без залучення додаткового фінансування.

Для організації підтримки першого рівня команда супроводу здійснює оцінку потреби дитини в наданні такої підтримки в закладі освіти і готує відповідний протокол. Також з огляду на складність порушень дітей із ООП є практика введення багаторівневої підтримки дітей інклюзивних класів і груп з урахуванням ступеня прояву цих труднощів (легкого, помірного, тяжкого, найтяжчого). Особливості рівнів підтримки в освітньому процесі у закладах загальної середньої освіти представлені в Додатку 1 до Постанови Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» [3].

Однак запровадження багаторівневої підтримки дітей з ООП, а також реалізація командою психолого-педагогічного супроводу права визначати потребу в підтримці першого рівня дітей з ООП, як наголошують науковці, надають особливої актуальності проблемі методичного забезпечення закладів освіти щодо реалізації належних рівнів підтримки [5].

На загал, підсумовуючи, варто зауважити, що команда психолого-педагогічного супроводу – невід’ємний складник якісної інклюзивної освіти. Саме зазначена команда формує індивідуальну програму розвитку дитини, контролює її виконання, за потреби вносить зміни, створює умови для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище та допомагає педагогам організувати інклюзивне навчання.

Список літератури:

1. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : навчально-методичний посібник. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.

2. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів : навчально-методичний посібник / За заг. ред. М. А. Порошенко та ін. Київ : 2018. 252 с.

3. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.12.2022 р.).

4. Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 р. № 609. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18#Text> (дата звернення: 07.12.2022 р.).

5. Якимчук Г. В. Робота команди психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах законодавчих змін. *Психологічні виміри особистісної взаємодії суб’єктів освітнього простору : збірник матеріалів наукових доповідей круглого столу з міжнародною участю, присвяченого творчій спадщині І. О. Синиці (м. Київ, 4 листопада 2021 року).* Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. С. 146–148.

АНАЛІЗ АСОРТИМЕНТУ СТАТИНІВ НА УКРАЇНСЬКОМУ ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ РИНКУ ПРОТЯГОМ 2022 РОКУ

Стібиш Марія

здобувачка вищої освіти
Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

Таран Андрій

доцент закладу вищої освіти кафедри
фармакології та фармакотерапії, к.фарм.н., доцент
Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

Ткачова Оксана

професор закладу вищої освіти кафедри
фармацевтичного менеджменту та маркетингу,
д.фарм.н., професор
Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

Вступ. Серцево-судинні захворювання (ССЗ), займають основні позиції в структурі захворюваності та смертності в розвинених країнах світу. Згідно з даними ВООЗ, щорічно від ССЗ гинуть в середньому більш ніж 17 млн. чоловік населення земної кулі. При цьому смертність від ССЗ серед працездатного населення України в цілому та за окремими нозологічними формами значно вища, ніж в США, Японії та інших європейських країнах.

Мета роботи – дослідження асортименту препаратів групи статинів на українському фармацевтичному ринку протягом 2022 року.

Методи дослідження. Аналіз асортименту статинів проводили з використанням даних Державного реєстру лікарських засобів України та сайту Tabletki.ua по всій Україні станом на 30.11.2022.

Результати дослідження. Всього протягом досліджуваного періоду на фармацевтичному ринку наявні лише 4 МНН препаратів групи статинів (симвастатин, аторвастатин, розувастатин і пітавастатин), на основі яких представлено 257 торгових найменувань (ТН). Розувастатин представлений найбільшою кількістю ТН – 168, аторвастатин – 59 ТН, симвастатин – 27 ТН, пітавастатину – 3 ТН. Діапазон цін на статини протягом 2022 рр. варіював від 27,10 до 2890,00 грн. Асортимент статинів налічував 13% препаратів вітчизняного виробництва та 87% – іноземного.

Висновок. Таким чином, на фармацевтичному ринку України представлений обмежений асортимент МНН, але достатній асортимент ТН ЛЗ з групи статинів, що представляє можливість їх широкого використання як засобів первинної і вторинної профілактики тяжких випадків перебігу ССЗ (інсультів та інфарктів) та числа випадків смерті.

Список літератури

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Чому помирають українці: Медіа VS Реальність. Інститут масової інформації. 2019. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/chomu-pomyrayut-ukrayintsi-media-vs-realist-i29893>.
3. Войтенко В. П., Писарук А. В., Кошель Н. М. Україна в європейському контексті: кластерна модель смертності від головних причин. *Проблеми старіння та довголіття*. 2014. № 1. С. 85-95.
4. Трагедія, якої можна уникнути: Подолання в Україні кризи здоров'я людини. Досвід Європи. К., 2009. 72 с.
5. Долженко М. М., Базілевич А. Я., Сімагіна Т. В. Застосування статинів у хворих на ІХС. Київ: НМАПО ім.П.Л.Шупика. 2011. 8 с.
6. Мыщенко Л.А. Принципи статинотерапії у пацієнтів з артеріальною гіпертензією. *Здоров'я України*. 10.09.2020. URL: <https://health-ua.com/article/61362-printcipi-statinoterap-upatcntv-zarteralnoyugpertenzyu>
7. Шалаев С. В., Сафиуллина З. М., Кремнева Л. В., Абатурова О. В. Сравнительная эффективность статинов в профилактике и лечении ишемической болезни сердца. *Рациональная Фармакотерапия в Кардиологии*. Актуальные вопросы клинической фармакологии. 2010. С. 865–869.
8. Матвієнко Ю. Статини: потенційні показання для застосування при запальних станах. *Медицина світу*. URL: <http://msvitu.com/archive/2006/october/article-5.php>
9. Ткачова, О. В., Богатирчук Л. П. Статини: дослідження асортименту та соціально-економічної доступності для українських пацієнтів. Сучасні напрямки удосконалення фармацевтичного забезпечення населення на регіональному рівні: матеріали наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 10-11 трав. 2016 р.). Івано-Франківськ, 2016. С. 35-43.
10. Казак Л. І., Дорошенко А. М., Дяченко В. Ю. Клініко-фармакологічні властивості статинів. *Рациональная фармакотерапия*. 2015. № 1 (34). С. 36-38.
11. Євтушенко О. М., Немцова В. Д., Чайковська В. В. Статини: фармакоеконімічні аспекти застосування препаратів групи інгібіторів ГМГ-КоА-редуктази. *Клінічна фармація*. 2019. Т. 23, № 1. С. 46-55. doi : 10.24959/cphj.19.1476

ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО СТВОРЕННЯ ФЕРМЕНТОВАНОГО НАПОЮ НА ОСНОВІ ОВОЧЕВИХ СОКІВ

Хохленкова Наталя Вікторівна,

д.фарм.н., професор
Національний фармацевтичний університет,
завідувачка кафедри біотехнології

Безуглий Микола Дмитрович

д. с.-г. н., професор, академік НААН
Державний біотехнологічний університет,
завідувач кафедри біотехнології, молекулярної
біології та водних біоресурсів

На сьогоднішній день серед харчових факторів, які мають особливе значення для здоров'я людини, найважливіше місце посідає повноцінне та регулярне постачання до організму усіх необхідних нутрієнтів: вітамінів та мінеральних речовин. Недостатність їх може викликати біогеохімічні ендемії – захворювання неінфекційного характеру.

Мікронутрієнти відносяться до незамінних речовин, вони обов'язкові та життєво важливі для здійснення обміну речовин, підтримання життєвих функцій тощо. Організм людини не здатний синтезувати мікронутрієнти, тому їх отримують в готовому вигляді разом з їжею. Крім того, здатність зберігати мікронутрієнти в якості запасних речовин на тривалий термін у людини відсутня, тому вони повинні надходити регулярно у повному обсязі.

Серед перспективних продуктів, здатних забезпечити людині надходження вітамінів, макро- та мікроелементів слід виділити продукти функціонального харчування – ферментовані напої на основі рослинної сировини, асортимент яких в Україні є достатньо обмеженим. Тому дослідження щодо розробки складу та технології ферментованого напою на основі овочевих соків є актуальними.

Цінними за наявністю вітамінів, мінеральних та пектинових речовин видами рослинної сировини є морква, яблука та гарбуз вітчизняних сортів. Їх застосування у виробництві ферментованих напоїв дозволить створити новий продукт функціонального харчування, який може бути застосованим у профілактиці захворювань серцево-судинної системи, нирок, печінки, стимулюванню імунітету тощо.

При розробці складу ферментованого напою для лікувально-профілактичного харчування на основі овочевих соків як заквашувальну культуру обрано лактозброджуючі дріжджі *Kluveromyces lactis*.

Ці лактозброджуючі дріжджі стійкі до сторонньої мікрофлори, толерантні до спирту етилового, здатні зброджувати висококонцентровані напої з високою «ефективністю бродіння». Володіють кілерним фактором, тобто виділяють

токсин, до якого стійкі самі. При цьому у них знайдені кілерні ДНК плазміді. Відносяться до цукробіонтів, в яких відсутні єдині морфологічні ознаки. Дріжджі *Kluuveromyces lactis* знаходяться на поверхні плодів, безхребетних тварин тощо.

На першому етапі мікробіологічними дослідженнями підтверджено можливість застосування *Kluuveromyces lactis* для отримання ферментованих напоїв із морквяного та яблучного соків та гарбузяного пюре.

При розробці ферментованого напою на основі соків морквяного та яблучного було створено 9 експериментальних зразків у різних співвідношеннях. Для цього отримано сік морквяний з м'якоттю та сік яблучний з м'якоттю, визначено їх титровану кислотність та рН.

Посівний матеріал (концентрація клітин 10⁵ колонієутворюючих одиниць (КУО)/мл) вносили у підготовлене пастеризоване у кількості 5 % до загального об'єму. Сквашування відбувалося за температури (35±1) °С протягом 48 год. Після закінчення терміну у всіх зразках визначали сенсорний профіль, рН, тируюму кислотність та кількість клітин лактозброджуючих лріжджів.

На підставі проведених фізико-хімічних та мікробіологічних досліджень розроблено склад трьох ферментованих напоїв на основі плодово-овочевих соків. Визначено співвідношення морквяно-яблучного сусла. Обґрунтовано, що для збагачення ферментованих напоїв вітамінами та пектиновими речовинами є доцільним додавання гарбузяного пюре у кількості 5 % та 10 %.

За результатами фізико-хімічних та мікробіологічних властивостей встановлено оптимальний режим сквашування ферментованого напою.

Список літератури:

1. Високоефективні раси дріжджів і молочнокислих бактерій для виробництва безалкогольних ферментованих напоїв. В. Л. Прибильський, Н. К. Коваленко, В. С. Підгорський та ін. Проблемы старения и долголетия : научно-практический журнал. 2011. Т. 20, № 2, С. 229 – 234.
2. Використання нетрадиційної рослинної сировини в технологіях ферментованих напоїв. В. Л. Прибильський, І. В. Мельник, С. В. Омельчук. Харчова наука та технологія. 2014. Т. 8, № 4, С. 229 – 234.
3. Карпутіна М. В., Харгелія Д. Д. Нешкідливі технології у виробництві безалкогольних напоїв з натуральної рослинної сировини. Наукові пр. НУХТ. 2016. Т. 22, № 6. С. 220–227

РОЗРОБКА ЯКІСНИХ МЕТОДІВ ХІМІЧНОГО АНАЛІЗУ 3-ГІДРОКСИМЕТИЛПІРИДИНІУ ГЕКСАФТОРОСИЛКАТУ

Шишкін Іван Олегович

Асистент кафедри фармацевтичної хімії
Одеський національний медичний університет

Горбачик Владислав Олександрович

Студент 5 курсу фармацевтичного факультету
Одеський національний медичний університет

На сьогоднішній день карієс є дуже розповсюдженим захворюванням, особливо для дитячого віку. Це може бути пов'язано як з недостатньою обізнаністю щодо гігієни порожнини рота так і з недостатньою ефективністю засобів профілактики та лікування карієсу. Тому актуальною є проблема пошуку нових лікарських засобів, що проявляють високу карієспрофілактичну дію та створення методів їх якісного аналізу.

3-Гідроксиметилпіридинію гексафторосилкат (3-ГМПГФС) в експерименті на щурах продемонстрував високе значення карієспрофілактичної ефективності, яке перевищує аналогічний показник для натрію фториду.

Були приготовлені 0,1 %-й водний та 0,1 %-й метанольний розчини 3-ГМПГФС. Експеримент був поділений на три частини, орієнтуючись на певні фрагменти у структурі солі: аніон SiF_6^{2-} , гідроксиметильну групу у положенні 3 та піридиновий цикл.

Отримали наступні результати: аніон SiF_6^{2-} , як у водному так і у метанольному середовищі, дає характерні реакції з кальцієм хлоридом та плюмбуму ацетатом з утворенням білої каламуті. Також як у водному так і метанольному середовищі відбувається знебарвлення розчину заліза (III) тіоціанату.

Гідроксиметильний фрагмент дає реакції з міді сульфатом та амонію тіоціанатом з утворенням у водному середовищі жовто-зелене забарвлення, у спиртовому – світло-жовтий розчин, при додаванні до якого хлороформу забарвлення змінюється на брудно-жовте. Водний розчин солі з заліза (III) хлоридом при кип'ятінні утворює жовтий кристалічний осад, у спиртовому середовищі – жовто-оранжевий розчин. Якщо використовувати гексаціаноферат (III) калію при кип'ятінні, у водному розчині утворюється зелене забарвлення при додаванні до якого розчину аніліну забарвлення змінюється на буре. Спиртовий розчин відповідної реакції не дає. Ідентифікація піридинового фрагменту 3-ГМПГФС. Характерною є реакція з розкриттям циклу і утворенням відповідних похідних глутаконового альдегіду. Після додавання 2,4-динітрохлорбензену та натрію гідроксиду при кип'ятінні водний розчин солі набуває жовтого кольору на відміну від спиртового, який забарвлюється в

лимонно-жовтий. Після проведення даної реакції водний розчин розділили на три пробірки. До першої додали заліза (III) хлорид – з`явилося цегляно-червоне забарвлення. До другої додали кобальту нітрат – жовто-зелене забарвлення. До останньої додали нікелю хлорид – зелене забарвлення. Так само зробили зі спиртовим розчином: при додаванні заліза (III) хлориду – світло-оранжевий осад; кобальту нітрату – брудно-зелений осад; нікелю хлорид – жовто-зелений осад.

Були використані реакції на третинний атом нітрогену з загальноосаджувальними алкалоїдними реактивами. Так, при додаванні до водного розчину 3-ГМПГФС реактиву Люголю утворюється коричневий осад. У спиртовому розчині з`являється оранжеве забарвлення без осаду. З фосфорновольфрамовою та фосфорномолібденовою кислотами аналітичний ефект спостерігається тільки у водному розчині. Так, з фосфорновольфрамовою кислотою утворюється білий осад, який не розчинний у хлороформі, а з фосфорномолібденовою – яскраво-жовтий осад, який дуже легко розчинний у хлороформі. З пікриною кислотою у водному середовищі утворюється розчин жовтого кольору та жовтий кристалічний осад (білий кристалічний осад та розчин набуває жовтого кольору у спиртовому розчині). Специфічною реакцією на піридинію гексафторосилікати є реакція з тропеоліном 00 у середовищі хлороформу. За умови цієї реакції з 3-ГМПГФС спостерігається забарвлення водного шару у яскраво-жовтий, який, а хлороформного – жовтий з коричнево-бурими плямами. При проведенні цієї реакції зі спиртовим розчином гексафторосилікату спостерігається утворення червоного забарвлення.

Подальше удосконалення методів якісного аналізу 3-гідроксиметилпіридинію гексафторосилікату, як потенційного антикарієсного агенту є метою майбутніх досліджень.

MODERN METHODS APPROACH TO THE STUDY OF FOREIGN LANGUAGES

Melnyk Oksana

lecturer

Borys Hrinchenko University of Kyiv

In today's world, quality foreign language teaching is becoming a necessary component of training competent and competitive professionals. The ability to perceive and process information in different languages paves the way for success in many areas. Thus, a foreign language becomes a component of professional training along with special disciplines.

Despite the limited number of hours devoted to learning a foreign language in a non-language university, students need to master a significant amount of professional terminology, learn or repeat grammatical structures, and improve written language skills, monologue, and dialogue skills. In order to encourage students to take an effective creative approach to learning a foreign language professionally, overcome the language barrier, and understand the importance of acquiring language skills for later life, it is necessary to use as widely as possible in the educational process innovative methods of teaching foreign languages. But in order to implement innovations in the educational practice of universities, it is necessary to attract significant scientific and resource support. At the same time, in no case should we reject traditional teaching methods, but try to combine them with new technologies.

Traditional methods are usually associated with the study of language structures and exercises to consolidate theoretical material. As for the possibilities of communication in the language being studied, this problem recedes into the background in the educational process, as the level of language training of many students is too low. Therefore, language learning turns into a story about language, that is, there is an explanation of language structures, which, of course, needs to do.

But in order to take the next step and move to communication in a foreign language, you need to create a language environment, a real situation, i.e., to implement the principle of the authenticity of communication, which will be a powerful incentive to study the material. Because information technology is based on a communicative approach, it, in particular the Internet information system, can be of great help in learning.

The Internet, which provides an opportunity to communicate with real native speakers, creates a unique opportunity to use authentic texts, learn to perceive language by ear, and learn about the culture of the country whose language is being studied. That is, it creates a natural language environment. Students learn to work independently and begin to feel a constant need for self-education. Accordingly, the ability to learn becomes one of the most important skills.

In summary, it should be emphasized that the ultimate goal of learning a foreign language of a general or professional orientation is fluency in language and a natural reaction to different language situations, i.e., psychological readiness to communicate.

This readiness can be achieved by students with different levels of language training, as they have a conscious understanding of the material, the possibility of language self-realization, and self-confidence. In addition, Internet resources offer an interactive approach, namely, providing interaction between students during classes, which is one of the means to achieve communication. When students acquire the skills of fairly fluent communication in a foreign language, despite mistakes, they begin to realize their communicative competence.

Thus, with the help of information technology the development of both psychological and social qualities of students, more effectively solves a number of didactic and sociocultural problems that cannot be solved using traditional teaching materials, and opens new opportunities for a qualitatively new level of foreign language teaching.

It should be noted that e-learning - a system of learning with e-technology - is often interpreted as synonymous with concepts such as distance learning, computer-based learning, network learning, virtual learning, multimedia learning, and mobile learning. Such learning has a number of obvious advantages: the use of computer programs, for example, provides more information, intensification of independent work of students, the context for creating communicative situations and increasing the cognitive activity of students. The use of e-learning technologies in the educational process, in general, contributes to improving the information culture of the student, developing the ability to motivate to organize their cognitive activities when working with foreign language materials and to search for the necessary information in foreign language information sources. Such training maximally activates the foreign language speech activity of students due to approaching real situations of communication, use of role-playing games, modeling of a qualitatively new type of visualization of educational material, processes, and phenomena, etc.

The use of audio and video collections in the process of professionally-oriented learning of foreign languages creates appropriate conditions for intensifying the learning process, as it allows the least amount of time to use the maximum amount of information, achieve its quality assimilation and develop the necessary skills of foreign language professional communication. Occasionally, the use of the latest methods of teaching foreign languages contributes to the formation of innovative thinking of tourism students, as such spiritual and cognitive activities that go beyond the rational and sensual in man and are aimed at spiritual knowledge of the world.

References:

1. Crystal D. The Cambridge encyclopedia of the English language / D. Crystal. – Cambridge: CUP, 1995. – 490 p.
2. Leech. G. Principles of Pragmatics / G. Leech. – London: Longman, 1983. – 250 p.
3. Thomas. J. Cross-culture pragmatic failure / J. Thomas. – Applied linguistics, 1983. – Iss. 4 (2). – 92–112 pp
4. Cherney, R. S (1992). Teaching children to the core. Management in the responsive classroom: Greenfield, M.A; North Foundation for children.

5. Creswell, J.W (2014). Research design; qualitative and quantitative and mixed-method approaches: Thousand Oaks, CA; Sage.
6. Система дистанційного навчання КУБГ [Електронний ресурс]. Код доступу: <http://e-learning.kubg.edu.ua>
7. Open and Distance Learning Quality Council. (2012). Definitions. Retrieved from <http://odlqc.org.uk/odlqc-standards/definitions>
8. MOODLE. Retrieved from <https://moodle.org>

ОНОМАСТИЧНИЙ ПРОСТІР ПОВІСТІ Р.ІВАНИЧУКА «ТАНГО. ДОТИК ЛЮБОВІ»

Баракатова Неонілла

канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри філології та мовної комунікації
НТУ «Дніпровська політехніка»

Повість «Танго. Дотик любові», написана Р. Іваничуком в останній рік його життя, є по суті автобіографічним твором, у якому автор відтворює події своїх дитячих років. Опускаючи неістотні подробиці, письменник зосереджується на головному – людях і подіях, які пам'ять викристалізовує в часі і просторі. Зосередженість Р. Іваничука на цих об'єктах зумовлює максимальну концентрацію в тексті власних назв, які становлять ономастичний простір повісті. Прикметно, що вся сукупність онімних одиниць є реаліонімами, нейтральність яких не лише створює, а ще й посилює біографічність твору.

Ономастикон аналізованої повісті Р. Іваничука представлений трьома виразними групами, а саме: назви живих об'єктів об'єктивної дійсності; назви неживих об'єктів (предметів); назви комплексних об'єктів.

Першу групу становлять антропонімічні одиниці, які характеризуються неоднаковою структурою. Здебільшого це однознакові найменування прізвищового типу, як-от: *Шевченко* (с. 15) [тут і далі приклади зі збереженням орфографії автора цитуємо за виданням: Іваничук Р.І. Танго. На межі з потойбіччям: остання книга. Харків: Фоліо. 2019], *Тичина* (с. 15), *Яблонський* (с. 18), *Гумінілович* (с. 18), *Павлусевич* (с. 26, 29), *Волошин* (с. 27), *Чайка* (с. 32), *Весоловський* (с. 35, 37) або імена людей. Серед останніх можна виокремити як повні офіційні найменування, напр.: *Рената* (с. 14, 20, 24, 27, 29, 32, 33, 34, 37, 38), *Володимир* (с. 15), *Володимира* (с. 32), *Богдан* (с. 35), так і зменшено-пестливі форми: *Богданка* (с. 6, 24, 37, 38, 41, 42), *Бодьо* (с. 9, 20, 24, 29, 33, 38), *Влодзьо* (с. 32, 33).

Кількакомпонентні найменування осіб представлені переважно прізвищово-іменною сполукою, напр.: *Степан Гумінілович* (с. 8, 30), *Рената Ярославич* (с. 8, 18, 29), *Володимир Павлусевич* (с. 9), *Дмитро Николишин* (с. 9), *Федір Юлинин* (с. 11, 46), *Богдан Весоловський* (с. 18, 24, 29, 31, 36), *Володимира Чайка* (с. 29, 32, 34, 36, 48), *Вацлав Пушкаш* (с. 27, 29), *Адольф Гітлер* (с. 26), *Августин Волошин* (с. 26), *Дмитро Климпуш* (с. 27), *Степан Руданський* (с. 36). Доволі продуктивною є також структура прикладкового характеру з опорним словом на позначення особи за професією, родом занять, званням, посадою тощо: *отець Ярославич* (с. 8, 11), *професор Николишин* (с. 15), *маестро Павлусевич* (с. 15), *піаніст Яблонський* (с. 18), *акордеоніст Кос-Анатольський* (с. 18), *учитель (латини/гімназії) Павлусевич* (с. 24, 29), *професор Павлусевич* (с. 27), *Голова Проводу ОУН Андрій Мельник* (с. 27), *композитор Весоловський* (с. 29), *скрипаль Середжук* (с. 30), *генерал Андерс* (с. 33, 35). На відміну від попередньої, ці конструкції вжиті автором переважно одноразово. Зрідка прикладка може являти

собою двочленну структуру, як-от: *музиколог Роман Рубінгер* (с. 30), *декан Олексій Никифорович* (с. 36). Також низькою частотою вживання вирізняється конструкція з опорним словом, яке позначає характер спорідненості, напр.: *брати Підлетейчуки* (с. 12, 46), *найстарший Підлетейчук* (с. 13), *сестра Наталка* (с. 26).

Групу назв неживих об'єктів формують такі сегменти ономастичного простору повісті «Танго. Дотик любові», як топоніми та ідеоніми. У межах топонімічних найменувань можна виокремити ойконіми, напр.: *Сапогов* (с. 8), *Галич* (с. 8), (село) *Трачі* (с. 9, 44), *Босня* (с. 9), *Тихонів* (с. 11, 44), *Зруб* (с. 11), *Багновисько* (с. 11), *Волове* (с. 44), *Сокатура* (с. 44), *Вільшаник* (с. 11), *Баня* (с. 12), *Львів* (с. 18, 30, 32, 36), *Космач* (с. 18), *Хуст* (с. 23, 26), *Ужгород* (с. 26), *Мукачів* (с. 26), *Берегове* (с. 26), *Венеція* (с. 27), *Пряшів* (с. 27), *Мюнхен* (с. 29), *Броди* (с. 30), *Стрий* (с. 30, 32, 48), *Варшава* (с. 33), *Левандівка* (с. 40, 41), *Хімчин* (с. 46), *Монреаль* (с. 48) та гороніми, як-от: *Покуття* (с. 8), *Гуцульщина* (с. 8, 9), *Коломия* (с. 9, 18, 29, 30, 44, 48), *Запруття* (с. 11), *Донбас* (с. 23), *Карпатська Січ* (с. 23), *Чехо-Словацька держава* (с. 26), *Судетська земля* (с. 26), *Чехія* (с. 26), *Срібна земля* (с. 26), *Карпатська Україна* (с. 26), *Закарпаття* (с. с. 27), *Галичина* (с. 27, 36), *Пряшівщина* (с. 29), *Європа* (с. 29), *Канада* (с. 29, 30, 32, 33), *Польща* (с. 35), *Україна* (с. 48). Доволі широко представлені у творі також ороніми: *Шмаєвська гора* (с. 8, 9, 15, 17, 20, 44, 46), *Сталащуків схил* (с. 9), *Верецький перевал* (с. 27, 29), а також інші мікроніми, напр.: *Мельників хрест* (с. 11, 44), *Гаврилишина стодола* (с. 11, 12, 46), *Панська вулиця* (с. 11), *Залуцький ліс* (с. 12, 44), *Червоне поле* (с. 23, 27).

Виразну частину ономастикону повісті становлять ідеоніми, які здебільшого стосуються понять музичної культури, напр.: «*Пливе кача по Тисині...*» (с. 24), «*Comentri de bello galico*» (с. 26), танго «*Прийде час*» (с. 29), танго «*Лети, тужлива пісне*» (с. 30), пісня «*Ти і твої карі очі*» (с. 30), пісня «*Усміх твій таємничий*» (с. 30), джаз «*Не журисть!*» (с. 32), жебранка «*Ой не жалуй, моя мила, що я п'ю*» (с. 46), що зумовлено, безперечно, самою тематикою аналізованого твору.

Назви комплексних об'єктів реальної дійсності представлені ергонімами та геортонімами. Причому останні з них автор уживає то як повні офіційні найменування (*Успіння Пресвятої Богородиці* (с. 8, 44), *Перша світова війна* (с. 8), *Друга світова війна* (с. 27)), то в скороченому вигляді – як окремий елемент повноскладового найменування, напр.: *Перша світова* (с. 21), *Друга* (с. 22), що зумовлено стилістичними потребами. За структурою ергоніми є одиницями як одно-, так і багатознаковими, як-от: *Тридцять шостий регімент* (с. 8) (назва військової частини), молодіжний клуб «*Рокс*» (с. 32), *Будинок вчених* (с. 36), *Народний дім* (с. 46), причому більшість із них є первинними, тобто утвореними від загальних назв: театр «*Gwiazda*» (с. 18), *Червоний Хрест* (с. 27), хор «*Бурлака*» (с. 30), ревію «*Танго*» (с. 29), хоча трапляються й спродуковані на основі інших власних назв, напр.: *Коломийська гімназія* (с. 5), *Львівська опера* (с. 29), дивізія *Галичина* (с. 30).

За частиномовним статусом власні найменування повісті Р. Іваничука «Танго. Дотик любові» являють собою субстантивні одиниці, хоч і різної структури.

Отже, твір Р. Іваничука «Танго. Дотик любові», зосереджений навколо одного дитячого враження, але багатьох подій, з ним пов'язаних, являє собою струнку систему онімних найменувань, представлену трьома групами денотатів і кількома сегментами ономастичних одиниць, що іменують об'єкти, які реально існували або існують нині. Близько 120 іменників на позначення власних назв (причому багато з них вжито автором неодноразово) у невеликому за обсягом тексті (майже 30 сторінок) створюють сконцентований онімний простір, зумовлений автобіографічним характером повісті.

ПІДСТАВИ ТА РИТОРИКА У ВИСВІТЛЕННІ КУЛЬТУРИ КРИМСЬКИХ ТАТАР АНГЛОМОВНИМИ ЗМІ

Воєнна Сафіє Аліївна

магістр кафедри східної філології
Навчально-наукового інституту філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського

Арнаутова Айше Рустемівна

старший викладач кафедри східної філології
Навчально-наукового інституту філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Сьогодні положення культури кримських татар (qırımtı/киримли) у світовому порядку денному не є першочерговим, і в результаті цього інформації, яка публікується, замало і вона здебільшого не відображає дійсності. Для кримських татар надзвичайно важливо слідкувати, чи навіть контролювати, процес висвітлення їх культури та самобутності у світовому інформаційному просторі. Таким інструментом налаштування інформаційного порядку денного стосовно них може бути, зокрема, медіакритика як засіб спілкування з аудиторією, коли можна вплинути на сприйняття контенту широким загалом, ґрунтуючись на жанрово-стильових формах аналізу медіаконтенту, інтерпретації, оцінки та його втілення, вплинути на матеріальний і духовний світи, які сформувалися у свідомості реципієнта. Так, публікації медіакритичного контенту стосовно соціально-політичного та культурного положення кримських татар від імені самих представників народу на регулярній основі сприятимуть формуванню правильного розуміння та сприйняття їх світовим суспільством.

Основними метою та завданнями нашого дослідження було проаналізувати тематику і призму висвітлення культури кримських татар англомовними засобами масової інформації; дослідити історичне підґрунтя формування європейської думки про кримський півострів та його корінний народ шляхом аналізу публікацій мандрівників, істориків та письменників, які подорожували Кримом у період з середини XVIII до початку XX століття.

Значною частиною роботи стало розкриття сучасної, в період з 1991 року, тенденції висвітлення культури кримських татар англомовними засобами масової інформації. Ми з'ясували, як змінювалась риторика авторів статей різних видань та платформ залежно від періоду та політичної ситуації в країні, виокремили основні теми та об'єкти публікацій в англомовних ЗМІ і ступінь дотичності їх до культури кримських татар.

Численні різножанрові дописи мандрівників з різних країн із середини XVIII століття формулювали багатомірний образ Криму у свідомості західного суспільства. Автори травелогів були зовнішніми спостерігачами Криму, а їхня

західноєвропейська культура дозволяла сформувати новий, оригінальний погляд на півострів. Травелоги демонструють, як західноєвропейські представники осмислювали мусульманське минуле, перетворюючи його на невід'ємну частину популярних уявлень про Крим, що ставали загальною думкою суспільства.

Під час дослідження чітко простежувалась тенденція опису Криму з подачі влади Російської Імперії. Так відбувалося тому, що більшість мандрівників, які відвідували півострів, мали ті чи інші стосунки з цією владою. В їх роботах можна побачити, що Крим набув рис «земного раю» не без впливу Катерини II та її ідеології. Такий самий образ малювали й іноземці, навіть ті, які скептично ставилися до Росії і не були залежними від її ідеології.

«Якщо й існує земний рай, то його можна знайти в місцевості між Кучук-Коем і Судаком, на південному березі Криму», — писав Кларк [1]. Кларк був одним з небагатьох, хто ставився до імперії критично і писав не на угоду владі. Він описував Росію як державу варварів і руйнівників, які не здатні розуміти нічого доброго і гарного. Кларк єдиний намагався дивитись на Крим очима кримських татар. Він вбачав у російській владі трутнів та руйнівників, бажав Криму та його корінному населенню свободи і самостійності.

Більшість колег Кларка за поширеною європейською традицією пропонували проекти з покращення Криму, які передбачали насамперед забезпечення комфортного життя країнами Європи. Так, англійка Крейвен писала: *«Зізнаюся, що хотіла б побачити тут колонію чесних англійських сімейств, що започатковують мануфактури і повертають продукцію цієї країни в нашу...»* [2, с. 188—189]. Де Лінь збирався заселити Крим каторжниками і «арапами, що блукали Лондоном», які, вочевидь, були зайвими в столиці. Паллас так само просував цю ідею: *«Тоді можна було б їх замінити вправними поселенцями, які взялися за культуру вин, масел, бавовни, шовку, в чому держава знайшла б свою вигоду, яка ніколи не може вийти від жителів настільки малодіяльних»* [3, с. 148—149].

У той період, як і сьогодні, популярною була тема зіставлення та порівняння релігій. У XVIII столітті погляди католиків на мусульманську культуру були дещо обмеженими та примітивними. Ймовірно, це було пов'язано з небажанням європейців розуміти та сприймати сторонню культуру такою, як вона є. Вже згадувана нами вище католичка Крейвен так писала про «танець» дервішей, який суттєво різнився з католицькими співами псалмів стоячи: *«Вистава такого роду викликає у цих людей величезну повагу та повагу до тих, хто його виконує. Я ж повернулася додому сильно розгніваною від цієї нісенітниці, тим більше, що мені не сподобався бруд у місті»* [2].

Під час дослідження було встановлено, що зараз, як і 200 років тому, європейська громада не повною мірою розуміє сутність народу кримських татар. Хоча таке поняття, як європейські мусульмани, вже давно не новина, а доволі звична справа, на відміну від становища XVIII століття. Проте тюрки залишаються загадкою для західного суспільства, особливо малі народи, які не мають своєї держави і стабільної ніші на світовій геополітичній арені.

Це стосується зокрема кримських татар. Колись відома у всій Євразії, шанована та авторитетна культура народу кримських татар після майже сторічної перерви відроджується з новими силами, з новими прагненнями, але для західного світу вона ніби не знову, а вперше з'являється на порядку денному.

До анексії Криму Росією у 2014 році тема Криму та його корінного населення — кримських татар не була поширеною у публікаціях англomовних ЗМІ. Кримські татари були одним з непримітних малих народів, яким не те що б за кордоном, а в своїй країні не дуже цікавились. Резонансною подією, на яку звернули увагу закордонні ЗМІ, було повернення кримських татар на батьківщину після розпаду СРСР, проте після цього про Крим майже забули на 20 років.

Ситуація з роками поступово змінювалась і в 2014 році набрала зовсім нових обертів. Риторика іноземних ЗМІ дещо змінилась, Європа активно почала згадувати про існування кримських татар. А Джамала, яка стала відомою як українська співачка після перемоги на конкурсі «Нова хвиля 2009», почала перетворюватись з української співачки з Криму на українську співачку кримськотатарського походження. Вже після перемоги у пісенному конкурсі «Євробачення» у 2016 році у публікаціях ЗМІ Джамала врешті-решт стала кримськотатарською співачкою. Зокрема на популяризацію кримської теми вплинула її пісня «1944», яку співачка виконала на конкурсі. *«Популярна співачка та кримська татарка Джамала виконує пісню про примусову депортацію свого народу під час Другої світової війни. Пісня привертає увагу до нових репресій тих самих людей»*, — так про неї писали «ShareAmerica» у статті «HER SONG SHEDS LIGHT ON RUSSIAN REPRESSION» [4].

З роками кримська тема ставала все більш модною. Так, у 2017 році всесвітньовідомий журнал VOGUE опублікував статтю та фотосесію про традиційний костюм кримських жінок у сучасній інтерпретації «THE SAD, RICH, AND HOPEFUL HISTORY BEHIND CRIMEAN TATAR TRADITIONAL CLOTHING», у якій в найкращих традиціях сучасного модного глянцю розповідається про традиційний костюм кримських татар, описуються деталі та значення елементів костюму, згадується історія народу [7]. І в найкращих традиціях західних ЗМІ акцент в історії автор статті робить на трагічних моментах.

UNREPRESENTED NATIONS & PEOPLES ORGANIZATION — організація, яка захищає непередставлені та маргіналізовані народи всього світу, — опублікувала на своєму сайті статтю про дискримінацію та саботаж культурного самовираження і розвитку кримських татар на їх батьківщині *«Кримські татари: перешкоди для культурного самовираження під російською окупацією»*. У статті розповідається про те, як окупаційна влада в Криму всіляко перешкоджає розвитку та самостійності культурних організацій кримськотатарського народу. Зокрема, в статті розглядається звільнення з посади за сфальсифікованими звинуваченнями керівника Кримськотатарського академічного музично-драматичного театру Біляла Білялова. Автор також наголошує на тому, як російська влада роками кримських

татар включала в загальне поняття «татари»: «*“Кремль усіма доступними засобами прагне показати, що кримські татари — це народ, який не має власної історії та культури” і що насправді вони не є “корінним народом Криму”. Натомість Москва просуває ідею, що вони є «діаспорою» казанських татар і, отже, вже мають власну державність у складі Російської Федерації»* [6].

Цей процес є частиною систематичної та примусової русифікації, яка триває не одне століття. Про це писав посол Марк Грін на порталі WILSON CENTER [8]. Незважаючи на те, що Грін у своїй статті критикує політику окупаційної влади стосовно самоідентичності кримських татар і висловлювання президента Путіна, сам він допускає суперечливу помилку, вживаючи скорочення «татари» без уточнення «кримські», не кажучи вже про вживання визначень «кримці» чи «киримли».

Марк Еліот у своїй статті «Who are the Tatars of Crimea?» для видання THE CASPIAN POST дає доволі цікаве визначення кримських татар: *«одна з найбільш неправильно зрозумілих мусульманських етнічних груп Європи»* [5]. Причиною такого становища було те, що кримських татар завжди асоціювали зі Сходом і їх «європейська» цивілізованість викликала дисонанс, зокрема у тих, хто мав упереджені та однобічні погляди, які заважали сповна усвідомити сутність народу. Еліот, незважаючи на своє лише нещодавнє знайомство з кримськотатарським народом, всіляко намагається висвітлювати його проблематику від імені самого народу.

Висновки. Всі публікації англomовних авторів можна поділити на три категорії:

1) автор пише про кримських татар з погляду самого народу, чи принаймні намагається так зробити;

2) автор пише будучи прихильником Криму у складі України і розглядає кримських татар у відповідному контексті;

3) автор розповідає про Крим і його народ з подачі Росії.

Останнє здебільшого можна помітити в історичних текстах, у доповідях європейських мандрівників XVIII століття, оскільки лєвова частка з них приїздила в Крим будучи на службі в Росії або виконуючи завдання своєї держави і писала шпигунські доноси, тому здебільшого писали не зовсім об'єктивно. У своїх роботах вони не стільки формували в уявленнях читачів нові картини сходу, скільки підтверджували вже наявні стереотипи. Сучасні журналісти, особливо авторитетних видань, зважаючи на сьогodнішню політичну ситуацію, звісно, подібної думки не розділяють.

Вивчення репрезентації кримськотатарського народу у медіа-дискурсі дозволить прогнозувати майбутні позитивні або негативні реакції світу на дії кримського народу та ті, які вчиняються стосовно народу. Не менш важливим є вивчення саме риторики, посилу, який використовують і формують у свідомості своїх громадян.

Ми дослідили лише малу частину загального інформаційного простору, де йдеться про кримських татар. Тож подальші дослідження можуть бути цікавими як лінгвістично, так і з погляду міжкультурної комунікації.

Список літератури:

1. *Clarke E.D. Travels in Various Countries of Europe, Asia, and Africa / E.D. Clarke. — Part. 1: Russia, Tahtary, and Turkey. — 4th ed. — Vol. 2. — L. : T. Cadell and W. Davies, 1817. — 524 p.*
2. *Craven E. A journey through the Crimea to Constantinople in a Series of Letters... / E. Craven. — L. : G.G.J. and J. Robinson, 1789. — 327 p.*
3. *Pallas P.-S. Nablyudeniya, sdelannye vo vremya puteshestviya po yuzhnym namestnichestvam Russkogo gosudarstva v 1793–1794 godakh [Bemerkungen auf einer Reise in die südlichen Statthalterschaften des russischen Reichs in den Jahren 1793 und 1794, Bd. 2] / P.-S. Pallas. — 1999. — 244 p.*
4. Share America “HER SONG SHEDS LIGHT ON RUSSIAN REPRESSION” [El. resurce]. — URL: <https://share.america.gov/her-song-sheds-light-on-russian-repression/>
5. THE CASPIAN POST «Who are the Tatars of Crimea?» [El. resurce]. — URL: <https://caspiantpost.com/en/post/culture/who-are-the-tatars-of-crimea>
6. UNPO «*Crimean Tatars: Obstacles to Cultural Expression under Russian Occupation*» [El. resurce]. — URL: <https://unpo.org/article/21025>
7. VOGUE «The Sad, Rich, and Hopeful History Behind Crimean Tatar Traditional Clothing» [El. resurce]. — URL: <https://www.vogue.com/article/crimean-tatar-traditional-clothing>
8. WILSON CENTER «*Crimean Tatars and Russification*» [El. resurce]. — URL: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/crimean-tatars-and-russification>

ПРИЧИНИ ТА МОТИВИ РІНЕЙМІНГУ МІСЬКИХ ЛІНІЙНИХ ОБ'ЄКТІВ

Герман Л.В.

кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри мовних дисциплін
Державний біотехнологічний університет

Шастало В.О.

кандидат філологічних наук, доцент,
кафедра англійської філології та методики викладання іноземної мови
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

У сучасній лінгвістиці зростає інтерес до вивчення урбанонімів як невід'ємної складової будь-якої мови [1-7]. Досліджуються різні групи урбанонімів (годоніми, ергоніми, дримоніми тощо) вітчизняними та зарубіжними лінгвістами [1-7] в різних аспектах на матеріалі слов'янських, романських, германських та інших мов.

Об'єктом нашої розвідки є назви лінійних об'єктів новозеландського міста Крайстчерч, одного із найстаріших та найбільших міст країни. Зазначимо, що цей клас онімів не привертав уваги лінгвістів, незважаючи на те, що має багатий та унікальний матеріал для проведення досліджень. Годоніміка формувалася протягом майже 180 років на тлі певних історичних, соціо-політичних подій, переорієнтування духовних і культурних цінностей новозеландців, мовних змін, що відбувалися в англійській мові Нової Зеландії. Це визначає **актуальність** пропонованої розвідки. **Метою** вивчення назв міських лінійних об'єктів є з'ясування впливу екстралінгвальних та лінгвальних чинників на становлення годонімів, невід'ємною частиною якого є процес трансформації найменувань, тобто рінеймінг цих об'єктів під час соціо-політичного розвитку міста і країни в цілому. Досягнення мети дослідження передбачає виконання таких **завдань** - визначення основних періодів розвитку міста, які співпадають з етапами становлення годоніміки, зазначення хронологічних меж процесів рінеймінгу, його мотивів та причин. Матеріалом для вивчення зазначеної проблеми виступають списки годонімів обсягом 600 одиниць [8], що були відібрані з офіційних списків назв, що містяться в документах рішень місцевої топонімічної служби, і зафіксовані у ЗМІ (газета "The Press") [9].

Розпочинаючи виклад основного матеріалу, з'ясуємо історичні періоди розвитку міста Крайстчерч та їх часові межі. У ході дослідження нами було виокремлено чотири періоди: **перший** – 1848-1906 рр. (період, пов'язаний з колонізацією Нової Зеландії Великобританією, заснуванням міста, тривалими англо-маорійськими війнами), **другий** – 1907-1948 рр. (період, що починається з проголошенням Нової Зеландії домініоном Великобританії, участь країни у другій Світовій війні, процеси урбанізації), **третій** – 1949-1986 рр. (період характеризується боротьбою маорійців за землю, свої права, культуру, мову),

четвертий – 1987 р. – і донині (пов'язаний з прийняттям Конституції незалежної держави, Мовного Закону в 1987 р., який проголосив маорійську мову офіційною поряд з англійською).

Зазначимо, що на формування годоніміки міста Крайстчерч, вплинув ряд екстралінгвальних та лінгвальних чинників, що сприяють цьому процесу і викликають трансформацію назв. Зазначимо, що годоніми взагалі є найбільш нестабільною частиною топоніміки, оскільки ці назви швидко реагують на зміни, що відбуваються в житті міста та держави, вони пов'язані з духовними та культурними цінностями населення, урбанізацією населення, залежать від мовної державної політики, яка проводиться урядом, мовними змінами та іншими чинниками. До першої групи факторів зараховуємо: колонізацію Нової Зеландії Британією, тривалі англо-маорійські війни, які продовжувалися три десятиліття, особливості мовної політики, яку проводив Новозеландський уряд упродовж всього періоду існування міста і країни, специфіку ландшафту, флори і фауни, часті землетруси, розширення меж міста та формування його інфраструктури, духовні та культурні цінності населення, отримання незалежності від Великої Британії тощо. Внутрішньомовні чинники, що вплинули на цей процес, включали зміни в орфографії та граматиці англійської та маорійської мов, що співіснують у державі і є офіційними.

Зауважимо, що заснування міста історики пов'язують з 1947-48 рр. Це одне з перших міст, яке прийняло на свої терени перших британських переселенців-колонізаторів. Ідея створення міста належала Асоціації Кантербері, що була організована в Британії і якій належить розробка плану колонізації Нової Зеландії. Історії відомі і доколонізаційні поселення (маорійці, які прибули сюди ще в 1250 р., китобійники, які заснували там китобійні станції, місіонери з Британії). З часом у місті споруджувалися будинки, прокладалися дороги, почала формуватися інфраструктура міста. Крайстчерч став третім після Окленда та Веллінгтона містом за чисельністю населення та розвитку галузей промисловості, розвинулася транспортна система, яку формували різні види транспорту. Широко представлена була мережа доріг, що потребували свого найменування. Найпершими, зафіксованими у ЗМІ (газета "The Press"), були вулиці *Summer Road, 1850; Waterloo Terrace, 1850; та ін.* Утворення годонімів продовжується і тепер, оскільки місто розвивається, відновлюється, що пов'язано, головним чином, із землетрусами). І усе це відбувається в умовах соціо-політичних змін, що мають місце в державі і на міжнародній арені. Прикладами назв, що виникли недавно, є: *Augustine Place, 2011; Via Maris Way, 2005.* Як показав ілюстративний матеріал, система назв міських об'єктів – нестабільна та мінлива: деякі годоніми мають більш ніж 140-річну історію: *Salisbury Street, 1850; Cambridge Terrace, 1879* тощо, інші, такі як *Duncan Street, 1903* існували 2-3 роки і підлягли процесу перейменування (*Duncan Street, 1903 → Studholme Street, 1906*); частина годонімів трансформувалася декілька разів (наприклад, *John Street, 1892 → Beresford Street, 1909 → Grenville Street, 1948*); частина назв досить тривалий час мала первинну назву, а потім з певних причин вони були замінені іншими: *Halfway Place, 1903 → Hopkins Street, 2006.*

Зафіксовані та виділені нами основні етапи перейменування: 1877, 1904, 1922, 1926, 1948, 2013 рр.

Причини рінеймінгу лінійних об'єктів міста були різними. Вони зумовлені соціально-політичними змінами в країні, розростанням меж міста, землетрусами та їх наслідками (2010-2012р.), зверненням мешканців міста з петиціями до топонімічної служби щодо необхідності здійснення перейменування у зв'язку зі змінами культурних і духовних орієнтирів жителів міста, а також мовними змінами. З-поміж мотивів, що покладені в основу рінеймінгу, виділяємо такі: 1) рінеймінг, що здійснювався для уникнення повторення, 2) у результаті об'єднання або роз'єднання вулиць, 3) як наслідок розділення вулиць і зміни їх статусу, 4) у результаті мовної політики, спрямованої на відродження маорійської культури та мови, 5) унаслідок бажання новозеландців відобразити в назві свою національну ідентичність, 6) у результаті зміни мотивів номінації лінійних об'єктів міста, 7) унаслідок мовних змін: а) у годонімах, утворених за моделлю N + N, де перший іменник у функції означення мав форму множини замінювався іменником в однині, б) іменник у присвійному відмінку у функції означення в годонімах структури N+N замінювали іменником у множині, в) окреме написання слів, що входять до складу годоніму, замінює їх написання разом, г) заміна годонімів англійського походження змішаними гібридними назвами, де означенням, як правило, виступає маорійське слово хоча зустрічаються поодинокі назви лінійних об'єктів міста, де складовим елементом є лексична одиниця французького, італійського або іспанського походження. Ураховуючи той факт, що годоніміка міста тісно пов'язана з його історичним розвитком і тими суспільно-політичними процесами, що прямо чи опосередковано впливають на зміни мовного середовища, зазначимо, що етапи формування топонімічної мапи міста співпадають з наведеною нами періодизацією, в якій виділено чотири етапи. Кожен з етапів становлення годоніміки має свою особливість і зазначені хронологічні межі. Як показало дослідження, специфіка проявляється насамперед у виборі мотиваційної ознаки, що знаходиться в основі того чи іншого найменування. Зупинимося коротко на кожному з них.

У перший період, пов'язаний з колонізацією Нової Зеландії Британією та заснуванням міста, виникали годоніми на основі демонстрації новозеландцями своєї прихильності до держави-метрополії. До них належать такі тематичні групи онімів: а) номінації, утворені за антропологічною ознакою (наприклад, *Albert Street, 1850*); б) найменування, що виникли на основі топоніміки Великобританії (наприклад, *London Street, 1878*); в) номінації, основані на мотиві "визначні особистості Британії (письменники, художники тощо)": *Charles Dickens Street, 188*); г) назви, утворені за фізико-географічними мотивами (наприклад, *South Belt, 1883*); д) найменування, умотивовані значущістю суспільних подій або виробничо-професійною діяльністю мешканців міста (наприклад, *Mill Road, 1906*); е) номінації, зумовлені флористичною та фауністичною своєрідністю регіону (наприклад, *Rata Road, 1902* "after native New Zealand trees"); є) назви, до складу яких належить порядковий числівник, що

вказує на послідовність виникнення тієї чи іншої вулиці (наприклад, *6th Street, 1878*); ж) номінації, в основі яких покладена ознака “перші британці, які поселилися в цій місцевості” (наприклад, *Mardon Street, 1872* “after Mardons who lived in Ferry Road in 1871”); з) номінації, у яких вшановується пам'ять про відомих політичних діячів Нової Зеландії (наприклад, *Vogel Street, 1881* “after the Prime Minister of New Zealand in 1873-1876”); и) назви, в основі яких покладена мотиваційна ознака “відомі землевласники, фермери, власники великих підприємств тощо (наприклад, *May's Road, 1882* “after a rich landowner, resident of the street”); і) годоніми, утворені на честь будівель, що розташовані на вулиці (наприклад, *Church Street, 1887*) тощо. Протягом другого періоду з'являються годоніми, в основі яких покладені такі мотиваційні ознаки: а) прізвища священників, чиє ім'я пов'язане із заснуванням міста чи його подальшим розвитком (наприклад, *Harper Terrace, 1912* “after the first Anglican Bishop of Christchurch (1856-1889)); б) прізвища чи ім'я членів королівської родини (наприклад, *Albert Street, 1932*); в) з першими британськими поселенцями міста (наприклад, *Withell Avenue, 1923* “after an early settler and owner of the land in this locality”); г) прізвища або ім'я мешканців цих вулиць (*Berry's Road, 1907* “after the builder's name”); ґ) географічне розташування міста (наприклад, *Beach Street, 1910* “because it runs along Redcliffs Beach”); д) прізвища новозеландських урядовців, політиків, державних діячів (*Normanby Street, 1911* “after governor of New Zealand during 1875-1879”); е) назва флористичного або фауністичного об'єкту (наприклад, *Rata Street, 1922* “named after native New Zealand tree”) та ін. Третій період (1949-1986 рр.) кількісно і тематично поступається першим двом. Міські лінійні об'єкти йменувалися на честь: а) відомих британських і новозеландських спортсменів (наприклад, *Tensing Street, 1953* “after the first climber to conquer Mount Everest”); б) учених, а також представників технічних професій (наприклад, *Gregory Road, 1977* “after electrical engineer living in this locality”); в) подій, учасників Другої світової війни, військової техніки (наприклад, *Loftus Street, 1972* “named after HMNZS Gambia, the largest cruiser that took part in the II World War”). Нами також зафіксовані урбаноніми, що пов'язані з Британською топонімією (*Camberwell Avenue, 1981* “after a district in London”), першими британськими поселенцями у цій місцевості (наприклад, *Wellock Street, 1981* “after one of the first Europeans settled here”). Четвертий період розпочався в 1987 р. і триває до нині. Виявлена невелика кількість лінійних об'єктів, що утворені за ознакою “рослинний та тваринний світ країни” (наприклад, *46A – F Matai Street West* “after kereru, the native wood pigeon”); “прізвища священників, чиє життя пов'язане з місіонерством або сучасним функціонуванням церкви” (наприклад, *Rebecca Lane, 1995* “named after the name of a missionary nurse on the North Island”). Цей період відкритий до подальших перейменувань, які будуть здійснюватися двома мовами, що функціонують у країні. Отже, проведене дослідження дає можливість окреслити історію формування годонімікону новозеландського міста Крайстчерч та визначити причини і мотиви процесів перейменування зазначених вище міських лінійних об'єктів в умовах співіснування двох офіційних мов.

Список використаної літератури

1. Абдула Ю. Перейменування населених пунктів Харківщини // Студії з ономастики та етимології / НАН України. Інститут укр. мови. - К., 2007. С. 3-7.
2. Бучко Д. Принципи номінації в топонімії України // Українське мовознавство. - 1991. № 18. - С. 60-73.
3. Герман Л., Шастало В. О. Особливості формування урбаноніміки Нової Зеландії (на матеріалі годонімів Окленда) // Мова і культура. К. Вид. Дім Д. Бураго, 2019, Вип. 22. Ч. 2. С. 112-117.
4. Лучик В. Принципи й критерії номінації та відновлення історичних назв у топонімії України // Українська мова. - 2009. № 4. - С. 28-33.
5. Мезенко А. Имя внутригородского объекта в истории: об урбанонимии Беларуси XIV- начала XX века. - Минск: Высшая школа, 2003-301 с.
6. Питина С. Урбанонимы в англоязычном художественном дискурсе // Филологические заметки. Пермь, 2017. Вып. XV. С. 136-142.
7. Pavlenko A. Linguistics Landscape of Kyiv, Ukraine: a Diachronic Study // Linguistic Landscape in the City. Bristol, Buffalo, Toronto. 2010. P. 133-150
8. List of Christchurch streets. [Електронний ресурс]. URL: my.christchurchcitylibraries.com
9. Press. [Електронний ресурс]. URL: www.stuff.co.nz

ОСОБЛИВОСТІ АКРОНІМІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНІЙ ПІДСИСТЕМІ НАСОСОБУДУВАННЯ

Литвинко Оксана Анатоліївна

к. філол. н., доцент,
доцент кафедри іноземних мов СНАУ

Вивчення терміна і термінології є актуальним у сучасній лінгвістиці. Разом із розвитком наукового знання змінюються, постійно оновлюються наукові підходи, розширюються горизонти комплексних досліджень галузевої термінології як живої системи, складники якої перебувають у процесі безперервного семантичного перегрупування й коригування значень [Межжеріна, 2019:374]. Термінологія є головним джерелом поповнення лексичного складу високорозвинених сучасних мов. Саме вона є найуніверсальнішим засобом зберігання, передавання, обробки інформації, обсяги якої зростають шаленими темпами.

Об'єкт нашого аналізу – англійська термінологічна підсистема насособудування, предмет дослідження – феномен акронімії у зазначеній підсистемі.

Метою роботи є вивчення особливостей акронімії у термінологічній підсистемі насособудування.

Поняття „акронім” етимологічно походить від грецького *akros* – „крайній, верхній” і *opota* – „ім'я”. Акронімами вважають лексичні одиниці, що вимовляються за початковими звуками компонентів термінологічного словосполучення (як одне слово) [Єнчева, 2021:116].

Від поняття «акронім» утворено похідне поняття — акронімія. Це утворення слова шляхом з'єднання початкових літер слів, які входять до вихідних словосполучень.

Очевидно, що з кожним роком потреба в акронімах зростає. Однією з найбільш обґрунтованих в даний час теорій появи таких скорочень є концепція економії мовних засобів, що полягає в забезпеченні передачі максимальної кількості інформації в одиницю часу, тобто в підвищенні комунікативної ефективності мови. Скорочені слова реалізують принципи мовної економії та відображають словотвірні тенденції [Гайденко, 2021:19]. Поряд з позитивними характеристиками скорочень існують і деякі негативні. Зокрема можна вказати на той факт, що при творенні аббревіатур виникає небезпека формування омонімії у сфері скорочень [Книшенко, 2010:19]. Часто значення акроніма не може бути виведене з його повної форми, а повинно бути заучене. Більш того, акроніми часто є омофонами, значення яких можна зрозуміти тільки в контексті.

Аналіз способів термінотворення підсистеми насособудування свідчить про те, що в зазначеній терміносистемі лексичні одиниці, утворені шляхом скорочення становлять 12%. Серед них виокремлюються акроніми. Ці лексичні

одиниці подібні за звучанням до нетермінологічних слів, що існують у мові. Для них характерна мотивація і вихідним словосполученням, і подібним за звучанням словом, що дозволяє назвати такі одиниці словами з подвійною мотивацією.

Пор.

- BEST – Battery Energy Storage Test „станція для випробування акумуляторних батарей”;
- DISC – digital integrated servo control „вбудований цифровий сервопривод”;
- HIP – hot isostatic pressing „гаряче ізостатичне пресування”;
- TEAM – technologies enabling agile manufacturing „технології, що сприяють створенню динамічного виробництва”;

Слід зазначити, що акронімія на сучасному етапі застосовується все більше. Це пояснюється тим, що вимова акронімів легша, ніж у інших аббревіатур, і це обумовлює їх продуктивне застосування в усному мовленні.

Перспективою подальшого дослідження може стати вивчення ініціальної аббревіації англійської термінологічної підсистеми насособудування.

Список літератури

1. Межжеріна Г. (2019) Структурні типи англійських авіаційних термінів-аббревіатур в аспекті перекладу. *Термінологічний вісник*, (5), 374-380.
2. Єнчева Г., Семигінівська Т. (2021) Переклад нормативних документів Всесвітньої організації охорони здоров'я: термінологічні аббревіатури та акроніми. *Науковий вісник Міжнародного Гуманітарного університету. Серія «Філологія»*, (47), 115-119.
3. Гайденко Ю., Сергєєва О. (2021) Особливості функціонування скорочених слів у газетних текстах. *Львівський філологічний часопис* (10), 19–25.
4. Книщенко Н. (2010) Аббревіація в системі сучасної дорожньо-будівельної термінологічної номінації. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*, (675). – С. 19–22.

ЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИСЛІВ'ЇВ ТА ПРИКАЗОК, ЯК ЖАНРУ УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ

Радченко Дмитро Олександрович

магістрант 2-го курсу

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

У лінгвістиці паремійні одиниці різнобічно досліджуються в аспектах семантики, стилістики та функціонування на матеріалі різних мов. Історія народу, звичаї, культура, цивілізація, література, навіть погода і спосіб харчування знаходять відображення у прислів'ях та приказках, які є дзеркалом життя та культури людини.

Прислів'я та приказки люди склали з давніх-давен, носили повчальний характер. Найчастіше вони відображають людську діяльність. З часом тематика їх значно розширилась, але повчальний зміст зберігся [16, с. 2].

Поняття паремії виникло від грецького слова «*pareimia*» – прислів'я або латинського «*proverbium*» – приказка. Паремією називають фольклорні малі жанри афористичного спрямування, а саме прислів'я та приказки. [16, с.9]

Поняття «паремія» у зарубіжних джерелах взагалі не вживається, а використовується поняття «*proverb*». Це короткий вислів несе узагальнену думку, висновок, пораду та відноситься до таких форм фольклорної літератури, як загадка і байка. У лексикографічних джерелах поняття «*proverb*» тлумачиться як коротке речення, що вказує на щось у звичайному досвіді або дає поради, це усталений у мовленнєвому вжитку вислів, крилате слово, що утворено з префікса *pro-* + слова *verbum* + суфікса *-ium* [12, с. 387; 13, с. 510].

Звернення до малих жанрів фольклору, а саме до прислів'їв та приказок, допомагає простежити всі когнітивні процеси: відображення сприйняття, розуміння і пізнання людиною навколишнього світу на різних етапах її розвитку; пам'ять поколінь про минулі часи, бо в них народ зосередив всі свої знання, аргументувавши їх.

І. Постоленко вважає, що «найдавніші паремії пов'язані зі спостереженням людини над природою та своєю трудовою діяльністю, вони «зразково формують весь життєвий, соціально-історичний досвід трудового народу» [1, с. 1].

Н.А. Березовська-Савчук наголошує, що «паремії як цілісні семантико-синтаксичні народні вислови, які ґрунтуються на спостереженнях над навколишнім життям і взяті з різних джерел народної словесності, є предметом вивчення багатьох наук, як-от: фольклористики, пареміології, етнографії, літературознавства, історії тощо» [7, с. 5].

Дослідники М. Ф. Алефіренко та С. І. Величко дотримуються думки, що пареміям притаманні такі основні конституційні ознаки, як «семантична цілісність», «сталість», «постійний компонентний склад», «відтворюваність», «здатність виражати певні граматичні категорії» [8, с. 89–91; 9, с. 18].

Прислів'я – стійке і відтворене в мові анонімне узагальнююче виречення, елементи, якого хоча б частково наділені переносним значенням, і яке придатне до використання в дидактичних цілях. Переносне значення, тобто конотативний характер прислів'їв, поряд з денотативним, притаманний як образним, так і необразним прислів'ям [16, с. 6].

Це стійкий вислів у формі синтаксично завершеного речення, у якому узагальнено суспільний досвід. Характер уживання прислів'їв, поширеність у різних шарах суспільства дають можливість застосовувати також соціолінгвістичні релевантні принципи їхнього розгляду, виділяти соціальну і навіть особистісну маркованість прислів'їв.

Прислів'я радять, рекомендують, наказують визначену лінію поведження, що відповідає перевагам суспільства, висловлюють побоювання, застерігають, попереджають, заспокоюють, висміюють. Існують такі ситуації, коли з прислів'ями радяться, як радяться з мудрими людьми [16, с. 7].

Прислів'я використовують в своїх промовах політики та відомі люди. За допомогою їх автор може додати експресивності своїй промові.

Наприклад:

I thought very carefully over the advisability of speaking to Harburn, and consulted the proverbs: "Speech is silver, but silence is gold – When in doubt – play trumps – Look before you leap – Delays are dangerous." They balanced so perfectly that had recourse to commonsense, which told me to abstain (J. Galsworthy).

Прислів'я часто озвучуються як «*mottoes, maxims, precepts, rules*». При цьому вони виносять позитивну чи негативну оцінку поведження, учинку, ситуації т.д. [7, с 11].

На відміну від речень та словосполучень, які ми самі створюємо у процесі розмови, прислів'я та приказки дістаються нам у спадок від попередніх поколінь. Окрім мудрості та істини, вони звертаються до людських слабостей, показують нам, що не лише люди, а й навіть цілі народи мають свої вади.

Наприклад:

An open door may tempt a saint (дослівно – відчинені двері спокусять і святого) [9, с. 256]

Деякі англійські прислів'я мають елементи комічного та поєднується з мотивами смутку чи гіркоти. Саме у важкі хвилини в англійців виявляється їх забарвлений оптимізм гумор та вражаюча здатність применшувати неприємності чи зовсім не помічати їх. Таке життєве кредо закарбоване у приказках: *to grin and bear it, to keep stiff upper lip* [9].

Прислів'я і приказки мають багато спільного з поезією: звукові повтори (*to beat somebody black and blue*); римування (*haste makes waste, make or brake*); ритмічне чергування наголошених та ненаголошених складів (*money makes the mare go*); структурна симетрія та протиставлення антонімічних понять (*good riddance to bad rubbish, a light pursue is a heavy cursue*) [9].

Зі зміною стереотипів, первісні прислів'я та приказки змінювали своє значення. Більшість з них вживалася у переносному значенні для зображення

абстрактних понять: надії, волі, справедливості та інших, позитивних чи негативних рис характеру людини.

Особливу увагу люди приділяли прикметам. Довгий час спостерігаючи за природою, вони змогли підлаштувати свою сільськогосподарську діяльність. Завдяки когнітивній здатності сприймати й осмислювати навколишній світ люди навчилися жити й працювати в злагоді з природою. Ці спостереження, знання передавались від покоління до покоління. І в наші часи люди справно ними керуються.

Отже, як у британців та і українців прислів'я пов'язані з трудовою діяльністю, природою та способом життя. Трудова діяльність розвивалась дуже повільно, повільно відбувались і зміни. Ця стабільність сприяла виробленню установлених поглядів на працю, її результати, методи господарювання. Все це знайшло своє відображення і в народній мудрості. Прислів'я стверджували вічну істину про працю як основу людського життя.

Наприклад:

Handsome is that (або розм. as) handsome does (Не по словах судять, а по ділах; з краси не пити роси) [3];

Heaviest ear of corn bends lowest (Повний колос до землі гнеться);

He's not the best carpenter that makes the most chips (Не той кращий тесляр, у кого багато стружок) [3];

He knows the water the best who has waded through (Той знає річку краще всіх, хто пройшов її бродом) [3];

He that grasps at too much holds nothing fast (За двома зайцями поженешся, жодного не впіймаєш) [3].

Прислів'я та приказки є ментальними репрезентаціями, що відбивають потік свідомості через досвід, уявлення, культуру й світосприйняття.

Наприклад:

If You Wish Good Advice Consult an old man (Якщо хочеш мати добру пораду, то питай стару людину) [3];

Ill cook cannot lick his own fingers (Поганий кухар свої пальці не облизує) [3];

It is easy to swim if another holds your head (Легко плавати, коли тебе підтримують) [3].

В. Л. Пирогов вважає, що «прагматична, соціальна та моделююча функції прислів'їв взаємопов'язані та реалізуються у мовленні одночасно. Так, наприклад, прагматична функція впливає на свідомість адресата та разом з соціальною функцією управляє сприйняттям соціальних норм, стереотипами, цінностями конкретного соціуму, а на базі отриманого досвіду людина моделює свою поведінку та може адекватно вирішувати життєві ситуації [10, с. 16].

З. Коцюба відносить прислів'я і приказки до особливої групи мовних одиниць комунікативного типу в межах фразеологічного рівня, яка не є «однорідною ні за структурою, ні за семантикою, ні за функціями» [13, с. 74].

Прислів'я, як аналізує О. В. Корень: «Мають ізоморфні та аломорфні риси з фразеологізмами. Прислів'ям притаманні типові фразеологічні властивості, а саме: стійкість відтворення, здатність до семантичних трансформацій, цілісність

номінації. За законами динамічності та рекурсивності межі провербіального простору є мобільними. Деякі одиниці знаходяться у маргінальних зонах та здатні до переходу у фразеологізми. Синтаксична незавершеність останніх знаходиться в опозиції до закінченої форми речень-прислів'їв, які характеризуються комунікативною активністю та гнучкістю. Фразеологізм знаходиться між словом та приказкою/прислів'ям, а прислів'я - фразеологізмом, приказкою, з одного боку, та нетиповим текстом - з іншого» [14, с. 7].

В англійській лексикографії вживається дев'ять алонімів «прислів'я»: *adage, dictum, maxim, motto, precept, saw, truism, saying, proverb*. Суто англійськими алонімами слова «прислів'я» є *saw, saying*. Похідні значення *dictum, saw, saying, proverb, adage* вказують на їх належність до парадигми «говорити», *precept* - на дидактичність, *maxim* - на наявність судження. За своєю природою всі вищезгадані одиниці утворюють семантичне поле з ідеосемою «говорити слово» [8, с. 8].

Прислів'я як комунікативні одиниці вищого рангу належать до розряду нетипових текстів малої форми (жарти, анекдоти, лімерики, епіграми, максими, загадки, проблеми, правила, закони, аксіоми). За певних умов прислів'я може функціонувати як самостійний текст з усіма притаманними йому категоріями. Відсутність сильних позицій, фабули, дійових осіб, порушення синтезу форми та значення, композиційних аспектів стандартних текстів, особлива реалізація текстових категорій експлікує статус англійського прислів'я як нетипового тексту.

Пареміологія входить до національно-мовної картину світу. М. В. Маравіна пише, що «паремії не тільки відбивають світогляд народу, цінності, які він звеличує, принципи, які наслідує, але й ілюструють дурість, зло, заздрість, неправду, тобто показують життя у всіх його проявах. Саме паремії заслуговують самого уважного ставлення лінгвістів» [15, с. 4].

Прислів'я а приказки виконують й освітню функцію, вони є скарбницею народної пам'яті. Минали століття, роки і з уст в уста передавались корисні поради, які й у наші часи стають доречними. Понад третину національного фонду паремій становлять прислів'я та приказки про людину, її життя, риси характеру, родинні стосунки, в яких характеризуються фізичні та моральні якості особи, часом дається філософське осмислення її буття та поведінки. У деяких зразках гумор поєднується з сатирою, ліризм із логічними роздумами над списком людського життя. Будучи невіддільними від людського життя, вони як найяскравіше характеризують людство від часів його виникнення й до сьогодні. Вони органічно увійшли в нашу пам'ять, закріпилися в ній і стали невід'ємною частиною життя. В одній фразі поєдналося пряме й переносне значення.

Отже, підсумовуючі вище перераховані дефініції терміну «паремія», можемо дати наступне визначення: «точний вислів, який має в своїй структурі узагальненість, образність та певну думку, ідею або настанови. Паремія несе в собі відображення ментальності певного народу та має буквальний або метафоричний зміст в собі». Тому паремії, як мовне явище та ментальна

репрезентація, заслуговують на увагу мовознавців і потребує детального дослідження.

Список літератури

1. Постоленко І. Прагматичний аспект вивчення паремій в англійській та німецькій мовах. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/3419/1/Postolenko_Kirovohrad.pdf (дата звернення 7. 02. 2022).
2. Коцюба, З.Г. Універсальне і національне в паремійних фондах мов європейського ареалу (лінгвокультурологічний аспект): автореф. дис. докт. філол. наук: 10.02.15. Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2010. 30 с.
3. Jones D., Roach P., Setter J. Cambridge English Pronouncing Dictionary. Cambridge University Press. 2006. 599 p.
4. The Oxford Dictionary / ed. by T. F. Hoad. Oxford: Oxford University Press. 1996. 617 p.
5. Пазяк М. М. Українські прислів'я та приказки: Проблеми пареміології та пареміографії. Київ: Наукова думка, 1984. 203 с.
6. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. М.: Школа «Языки русской культуры», 1996. 288 с.
7. Березовська-Савчук Н.А. Структурні особливості паремій із предикатами стану в українській мові. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://core.ac.uk/download/pdf/268531087.pdf> (Дата звернення: 25.01.2022).
8. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків: Вища школа, 1987. 136 с.
9. Величко С. І. Фразеологізми-прислів'я як конституенти функціональносемантичного поля спонукання в сучасній німецькій мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук. К., 1996. 21 с.
10. Пирогов В. Л. Структура і семантика паремійних одиниць японської, англійської, української та російської мов: типологічний та лінгвокультурологічний аспекти. Автореф. К.: Київський Національний Лінгвістичний Університет, 2003. 22 с.
11. Longman Dictionary of Contemporary English. Third Ed. Bungay (Suffolk), 1995. 1567 p.
12. Англо-український фразеологічний словник / Укладач К. Баранцев. 2-ге видання, виправлене. Київ: Товариство «Знання», КОО, 2005. 549с.
13. Коцюба З. Лінгвістичні аспекти дослідження прислів'їв і приказок. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. ДонНУ, 2012. Вип. 24. С. 74–78.
14. Корень О. В. Системно-функціональні особливості англійських прислів'їв: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 2000. 19 с.

15. Маравина М. В. Методологические аспекты исследования речевой выраженности актуализационного и манипулятивного начал в паремиологии. URL: <http://cyberleninka.ru/article/> (Дата звернення 26. 01. 2022).

16. Полинченко Д. Ю. Естественный язык как лингвокультурный семиотический концепт: автореф. дис. канд. филол. наук: спец. 10.02.20 – «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание». Волгоград, 2004. 22 с.

ПРОБЛЕМА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Ісакова Олена Іванівна

к.ф.н., доцент, доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

Кухар Олексій Вікторович

студент 1 курсу механіко-технологічного факультету
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

Сучасному суспільству потрібна масова якісна освіта, яка спроможна забезпечити вимоги до споживача та виробника матеріальних і духовних благ. Виконати соціальне замовлення суспільства через збільшення асигнувань на освіту, збільшення кількості навчальних закладів та іншими традиційними способами не в змозі навіть заможні країни. Тому поява дистанційної освіти не випадкова, це закономірний етап розвитку та адаптації освіти до сучасних умов.

Сучасне суспільство поставило перед вищою школою всіх країн нове глобальне завдання – необхідність забезпечення доступу до вищої освіти все більш широких верств суспільства, оскільки для будь-якої країни ступінь її економічного і технологічного розвитку, добробуту суспільства пропорційні середньому рівню знань, умінь, навичок і кваліфікацій її активного населення. Люди з високою кваліфікацією краще пристосовані до можливих змін профілю роботи, менше вразливі у випадках її втрати, спроможні оновлювати і підвищувати рівень своїх знань та вмінь. Це кардинально змінює стан системи освіти в суспільстві, її інституційний статус. Освіта стає не лише інструментом взаємопроникнення знань і технологій у глобальному масштабі, а й капіталу, засобом боротьби за ринок, розв'язання геополітичних завдань.

Дистанційне навчання (Distance Learning, Distance Education) – це така форма організації освітнього процесу, основою якої є самостійна робота людини, яка навчається. Це дає змогу навчатися у зручний для людини час та у віддаленому від викладача місці (тому дистанційне).

Іншими словами, дистанційне навчання передбачає таку організацію навчального процесу, коли студент навчається самостійно за розробленою викладачем програмою і віддалений від нього у просторі чи в часі, однак може вести діалог з ним за допомогою засобів телекомунікації [1-2].

Навчання з переважною самостійною роботою відоме давно. У нашій країні воно називалося «заочним», на Заході – «кореспондентським», або «дистанційним» (The Distance Education and Training Council – існує з 1926 року). Ефективність самостійного навчання, більше, ніж інших форм освіти, залежить від способів надання навчальних матеріалів, контролювання роботи і контактування з викладачем. Тому, насамперед, розвиток цієї форми навчання

був зумовлений упровадженням новітніх інформаційних технологій і засобів комунікації. Еволюція в цьому напрямку зумовила те, що в сучасному розумінні дистанційне навчання – це сучасна форма освіти, в якій інтегровані елементи всіх видів навчання (очного, вечірнього, заочного) на основі використання новітніх комп'ютерних і телекомунікаційних технологій. Нині у світі накопичено значний досвід реалізації систем дистанційної освіти. У США в системі дистанційної освіти навчається близько одного мільйона осіб [1-3].

Насамперед, дистанційна освіта – це відкрита система навчання, що передбачає активне спілкування між викладачем і студентом за допомогою сучасних технологій та мультимедіа. Ця форма навчання дає свободу вибору місця, часу та темпу навчання, завдяки Інтернету, який охоплює широкі шари суспільства та стає важливим фактором його розвитку. Слід зауважити, що дистанційне навчання не є антагоністичним щодо очної та заочної форм навчання. Воно природно інтегрується в ці системи, доповнюючи й розвиваючи їх, що сприяє створенню мобільного навчального середовища.

Досконаліша форма дистанційного навчання – це навчання на основі використання всесвітніх і локальних комп'ютерних мереж (Internet). Вона використовує переваги, що притаманні традиційним формам навчання, звільняючись від їхніх недоліків. Дистанційне навчання через Інтернет забезпечує постійний контакт та інтенсивний обмін інформацією між слухачем та викладачем (тьютором), хоча фізично їх можуть розділяти тисячі кілометрів. Інша перевага такої форми навчання – гнучкість, що дає змогу слухачеві самостійно планувати заняття, не відриваючись від роботи або ж не залишаючи свого місця проживання.

Найпоширенішими формами навчання та контролю знань традиційної освіти є лекції, семінари, лабораторні заняття, контрольні роботи, іспити та ін. Розгляньмо особливості відповідних видів навчання у дистанційній освіті. Лекції у дистанційному навчанні (на відміну від традиційних аудиторних) не передбачають безпосереднього спілкування з викладачем. Для одержання лекційного матеріалу використовують зв'язок за допомогою комп'ютерної мережі, аудіо- та відеокасети, CD-диски тощо. Використання новітніх інформаційних технологій (гіпертексту, мультимедіа, віртуальної реальності, Інтернет-технологій) робить лекції виразними й унаочненими. Лекції можна слухати у будь-який час і на будь-якій відстані. Конспектувати матеріал не потрібно. Семінари у дистанційній освіті є активною формою навчальних занять. Їх проводять за допомогою відеоконференцій. Вони дають змогу увійти в дискусію у будь-який момент її розвитку, повернутися на декілька кроків назад, переглянувши попередні виступи. Викладач може оцінити засвоєння матеріалу за ступенем активності учасника дискусії. Збільшується кількість взаємодій між студентами, а викладач виступає в ролі рівноправного партнера. Лабораторні роботи призначені для практичного засвоєння матеріалу. Істотно спрощується проведення лабораторного практикуму за рахунок використання мультимедіа-технологій, імітаційного моделювання, інтернеттехнологій тощо. Віртуальна реальність дозволяє демонструвати студентам явища, які за звичайних умов

показати складно або взагалі неможливо. Консультації у дистанційному навчанні є однією з форм керування роботою студентів і надання їм допомоги в самостійному вивченні дисципліни. Для цього використовують електронну пошту, телеконференції, а також звичайні засоби зв'язку (телефон, факс, пошту). Контроль – це перевірка результатів теоретичного і практичного засвоєння студентом навчального матеріалу. У дистанційному навчанні виправдав себе тестовий контроль. Тести добре пристосовані для самоконтролю і дуже корисні для індивідуальних занять

Дистанційній освіті притаманна низка позитивних рис, які не властиві традиційній, а саме:

- дистанційна освіта формує глобальний (національний, регіональний, міський, локальний), принципово новий освітній простір;
- можливість займатися в зручний для себе час у зручному місці й темпі;
- нерегламентований відрізок часу для освоєння дисципліни;
- паралельне із професійною діяльністю навчання, тобто без відриву від виробництва;
- можливість звертання до багатьох джерел навчальної інформації (електронних бібліотек, банків даних, баз знань тощо);
- спілкування через мережу Інтернет і за допомогою електронної пошти, один з одним і з викладачами;
- сконцентроване подання навчальної інформації та мультидоступ до неї підвищує ефективність засвоєння матеріалу;
- при дистанційному навчанні у кожного студента є можливість витратити більше зусиль і часу на складні та важливі для нього теми з метою поглибленого опрацювання;
- використання в освітньому процесі новітніх досягнень інформаційних і телекомунікаційних технологій, що також дає змогу навчати роботі з ними;
- рівні можливості одержання освіти – незалежно від місця проживання, стану здоров'я, елітарності й матеріальної забезпеченості студента;
- дистанційне навчання допомагає оминати психологічні бар'єри, пов'язані з комунікативними якостями людини, – наприклад, соромливістю, страхом публічних виступів та ін.;
- експорт та імпорт світових досягнень на ринку освітніх послуг
- дистанційне навчання розширює та оновлює роль викладача, який повинен координувати пізнавальний процес, постійно вдосконалювати свої курси, підвищувати творчу активність і кваліфікацію відповідно до нововведень та інновацій;
- дистанційна освіта позитивно впливає на студента, збільшуючи його творчий та інтелектуальний потенціал за рахунок самоорганізації, прагнення до знань, уміння володіти комп'ютерною технікою і самостійно приймати відповідальні рішення;

якість дистанційної освіти не поступається в ідеалі якості очної форми одержання освіти, а поліпшується за рахунок залучення кадрового (професорсько-викладацького) складу найвищої кваліфікації і використання в

навчальному процесі найкращих навчально-методичних видань та контролюючих тестів з дисциплін [1-3].

Сьогодні дистанційне навчання в Україні може повноцінно розвиватися тільки за наявності таких його основних складових: нормативно правової бази; навчальних закладів (центрів, кафедр, факультетів, інститутів або університетів дистанційного навчання); контингенту студентів; кваліфікованих викладачів; навчальних програм і курсів; відповідної матеріально технічної бази (апаратного і програмного забезпечення, високошвидкісних ліній зв'язку); фінансової підтримки; розробки критеріїв якості тощо.

Щодо контингенту студентів для дистанційної освіти, то учасниками цієї форми освіти можуть бути різні категорії населення: від учнів загальноосвітніх шкіл і слухачів закладів післядипломної освіти до аспірантів і докторантів вищої школи. Принципово суттєвим є таке: всі вони мають бути з високим рівнем освітньої самомотивації, наполегливими, цілеспрямованими, – отже, мати стартовий рівень освіти і навички самостійної роботи. Відомо, що наша вища школа традиційно не приділяла особливої уваги організації самостійної роботи студентів, це особливо яскраво продемонстрував перехід вищих навчальних закладів України до використання кредитно-модульної системи організації навчального процесу в останні роки. Проте особливість дистанційної форми навчання якраз і полягає в тому, що тут навчальний процес майже на всі 100 % складається саме із самостійної роботи студентів із засвоєння навчального матеріалу, який має бути заздалегідь підготовлений і потім наданий студенту вищим навчальним закладом. Таким чином, головною вимогою до студента дистанційника є високий стартовий рівень освіти та наявність навичок самостійної роботи. Одним із структурних елементів дистанційної освіти є кваліфікований викладацький склад. Критерії підбору викладачів для програм дистанційної освіти мають бути, перш за все, академічними. Такі викладачі повинні вміти користуватися комп'ютерами для групових занять он-лайн і асинхронних групових обговорень, а також перевіряти і коментувати роботи студентів та повертати їх за допомогою електронної пошти. В інтенсивних або прискорених програмах навчання дуже важливо достатньо швидко перевірити і повернути роботу студенту до надходження наступної роботи.

Система дистанційного навчання розрахована переважно на людей достатньо свідомих, які не потребують постійного контролю з боку викладача. Тому важливу роль при дистанційному навчанні відіграє мотивація слухачів, їхня здатність до самоорганізації. Тому найбільш важливими компонентами дистанційного навчання є: створення практичних ситуацій під час навчального процесу, можливість для студента проявити себе, самореалізуватися, чіткість організації навчального процесу та індивідуального підходу.

Вміння працювати в навчальному сервері допоможуть студентам вирішувати проблеми з навчальним матеріалом і консультуванням на відстані у вільний час. Оцінюючи успіх у майбутній професійній діяльності, студенти, що не мали досвіду роботи, оцінюють свої шанси трохи вище, ніж ті, хто працює в даний момент. Навчальний сервер більшість студентів використовують нечасто,

але є й ті, хто використовує його щодня. Найбільш активними у відвідуванні навчального сервера є студенти старших курсів [4].

У сучасних умовах, що вимагають постійного систематичного оновлення професійних знань та умінь спеціаліста, зростають і можливості доступу користувача до різноманітних ресурсів інформації, в тому числі засобів мультимедіа. Саме на використанні сучасних інформаційних технологій та засобів комунікації (телебачення, відео- та аудіозасоби навчання, комп'ютерні глобальні та локальні мережі) базується дистанційне навчання.

Щоб підвищити ефективність нових інформаційних технологій у навчанні, слід сформувавши певну систему, яка передбачає інше розуміння сутності навчання, ролі викладача і студентів у цьому процесі, взаємовідносин викладача і студентів, оснащення робочих місць викладача і студентів. Успішне вирішення проблеми впровадження дистанційної освіти в Україні сприятиме підвищенню якості і рівня доступності вищої освіти, інтеграції національної системи освіти в наукову, виробничу, соціально-суспільну та культурну інформаційну інфраструктуру світового співтовариства.

Список літератури

1. Гороховський О. І. Методичні аспекти створення навчальної літератури для дистанційного навчання. К: Наука, 2019. 543 с.
2. Гуржій А. М. Інформаційні технології в освіт. К: ІЗМН, 2018. Вип. II. 198 с.
3. Ісакова О.І.Вища освіта в Україні як соціокультурний феномен. Актуальні питання суспільних наук:наукові дискусії. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м.Київ, Україна, 14-15 серпня 2020 року). Київ:ГО «Київська наукова суспільнознавча організація», 2020. 78 с.
4. Ісакова Олена, Баєва Ольга. Проблеми розвитку вищої освіти в Україні:соціально-філософський аспект. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка/ [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип.31. Том 3. 320 с.
5. Дмитренко П. В., Дистанційна освіта. К: НПУ, 2019. 432 с.

СОЦІАЛЬНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ПРОГНОЗУВАННЯ

Ісакова Олена Іванівна

к.ф.н., доцент,
доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра
Моторного

Калашніков Олександр Вікторович

магістр 1 курсу механіко-технологічного факультету
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра
Моторного

Суспільство потребує бачення перспективи, стабільності, у встановленні сталого ритму і загальноприйнятого порядку. Але є протиріччя, з яким ми стикаємося постійно: потреба суспільства у стабільності існування, стабільності соціального середовища, з одного боку, і неминучість її зміни, виникнення нових нестандартних ситуацій, - з іншого. Саме це об'єктивне протиріччя викликає необхідність передбачення, прогнозування, щоб допомогти людині, групам людей, суспільству в цілому зорієнтуватися і підготуватися до передбачуваних змін, новацій, нестандартних умов.

У минулому для значних змін в суспільстві було потрібно часу більше, ніж термін людського життя, це дозволяло людям пристосуватися до стабільних соціальних умов. Тепер соціальні зміни відбуваються частіше і об'єктивно перед людиною виникає необхідність знаходити способи адаптації до змін, які вже виникли і які будуть, але до певного часу поки невідомі. Прогнозування має на меті правильно оцінити все нове, що вже впливає на соціальне життя у цьому, що з цього може не тільки зберегтися, але й перейти в майбутнє. Це стосується і форм соціального життя, методів діяльності, її принципів і змісту.

Суспільство потребує бачення перспективи, стабільності, у встановленні сталого ритму і загальноприйнятого порядку. Але є протиріччя, з яким ми стикаємося постійно: потреба суспільства у стабільності існування, стабільності соціального середовища, з одного боку, і неминучість її зміни, виникнення нових нестандартних ситуацій, - з іншого. Саме це об'єктивне протиріччя викликає необхідність передбачення, прогнозування, щоб допомогти людині, групам людей, суспільству в цілому зорієнтуватися і підготуватися (психологічно, професійно, інтелектуально і т. д.) до передбачуваних змін, новацій, нестандартних умов.

Концепція прогнозування соціальних процесів базується на декількох методологічних принципах [1].

Перший методологічний принцип – не обмежуватися однією реалізованою траєкторією цивілізації, держави, а припускати поле можливостей. Останні досягнення науки, у тому числі науки управління, дозволяють з великою

ефективністю розробляти варіативні моделі соціальних систем, шляхів досягнення соціального результату.

Другий методологічний принцип – визнання домінуючою ролі в соціальному розвитку суб'єктивного фактора, тобто розумної цілеспрямованої діяльності людей, що спирається на накопичений науковий потенціал і певні морально – етичні та моральні цінності.

Третій методологічний принцип прогнозування – ставлення до соціально – політичної дійсності як до об'єктивної реальності. В якості об'єктивної реальності може і повинна розглядатися соціальна система тієї чи іншої країни з характерними для неї соціальними, класовими відносинами. Як об'єктивна реальність можуть розглядатися в прогнозуванні та існуюча в тій чи іншій країні в певний період політична надбудова, держава, вся система соціальних відносин.

З усією очевидністю висувається нове завдання – аналізувати та враховувати взаємодію всіх факторів життєдіяльності людей, не тільки на мікросоціальному рівні, але і в макросоціальних змінах. У зв'язку з цим і пошуки конструктивного впливу на соціальний розвиток припускають необхідність об'єднання вчених і фахівців – практиків, здатних забезпечити системний підхід до аналізу соціальної ситуації і тим більше до визначення шляхів позитивного суспільного розвитку.

Відмінною рисою сучасного світового соціального простору є його розбалансованість, наростання криз і катастроф [2].

В умовах реформ становище ускладнюється тим, що знищення раніше сформованих механізмів соціального відтворення не призвело до створення нових, відсутнє ясне уявлення про те, як його організувати, немає концептуального бачення подальшого розвитку суспільства. Тому об'єктивно зростає роль науки. Прогнозуванню у цьому процесі належить особливе місце, формується новий соціальний простір з багато в чому іншими сутнісними характеристиками. Істотно видозмінюються і утворюються нові соціальні зв'язки. Відбуваються трансформації в соціальній сфері нашого суспільства які не вкладаються в існуючі схеми соціального пояснення і вимагають переосмислення на іншому рівні з використанням всього соціального простору інформаційного поля, включаючи і процеси морально – етичного типу. Все це, безумовно, позначається на стані та розвитку теорії і практики формування соціальної політики, соціальної діяльності. Недооцінка теоретичної обґрунтованості соціально – політичної практики веде до помилок, неефективної витрати сил і коштів, а в результаті – до посилення соціальної напруженості, збільшення негативних наслідків

Прогнозування – це розробка стану функціонування, напрямів і тенденцій зміни систем в різні періоди в майбутньому. Об'єктом такого роду прогнозів можуть бути функціонування і розвиток різноманітних соціальних систем, починаючи від глобальної макросистеми суспільних відносин і закінчуючи соціальними проблемами окремих країн.

Закони, які визначають зміну й розвиток суспільних систем, різні за масштабами сфери і період дії, а також розрізняються за своїм характером. За

характером соціальні закони можна підрозділити на два основних, але, природно, тісно пов'язаних один з одним типи: по – перше, закони функціонування соціально – економічних і політичних систем, по – друге, закони розвитку цих систем. Безперечно, що всі суспільні системи перебувають у постійному русі і зміні. У той же час на якомусь певному відрізку часу функціонування соціальних систем відбувається без докорінних якісних змін.

На основі пізнання об'єктивних законів функціонування соціальної системи, а також законів і правил, що складають правопорядок у даній державі, цілком можна розробляти поточні, короткострокові прогнози деяких політичних процесів і явищ [3].

Передбачення полягає в умінні розкрити повторюваність явищ у зміні і розвитку природи і суспільства, розкрити закони і закономірність їх руху. За останні роки з'явилася нова область досліджень, яка вносить у сферу прогнозів зміни, суть яких полягає в наступному: співпраця з фізикою дозволила виявити вплив на презентативність прогностичних досліджень, коли пророкування можливо на малих об'єктах і неможливо на великих, при тому, що кількість таких об'єктів може бути численним. Стали активно обговорюватися проблеми нелінійної динаміки у сфері прогнозування соціальних процесів: говорять про двох класах об'єктів – одні детерміновані, прогноз їх поведінки на будь-який відрізок часу зробити можна, інші схоластичні, передбачити їх поведінку важко.

Для поточних прогнозів в звичайних для даної соціальної системи умовах цілком можуть бути використані, причому досить ефективно, методи перенесення на майбутнє деяких тенденцій, характерних для минулих періодів. Зазвичай користуються подібними методами, наприклад, для того, щоб передбачити, скільки приблизно буде в наступному фінансовому році кримінальних злочинів, скільки буде потрібно місць у в'язницях, скільки може виникнути страйків. Такого роду дані складають основу для запитів урядами всіх держав відповідних бюджетних асигнувань на функціонування їх адміністративного апарату на кожен майбутній фінансовий рік. І найчастіше такого роду прогнози, побудовані на розрахунку середньостатистичних даних, в основному виправдовуються.

Само собою зрозуміло, що пізнання законів функціонування тієї чи іншої соціальної системи в нормальних для неї умовах абсолютно недостатньо для розробки більш широких і серйозних довготривалих прогнозів. Закони функціонування відображають лише одну сторону руху соціального організму, а саме, його просте функціонування, кількісні зміни при збереженні його основної структури і елементів. Проте в русі соціального організму відбуваються не тільки рутинні процеси функціонування економічного апарату і його надбудови, не тільки кількісні зміни в них, а й докорінні якісні зрушення і зміни, що призводять до змін всієї основної структури і характеру соціальної системи.

Якщо виходити з філософсько – методологічної концепції універсального еволюціонізму - передбачення майбутнього впливає з пізнання двох тенденцій: функціонування соціальних систем та їх розвитку. Обидва типи об'єктивних законів тісно пов'язані між собою. Закони функціонування соціальних систем

мають більш вузьке значення і дію, ніж закони їх розвитку. Закони функціонування систем виступають як момент, як прояв законів їх розвитку в певний період часу. Поєднання обох типів законів може бути гармонійним, або суперечливим. На перших стадіях розвитку соціальної системи в рамках певної соціально – економічної формації закони її розвитку зазвичай безпосередньо діють і виявляються через закони її функціонування. Однак у міру зародження і поглиблення протиріч всередині даної системи, закони функціонування системи в її певному якісному стані в цілому і окремих її частин можуть приходити в протиріччя з більш загальними законами суспільного розвитку.

Пізнання цих законів служить теоретичною основою передбачення, дозволяє передбачати загальний напрямок, можливу послідовність і передбачувані результати історичного процесу, основні тенденції розвитку явищ в різних сферах суспільного життя [3].

Чим довшим буде заданий період прогнозування, тим чіткіше може бути виявлена основна лінія розвитку, а тим більше може з'явитися нових, непередбачених і випадкових факторів, що роблять вплив на процес розвитку. Звідси елемент невизначеності і ролі випадкових змін в прогнозах більш далекого майбутнього з збільшенням тривалості заданого періоду прогнозування зростає.

Висновки. В умовах нестабільності та системної кризи вкрай актуально визначити критерії та критичні величини показників розвитку суспільства. Важливим методологічним принципом наукового передбачення є комплексний характер соціального прогнозування. Оскільки область соціальних відносин тісно пов'язана і взаємодіє, зокрема, з економічними, правовими, моральними, культурними, етнографічними та іншими відносинами і виступає як органічна частина цілісного суспільного організму, прогнозування перспектив її розвитку, хоча і має свій самостійний об'єкт, можливе лише на основі та у зв'язку з економічним прогнозуванням та іншими областями соціального прогнозу.

Запропонована робота не претендує на вичерпне розкриття і остаточне вирішення поставлених питань. Логічно і природно, що при постановці такої стратегічної і принципово нової задачі, як формулювання сучасних підходів до аналізу та прогнозування соціальної обстановки, тим більше в умовах кардинальної перебудови політичних, соціальних та економічних інститутів країни, досить важко забезпечити однаково глибоке дослідження проблеми у всіх її аспектах.

У зв'язку з цим, не ставилося за мету розробити якийсь фіксований набір рецептів дій у тій або іншій конкретній ситуації. Завдання автора - сформулювавши основні концептуальні посилки, виявити найбільш ефективні тренди, довгострокові тенденції, до практики соціального життя і розробити підходи до методології аналізу обстановки, придатної для практичного використання.

Список літератури

1. Фролов І., Загладін В. Глобальне прогнозування сучасності: науковий і соціальний аспекти. К: Наука, 2019, 239 с.
2. Ісакова О. І. Роль філософії в осмисленні глобальних проблем сучасності. Key issues of education and sciences: development prospects for ukraine and poland. Volume 3. Stalowa Wola, Republic of Poland. 2018. С. 107–110.
3. Ісакова О.І.Вища освіта в Україні як соціокультурний феномен. Актуальні питання суспільних наук:наукові дискусії. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м.Київ, Україна, 14-15 серпня 2020 року). – Київ:ГО «Київська наукова суспільнознавча організація», 2020. – 78 с.

ГЕНДЕРНА ЕПІСТЕМОЛОГІЯ ОСВІТИ: ДО ІСТОРІЇ ПИТАННЯ

Власова Тетяна Іванівна

проф. філософ. н, завідувач каф. філології та перекладу
Українського державного університету науки і технологій

Бондаренко Лариса Іванівна

к. філол. н., доцент кафедри філології та перекладу
Українського державного університету науки і технологій

Заваруєва Інна Іванівна

к. філол. н., доцент кафедри філології та перекладу
Українського державного університету науки і технологій

Інтелектуальний контекст 70-х років ХХ століття: феміністична філософія, гендерні дослідження актуалізували нові теми та об'єкти дослідження, які поставили під сумнів поділ на необхідну для вивчення публічну сферу і приватну сферу як область «малої історії».

Безсумнівним є факт, що недостатня презентація жінок в історії пов'язана з освітою: до ХХ століття жінки могли отримувати освіту лише у виняткових випадках. Проте завжди були жінки, які мали надзвичайні здібності та блискучий інтелект і ставили за мету для себе самоосвіту. Починаючи з перших кроків жіночої філософської думки, перед нами постають жінки, що досягли значних успіхів у філософії та інших науках. Інтелектуалкою вважають подругу Перикла, вона жила в Афінах в V ст. до н. е., слухачка Піфагора, з якою він згодом одружився, залюбки захоплювалась наукою і філософією Феано.

Донька Арістіппа – Іпатія, засвоїла філософію свого батька, уособлювала собою гідність і славу Олександрії. У Платона і у Епікура були також свої послідовниці. В епоху Ренесансу жінки-літераторки були приречені на анонімність і лише обмінювалися творами, тільки деяким з них пощастило надрукуватися. Відомо, що Христина Пізанська в «Книзі про місто жіноче» (1450 р.) під час дебатів порушила питання про доступ жінок до знань. В часи Ренесансу багато гуманістів стали на захист жіночих прав стосовно освіти. Леонардо Бруні Аретіно, наприклад, присвятив трактат «Про наукові та літературні заняття» (1422 – 1429 рр.) Батисті Маложесте, яка входила в коло освічених жінок того часу. Філософ запропонував їй в дві головні царини пізнання – релігію та добродієсне життя, до яких долучає історію та літературу. Аретіно зазначає, що знає достатньо прикладів жінок, які стали відомими в літературі, науці та риторичі, і сподівається, що «цьому розуму, оскільки він обіцяє мені досягнути всі вершини, була притаманна палка жага до пізнання, щоб ніякий вид дисциплін він не відкидав, не вважав чужим для себе». [4]

Еразм Ротердамський в листі до Маргарити Наваррської писав, що він у захваті від високих дарів, якими нагородив її Бог – мудрістю, гідною філософа, цнотливістю, поміркованістю, незламною силою духу і презирством до людської метушні [2, с. 377-378]. В Англії у XVI ст. своєю високою освіченістю уславились леді Грей і Ганна Кук (мати Ф. Бекона) відома і як лінгвіст, і як теолог. В Голандії донька лікаря Ван-ден-Енда навчала латинської мови Спінозу. У Франції Емілія Бретейль переклала французькою твори Лейбниця і Ньютона та написала до них зауваження, які були названі Вольтером творами-взірцями розуму і риторики. В Німеччині до 1715 року в літературі було близько 111 поетес. Слід зазначити, що в XVII ст. Ганна-Марія ван Схурман (фон Шурман) стала відомою завдяки своїй абсолютно винятковій обдарованості.

В XVII ст. світські салони для жінок стали важливим містком інтелектуального спілкування. Відомо, що більшу частину часу аристократ-придворний проводив у «Світі» – певному соціокультурному осередку, в межах якого проходила «служба» придворного, яка передбачала, перш за все, активне спілкування. Жінка посідала важливе місце в аристократичній культурі того часу: була головним джерелом суспільної думки, її суддею і провідником. Вона мала бути не тільки красномовною, але й вміти «вести салон» – скеровувати бесіду і створювати певний настрій. Оцінки та судження господині салону багато в чому визначали успіх або провал в суспільстві багатьох видатних діячів епохи [2, с. 109-110]. Хоча слід зазначити: господині модних «інтелектуальних» салонів лише обслуговували філософів – своїх гостей.

В Англії феміністки Просвітництва (М. Естел, М. Чедлей, К. Телбот, М. Уоллстоункрафт та інші) змогли розхитати один із найміцніших стовпів суспільства – ортодоксальну віру в те, що жінки повинні стояти на одному шаблі з рабами, неосвіченими, психічнохворими і т.п. Вони змінили світоглядні стандарти, які лежать в основі гендерних стереотипів попередніх періодів історії і культури, почавши з проблеми важливості освіти для жінок [1, с. 93].

Незважаючи на те, що у отців Церкви, і у філософів епохи Просвітництва існувала думка, що форма самоконтролю розуму недоступна для жінок, і вона фактично не підлягала сумнівам. Британські «феміністки до фемінізму» Чедлей, Естел, Телбот, Уоллстоункрафт були моралістками і формували свої переконання на основі раціоналізму і етики. Вони стверджували, що жіноча освіченість – це найважливіша умова феміністичної поведінки. Слід зауважити, що першим, хто порушив питання освіти жінок, у XVI ст. була Церква, протестанти в такий спосіб залучали до читання Біблії. Католицька церква з часів реформації навчала дівчаток катехізису і читанню в «малих школах», перших школах для бідних; монастирі і пансіони були доступні і приймали на навчання лише найбагатших. Освіта дівчаток із буржуазних і аристократичних сімей мала на меті, перш за все, підготувати їх до шлюбу, до виконання обов'язків дружини і матері. Після початкового домашнього виховання, дівчатка опинялися в замкнутому середовищі монастирів і пансіонів в оточенні осіб виключно своєї статі. В другій половині XIX ст. буржуазні сім'ї почали відмовлятися від інтернатів, надаючи

перевагу курсам або державним ліцеям, які почали створюватись у Франції, починаючи з 1880 років .

З середини XIX ст. стан вищої освіти істотно змінився і в Ангпії. В 1841 році було відкрито Благодійний заклад для гувернанток, метою якого було надання допомоги «приватно і делікатно» дамам в скрутному становищі [5, с. 38]. За підтримки Чарльза Кінгслі в 1847 році почали читати цикл « Лекцій для леді», було створено комітет професорів Королівського Коледжу з метою надання сертифікатів професійної підготовки гувернанткам. Лекції мали неабиякий успіх, була величезна кількість бажаючих прослухати їх, це спричинило створення в 1848 році Коледжу Королеви, а в 1849 році – Бедфордського коледжу. Мета діяльності коледжів була не досить зрозумілою – «надавати знання жінкам» [5, с. 38]. Переважна більшість студенток були з кола гувернанток та вчительок, їх навчали, здебільшого прийомом і методам викладання. Отже, «Гувернантка» не маючи чіткої і визначеної мети – створила підґрунтя вищої освіти для жінок в Британії.

В Україні професія домашнього вчителя існувала з 30-х років XIX століття. В Положенні про домашніх наставників і вчителів у 1834 році було затверджено такі звання: домашній наставник, наставниця, учитель і учителька. Згідно з цим положенням свідоцтво на відповідне звання надавав опікун навчального округу. Звання домашньої наставниці надавалось лише вихованкам навчальних закладів першого розряду відомства імператриці Марії, які отримали повний курс навчання. В 30-40 роки XIX століття в деяких навчальних закладах імператриці Марії з'явилися педагогічні класи, які готували домашніх вчительок. З 50-х років їм почали видавати дипломи з правом домашнього викладання.

В Україні гувернантка, зазвичай, була іноземкою, що внесло додаткові риси в її «класичний» портрет: опинившись в чужому культурному середовищі, гувернантки втягувались в щільну павутину стосунків, і починався процес міжкультурної комунікації, наслідки якого часто бували неоднозначними. «Хороша» гувернантка наприкінці XVIII століття була дивиною. Живучи в сім'ї протягом тривалого часу, гувернантка залучалась до складної системи взаємостосунків. Роботодавцем гувернантки зазвичай був голова родини, проте питання виховання дітей поступово перейшло до сфери компетентності матері, тому гувернантці було складно обрати лінію поведінки.

В 70 х роках XIX століття Ф.М. Достоевський пише в листі до Х. Алчевської про зустріч зі студентками Медичної академії, які не тільки отримували там вищу освіту, а і бажали приносити користь людям. Сама Алчевська (1843-1918), український педагог, була непересічною особистістю, яка настільки зацікавила Достоевського, що він почав листуватися з нею і близько познайомився з її родиною. Своїм життям і громадською діяльністю Христина Алчевська пропагувала необхідність емансипації. На початку 60-х років XIX століття Алчевська у Харкові заснувала першу жіночу недільну школу і керувала нею понад п'ятдесят років. Відомий педагог, активна діячка народної освіти, Алчевська особисто навчила грамоті тисячі жінок. Школа була заснована і здійснювала свою діяльність за власні кошти Алчевської.

Х.Д Алчевська була ініціаторкою та укладачкою трьохтомного видання «Що читати народу?» (1884-1906). Книга- посібник мала великий успіх і була представлена на Всесвітній паризькій виставці в 1889 р. і отримала найвищу нагороду – «Grand prix» [3, с. 59-60].

Отже, зазначене вище доводить, що з середини ХІХ столітті змінюються соціально-психологічні уявлення про роль жінки в професійній сфері та суспільному житті. В 70-х роках ХІХ століття жінки починають оволодівати професіями, які раніше вважалися суто чоловічими, вони стають конторницями, переписувачками, палітурницями, журналістками, бібліотекарками, касирками, продавчинями, перекладачками, стенографістками, редакторками газет і журналів тощо.

Список літератури

1. Власова Т. И. Формирование гендерных стереотипов в западноевропейской философии. К. : Генеза, 2006. 296 с.
2. Mae Lynn (Ed.) The Renaissance and Reformation Northern Europe University of Toronto Press, 2014. 312 p.
3. Погребная В.Л. Проблема эмансипации женской личности в русской критике и романах Н.Д. Хвощинской. Запорожье : ЗГУ, 2003. 242с.
4. Tinagli P. Women in Italian Renaissance Gender representation, identity. Manchester University Press, 1997. 208 p.
5. Thomson P. The Victorian Heroine. A Changing Ideal 1837 -1873. London. Oxford University Press, 1956. 178 p.

ЛІНІЙНА КОНВЕРГЕНЦІЯ НАУКИ ТА РЕЛІГІЇ У ФІЛОСОФІЇ ДЖОНА ДЬЮЇ

Мартиненко Олександр Петрович

Кандидат філософських наук
Докторант кафедри філософії ЧНУ імені Ю. Федьковича

Лінійна конвергенція – форма дуалізму, в якій реалізується не дивергенція (розбіжність), а зближення значень. Зазвичай, мета цього дійства – компенсація (вирівнювання) сторін абстрактної лінії відносно центру. Начебто один проміжок довше від іншого, що зумовлює їх дисбаланс. Сходження до центру (конвергенція) – вид руху. Зауважимо, що цей рух взагалі став можливим, потрібна втрата початку (переваги ведучої позиції), тоді обидві сторони стають ніби рівноцінними і замість того, щоб розходитися, вони навпаки сходяться. Отже центр лінії грає більшу роль, ніж її початок. Такий рух, за умови вичерпання дистанції зближення, веде до зіткнення, результатом якого стає або лінійна дивергенція (класична бінарна опозиція), або ціннісна аномія (втрата значень обома сторонами).

Історичним прикладом лінійної конвергенції науки та релігії у класичній філософії може виступити дискурс американської філософії. Х. Казанова, аналізуючи специфіку американської секулярності, вказує на її витoki із «внутрішньої християнської секулярності», що характеризувалася бажанням «перенести «релігійне» прагнення досконалості з монастирів у секулярний світ». Загалом, на думку вченого, американська секулярність проявила себе конвергентно: «Це було прагнення подолати дуалізм за допомогою стирання кордонів між релігійним і секулярним, зробити релігійне світським, а світське релігійним через їх взаємовплив» [2, с. 146]. У підсумку, установка на конвергенцію призвела до того, що «Нова американська парадигма поставила європейську модель секуляризації з ніг на голову», а також сприяла плюралізації релігії і науки, розповзання релігійного феномену на численні клаптики самодостатніх сил, відображених концепцією «плюралістичного ринку науки» [там само, с.155].

Дж. Дьюї писав у передмові до свого пізнього видання праці «Реконструкція у філософії»: «нинішня ситуація з неймовірною прямою вказує нам, навколо чого повинна концентруватися необхідна реконструкція, де та крапка, з якої слід починати нові, конкретні розробки. Сьогодні більш доречний заголовок “Реконструкція філософії”, ніж “Реконструкція в філософії”» [1, с. 4]. Реконструкція, на думку Дж. Дьюї – це методологічний підхід, здатний змінити не тільки уявлення про філософію, але й її саму. Тобто, реконструкція мусить працювати в обидві сторони – філософія розглядається не як щось недоторкане, непорушне, а як дещо, що теж можна правити, виходячи з раціональних опцій, передусім, моральних переконань інструментально-прагматичного характеру.

Така позиція, на нашу думку, виросла з критики зусиль позитивістської філософії першого етапу розвитку стосовно створення реалістичної моделі

історичного розвитку науки: «У здатності сьогоднішньої філософії компетентно розбиратися в серйозних питаннях переконані лише незначна кількість її представників. Про слабкість такої переконаності каже інтерес самих філософів до вдосконалення своїх навичок і ворошіння старих систем ... В цьому її (філософії. – *О.М.*) усунені винні саме ті недоліки минулих систем, внаслідок яких останні виявилися не дуже-то здатними вирішувати актуальні проблеми сучасності. Наприклад, такий характерний недолік для цих систем як пошук чогось настільки твердого та сталого, такого щоб могло служити надійним притулком для будь-якої людини у сумніві» [там само, с. 5].

Наслідком розвитку «старих систем» стала наука, яка їх і потіснила, при чому разом із релігією, яку філософ практично ототожнює з мораллю [там само, с. 11-12]. Альтернативою «старим системам» є перетворення (реконструкція) науки на інструмент в руках морально підготовленої структури (гуманітарної моральної науки): «моральні дослідження могли б відігравати активну роль в творенні (construction) гуманітарної моральної науки, яка неодмінно повинна передувати перетворенню (reconstruction) реальних обставин людського життя, які ведуть до порядку і умов іншого, більш повноцінного життя, ніж ті, які коли-небудь були дані людині» [там само, с. 20].

Отже, реконструкція філософії потрібна Дж. Дьюї для того, щоб вона змогла по-новому впливати на науку, зокрема, очистити останню від «негативного» впливу «старих систем», що став у минулому причиною конфлікту між релігією і наукою. Також для того, щоб приборкати науковий прогрес: «Успіхи науки, подібно нічному злодієві – звалюються на наші голови в той момент, коли ми абсолютно безпорадні» [там само, с. 12]. Отже, лінійна дивергенція в реконструкції Дж. Дьюї критикується¹, а конвергенція подається як мета перебудови. Останню можна також розглядати як майбутню програму переоцінки цінностей – відновлення етичної ролі релігії.

Дж. Дьюї і В. Джеймс виходили з однієї мети – відновлення ролі морально-етичної релігії раціональним шляхом. Єдине, що їх різнить – використання різних методів аргументації. Отже, якщо уявляти секуляризм суто світським дискурсом, – що не так, – то обидва філософи переслідували конвергентну мету – змінити філософію таким чином, щоб зблизити науку і релігію, актуалізувавши морально-етичну потенцію останньої.

Дж. Дьюї, так само і В. Джеймс, а також інші американські мислителі бажали бачити соціум, що був би керований не моністичним, а партикулярним світоглядом: «Влада, бізнес, мистецтво, релігія – всі соціальні інститути мають своє значення, мету. Їх ціль полягає у звільненні та розвитку індивідуальних людських здібностей без урахування расового, статевого, класового чи економічного статусу людини. І це згідно з тим твердженням, що їх цінність залежить від того, чи дають вони кожній особистості таку освіту, яка повністю відповідає її можливостям» [там само, с. 118]. Це свідчить, що вже тоді, що процес інтелектуального вирівнювання сторін бачився філософами способом переведення лінійного дискурсу дуалізму у площину плюралізму.

¹ Дж. Дьюї подає її як «монізмом», маючи на увазі надмірну перевагу однієї сторони над іншою.

Ідеї соціального лібералізму Дж. Дьюї суттєво вплинули на політичний образ ХХ століття, зумовили багато в чому цілепокладання постмодерністської філософії. М. Рендл пише: «Суперечлива, на перший погляд, ситуація пов'язаності ліберальних цінностей з ризомністю, хаосомністю і нестабільністю в усіх сферах життя індивіда (включаючи духовну сферу), з проліферацією смислів, цінностей, світоглядних орієнтирів, що спостерігається в сучасному соціокультурному просторі, викликає гостру необхідність вивчення глибинних причин тих парадигмальних змін, які спровокували появу настільки неоднозначного ціннісного, смисложиттєвого, культурного контенту (постмодернізму. – О.М.) [3, с. 4].

Прагнення повернення релігії у соціокультурний простір мало на увазі трансформацію науки через конвергенцію із релігіями (аспект секулярної партикулярності американського соціуму багато в чому зумовлений місцевою релігійною ситуацією – «крайнім плюралізмом релігійних деномінацій» [2, с. 156]). Ймовірно, вони розуміли, що зміна (реконструкція) філософії потягне за собою не тільки зміни у науці, але також і у релігії.

Список літератури

1. Дьюї Дж. Реконструкція в філософії. Проблеми человека / Пер. с англ., послесл. и примеч. Л.Е. Павловой. Москва : Республика, 2003. 494 с.
2. Казанова Х. Размышляя о постсекулярном: три значения «секулярного» и три возможности выхода за его пределы. *Государство, религия, церковь в России и за рубежом*. 2018. №4. С. 143-174.
3. Рендл М. От модерна к постмодерну: социокультурные основания парадигмальных изменений: автореферат дис. ... доктора философских наук: 09.00.13 / Рендл Марина Валерьевна. Ростов-на-Дону, 2017. 49 с.

THE SPECIFICITY OF THE INTERACTION OF RADIATION WITH SUBSTANCE: NANOTECHNOLOGICAL ASPECTS

Gaidar Galyna,

Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Senior Researcher,
Head of the Department of Radiation Physics
Institute for Nuclear Research of the NAS of Ukraine, Ukraine

Rapid progress in the development of nanotechnology is primarily due to the ability to synthesize nanoparticles of various shapes and compositions using the developed methods, and then to study their properties using modern diagnostic methods [1, 2]. Radiation technology helps to solve the problem of the synthesis of nanoparticles, although the use of other approaches (for example, chemical) is not excluded [3]. However, the use of radiation provides a number of advantages: by exercising control in a wide range of doses and by selecting the appropriate radiation power, it is possible to control the size of nanoparticles and their size distribution.

The enormous potential of using ionizing radiation in nanotechnology was evident already in the early stages of scientific research. This is due to the fact that: (i) radiation forms ("induces") the primary nanostructure in any homogeneous condensed medium; (ii) early stages of radiation-induced processes (excitation transfer, hole migration, electron thermalization) develop on the nanometer scale; (iii) radiation makes it possible to obtain chemically active particles ("building blocks" for nano-assembly) in any molecular media without special reagents.

The sequence of radiation processes occurring in a substance after absorption of radiation energy is conventionally divided into three stages: physical, physicochemical, and chemical. The physical stage occurs in a time of $\tau < 10^{-14}$ s and includes the processes of ionization, excitation, and fast electronic processes. The molecular system is in an energetically nonequilibrium state with an inhomogeneous distribution of active particles. Ionizing radiation at this stage does not lead directly to the breaking of chemical bonds (only the electronic subsystem works). The physicochemical ("heterogeneous") stage occurs in solids and polymers in a time of 10^{-13} – 10^5 s. In the created excited state, the molecules are unstable, therefore, either their decay occurs, or they interact with the surrounding molecules up to the establishment of thermal equilibrium in the system and uniform spatial distribution of particles. At the chemical ("homogeneous") stage, the formed ions, electrons, free radicals react with each other and with molecules of the medium. In this case, the final products of the radiation-chemical reaction are formed.

Based on the foregoing, we can briefly formulate the physical foundations of the transformation of matter under the influence of ionizing radiation: (a) the main energy losses of a high-energy particle (photon, ion, electron) are losses for ionization and electronic excitation of the molecules of the medium (ionization exceeds 80 % in condensed media); (b) regardless of the type of radiation, the bulk of the energy (up to

90 %) is transferred by secondary electrons with $E < 100$ eV; (c) the primary absorption of energy is not selective (all electrons can be considered "the same"); (d) the spatial distribution of the primary acts of interaction is not uniform. Thus, as a result of the effect of radiation on a substance, a primary radiation-induced nanostructure is formed, the nature of the "picture" of which is determined by the parameters of ionizing radiation, and the lifetime and the possibilities of manifestation of such nanostructure depend on the properties of the medium.

Radiation technologies cover research in the following areas: receiving nanoparticles, nanoclusters, metal-polymer nanocomposites, ion-track membranes, nanohydrogels, 3D lithography (electronic, ionic) for the production of nano-products, etc. In addition to conventional gamma- and electron-beam sources, a number of promising applications use new types of radiation, such as synchrotron radiation in the X-ray range or focused ion beams. The creation of nanoporous membranes with high uniformity of geometry is a striking example of the industrial application of ionizing radiation. Radiation can play a significant role in many applications of nanostructures and nanoparticles such as catalysis, bio-sensing, nanoelectronics, magnetic applications, tissue engineering, biocompatible implants, molecular computers. An interesting area of applications of radiation in nanotechnology concerns the development of nano-ordered hydrogels for biosensors and various medical applications. New tendencies are also being applied for more precise technologies of material processing: "healing" of the surface of carbon nanotubes, functionalization of track membranes, cross-linking of polymers. Radiation technology using X-rays, electron and ion beams is the key to creating a variety of microarrays (templates). Nanostructured materials can be integrated into various biomedical devices, since most biological systems, including viruses, membranes, and protein complexes, are themselves natural nanostructures. Currently, medicine and biomedical engineering are among the most promising areas related to the use of nanostructured materials.

References:

1. Kostyuk, G. I. Nanotechnology: Theory, Experiment, Technique, Perspectives. (2012). Kyiv: Publishing House of the International Academy of Sciences and Innovative Technologies. 648 p. (in Russian).
2. Baranskii P. I., Belyaev O. E., Gaidar G. P., Klad'ko V. P., Kuchuk A. V. Problems of Diagnostics of the Real Semiconductor Crystals. (2014). Kyiv: Naukova Dumka, 2014. 462 p. (in Ukrainian).
3. Rao, C. N. R., Thomas, P. J. & Kulkarni, G. U. Nanocrystals: Synthesis, Properties and Applications. (2007). Berlin: Springer-Verlag. V. 95. 180 p.

ACCELERATION OF THE SUN OF SPACECRAFT

Tchaban Vasil

Dr. technical Sciences, prof., professor
Lviv Polytechnic National University

Abstract. Solar acceleration of spacecrafts. The prevailing opinion that classical properties of the fundamental laws of statics can be successfully used in the celestial mechanics of low speeds ($v \ll c$) has been refuted, because the involvement of relativistic methods does not improve the situation due to the smallness of the gravity magnetic acceleration. The essence of the problem is that the known classic methods of the theory of motion operate only on the transverse component of the velocity vector in relation to the orientation of the radius-vector of the gravitational interaction. In the article, an insufficiency longitudinal component was introduced into the theory of motion, the effect of which turned out to be an order of magnitude higher than the effect of the transverse one. What is confirmed by the practice of operating spacecrafts.

Keywords: solar acceleration of spacecraft, adapted Newton's law of gravity for the case of motion, dominant longitudinal component of velocity.

Somehow wandering through the labyrinths of the International Web, I came across the problems of unsolved problems of theoretical physics, among which is the following: "What causes additional acceleration in the direction of the Sun of spacecraft, not described by classical theory." The first thing that came to my mind was that in the light of my latest theoretical developments [1], it is possible to tackle this problem successfully. But here there is a big risk, since I do not have quantitative raw data, which is necessary in such a case for confident forward movement, fastened by the necessary feedback (what kind of additional acceleration?). But it was not possible to pass by the problem either, because that would be an escape into the shadow of irresponsibility. That's why I'm putting everything below on the conference discussion table, because even when I'm wrong, I'm sure that such mistakes will only accelerate someone's difficult steps forward.

Classical celestial mechanics at non-relativistic velocities of the studied objects completely emerges from the greatest law of nature – I. Newton's law of universal gravitation

$$\mathbf{F}_{12} = G \frac{m_1 m_2}{r^2} \mathbf{r}_{12}, \quad (1)$$

where \mathbf{F}_{12} is the force vector; m – interacting masses; r_{12} is the instantaneous distance between the centers of mass; \mathbf{r}_{12} is a unit vector directed from the first mass to the second; G is a global constant:

$$G = 6,67438 \cdot 10^{-11} \text{ m}^3 \text{ kg}^{-1} \text{ s}^{-2}.$$

In my opinion, the appearance of additional acceleration of spacecraft is still caused by their movement even in the range of pre-light (pre-relativistic) velocities. Classical law

(1) is a law of statics, not dynamics. Because of this, the problem arises. Therefore, the law (1), adapted by me for the case of movement in the entire range of all possible speeds, is suggested here [1]

$$\mathbf{F}_{12} = G \frac{m_1 m_2}{r^2} \left(1 + \frac{v^2}{c^2} + 2 \frac{v}{c} \mathbf{v}_0 \cdot \mathbf{r}_0 \right) \mathbf{r}_0, \quad (2)$$

where v is the mutual instantaneous mass movement speed; c is the speed of light in a vacuum; \mathbf{v}_0 is a unit velocity vector. In (2), the first term corresponds to the static force (1), the second term is due to the transverse movement relative to the direction of the radius-vector of the force interaction directed to the side of the gravitating mass, and the third term is due to the longitudinal movement perpendicular to the transverse one. The first term in (2) presents the actual static force (1), the second – the so-called gravity(electro)magnetic [2]

$$F_L = G \frac{m_1 m_2}{r^2} \frac{v^2}{c^2}, \quad (3)$$

which is the extended Lorentz force from electricity to mechanics [1]. Force (3) is due to transverse motion. It is responsible for the relativistic effect in the gravitational field, similar to the magnetic field in the electric field.

The third mathematical expression

$$F_T = \left(2G \frac{m_1 m_2}{r^2} \frac{v}{c} \mathbf{v}_0 \cdot \mathbf{r}_0 \right) \quad (4)$$

corresponds to the force caused by the longitudinal movement, oriented along the radius-vector of the force interaction.

Since our problem considers the pre-relativistic velocities of spacecraft, force (3) due to the ratio of velocities is practically insignificant. However, force (4) is still an order of magnitude greater. Therefore, it is worth looking for the reason for the appearance of additional acceleration in the Sun's gravitational field, because it is about this.

As for the scalar product $\mathbf{v}_0 \cdot \mathbf{r}_0$, its finding is not associated with any difficulties. Yes, in Cartesian coordinates it is calculated according to the rule

$$\mathbf{a}_0 \cdot \mathbf{b}_0 = \frac{a_x b_x + a_y b_y + a_z b_z}{ab}. \quad (5)$$

In practical analysis, there is no need to divide the single force vector (2) into components. We made the division only in order to get closer to the understanding of the physical essence of the phenomena caused by movement. On the contrary, it should be considered integral, triune, painted in one or another coordinate system.

Let's write down the obvious equations of moving mass in the classical notation of Newton's second law

$$\mathbf{F} = m \frac{d\mathbf{v}}{dt}; \quad \frac{d\mathbf{r}}{dt} = \mathbf{v}. \quad (6)$$

Let us remind you that in our theoretical developments, the mass does not depend on the speed of its movement! This is one of the fetishes of the special theory of relativity. Only the force of mass interaction depends on the speed of movement!

The balance of forces (2), (6) in the field of the gravitational mass m_2 according to (5) is written coordinately:

$$\frac{dv_k}{dt} = -G \frac{m_2 r_k}{r^3} \left(1 + \frac{v^2}{c^2} + 2 \frac{r_x v_x + r_y v_y + r_z v_z}{cr} \right); \quad \frac{dr_k}{dt} = v_k; \quad k = x, y, z, \quad (7)$$

where r , v are the modules of the vectors of radius \mathbf{r} and velocity \mathbf{v}

$$r = \sqrt{r_x^2 + r_y^2 + r_z^2}; \quad v = \sqrt{v_x^2 + v_y^2 + v_z^2}, \quad (8)$$

Expressions (7), (8) form a complete system of algebraic-differential equations for the analysis of transient processes in the gravitational field in 3D Euclidean space and physical time. The uniqueness of the solution is provided by the initial conditions:

$$r_x(0), r_y(0), r_z(0), v_x(0), v_y(0), v_z(0).$$

Thus, in the process of movement of a certain mass, we have all the movement parameters \mathbf{r} and \mathbf{v} .

If we take into account that

$$\frac{d\mathbf{v}}{dt} = \mathbf{a}, \quad (9)$$

where \mathbf{a} is the acceleration vector, then the right-hand parts of the first three differential equations (7) are the required accelerations.

For example, let's choose a fixed space-time position of the space vehicle in the gravitational field of the Sun around the Earth with the mass of the Cartesian coordinate system, orientate it so that its origin coincides with the center of the stationary Sun. Then, on the basis of (4)–(6), (9), we can write down the expression for the additional solar longitudinal acceleration as

$$a = \left(2G \frac{M}{r^2} \frac{v}{c} \mathbf{v}_0 \cdot \mathbf{r}_0 \right), \quad (10)$$

In order to reveal the visual relationships between gravitational accelerations: rest, gravitomagnetic and additional, we write down the expression of the total acceleration a_{12} of the gravitating of Sun as a result of (1), (6)

$$a_{12} = G \frac{M}{r^2} \left(1 + \frac{v^2}{c^2} + 2 \frac{v}{c} \mathbf{v}_0 \cdot \mathbf{r}_0 \right), \quad (11)$$

Let's orient the vector \mathbf{v} so that the radial (longitudinal) component of the velocity is equal to: $v_x = 5,0 \cdot 10^4 \text{ m s}^{-1}$; let's take the distance to the Sun: $r = 1,5 \cdot 10^{11} \text{ m}$; mass of the Sun: $M = 2,0 \cdot 10^{30} \text{ kg}$; $c = 3,0 \cdot 10^8 \text{ m s}^{-1}$. Then according to (11), we have:

$$a_{12} = 5,9 \cdot 10^{-3} (1 + 2,8 \cdot 10^{-8} + 3,4 \cdot 10^{-4}) \text{ m s}^{-2}.$$

As we can see, the coefficient of gravitomagnetic acceleration $2,8 \cdot 10^{-8}$ is small, so it can be neglected in practice, but the coefficient of additional solar acceleration $3,4 \cdot 10^{-4}$ is an order of magnitude higher, and therefore the corresponding acceleration is felt in space practice.

All theoretical provisions of paper fit into the modern requirements of the theory of cosmological inflation [3].

Conclusions

1. The dominant opinion that classical properties of the fundamental laws of statics can be successfully used in the celestial mechanics of low speeds ($v \ll c$) does not always satisfy the practice of operating artificial space vehicles. The involvement of relativistic methods also does not improve the situation, because the gravitomagnetic acceleration is too small. Therefore, it is time to look for new approaches to get out of this theoretical impasse.

2. The analysis of the problem showed that the known classical methods of the theory of motion operate only with the transverse component of the velocity vector in relation to the orientation of the radius-vector of the gravitational interaction. For the first time, we introduced an as yet unknown longitudinal component into the theory of motion, the effect of which turned out to be an order of magnitude greater than the effect of the transverse component.

3. The appearance of experimentally perceptible additional solar acceleration in the applied task of spacecraft flight only confirms the trinity of force gravitational interaction - static, transverse and longitudinal dynamic.

References

1. Чабан В. Рух у гравітаційному й електричному полі. – Л.: Простір М, 2021, 142 с. (ISBN 978-617-8055-01-1).
2. [http://uk.wikipedia.org/wiki. Гравітомагнетизм.](http://uk.wikipedia.org/wiki/Гравітомагнетизм)
3. [http://uk.wikipedia.org/wiki. Інфляція.](http://uk.wikipedia.org/wiki/Інфляція)

МАТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Погребняк Костянтин Сергійович

студент Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Научний керівник:

Федотов Вячеслав Віталійович

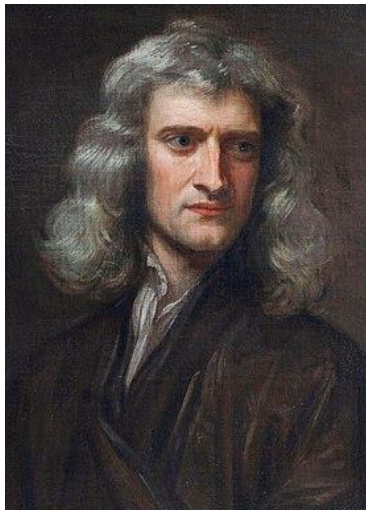
старший викладач кафедри загальної фізики

фізико-математичного факультету

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Математичний аналіз бере свій початок у XVII ст. У його основу ліг апарат диференціального та інтегрального числення створений Ісааком Ньютоном та Готфрідом Лейбніцом. Математичний аналіз швидко перевернув світ тогочасної математики, також ставши одним із провідних “двигунів” науково-технічної революції.

Сучасний матаналіз також включає у себе теорію функцій, теорії границь і рядів, диференціальні рівняння та диференціальну геометрію. Він носить фундаментальну роль у технічних науках та широко використовується навіть у областях не зв'язаних з фізико-математичним профілем.

Основні розділи матаналізу:

-Аналіз функцій дійсної змінної(вивчає аналітичні властивості дійсних функцій і послідовностей)

-Комплексний аналіз(досліджує функції комплексних чисел)

-Функціональний аналіз(вивчення векторних просторів)

-Диференціальні рівняння(Закони тих областей науки, що використовують математичний опис)

-Чисельні методи(вивчає алгоритми)

Окрім розділів, математичний аналіз має 4 основні напрямки: реальний аналіз, нереальний аналіз, функціональний аналіз та топологія.

Реальний аналіз вивчає похідні та інтеграли. Він включає в себе диференціальні рівняння, диференціальну геометрію, теорію ймовірностей та чисельний аналіз.

Нереальний аналіз працює з тілами що не є дійсними числами, наприклад комплексні числа. Основним розділом де він використовується є комплексний аналіз.

Функціональний аналіз вивчає простір функції, тобто фактично є поширенням лінійної алгебри на нескінченновимірні простори. Найпоширенішим в функціональному аналізі є топологічні векторні простори, тобто векторний простір над полем комплексних чи дійсних чисел.

Топологія вивчає властивості геометричних фігур. Основна ідея що простір деформується неперервним відображенням, не розриваючи його, при цьому вивчаються не метричні характеристики, а зв'язність.

Список літератури

1. Математичний аналіз: [Електронний ресурс] //Вікіпедія.
https://uk.wikipedia.org/wiki/Математичний_аналіз
2. Функціональний аналіз: [Електронний ресурс] //Вікіпедія.
https://uk.wikipedia.org/wiki/Функціональний_аналіз
3. Топологія: [Електронний ресурс] //Вікіпедія.
<https://uk.wikipedia.org/wiki/Топологія>

ПРОБЛЕМИ АРАБО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ В ПОЛІТИЦІ США ЗА АДМІНІСТРАЦІЇ Д.ТРАМПА

Коппель Олена Арнольдівна

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Пархомчук Анастасія Дмитрівна

аспірант кафедри міжнародної інформації
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

В травні 2023 року виповнюється 75 років з початку арабо-ізраїльського конфлікту. Після проголошення держави Ізраїль розпочинається перша арабо-ізраїльська війна, метою якої з боку арабських країн було знищення держави Ізраїль, існування якого розглядалось ними в якості екзистенційної загрози. На протязі цього періоду трансформувалась роль цього конфлікту в глобальній міжнародній системі. В Ялтинсько-Потсдамській системі він мав статус регіонального конфлікту глобального значення, до нього були залучені обидві наддержави – США та СРСР. Конфлікт неодноразово набував гострих форм збройного протистояння арабських країн та Ізраїлю (арабо-ізраїльських війн 1948-1949 р., 1956 р., 1967 р., 1973 р.). В умовах постбіполярності конфлікт втрачає статус глобального, відбувається його регіоналізація.

Оскільки політика США в Близькосхідному регіоні виступала в якості одного з системоутворюючих елементів міжнародних відносин в цій регіональній системі, а її еволюція прямо впливала на зміни її структурних параметрів, трансформувавши як відносини США з основними елементами системи, так і відносини між самими елементами системи, особливого значення набуває дослідження ролі США у врегулюванні арабо-ізраїльського конфлікту, зокрема визначення особливостей політики адміністрації Д.Трампа, особливо враховуючи той факт, що його кроки в цьому напрямі продовжують викликати гострі дискусії та відносяться значною кількістю дослідників до найбільших здобутків близькосхідної політики США.

Недостатня ефективність переговорного процесу в колишніх форматах свідчила про необхідність розробки нових, нестандартних підходів до вирішення гострих проблем, зокрема нормалізації відносин між арабськими країнами та Ізраїлем; створення палестинської держави; статусу Єрусалиму (в 2017 році президент США Д. Трамп визнав Єрусалим столицею Ізраїлю і розпорядився перенести туди посольство США); повернення палестинських біженців; єврейські поселення на палестинських територіях.

Об'єкт нашого дослідження – міжнародні відносини в Близькосхідному регіоні - вивчався як в українській, так і в зарубіжній науковій думці. Серед

робіт іноземних авторів варто виділити роботу М.Лінча “Нові арабські війни. Повстання та анархія на Близькому Сході” [1], Г. Кіссінджера “Новий світовий порядок” [2], Ф.Холлідея “Близький Схід в міжнародних відносинах. Влада, політика та ідеологія” [3] та П.Кокберна “Час джихаду. Ісламська держава і Велика Війна за Близький Схід” [4], де аналізуються питання, пов’язані з трансформацією місця регіону в сучасних міжнародних відносинах та роллю зовнірешіональних держав, зокрема США, в цих процесах. Серед робіт українських авторів треба відзначити колективну монографію «Близький Схід: міжнародна безпека, регіональні відносини та перспективи для України» [5]. Щодо предмету нашого дослідження – політики США за адміністрації Д. Трампа з проблеми арабо-ізраїльського врегулювання, зазначимо роботи М. Вольфа “Вогонь та ярість”, Б. Вудворда “Страх” та “Ярість”. [6].

Однак загалом констатуємо брак публікацій, які б були повністю присвячені вивченню предмету нашого дослідження. Малодослідженим питанням залишається вплив політики Сполучених Штатів з проблеми арабо-ізраїльського врегулювання на трансформацію структурних параметрів Близькосхідної регіональної системи та щодо зворотнього впливу динаміки розвитку системи на політику США в регіоні.

Міжнародні процеси в Близькосхідному регіоні розглядаються нами через призму системного підходу. Використання традиційно-історичного підходу до дослідження міжнародних систем дозволило зробити висновки, що Кувейтська криза 1990-1991 рр. та операція «Буря в пустелі» 1991 року закріпила міжнародний порядок, при якому США не тільки спиралися на своїх союзників в регіоні, але і самі безпосередньо впливали на відносини на Близькому Сході. З цього часу основними акторами в регіоні стають Іран, Ізраїль, США та Саудівська Аравія. Такий баланс сил дозволяв США контролювати процеси в регіоні, свідченням чого протягом 1990-их років стало започаткування процесу врегулювання палестинської проблеми, а починаючи із 2003 року присутність військ США та НАТО в Іраку стала однією з головних обставин функціонування регіональної системи безпеки. В цьому контексті можемо зазначити, що дії США протягом минулих років були цілеспрямовано направлені на регіоналізацію безпекового простору Близького Сходу, що тривалий час давало певні результати. Така зовнішньоініційована регіоналізація створила досить специфічну систему безпеки, стабільність якої гарантувалася і забезпечувалася військовою присутністю США в регіоні. В той же час така військова присутність сприяла виникненню деяких побічних ефектів в безпековому середовищі, головним із яких можна назвати консолідацію незгодних із таким порядком речей. Ідейним ядром для такої консолідації стали самі ті явища, проти яких номінально і боролися США – релігійний фундаменталізм та радикальний ісламізм[7].

Події навколо Іраку та Сирії та активізація політики РФ в регіоні спричинили зміну функції системно важливих елементів, що хронологічно співпало із виведенням військ США із Іраку. Накладання кількох факторів спричинило серйозні зміни в системі безпеки Близького Сходу.

До головних характеристик системи регіональної безпеки слід віднести її гетерогенний характер. В її рамках можна виділити принаймні дві автономні безпекові підсистеми – арабо-ізраїльське протистояння та палестинську проблему, а також аравійську підсистему, інституціоналізовану в рамках РСАДПЗ, до якої тяжіє Йорданське Хашимітське Королівство. При чому в межах кожної з підсистем існують власні безпекові комплекси, які рідко перетиналися між собою.

Держави Аравійської безпекової підсистеми перестали визначати Ізраїль в якості загрозу, принаймні головної, для власної безпеці. Це місце зайняв Іран, доказом чого можна вважати таємне і відкрите співробітництво Катару та Саудівської Аравії з Ізраїлем в питаннях протидії ІРІ [8]. Консолідуючий вплив фактору Ірану на політику аравійських монархій настільки сильний, що РСАДПЗ переживає відновлення активного співробітництва, а необхідність координації зусиль відсовує на задній план суперництво між рядом країн Затоки.

В іншій підсистемі безпеки, зав'язаній на ізраїльсько-арабському протистоянні, також відбулися структурні зміни. Раніше стабільність забезпечувалася за рахунок мирних договорів Ізраїлю з Єгиптом (Вашингтонський договір 1979 р.) [9] та Йорданією (1994 р.) [10] і балансом сил, що підтримувався між цими країнами. Широко відома посередницька роль США в підписанні цих договорів. Вихід США на позиції єдиної глобальної держави після розпаду СРСР сприяв активізації йордано-ізраїльського переговорного процесу. Вашингтон завжди робив спроби сприяти йордано-ізраїльському співробітництву, зокрема з часів кемп-девідських угод (1978 р.) та підписання єгипетсько-ізраїльського мирного договору (1979 р.) за посередництва президента США Дж.Картера. Але тоді Йорданія відмовилась від цього кроку, побоюючись звинувачень у сепаратизмі та зраді загальноарабських інтересів, особливо з боку арабських країн-донорів економіки країни. Ситуація радикально змінилась після підписання “Декларації принципів” між ОВП та Ізраїлем (1993 р.) [11]. Важливим фактором стало і погіршення економічної ситуації в Йорданії внаслідок кувейтської кризи 1990-1991 рр. та звинувачень на її адресу в підтримці режиму С.Хусейна. Від нормалізації відносин з Ізраїлем Йорданія очікувала збільшення фінансової підтримки з боку США.

25 квітня 1994 року в США було підписано Вашингтонську декларацію між Йорданією та Ізраїлем щодо припинення стану війни між двома країнами[12]. 26 жовтня 1994 року королем Хусейном і президентом Х.Вейцманом в присутності прем'єр-міністра Ізраїлю Іцхака Рабіна, президента США Б.Клінтона, міністра зокордонних справ РФ О.Козирева та державного секретаря США У.Кристофера було підписано мирний договір між двома країнами [10].

Надалі в близькосхідній системі безпеки виник ряд нових проблем, які вимагали відповідної реакції системи. Серед цих загроз – сирійська проблема, Ісламська держава, іранська ядерна проблема, а також старі проблеми - неврегульованих територіальних питань та палестинська проблема. Таким чином у спадок від адміністрацій Дж. Буша –молодшого та Б. Обама президентів Д. Трампу дісталися невдалі наслідки близькосхідної політики,

що призвело перш за все до її істотного коректування. Характерним є той факт, що перші державні візити президента Д. Трампа були в держави цього регіону – Саудівську Аравію, Ізраїль, а один з останніх в листопаді 2019 року – в Афганістан, країну, безпека якої тісно пов'язана з близькосхідним регіоном.

28 січня 2020 року Д. Трамп під час спільного виступу з ізраїльським прем'єр-міністром Біньяміном Нетаньягу представив план мирного врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту, розроблений радником президента США Д. Кушнером, який проголосили "угодою століття", яка владнає війну на Близькому Сході, може стати "останньою історичною можливістю" для палестинців створити власну державу[13]. Характерною його особливістю стало акцентування уваги на культурно-історичній та цивілізаційній спорідненості арабів та євреїв.

План передбачав встановлення миру, визнання Ізраїлем Палестини як держави, створення спільного комітету США та Ізраїлю для визначення кордонів майбутньої Палестинської держави, розширення палестинських територій, включення до складу Палестини всієї Західної частини Йорданського узбережжя, в той же час єврейське населення, якого там приблизно 10%, при цьому може залишитися [14]. Інша частина Палестини буде розташована у секторі Газа. Із територіями на Західному березі річки Йордан вона має бути з'єднана тунелем або естакадою над ізраїльськими територіями. Палестинці отримають близько 70% територій Західного берегу річки Йордан. За втрату територій на Західному березі річки Йордан Д.Трамп пропонував передати палестинцям кілька зон у пустелі Негев на півдні Ізраїлю. У цих зонах планувалося збудувати високотехнологічну промислову зону та нові поселення, а також здійснити сільськогосподарське освоєння.

Ще одним суперечливим питанням на користь Ізраїлю став Єрусалим. Д.Трамп пропонував світові визнати, що це місто є єдиною та неподільною столицею єврейської держави, за винятком деяких східних частин, які будуть вважатися столицею Палестини [15].

Наступним кроком стало посередництво США у нормалізації відносин між Ізраїлем, Об'єднаними Арабськими Еміратами й Бахрейном. ОАЕ стали третьою арабською країною після Єгипту і Йорданії та першою країною Перської затоки, яка офіційно погодилася нормалізувати свої відносини з Ізраїлем. Авраамський мирний договір між ОАЕ та Ізраїлем, символічно названий на честь Авраама, батька Ізмаїла, прабатьця арабів, та Ісаака, прабатьця євреїв, що мало нагадати арабам та євреям про їх спільні коріння, був підписаний в вересні 2020 року і встановлював повноцінні відносини між двома країнами. Документ закладає основу для дипломатичних, економічних та інших зв'язків між Ізраїлем і сусідами по Перській затоці. В договорі толерантність і міжконфесійне співіснування згадуються в самому початку тексту. Зв'язки мають розвиватися шляхом створення посольств і співпраці в охороні здоров'я, інноваціях, авіації, навколишньому середовищу та енергетиці. У тексті також зроблений акцент на протидію екстремізму і запуску спільно з США "Стратегічного порядку денного для Близького Сходу". В угоді підкреслюється важливість досягнення миру між

ізраїльтянами та палестинцями шляхом переговорів, а також необхідність реалізації їх цілей і прагнень.

Договір закладає основу для дипломатичних, економічних та інших зв'язків між Ізраїлем і сусідами по Перській затоці. Серед нових потенційних партнерів Ізраїлю визначалась Саудівська Аравія та Оман. В майбутньому значна частина уваги основних гравців не тільки в регіоні, але і на міжнародній арені, може переключитися з арабо-ізраїльського конфлікту на протистояння арабських держав в коаліції з Ізраїлем проти Ірану і його союзників.

Підводячи підсумки, можемо констатувати, що певна дисфункціональність внутрішніх елементів регіону використовувалась більш впливовими зовнішніми акторами, зокрема США. Старий порядок у регіоні зникає, а стадія переходу до нового ще триває та характеризується невизначеністю, посиленням ролі політичного ісламу та новою геополітичною роллю ісламського фундаменталізму, небмеженим транзитом ідей ісламізму, постійними внутрішньодержавними, міждержавними та транснаціональними конфліктами, посиленням загрози з боку недержавних акторів.

Близькосхідна політика США за адміністрації Д.Трампа характеризувалась як певними успіхами, так і зазнала серйозних невдач. Відносини із частиною союзників були зіпсовані, виведення військ США з Іраку, а згодом з Афганістану, зміна зовнішньополітичного курсу щодо Близького Сходу спричинило одночасно і утворення вакууму сили, і випадання системоутворюючого елемента із системи безпеки. Це поставило перед близькосхідною системою безпеки серйозний виклик побудови нової структури відносин, що гарантувала б не лише вирішення існуючих проблем, але і забезпечення безпеки в майбутньому.

Список літератури

1. Lynch Mark. The new Arab wars. Uprisings and anarchy in the Middle East. Public Affairs. New York, 2016. 284 p.
2. Кіссінджер Генрі. Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті. Пер. с англ. Надія Коваль. – К.; Наш формат, 2017. 320 с.
3. Halliday Fred. The Middle East in International Relations. Power, Politics and Ideology. Cambridge University Press, 2017. 374 p.
4. Cockburn Patrick. The age of Jihad. Islamic State and the Great War for the Middle East. VERSO. London- New York, 2017. 473 p.
5. Близький Схід: міжнародна безпека, регіональні відносини та перспективи для України: Монографія / Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т пробл. міжнар. Безпеки; Відп. редактор Б. О. Парахонський. — К.; ПЦ «Фоліант», 2008. - 591 с.
6. Michael Wolff. Fire and fury: Inside the Trump White House. Macmillan USA; 1st edition. USA 2018. 338 p.; Woodward, Bob. Fear: Trump in the White House (First Simon & Schuster hardcover ed.). New York, NY: Simon & Schuster. 2018. p. 357. ISBN 978-1501175510. OCLC 1046982157; Woodward, Bob. Rage. New York: Simon & Schuster. 2020. ISBN 978-1-9821-3173-9. OCLC 1153498447.

7. Security in the Arabian Peninsula: the Gulf Cooperation Council and the United States. A Summary of Remarks by Christian Koch, Emirates Center for Strategic Studies [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://www.mideasti.org/html/b-051101.html>

8. Израиль и КСА: связи на зыбучих песках [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://www.translarium.info/2014/07/israel-saudi-arabia-forging-ties-quicksand.html#axzz3RLFhyYFh>

9. Egypt and Izrael: Peace Treaty (March 26,1979) / The Izrael-Arab Reader. A Documentary History of the Middle East Conflict edited by Walter Laqueur and Dan Schueftan. Penguin Books, 2016. – 594 p. P.227-228.

10. Izrael and Jordan: Peace Treaty (October 26,1994) / The Izrael-Arab Reader. A Documentary History of the Middle East Conflict edited by Walter Laqueur and Dan Schueftan. Penguin Books, 2016. – 594 p. P.438-446.

11. Izrael and PLO. Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangements (“Oslo Agreement”) / The Izrael-Arab Reader. A Documentary History of the Middle East Conflict edited by Walter Laqueur and Dan Schueftan. Penguin Books, 2016. – 594 p. P.375-383.

12. Izrael and Jordan: The Washington Agreement (July 26, 1994) / The Izrael-Arab Reader. A Documentary History of the Middle East Conflict edited by Walter Laqueur and Dan Schueftan. Penguin Books, 2016. – 594 p. P.428-429.

13. Трамп представив план врегулювання конфлікту між Ізраїлем і Палестиною// Укрінформ [Електронний ресурс]. – 19 березня 2020 р. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2864901-tramp-predstaviv-plan-vreguluvanna-konfliktu-miz-izrailem-i-palestinou.html>

14. У США розробили план вирішення Арабо-ізраїльського конфлікту// НАШ [Електронний ресурс]. - 11 квітня 2020 р. – Режим доступу: <https://nash.live/news/politics/u-ssha-rozrobili-plan-virishennja-arabo-izrajilsko-konfliktu.html>

15. Трамп називає це "угодою століття", а арабські країни жорстоко критикують: як США планують владнати конфлікт між Ізраїлем та Палестиною// ТСН [Електронний ресурс]. – 3 лютого 2020 р. - Режим доступу: <https://tsn.ua/svit/tramp-nazivaye-ce-ugodoyu-stolittya-a-arabski-krayini-zhorstko-kritikuyut-yak-ssha-planuyut-virishiti-konflikt-mizh-izrayilem-ta-palestinoyu-1483548.html>

ФОРМАЛЬНА ДЕМОКРАТІЯ І ДЕМОКРАТИЧНІ ЦІННОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Корякіна А.М.

студентка факультету комп'ютерної інженерії та управління
Харківського національного університету радіоелектроніки

Тіхонова Л.А.

кандидат філософських наук, доцент, професор кафедри філософії
Харківського національного університету радіоелектроніки

Концептуальні складові демократії відомі людству дуже давно, але і зараз питання про співвідношення формальних ознак та практичного втілення демократичних цінностей у життя суспільства є актуальним. Головні демократичні інститути були створені більше ніж двісті років тому, у XVIII ст.. З того часу вони покращуються та допрацьовуються, але у своїх засадах залишаються незмінними. Отже, розвиток демократичних інститутів продовжується і зараз вже зрозуміло, що ці зміни повинні бути технологічними і забезпечувати вирішення основних проблем традиційної демократії.

У XXI ст., коли глобалізаційні та інформаційні процеси суттєво змінили уявлення людства про суспільне середовище, демократія залишається головною світоглядною цінністю сучасної західної цивілізації. Але більшість дослідників політичних проблем вважають, що демократія має велику значущість як недосяжний ідеал. Загальноприйняті та розповсюджені уявлення про демократію є умовними та практично недосяжними і це тільки підкреслює її значущість як ідеалу, що здатний структурувати різноманітність сучасного світу. Якщо демократичні ідеали втратять свою привабливість та потенційну здійсненність, глобальна криза світової цивілізації тільки поглибшає.

Сучасні політологи та соціологи вважають, що поняття демократії та його сенс з часом перейшли від ціннісного до технологічного. Зараз у науковому дискурсі та політичній практиці існує два принципово різних розуміння демократії. Перше розуміння носить змістовний характер та вважає головною ціль суспільного розвитку. Демократія в такому сенсі розглядається як система управління суспільством, що найбільш повно враховує інтереси та думку громадян. Інше розуміння демократії стосується формальних суспільних інститутів та концентрує увагу на певних засобах, а не меті розвитку суспільства. При цьому демократія розуміється як проста сукупність формальних інститутів. Наприклад, розподілу влади, парламенту, виборів, свободи слова та незалежного суду. Такі показники дуже зручні, бо піддаються кількісному виміру та оцінюванню. Треба відмітити, що демократія як мета приблизно відповідає демократії як засобам тільки у розвинутих західних суспільствах. В інших випадках сенс демократії забезпечується не завжди, а іноді і зовсім недемократичними засобами.

Глобалізація та інформатизація сучасного світу призвела до підриву демократичних структур та цінностей. Проблема полягає в тому, що глобалізаційні процеси розмивають головну конструкцію та опору сучасної демократії – державу. Демократія як політична ідея, ніколи не обходилася без протиріч. Головне з них полягає в тому, що демократія - це влада народу і народне самоврядування, а з іншого боку, демократія - це форма держави. Це протиріччя завжди визнається політологами основним рушієм демократії. Але це також може створити проблеми в її розвитку. Так, інформатизація та глобалізація світу змінили умови функціонування демократії, змінили її форми та способи застосування, але не змінили її сутності, основоположних принципів та норм. Процеси інформатизації та глобалізації сучасного світу призвели до глобального прагнення владних структур контролювати демократичні процеси.

У сучасній науковій літературі поняття демократії дуже часто розглядається тільки як позитивний феномен. Але про безумовно позитивне значення можна говорити тільки якщо порівнювати її з деспотією, анархією чи охлократією. Крім того, вже відомо, що надання будь-якому терміну тільки позитивного сенсу може призвести до заблудження. Сам термін «демократія» частіше за все використовується політиками або практичними політологами. Дослідники ж цього феномену віддають перевагу процедурним, а не владним аспектам демократії.

Отже, сучасна демократія відчуває певну кризу. Її внутрішній устрій не відповідає об'єктивним вимогам глобалізації та не може вирішувати проблеми, що глобалізацією створені. Більшість дослідників проблем демократії вважають, що протидіяти кризовим процесам у демократії можливо. Така протидія потребує поперед усе укріплення державності у її традиційному розумінні, відновлення поняття суверенітету та особливо суверенітету народу, що є основною частиною населення тієї чи іншої країни, з'єднаної загальною культурою.

Список літератури

1. Делягин М.Г. Ценностный кризис: почему формальная демократия не работает.-Полис.- Политические исследования. 2008. №1. С.109-122.
2. Линецкий А.И. Модернизация традиционных обществ: путь к процветанию или дорога в никуда? – Полис. Политические исследования. 2017. №4. С. 118-137.

COGNITIVE AND EMOTIONALLY-VOLITIONAL COMPONENTS IN THE STRUCTURE OF PROFESSIONAL CONSCIOUSNESS OF TEACHERS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Hulbs Olha

Doctor of psychological sciences,
Professor of the department of psychology,
Uman state pedagogical university named after Pavlo Tychna

Kobets Olexandr

Doctor of psychological sciences,
Professor of the department of psychology,
Uman state pedagogical university named after Pavlo Tychna

Tyshakova Liudmyla

Candidate of pedagogical sciences,
Associate professor of foreign languages department,
Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko

The main feature of modern society is its orientation to modernization of different spheres of vital functions of a personality which is related to the improvement of professional training of specialists. In Ukraine the noted problem has been already outlined and finds a scientific decision in relation to many types of professional consciousness – pedagogical (S.I. Podmazin, O.A. Gulbs), psychological (N.F. Shevchenko) etc. Psycho-semantic methods of the description of profession are substantiated in psychology of subjective semantics (E.Yu. Artem'eva, Yu.G. Vyatkin); the aspects of professional consciousness as dynamics of professional semantics are investigated in the structure of the image of the world of profession (I.B. Khanina), in psychology of consciousness - its structure and functions (Yu.M. Shvalb).

Systemic approach allows to consider professional consciousness as a complex of interactive components. The application of the integral systemic approach to the study of professional consciousness of a personality contributes to reveal: 1. structures of consciousness; 2. Substructures of consciousness in their mutual relations; 3. elements of consciousness (image of the profession, image of the subjects of professional activity, image «I – professional»); 4. genesis of values as constituents of consciousness; 5. mechanisms of changes and transformations [3, 29].

The cognitive component of consciousness is the process of the reflection of professionally pedagogical realities and cognition of the profession, awareness of oneself in the profession and the development of professional qualities necessary for realization of professionally pedagogical activities. The basis of the cognitive sphere

of professional consciousness is professional knowledge which extend the scopes of teacher's individual experience, open possibilities for its perfection and development.

The cognitive constituent of teacher's professional consciousness includes a certain level of professional development of the cognitive sphere of a personality: professional perception, memory, thought, imagination, attention that in total makes up intellectually cognitive constituent of specialist's professional consciousness. It is revealed not only in the accumulation of information about the structural components of teacher's professional activity and high-quality mastering of methods of the activity but also in the increase of a number of descriptive categories, in the increase of the level of selectivity, complication and integration of information, in the growth of the ability to analyze and solve different professional tasks properly.

The important characteristics of the development of the cognitive constituent of professional consciousness is a measure of the awareness professionally meaningful qualities of a personality by the teacher, awareness of correlation between «I-real professional» and «I-ideal professional» on different stages of professional training. The cognitive component includes knowledge of theoretical (declarative) and technological (procedural) character: methodological knowledge – knowledge of general approaches, principles, regularities of the development, studies and education of students; theoretical knowledge of professional scientific discipline; a system of knowledge necessary for teachers of higher educational institutions for realization of their position requirements; knowledge which make up the basis of teacher's pedagogical activity; knowledge of information technologies, their possibilities for solving tasks of the subject field and educational process; creativity, flexibility, criticism, systemic approach, mobility, operational way of thinking [2, 89].

The cognitive constituent of teacher's professional consciousness includes the process of professional self-knowledge which is the semantic basis of professional self-evaluation. Professional self-evaluation, in its turn, sets a modus of self-relation and contributes to the increase of the new professional knowledge. The outcome of the work of professional consciousness in a temporal continuum is the professional image of «I» teacher which is the result of the objective cognition of oneself. The «I» image is the generalized system of ideas about oneself, awareness of one's belonging to the pedagogical profession, teacher's professional abilities. These are professional intentions that determines the teacher's professional conduct. The content of the cognitive constituent of teacher's professional consciousness is skipped through the emotional components of man's consciousness. A teacher tests and finds out certain feelings and emotions mastering professional knowledge, pedagogical norms and values.

Teacher's professional consciousness is the subject of study taking into account an integral type of a systemic approach where the following issues must be investigated: the structure of consciousness; substructures of consciousness in their mutual relations; elements of consciousness as its product (image of the profession) that is analyzed in the specificity of specialist's professional conscious. The problem of teacher's professional consciousness was examined in the researches of the such scientists as L.I. Buchek, T.S.Kirilenko etc. The review of researches testifies that

emotions, on the one hand, come forward as internal motives to activity and, on the other hand, – express the state of the subject and his attitude toward the object. Thus, emotions have evaluative character. Emotionally-volitional component of professional consciousness reflects the relation of the subject to teacher's professional activity, to oneself as a specialist or to certain professionally meaningful qualities of a personality and his activity in connection with his needs and motives [1].

The content of emotionally-volitional component of teacher's professional consciousness is presented as professional interest, professional self-relation, professional self-evaluation. Interest motivates studies, the development of skills and abilities, intellect and creative aspirations. Being the interlink of a subject with his chosen activity, it influences on his results which, in its turn, influence on his development. Self-relation comes forward as a powerful stimulus of professional and personal self-development and his self-perfection. Depending on the character of attitudes toward different objects of social reality teachers reveal moral, intellectual and aesthetical feelings.

We also include empathy and emotional firmness as professionally meaningful personal qualities and experiencing to the content of emotionally- volitional component of teacher's professional consciousness. Valued-semantic transformation of teacher's consciousness is the basis of experiencing. The result of the «performance» of emotionally-volitional component of professional consciousness is experiencing by the subject of his achievements as successful or unsuccessful, aspiration to achieve the aims of different degrees of complication.

Motivational valued component of professional consciousness carries out adjusting of the teacher's conduct and activity in accordance with pedagogical norms, determines the possibility of self-regulation of his conduct, ability to accept independent decisions, to manage and control his conduct. Productive solving of professionally pedagogical tasks assists in the appearance of new aims, estimations, reasons, settings, senses of teacher's professional activity. Realization of the conscious adjusting of the conduct and activity depends on the level of the development of the subject's will. The volitional adjusting foresees transformation of the set action on his personal, connection of the necessary conduct with professional motives and aims. Subjective teacher's activity is connected with such personal qualities as will power, purposefulness, energy, self-control. The level of the development of volitional qualities is predetermined by the possibility of conscious self-regulation of the teacher's personality. In regulation of teacher's professional activity and his conduct a special role belongs to self-evaluation which comes forward as a mechanism and component of psychical activity.

Together with self-evaluation in the system of self-regulation as a form of the display of teacher's professional consciousness such psychical components of a personality as a type of localization of control, values, reasons, the level of intellectual, emotional and ethics development take part. The important mechanism of the process of self-regulation is professional reflection. It fixes the process of teacher's activity, personal sense of the conduct (activity) in the professional situation and makes possible conscious acting in this process.

Semantic components of professional consciousness in the real vital space are inter-connected and inter-determined and form an integral personal integrity. Components when included in the whole (professional consciousness), on the one hand, lose certain characteristics, properties, and on the other hand – acquire new properties. Professional values and valued orientations of a personality come forward as the basic component of professional consciousness.

They form the foundation of the semantic side of professional consciousness of the subject and express an internal basis of his attitude toward reality. Valued orientations, being the component of the structure of teacher's professional consciousness, carry out regulative and sending functions, stimulate the activity of the subject and his relationships with the surrounding people. The structure of teacher's professional consciousness includes the nuclear part – «I-concept» and two substructures: the substructure of characteristics and properties of professional consciousness creating its content, and the substructure of functions in which their properties are revealed.

«I-concept» is the idea of an individual about himself as a professional. The important elements of «I-concept» are: cognitive, connected with the awareness of the purpose of his professional activity and himself as a specialist; emotionally-volitional which represents the attitude toward the object of the activity and motivational-valued, connected with feelings of professional capability. Emotional estimation of conceptions can be of different intensity and is connected with perception of oneself or conviction. Foundation of «I-concept» are values and valued orientations as basic structural elements. The content of the first substructure together with the nuclear part includes professional knowledge and abilities, professional qualities of a personality, pedagogical capabilities, needs, motives which carry out all-together and each separately the role of the inducer of actions and deeds of the subject.

In addition, the content of consciousness includes emotionality, emotional mood at professionally pedagogical activity, the expression of which is the feeling of professional success and vital satisfaction; a system of verbal and nonverbal characters due to which pedagogical intercourse, transmission and exchange of knowledge is carried out; volitional properties of a personality; reflection as «an integrative psychical property of the subject» which underlines self-perception of the content of his psyche and its analysis, his activity and understanding of psyche of other people. Thus, we consider that «I-concept» activates all other components and the content of professional consciousness which, being based on the basis of the nuclear part, is closely intertwines with it but any of the mentioned properties, arising up, does not lose its main characteristics.

Список літератури

1. Бучек Л.І. Аналіз емоційної стійкості як прояву особливостей саморегуляції особистості: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01 /К. ун-т. – К., 1994. – 18 с.
2. Головань М. С. Професійна компетентність викладача вищого навчального закладу / М. С. Головань // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія:

Педагогіка і психологія. Збірник статей. – Ялта: РВВ КГУ, 2014. – Вип. 44. – Ч. 3. С.79-88.

3. Дробот О.В. Професійна свідомість керівника: навчальний посібник / Дробот О.В. – К.: Талком, 2016. С.29.

4. Швалб Ю.М. Целеполагающее сознание (психологические модели и исследования) / Ю.М. Швалб. – К. : Миллениум, 2003. – 152 с.

O INSTINTO DE AUTOCONSERVAÇÃO COMO MANIFESTAÇÃO DA SEGURANÇA PSICOLÓGICA DA PESSOA

Virna Zhanna

Doutora em Psicologia, Professora (Professora Visitante)
Universidade Nacional Volyn nomeado após Lesya Ukrainka
Pontifícia Universidade Católica do Paraná

A sequência de consideração do problema da psicologia da autopreservação do indivíduo contém um amplo arsenal de desenvolvimentos teóricos e empíricos. Para especificar e aprofundar ainda mais a definição conceitual de autopreservação humana, é necessário recorrer à série evolutiva da natureza: a natureza animal é fixada em diferentes níveis estruturais da organização material e biológica do homem; a diferença entre o homem e os animais não apareceu imediatamente, mas no processo de amadurecimento de longo prazo e desenvolvimento gradual de funções, estruturas e mecanismos humanos adequados, que são determinados pelas características da influência social sobre ele. Mas algumas formas de resposta natural permaneceram inalteradas e, entre elas, a autopreservação humana encontra sua posição dominante. Assim, para a sobrevivência nas condições da natureza selvagem, uma pessoa tinha em reserva várias habilidades instintivas vitais, cujo surgimento era determinado por um único desejo – sobreviver em condições não adaptadas para isso.

Portanto, o instinto humano de autopreservação é considerado um dos mecanismos de proteção mais pronunciados do corpo humano. Para entender seu significado, é necessário entender como ele é capaz de proteger uma pessoa. Nos humanos, o instinto de autopreservação tem várias formas de manifestação:

- biologicamente inconsciente - manifesta-se na forma de atos inconscientes de comportamento; destinam-se a evitar perigos indiretos ou diretos à vida;
- biologicamente consciente - manifesta-se na forma de uma consideração oculta de benefício ou segurança; geralmente o perigo é percebido e uma pessoa sob o controle de sua mente tenta encontrar uma saída para uma situação que ameaça sua vida.

As violações do instinto de autopreservação ocorrem hoje devido à influência de fatores sociais e psicológicos no desenvolvimento humano. Isso significa que uma pessoa é menos suscetível a sinais de alarme subconscientes e até mesmo a perigos óbvios. A principal arma do "escudo protetor" interno do corpo humano é o sentimento de medo, que o ajuda a perceber a complexidade da situação e a pesar as reais possibilidades físicas.

Mas a maioria das pessoas nasce com o instinto de autopreservação, ou seja, o desejo de salvar suas vidas em uma situação extrema sob quaisquer condições. Este é o instinto mais importante, de onde provêm todos os seguintes, como as sensações de fome e sede, que também visam a preservação da vida ou a adaptação a determinadas condições.

As características da manifestação do instinto de autopreservação em uma pessoa têm sua própria especificidade. Os primeiros trabalhos dedicados ao estudo desse instinto podem ser encontrados nos escritos de Ch. Darwin, que considerou todos os fenômenos mentais como ferramentas para adaptar o organismo ao meio ambiente. Os atos de adaptação, que estão por trás dos fenômenos mentais, não podem ser compreendidos sem levar em conta o papel da influência das ações físicas externas e dos estados anatômicos e fisiológicos internos do corpo. Com este ponto de vista, Ch. Darwin estabelece o princípio do determinismo natural na psicologia: a diferença entre o homem e os animais é quantitativa, não qualitativa, mas os instintos sociais são a base primária da estrutura moral de uma pessoa.

O cientista destaca que os animais em seu estado natural possuem muitas características próprias dos machos (crescimento, força, coragem, beligerância), adquiridas por efeito da lei da "luta pela fêmea" (um macho é física e mentalmente mais forte que uma fêmea, e em estado selvagem ele mantém uma fêmea em um estado humilhante; as mulheres estão sempre conscientes do valor de sua beleza e, se possível, com prazer se enfeitam mais do que os homens). No contexto da seleção sexual, o surgimento de características individuais das pessoas, a formação de sua mente, linguagem e qualidades morais. Essas diferenças são explicadas pelo domínio das leis da hereditariedade e da luta pela existência. Ch. Darwin analisou detalhadamente a questão da seleção sexual e concluiu que quanto mais altamente organizado é um animal, mais forte é revelado o efeito da seleção sexual. Ao mesmo tempo, o que para um cientista do ponto de vista biológico é considerado seleção (sexual), do ponto de vista psicológico é uma escolha. Uma pessoa é caracterizada pela "liberdade de escolha", ou seja, o mental é interpretado por Ch. Darwin como um mecanismo e consequência da seleção sexual na escolha que forma tanto o externo quanto o interno na pessoa.

Vale ressaltar que foram as ideias evolutivas de C. Darwin que tiveram forte influência na posição científica de S. Freud, que era um defensor da teoria dualista dos instintos e acreditava que todos os instintos podem ser divididos em dois grupos - o instinto de autopreservação e o instinto sexual, e mais tarde enfatizou o instinto de vida ("Eros") e de morte ("Thanatos").

Falando sobre o instinto de autopreservação, Z. Freud define seu conteúdo como o conteúdo de qualquer outro instinto: sua origem está ligada à fonte de excitação dentro do organismo e se manifesta como uma força constante; estes não são padrões inatos de comportamento no sentido usual do termo, mas sim parte da estimulação que vem do corpo. E embora Z. Freud tenha declarado que "nossa civilização se constrói sobre a supressão dos instintos", o instinto de autopreservação não perdeu sua intensidade, pois sua poderosa energia visa preservar a vida.

O instinto de autopreservação de uma pessoa é mais frequentemente associado ao medo, é em situações extremas que esse instinto manifesta todas as suas possibilidades ocultas, das quais a pessoa nem suspeitava. Em tais situações, a força, a resistência e outras capacidades de uma pessoa aumentam significativamente. Na vida cotidiana, a manifestação do instinto é chamada de sentimentos. Se o instinto de autopreservação for tirado de uma pessoa, ela pode morrer, pois deixará de se proteger de situações

perigosas devido à perda do senso de medo. Ao mesmo tempo, há pessoas que, por exemplo, praticam esportes radicais e muitas vezes arriscam a vida. Mas isso não significa a ausência do instinto de autopreservação, mas um maior senso de risco, ou seja, se uma pessoa se encontra em uma situação em que pode morrer, o corpo no nível subconsciente o obriga a lutar e sobreviver. Essa é a diferença de qualquer instinto - ele se manifesta apenas no momento em que é realmente necessário.

Considerando o exposto, pode-se concluir que o instinto de autopreservação é uma fonte de vida sem a qual uma pessoa não pode existir. O instinto de autopreservação inclui os seguintes subinstintos: nutrição, crescimento, respiração, movimento, ou seja, aquelas funções vitais necessárias que tornam qualquer organismo vivo. Inicialmente, esses fatores eram muito importantes, mas em conexão com o desenvolvimento da mente humana, esses fatores, como vitalmente necessários, perderam sua importância anterior. Isso aconteceu porque o homem desenvolveu dispositivos para obter comida, ele começou a usar a comida não apenas para saciar a fome, mas também para satisfazer a luxúria inerente apenas ao homem. Com o tempo, a comida começou a chegar a ela com mais facilidade e ela passou a gastar cada vez menos tempo em sua extração. O homem começou a construir casas e outras instalações para si mesmo e garantiu sua vida o máximo possível. Assim, o instinto de autopreservação perdeu sua importância, e o instinto de reprodução, ou, como Freud o chama, a libido, veio à tona. Tais aspirações humanas como a agressividade, o desejo de se destacar, que antes pertenciam ao instinto de autopreservação, segundo a segunda lei da dialética, passaram para outra qualidade, ou seja, passaram para a "libido".

A natureza humana é o sedimento nativo e essencial de sua gênese histórico-natural, são as estruturas universais, funcionais e outras formas nas quais se fixa a formação e o fortalecimento da sociedade humana. Assim, a natureza humana não é inata, mas, ao contrário, vive de constante nascimento em ações, ações, trabalho - em geral, na atividade sócio-histórica das pessoas. As características essenciais da atividade humana são formas reais de ser da natureza humana, ou seja, são as forças ou habilidades ancestrais de uma pessoa, suas tarefas e talentos socialmente significativos.

Список літератури:

1. Виговська О.О. Конструктивне самозбереження особистості: витоки і тенденції прояву. *Психологія професійної безпеки: технології конструктивного самозбереження особистості* : колективна монографія / О. Лазорко, Ж. Вірна, Л. Акімова [та ін.] ; за ред. Ж. Вірної. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 181-199.

2. Вірна Ж.П. Психологічні координати конструктивного самозбереження особистості. *Наук. вісник Миколаївського нац. ун-ту ім. В.О. Сухомлинського. Психологічні науки*. Миколаїв : МНУ ім. В.О. Сухомлинського, 2017. № 1. 35-40.

3. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. (Основные положения, исследования и применение) ; [пер. с англ. С. Меленевская, Д. Викторова]. Санкт-Петербург : Питер Ком, 1999. 608 с.

4. Шульц Д., Шульц С. История современной психологии ; [пер. с англ. А.В. Говорунов, В.И. Кузин, Л.Л. Царук] / под ред. А.Д. Наследова. Санкт-Петербург : Изд-во «Евразия», 2002. 532 с.

ТЕОРЕТИЧНИЙ ПОГЛЯД НА ОСОБЛИВОСТІ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ЕМОЦІЙ

Дьоміна Ганна Анатоліївна,
кандидат психол. наук, доцент кафедри
психосоматики та психологічної реабілітації
Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова

В багатьох ситуаціях повсякденного життя люди одночасно займаються саморегуляцією дій і регуляцією емоцій. Саморегуляція та регуляція емоцій часто настільки переплетені, що важко сказати, де закінчується одне і починається інше. Протягом останніх кількох десятиліть обидва типи регулювання стали об'єктом значних теоретичних та емпіричних досліджень. Тим не менш, зв'язку між саморегуляцією та регуляцією емоцій лише нещодавно приділено систематичну увагу. Вивчення того, як саморегуляція взаємодіє з регуляцією емоцій, швидше за все, дасть важливе нове розуміння обох процесів. Крім усього іншого, дослідження саморегуляції можуть прояснити, як люди функціонують як активні агенти в управлінні своїм емоційним життям. І навпаки, дослідження регуляції емоцій можуть прояснити, як люди керують своїми діями в контексті, що викликає емоції.

У регуляції емоцій люди прагнуть перенаправити спонтанний потік своїх емоцій. Емоції тут розуміються як валентні (позитивні чи негативні) реакції людей на події, які вони сприймають як відповідні їхнім поточним проблемам. У цій концепції емоції складаються з багатьох компонентів, які включають конкретні думки та почуття, а також поведінкові та фізіологічні реакції. Неминуче існує збіг між регуляцією емоцій і пов'язаними конструктами, такими як регуляція настрою, подолання стресу та регуляція афекту. Таким чином, наше визначення регуляції емоцій є широким і всеосяжним і включає регуляцію конкретних емоцій, таких як гнів чи страх, разом із глобальними станами настрою, стресом і всіма видами афективних реакцій. Практично будь-який стимул або діяльність, яка може викликати зміни в емоційному стані людей можуть бути залучені до регуляції емоцій. Таким чином, люди можуть черпати з дуже великої кількості різних стратегій управління своїм емоційним життям.

Регуляція емоцій має ряд особливостей.

Перший спосіб - зрозуміти, на які типи емоційних процесів спрямована регуляція емоцій. Як зазначив теоретик емоцій Р. Ларазус, який зробив кілька проникливих спостережень щодо цього питання, первинна емоційна реакція людей на ситуацію може якісно відрізнитися від їхньої вторинної емоційної реакції. Первинна емоційна реакція стосується негайної, грубої реакції людей на події, пов'язані з емоціями. Вторинна реакція пов'язана зі здатністю людей справлятися зі своєю первинною емоцією. Таким чином, спостереження Р. Лазаруса допомагають окреслити, чим регуляція емоцій відрізняється від інших процесів емоцій. Первинна емоційна реакція людей являє собою їхню негайну, нерегульовану емоційну реакцію. Ця первинна реакція змінюється

вторинною емоційною реакцією, яка обумовлена регуляцією емоцій. Перехід від основного емоційного до вторинного відповідь може відбуватися настільки швидко, що люди її майже не помічають. Таким чином, емпірично може бути складно відокремити первинну емоційну реакцію людей від їхніх подальших процесів регуляції емоцій.

Другий спосіб - зрозуміти, на які емоційні процеси спрямована регуляція емоцій, як регуляція емоцій втручається в конкретні компоненти емоційної реакції. Останній підхід був удосконалений процесною моделлю регуляції емоцій. Модель процесу передбачає, що емоції генеруються в послідовність етапів. На першому етапі люди стикаються з ситуацією з особливостями, які потенційно можуть викликати емоційну реакцію. На другому етапі люди можуть або не звертати уваги на особливості ситуації, що стосуються емоцій. На третій стадії люди генерують когнітивні оцінки ситуації, які можуть викликати або не викликати емоційну реакцію. На четвертій, завершальній стадії люди виражають свої емоції у своїй поведінці. Відповідно до моделі процесу кожна з чотирьох стадій генерації емоцій може бути спрямована на регуляцію.

Отже, коли люди саморегулюються, вони часто стикаються з ситуаціями, які потенційно можуть викликати емоції. Тому процеси саморегуляції тісно пов'язані з процесами регуляції емоцій. Ми намагалися висвітлити ключові аспекти взаємозв'язку між саморегуляцією та регуляцією емоцій шляхом розгляду деяких основних психологічних процесів, які лежать в основі саморегуляції емоцій.

Список літератури

1. Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери: тези доп. Міжнародної науково-практичної конференції. – Хмельницький, 2011, 327 с.
2. Дьоміна Г.А. Особливості саморегуляції майбутніх соціальних працівників // Молодіжна міжнародна науково-практична конференція “Підготовка фахівців у вищій школі: крок в Європу”. – К., 2015, С.11-12.
3. Дьоміна Г.А., Мельничук О.Б. Психологічні особливості професійного вигорання психологів-психосоматологів // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія Психологія. – 2021, Том 32 (71), № 4, С. 28-34.
4. Психологія особистості: Хрестоматія: Навч. посіб./ О.Б. Мельничук, Р.Ф. Пасічняк, Л.М. Вольнова та ін. – К., 2009, 532 с.
5. Сидоренко О.Б. Саморегуляція як механізм психологічної реабілітації військовослужбовців // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – К., 2017, Том. XI, Випуск 15, С. 545-560.
6. Handbook of self-regulation: research, theory, and applications. Edited by Kathleen D. Vohs, Roy F. Baumeister Guilford, New York, N.Y., 2018, 640 p.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНЦІВ В ІРЛАНДІЇ

Петкова Тетяна Володимирівна

магістрантка 2-го року навчання групи ПС-21м
спеціальності 053 «Психологія»
Університет ім. Альфреда Нобеля

Лебідь Ольга Валеріївна

д.пед.н., професор кафедри
інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи
Університет ім. Альфреда Нобеля
м. Дніпро

Хоча міграційні процеси залишаються однією з характерних рис сучасного світу, а іммігрантські спільноти з'являються практично в усіх країнах, питання адаптації іммігрантів стоїть на порядку денному багатьох держав. Потрапляючи в нове суспільство, кожен іммігрант проходить певний процес соціокультурної адаптації (як «добровільної», так і керованої державою). Однак цей процес не є вулицею з одностороннім рухом – суспільство, яке приймає також втянуте в процес, як суб'єкт [1, 4].

Соціокультурна адаптація іммігрантів почала хвилювати керівництво іммігрантських країн, як тільки іммігрантські громади стали їх частиною. Реакція на імміграцію проявляється як на рівні окремої групи, так і на державному рівні, але різноманітність моделей адаптації різних спільнот в одному суспільстві зовсім не відповідає державній політиці адаптації іммігрантів, про яку йдеться нижче.

Для нашого дослідження необхідне визначення таких понять, як адаптація, соціокультурна адаптація та соціокультурна адаптація іммігрантів, а також з'ясування різниці між такими взаємопов'язаними та часто взаємозамінюваними поняттями, як адаптація, інтеграція, асиміляція, акультурація. Ми спиратимемось на деякі публікації таких авторів, як Р. Парк, М. Гордон, Р. Мертон, О. Донченко, С. Гантінгтон, С. Каслз, Дж. Беррі, О. Щедрина, А. Рудігер та С. Спенсер, Т. Юдіна та ін., які вивчали певні аспекти цієї широкої теми

У соціологічному розумінні адаптація — це «пристосування людини або групи людей до нового соціального середовища, частково пристосування до цього середовища з планомірним співробітництвом і взаємодією», а також «здатність і бажання людини «брати участь» у тому, що роблять інші, вивчати їхні рухи, жести, міміку, манери та поведінку» [2].

У процесі соціальної адаптації по-різному виділяють окремі етапи.

Ось чотири найпоширеніші приклади.

1. Психологічна переорієнтація (конвергенція) – культивується толерантність і триває пошук компромісу, це початковий етап, коли індивід або група усвідомлює, як їм слід поводитися в новому соціальному середовищі, але ще не

готовий визнати та прийняти їх система цінностей; толерантність (гармонія) – триває пошук подібності з усвідомленням відмінностей, це етап, на якому особистість, група та нове середовище виявляють взаємну толерантність до своєї системи цінностей; акомодация ("асиміляція") - з'являються загальні погляди і додаються відмінності, на цьому етапі здійснюється розпізнавання і сприйняття деяких основних елементів цінностей нового середовища з одночасним визнанням деяких цінностей особистості, група за новим соціальним середовищем; асиміляція (декомпозиція або злиття) – повна з системами індивіда, групи та середовища.

2. Первинна адаптація до ситуації, виживання і перебудова «старої» системи цінностей і норм відповідно до істинної, це орієнтаційний етап, спрямований на знайомство адаптантів із соціальним середовищем; персоналізація – вибір життєвого шляху на основі власних потреб, інтересів та власної ідентичності, цей етап будемо називати етапом оцінки, ним стане диференціація соціального досвіду та стилю життя на взаємоприйнятні та взаємовідкидані, вибір нових форм і методів діяльності, прийняття можливих, на основі установок і ціннісних орієнтацій, які раніше сформувалися в адаптанта; інтеграція - суб'єктивне включення в нове середовище, використання його як свого і відчуття з ним тотожності, це етап сумісності, на якому суб'єкт досягає стану адаптації.

3. Гетеропластична фаза, в якій суб'єкт сприяє зміні умов соціального середовища, і аутопластична фаза, що виникла в змінах суб'єктом внутрішнього світу.

4. Статична адаптація, яка передбачає зовнішні чинники, наприклад, засвоєння нових звичаїв і динаміки, сутності знань.

У соціальній психології соціальна адаптація розглядається як «закономірності спільної діяльності, зумовленої загальною прихильністю та ціннісними орієнтаціями соціальних груп» [4]. Психологічна адаптація - «система заходів, спрямованих на формування здатності особистості пристосовуватися до існуючих у суспільстві вимог і критеріїв за рахунок присвоєння їй норм і цінностей цього суспільства»; психологічна адаптація особистості в суспільстві відбувається за допомогою таких психологічних механізмів, як рефлексія, ідентифікація, емпатія (співчуття, симпатія), отримання соціального зворотного зв'язку тощо [2].

У професійній адаптації виділяються два аспекти: професійний – оволодіння необхідними професійними знаннями, уміннями та навичками, і соціально-психологічний – адаптація до правил поведінки в конкретній соціально-професійній групі, ознайомлення з цілями та завданнями виробничої групи, внутрішні стосунки [3].

Крім того, професійна адаптація, особливо останній її аспект, передбачає, на нашу думку, ще й певну реакцію «професійного середовища» до появи в ньому нового об'єкта. С. Лазарева виділила п'ять форм адаптації, які визначаються культурними цілями та засобами, необхідними для їх досягнення.

Натомість психологи виділили п'ять етапів самого процесу адаптації іммігрантів.

Перший називається «медовим місяцем», який характеризується ейфорією та великою надією, це щось на зразок парку, який полягає в бажанні пізнати інший новий і невідомий світ для себе шляхом перетворення себе в його частину.

На другому етапі стан тимчасової ейфорії проходить, іммігрант відчуває себе «чужим», намагається дистанціюватися від реальності і спілкується тільки зі своїми співвітчизниками.

Вирішальним є третій етап, під час якого іммігранти, нездатні адаптуватися до нової культури, втрачають контроль над ситуацією, розчаровуються і часто повертаються додому.

Для тих, хто залишився, настає четвертий етап, коли депресія поступово змінюється оптимізмом та впевненістю.

На п'ятому етапі іммігрант повинен повністю адаптуватися до нової системи [4].

Проте «повністю адаптуватися» не обов'язково означає «успішно адаптуватися». Як відомо вище, ситуація в країні імміграції є одним із факторів адаптації іммігрантів, і можна виділити дві найпоширеніші ситуації в сучасному світі.

Що стосується стратегій ставлення іммігрантів до нового суспільства, то їх також виділяють чотири: 1) інтеграція – часткове прийняття нового суспільства, що виявляється в згоді інтеріоризувати його обов'язкові норми, цінності та культуру, у цьому справа, зберегти його; 2) асиміляція – повне задоволення умов соціальної імміграції; її норми, цінності та культуру та неприйняття власної; 3) сепаратизм - відмова прийняти вимоги, норми, цінності та культуру нового суспільства зі збереженням власних; 4) маргіналізація (відмова від власних норм, цінностей і культури та неприйняття нових, прийнятих у грудні) [1].

Отже, у наведених вище прикладах адаптація здебільшого діє як односторонній процес або з боку суспільства іммігрантів, або з боку самих іммігрантів, і оскільки, за визначенням, адаптація є двостороннім процесом, тому ми бачимо потребу в дистанційних моделях адаптації іммігрантів, у яких увага повертається до обох учасників процесу. Проте перейти одразу до класифікації моделей нам заважає плутанина у термінах, які вживають, часто взаємозамінюючи їх у разі вивчення цієї теми.

Список використаних джерел

1. Александровский Ю. А. Состояния психической дезадаптации и их компенсация. М: Наука, 1976. 272 с.
2. Балабанюк Ж. М. Аналіз показників руху персоналу організації. Економіка будівництва і міського господарства. 2011. Том 7. №2. С. 123-132.
3. Балановська Т. І., Михайліченко М. В., Троян А. В. Сучасні технології управління персоналом: навчальний посібник. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2020. 466с.
4. Бикова А. Л., Паранько Д. Д. Складові ефективної адаптації персоналу. Молодий вчений. 2016. №12. С. 640-646.

«ІМІДЖ ЯК ФАКТОР ДОВІРИ ДО ПСИХОЛОГА- КОНСУЛЬТАНТА»

Туриніна Олена Леонтіївна,
канд. психол. наук, професор

Корольова Катерина Віталіївна,
студентка,
Міжрегіональна Академія управління персоналом,
м. Київ, Україна

На даний момент у сучасному загалі актуальною проблемою є ефективна психологічна допомога. Психологічне консультування є одним із основних видів практичної психології, які у свою чергу є невід'ємною частиною як професійної діяльності так і в різних сферах життя, таких як: освіта, вирішення проблем здоров'я та особистого життя, промислове виробництво, бізнес, розвага тощо. Головною метою консультування є допомога людям у полегшенні їх переживань, допомоги виробити\знайти у собі вихід із різних ситуацій.

У чому полягає важливість іміджу для психолога-консультанта? При постійному взаємодії психолога-консультанта і людей\груп людей можна побачити, що вони протягом певного часу зароджується «ставлення» до консультанту, чи вони вже приходять із наявністю певного ставлення, це стосується як окремого психолога і представникам цієї професії. Що надалі чи вже зараз зароджує тривогу та недовіру до фахівця, а це внаслідок перешкодить плідній роботі. Потрібно не забувати що сама консультація вже є причиною тривоги, а якщо при цьому вся обстановка (кабінет, зовнішній вигляд психолога-консультанта, його манера мови і поведінка), будуть тиснути на клієнта чи зможе він відкрито і невимушено узагальнюються або взагалі мати можливість звернеться до такого індивіда за допомогою. Так як це свідомо програний підхід для будь-якої професії з орієнтованою клієнтом. Отже, щоб мінімум знизити тривожність клієнта психологу-консультанту необхідно створити свій імідж який буде його вірним інструментом у роботі з клієнтами. Крім зниження тривожності використовуючи імідж, ми також прагнемо увійти в довіру клієнта.

У державних та/або комерційних організаціях імідж і сама робота регулюється етичним кодексом організації, посадовою інструкцією та статутом організації, який містить як правила дрес-коду так і принципів роботи. У випадку ж роботи психолога приватною (консультативною терапевтичною) роботою, фахівець сам вибирає свій стиль, тримаючи під контролем і організуючи власну поведінку іміджу.

Іміджем є зовнішнє і внутрішнє бачення цілісності образу соціального об'єкта, в даний час дане поняття включає не тільки реальний зовнішній вигляд, адже сюди також включаються соціальні мережі, ЗМІ і навіть суспільне уявлення даної спеціальності демонстрування через кіно індустрію та інші

загальнодоступні джерела. Багато дослідників спостерігають імідж як різну структуру та феномен.

На думку В. М. Шепеля імідж є певним видимим елементом, який відображається в очах оточується, що є зовнішнім наочно-виразним «зрізом» індивідуальних характеристик особистості та зовні проявляється: манери поведінки, експресія, зовнішня привабливість. Образом йому був узагальнена характеристика особистості, що може бути обумовленою різних групах періодів часу, соціальних груп, індивідуальними умовами життя [1, с. 71].

Для Г.Г. Почепцової, імідж займається відображенням основних рис портрета людини, незважаючи на те, що вони можуть проектуватися кимось, так як в умовах дефіциту часу та інформації людина не схильна до детального аналізу і найчастіше вибирають поверхневий, ґрунтуючись на зовнішньому ореолі, створюючи перше враження і в надалі вибираючи цей шлях вважаючи інший свідомо не правильним [2, с. 17].

На думку Г. М. Андрєєвої можемо спостерігати що поняття «імідж» як певний специфічний «образ» предмета, що оглядається, за умови що сприйняття спеціально налаштоване на певний вектор при якому акценти ставляться на певні деталі об'єкта [3].

Обіднявши вищесказані слова дослідник можна сказати, що для успішної діяльності в професії необхідне певне поєднання ознак і характеристик зовнішнього вигляду та стилю спілкування. Стилем спілкування є початкові задатки особистості, які зазнавали огранювання зовнішніх факторів протягом життєвого шляху. Для професії стиль спілкування має бути натренований, відточений і відповідати наступним вимогам: чіткість, чесність, чистота, точність, послідовність, природність, гідність, гармонія, витонченість [4].

В іміджі спостерігач концентрується на певних елементах образу, які за підсумком і створюють «картинку». Для цілісності такої «картинки» в іміджі психологу не варто займатися заміною власних особистісних якостей, а навпаки покращувати вже існуючі. Знаходячи ті елементи іміджу, які є довірчими і спонукають клієнта до комунікації, у своїй вони мають суперечити реальному «я» психолога.

Таким чином психолог завойовує довіру клієнта, використовуючи імідж як інструмент. При консультуванні досить важливо завоювати довіру, оскільки для подальшої спільної роботи процес консультування потребує налагодження «консультативного альянсу». Довіра відіграє значну роль у нашому житті в цілому так-як у нашому соціальному світі ми повинні для себе вибирати комусь варто довіряти, а комусь ні. Багато хто вважає, що це відбувається поступово з дорослішанням: перші зради; несподівана допомога. Але якщо задуматися, то з народження ми вже можемо перестати довіряти світові. Як вважав Е. Еріксон, то дане почуття проявляється у нас вже в першому році життя, а саме базальна довіра — базальна недовіра.

Вже довгий час і сьогодні досліджені довіри відіграє значну роль у суспільних науках [5, с. 35]. Можна сміливо сказати, що це тема має особливу затребуваність на дослідження. Довіра може розглядатися як очікування,

установка, ставлення, стан, почуття, процес соціального обміну та передачі інформації та інших значущих благ, особистісне та групове властивість. Для надання якісної допомоги клієнту, потрібна саме поділена довіра.

Підіб'ємо підсумок що таке імідж та довіру.

Іміджем для психолога-консультанта є сукупність зовнішніх та внутрішніх аспектів таких як: одяг; зачіска; макіяж; аксесуари; прикмети для консультування (блокнот записна книжка, диктофон, ручка); голос; професійна мова, але яка має бути зрозуміла клієнту; голос (дикція, тембр, впевненість); жести; міміка. Також важливим фактором є інтер'єр.

Довіра та недовіра, початкова можливість людини взаємодіяти зі світом, яка поступово модифікується через призму досвіду людини. Довіра є важливою частиною консультації, яку необхідно як вогонь розпалити на початку і не давати згаснути.

За підсумками вищесказаного довіра клієнта залежить від показників професійного іміджу психолога-консультанта, оскільки довіра є первинну щабель у консультуванні після якої зароджуються професійні відносини. Імідж від початку зустрічі і до кінця, впливає на довіру. Значимість цієї теорії полягає у виявленні сприйняття іміджу психолога, що викликає довіру. Для переходу на практичну значущість необхідна індивідуальна робота психолога-консультанта з теоретичною частиною та власним професійним «я», щоб уникнути некоректної побудови професійного іміджу.

Список літератури

1. Цит. по: Донская Л.Ю. Имидж психолога как сложный многофакторный феномен // Актуальные вопросы современной науки. 2014. № 35. С. 67–80.
2. Цит. по: Бозаджиев В.Л. Имидж психолога. М., 2009. 219 с .
3. Андреева Г.М. Стихийные группы и массовые движения // Андреева Г.М. Социальная психология : учеб. для вузов. Гл. 10. М., 2001. 384 с.
4. Urea R., Muscalu A. Professional Motivational Structures Reflected in the Communication Style // Procedia – Social and Behavioral Sciences. 2012. Vol. 47. P. 699–703. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.06.720>. , p. 699.
5. Веселов Ю.В. Проблема доверия // Экономика и социология доверия / Под ред. Ю.В. Веселова. СПб.: Социол. об-во им. М.М. Ковалевского, 2004 С. 5–15.

ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Соколенко Д.

студентка факультету комп'ютерної інженерії та управління
Харківського національного університету радіоелектроніки

Тіхонова Л.

кандидат філософських наук, доцент, професор кафедри філософії
Харківського національного університету радіоелектроніки

Тема соціальної держави стала актуальною достатньо давно, але зараз вона з новою силою обговорюється дослідниками західного та вітчизняного наукового співтовариства. Це пов'язано з тим, що даний соціально-політичний інститут в наш час піддається суттєвим трансформаціям. Причинами такої трансформації політологи вважають процеси глобалізації, інформатизації, падіння соціалістичної системи, старіння населення Європи, а також зростання утриманських настроїв серед населення. Сучасна соціальна держава у західних країнах змінилася таким чином, що неможна говорити про такий соціальний інститут, маючи на увазі тільки його класичний варіант. Наприкінці ХХ та на початку ХХІ сторіччя була здійснена значна лібералізація соціальної держави: скоротилося втручання держави у перерозподільні процеси, було приватизовано багато державних підприємств. Змінилися умови отримання пересічними громадянами соціальних виплат. Взагалі були переорієнтовані головні функції соціальної держави. Замість соціальної допомоги та державного адміністрування – до формування певних стимулів до праці та підтримки бізнесу і громадянського суспільства.

Початок ХХІ сторіччя характеризується зростанням конфлікту між державою та пересічними громадянами. Цей конфлікт зумовлений різними підходами держави та громадян до питань суспільного розвитку. Такі суспільні рухи як «жовті жилети» у Франції, «ми теж люди» в Іспанії, рух молодих європейців за оздоровлення клімату демонструють не тільки готовність звичайних громадян відстоювати свої інтереси, але й демонструють здібність урядів цих країн ігнорувати суспільну думку навіть по дуже актуальним питанням для населення.

Вважається, що класична модель держави добробуту виникла у Європі у післявоєнний період та має такі риси як соціальна справедливість, згуртованість, високий економічний зріст, значущість людської гідності та захист оточуючого середовища. Така модель зараз і є соціальним стрижнем Європи. Особливості такої держави реалізуються у різних моделях соціальної політики. Більшість дослідників вважають, що першою була реалізована модель соціальної держави у Німеччині. Так звана «бісмаркіанська модель» соціальної держави виникла зовсім не тому, що уряд Німеччини бажав підтримати населення взагалі. А тому, що після першої світової війни за допомогою реалізації певних соціалістичних ідей просто необхідно було протистояти соціалістичній загрозі. Отже, за

особистою участю Отто фон Бісмарка, були прийняті декілька соціальних законів, що мали певну мету: підтримати досить високий економічний статус робочого класу. Зараз така модель розглядається як консервативна, бо вона спрямована на збереження існуючого соціально-політичного порядку за допомогою модернізації державних форм. Інша модель соціальної держави носить назву соціал-демократичної та в цілому мало відрізняється від німецької. Особливістю такої моделі є перевага податкової політики над страховою та значна роль держави у економіці. Така модель є переважною у Норвегії, Швеції, Фінляндії. Економіка і соціальна політика мають у цих країнах інноваційний характер, а держава добробуту характеризується найвищим у Європі рівнем соціальної підтримки населення.

Третя модель соціальної держави – неоліберальна, має деякі відмінності у Великій Британії та США. Британська модель дуже схожа на західноєвропейську, а соціальна держава у США є протилежністю того, що склалося у Європі. Тут держава має значно менший вплив на соціальну політику. Вона забезпечує тільки мінімальні соціальні гарантії, а от громадянське суспільство приймає активну участь у формуванні засад соціальної політики. Така модель має суттєві недоліки. Наприклад, існує достатньо великий прошарок громадян, які не мають соціальних гарантій. Отже, західноєвропейська модель соціальної держави має різні варіанти у залежності від конкретної країни. Але кожна з них намагається реалізувати загальноєвропейські цінності. Головною умовою реалізації дієвої соціальної політики у кожній з цих країн є практика соціального компромісу. Тільки враховуючи інтереси усіх сторін та відмовившись від радикальних рішень європейські держави створили достатньо ефективну систему соціальної підтримки, яка не суперечить зростанню економіки. Досвід розбудови соціал-демократичної держави дуже важливий для молодих демократичних країн, що недавно були під владою тоталітарних режимів. Нам треба вчитися вирішувати проблеми соціального та політичного життя, спираючись на пошуки виважених рішень, які не провокують соціальні конфлікти, а навпаки, служать консолідації суспільства.

Список літератури

1. Канарш Г.Ю. «Незачем резать курицу, несущую золотые яйца»: социальное государство и его трансформации в начале XXI в. // Социс .Социологические исследования № 6, 2020, С.51-60
2. Соловьев А.И. Политическая повестка правительства или зачем государству общество// Полис. Политические исследования. №4,2019, С. 8-25.

ВІРТУАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН: ПОНЯТТЯ І СУТНІСТЬ

Шеломовська Оксана Миколаївна

кандидат наук з державного управління, доцент
доцент кафедри соціології
Дніпровський державний технічний університет

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій призвів до їх проникнення у всі сфери сучасного життя, і сфера комунікації не залишилась осторонь цього процесу. Це все призвело до виникнення і поширення віртуальної комунікації.

Навколо трактування сутності та змісту поняття віртуальної комунікації у науковому дискурсі точаться запеклі дискусії, обумовлені, з одного боку, новітністю самого об'єкта аналізу, а з іншого – пошуком адекватних його характеристик. Зважаючи на це, у сучасній науковій літературі наявна низка підходів до визначення віртуальної комунікації. З точки зору низки науковців, віртуальна комунікація може бути охарактеризована як це спілкування з віддаленим партнером чи групою, опосередковане комп'ютером та телекомунікаційними системами. Інші вчені наголошують, що віртуальна комунікація являє собою такий процес передачі інформації, при якому штучний канал зв'язку створюється деякою свідомістю, яка не є статусним контрагентом даної інформаційної взаємодії. Прихильники третього підходу пропонують розуміти під віртуальною комунікацією форму спілкування між людьми, що здійснюється за допомогою інформаційних технологій, без особистого контакту, на віддалених відстанях, що виконує завдання як традиційної форми спілкування, так і виконує власні нові функції. Четверта група дослідників стверджує, що віртуальна комунікація – це різновид комунікації, який має опосередкований комп'ютером характер і реалізується з допомогою телекомунікаційних систем шляхом обміну повідомленнями у вигляді певних знаків, символів і навіть зображень. П'ятий підхід зосереджується на ролі віртуальної комунікації у формуванні нових спільнот і розглядає її як соціальне об'єднання в мережі, при якому група людей підтримує досить тривале обговорення для формування особистих взаємин [1]. Шостий підхід акцентує увагу на способі та засобах надання інформації та визначає, що якщо комунікація реалізується за допомогою засобів, створених людиною, а не природою, то вона є віртуальною.

На нашу думку, при визначенні сутності та змісту феномену віртуальної комунікації слід виходити з базового для неї поняття соціальної комунікації. Ми вважаємо, що в межах соціологічного дослідження соціальна комунікація має розглядатися як складний соціально-обумовлений процес свідомої та доцільної інформаційно-сміслової взаємодії соціальних суб'єктів на індивідуальному, груповому і масовому рівнях, що передбачає обмін знаннями, ідеями, думками і душевними станами, що здійснюється по різних каналах за допомогою різних

комунікативних засобів. В процесі соціальної комунікації встановлюються контакти між суб'єктами, актуалізується потреба у спільній діяльності, що включає обмін інформацією, побудова стратегій подальшої індивідуальної діяльності та спільної взаємодії. Соціальна комунікація являє собою такий особливий соціальний феномен, який завжди здійснюється в конкретно-історичному і соціокультурному контексті та виражає такі міжсуб'єктні відносини, як соціальна комунікативна взаємодія, обмін соціальними смислами в соціальному часі та просторі, соціальне пізнання, конструювання та конституювання суспільних і міжособистісних відносин, будучи при цьому функціональною характеристикою суспільства, яка орієнтована на відтворення і динаміку соціокультурних норм і зразків, що підтримують суспільну єдність.

Виходячи з цього, віртуальну соціальну комунікацію ми пропонуємо визначати як складний соціально-обумовлений процес свідомої та доцільної інформаційно-сислової взаємодії соціальних суб'єктів на індивідуальному, груповому і масовому рівнях, що передбачає обмін знаннями, ідеями, думками і душевними станами, який здійснюється за допомогою різних комунікативних засобів та інформаційно-комунікаційних технологій у віртуальному інформаційно-комунікативному просторі. При цьому важливо наголосити, що за будь-яких умов віртуальна соціальна комунікація завжди передбачає віддалене спілкування і є опосередкованим процесом, оскільки її якість і результат багато в чому залежить від спеціальних пристроїв і гаджетів.

Віртуальна комунікація являє собою новітню форму спілкування між людьми, яка здійснюється за допомогою інформаційних технологій в глобальній мережі інтернету та просторі локальних мереж з використанням різноманітних гаджетів і пристроїв шляхом миттєвого та відстроченого у часі обміну повідомленнями, що закодовані різними мовними засобами та знаковими системами.

З самантичної точки зору віртуальна комунікація являє собою нову форму мови, за якої інформація, що виникає в усній і письмовій мові трансформується в електронну, а невербальні компоненти знаходять своє втілення у графічних формах, що вже розглядається як інтерактивна компетенція особистості. Як зазначає автор терміну «віртуальна реальність» Дж. Ланье, опосередковане спілкування за допомогою мережі інтернет – це не збочення людської комунікації і не спосіб ескапізму від реальної взаємодії «віч-на-віч». Це нова форма комунікації, що є прямим продовженням цивілізаційного розвитку методів комунікації: як рукописна писемність дедалі більше поступається друкованій, так і віртуальне спілкування впевнено займає свої позиції у міжособистісній і міжгруповій комунікації. Основний ефект віртуальної революції у тому, що вона замінила традиційні способи комунікації, які вимагали фізичного контакту, віддаленими інтеракціями. І вони ніяк не скасовуються звичних усталених соціальних практик [2].

В інформаційному та постінформаційному суспільстві віртуальна комунікація є не тільки засобом зв'язку, що забезпечує спілкування для віддалених один від одного суб'єктів, а й самостійним феноменом, що набуває

власної цінності через визначний вплив на людину, що переживає фазу віртуалізації власної особистості. В глобальному комунікативному просторі інтернету циркулюють саме ті образи, які народжує віртуальна комунікація, що виражається у створенні віртуальної особистості та у розвитку глобальних співтовариств.

Додаткової складності у процес встановлення сутності і змісту віртуальної комунікації додає наявність низки дотичних термінів – електронна комунікація, онлайн-комунікація, інтернет-комунікація, комп'ютерна комунікація, мережева комунікація тощо – які у більшості випадків використовуються як синоніми, проте мають змістові відмінності. На нашу думку, всі ці терміни є складовими процесу віртуальної комунікації і можуть бути використані для позначення певних особливостей спілкування за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Сучасний рівень віртуального спілкування стосується як написання листів, але, набагато частіше, обміну думками, настроями, у процесі мережевої гри, діалогу на форумах, обговорення проблем у соціальних мережах та мобільних месенджерах. Комунікація при цьому не тільки не ослабла, але, навпаки, стала ще більш значущою для сучасної людини, яка багато в чому вчилася перебувати віч-на-віч із самим собою. Його потреба включитися у віртуальний діалог з іншими стала практично атрибутивною. Це виявляється у майже постійному перебуванню людей різного віку в соціальних мережах та мобільних месенджерах, багато годинних комунікаціях на ігрових порталах, веденні блогів, «живих журналів» та ін.

Список літератури:

1. Rheingold H. The Virtual Community. URL: <https://www.rheingold.com/vc/book/1.html> (date of access: 02.12.2022).
2. Lanier J. You are not a gadget : a manifesto. URL: <https://archive.org/details/youarenotgadgetm0000lani> (date of access: 1.12.2022).

ФОРМУВАННЯ ТРАС ПОЛЬОТУ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ПІД ЧАС ОПЕРАТИВНОГО МОНІТОРИНГУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОБСТАНОВКИ В РАЙОНІ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ

Захарченко Юлія

аспірантка

Український науково-дослідний інститут екологічних проблем

Тютюник Вадим

д.т.н., професор

Національний університет цивільного захисту України

Одними із значимих збитків від надзвичайних ситуацій (НС) різного характеру, що потребують застосування надзвичайних заходів з боку держави, є негативні зміни в навколишньому природному середовищі, які призводять до виникнення надзвичайної екологічної ситуації (див. рис. 1) [1].

В Україні для забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту функціонує єдина державна система цивільного захисту (ЄДСЦЗ), одним з актуальних напрямків підвищення ефективності функціонування якої є забезпечення стану стабільного функціонування природно-техногенно-соціальної системи України в умовах надмірного забруднення навколишнього природного середовища, що призводить до втрат, виснаження чи знищення окремих природних комплексів та ресурсів.

Ефективність проведення заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайних екологічних ситуацій залежить від своєчасного прогнозування, розвідки та уточнення зон місцевості, де сталися негативні зміни в навколишньому природному середовищі. Одним із перспективних напрямків розв'язання цієї проблеми є застосування безпілотних літальних апаратів (БПЛА) для доставки автоматизованих пристроїв контролю в зону місцевості, де сталося надзвичайна екологічна ситуація. Для проведення моніторингу цієї зони можуть використовуватися один або декілька БПЛА.

В роботі [2] запропонована методика формування траси польоту при проведенні розвідки та уточнення параметрів зони зараження місцевості небезпечними хімічними речовинами одним БПЛА та при використанні групового польоту БПЛА.

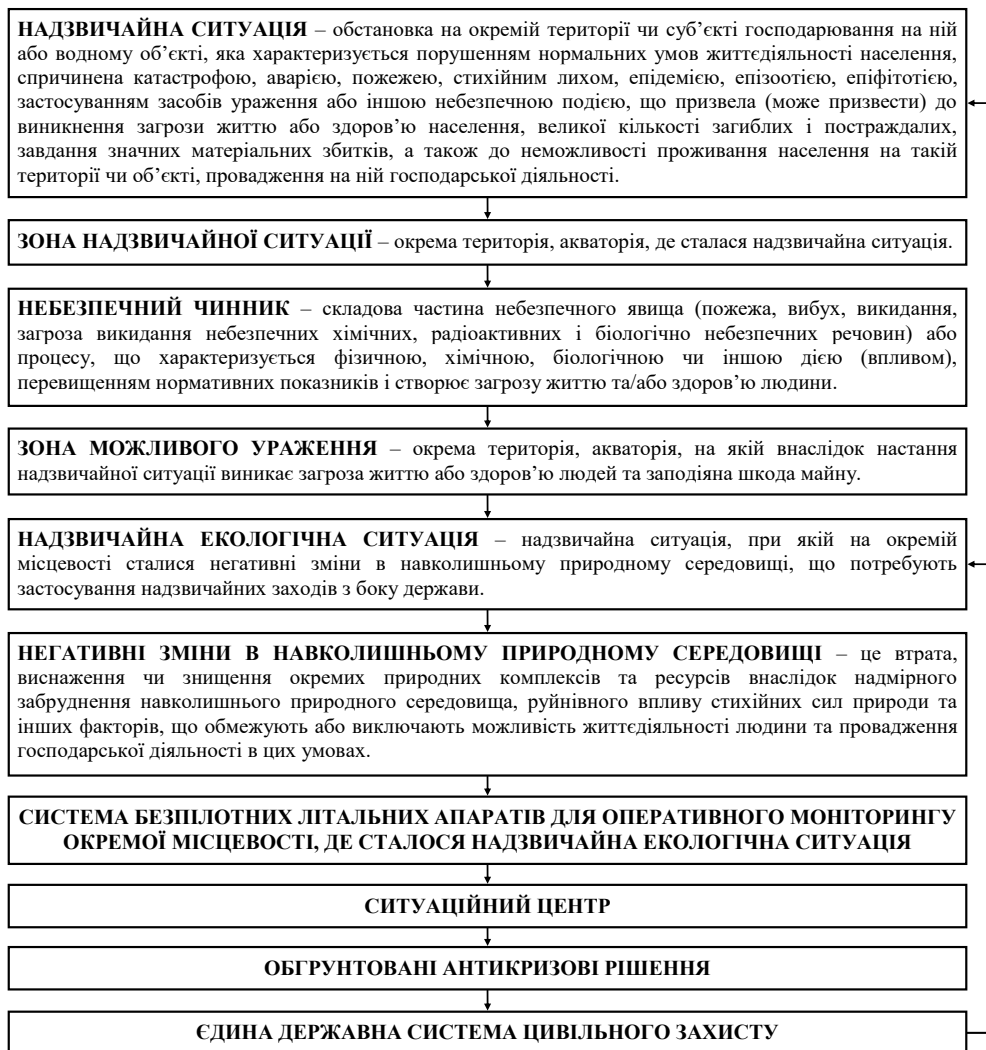

Рисунок 1. Схема комплексного функціонування системи безпілотних літальних апаратів, ситуаційного центру та єдиної державної системи цивільного захисту в умовах виникнення надзвичайних екологічних ситуацій

При розгляді питань проведення розвідки та уточнення параметрів зони забруднення місцевості небезпечними хімічними речовинами (НХР), необхідно наголосити на тому, що в Україні функціонує 1810 об'єктів господарювання, на яких зберігаються або використовуються у виробничому процесі понад 283000 тон НХР, у тому числі – 9800 тон хлору та 178000 тон аміаку.

Аварії на цих об'єктах можуть призвести до хімічного забруднення території сумарною площею понад 65700 км², а в зонах можливого хімічного зараження від цих об'єктів проживає близько 20 000 000 осіб.

До хімічно небезпечних об'єктів (ХНО) відносяться: заводи і комбінати хімічних галузей промисловості, а також окремі установки та агрегати, що виробляють (використовують) НХР; заводи (їх комплекси) з переробки нафтопродуктів; технології і виробництва інших галузей промисловості, що використовують НХР; підприємства, що мають на оснащенні холодильні установки, водонапірні станції та очисні споруди, що використовують хлор або аміак; залізничні станції і порти, де концентрується продукція хімічних

виробництв, термінали і склади на кінцевих пунктах переміщення НХР; транспортні засоби, контейнера і наливні потяги, автоцистерни, річкові і морські танкери, що перевозять хімічні продукти; склади і бази, на яких зберігаються запаси речовин для дезінфекції, дератизації сховищ для зерна і продуктів його переробки; склади і бази із запасами отрутохімікатів для сільського господарства; трубопровідний транспорт.

Одним з важливих заходів у забезпеченні хімічної безпеки населення в умовах впливу чинників хімічної природи при аваріях (руйнуваннях) на підприємствах (об'єктах) з виробництва, зберігання або транспортування НХР є хімічна розвідка. Метою проведення хімічної розвідки є своєчасне виявлення типу і виду НХР і часу дії їх небезпечних концентрацій, оповіщення особового складу ДСНС та населення про хімічне забруднення та необхідність проведення заходів захисту. Задачі хімічної розвідки полягають у: виявленні факту хімічного забруднення місцевості і повітря, оповіщення про це формування ДСНС та населення (визначення типу і концентрації НХР); встановлення меж забруднених районів, пошук зон з найменшими рівнями хімічного забруднення і встановлення маршрутів обходу зон небезпечного забруднення; контроль за зміною ступеня хімічного забруднення місцевості і повітря для встановлення часу зниження концентрації НХР у зовнішньому середовищі до безпечних величин.

Основою хімічної розвідки є індикація НХР, яка здійснюється за допомогою засобів періодичного і безперервного контролю зараженості повітря, техніки, води, продовольства, обмундирування, засобів індивідуального захисту особового складу та іншого. При цьому індикація – це комплекс організаційних і технічних заходів, які спрямовані на якісне виявлення, кількісне визначення (встановлення концентрації і щільності забруднення) і ідентифікацію хімічної природи НХР в різних середовищах.

Небезпека функціонування ХНО пов'язана з ймовірністю аварійних викидів (випливів) великої кількості НХР за межі об'єктів, оскільки на багатьох із них зберігається 3–15 добовий запас хімічних речовин.

Оцінка хімічною обстановки при аваріях на ХНО здійснюється у відповідності з "Методикою прогнозування наслідків вилу (викиду) небезпечних хімічних речовин під час аварій на хімічно небезпечних об'єктах і транспорті" [3]. Методика призначена для прогнозування масштабів забруднення при аваріях з НХР на промислових об'єктах, автомобільному, річковому, залізничному і трубопровідному транспорті і може бути використана для розрахунків на морському транспорті, якщо хмара НХР при аварії на ньому може дістати прибережної зони, де мешкає населення.

При цьому визначається глибини поширення зараженого повітря (G); центральний кут сектора, у межах якого може поширюватися хмара (φ); площа зони можливого хімічного зараження ($S_{ЗМХЗ}$); площа і ширина прогнозованої зони хімічного зараження ($S_{ПЗХЗ}$, $Ш_{ПЗХЗ}$); час підходу зараженого повітря до об'єкта; можливі втрати; час вражаючої дії.

Вихідні дані для проведення розрахунків включають:

1. Координати ХНО, на якому сталася аварія ($X_{ХНО}$; $Y_{ХНО}$), час аварії (години, хвилини, число місяця, номер місяця), тип вилитої (викинутої) при аварії НХР (аміак, хлор, сірководень тощо) та її кількість (Q).

2. Характер розливу НХР – «вільно», «у піддон». При розливі «у піддон» вказується висота обвалування H , при розливі «вільно» $H = 0,05$ м.

3. Метеорологічні умови – швидкість $U_{вітру}$ і напрямок вітру в приземному шарі, температура повітря t° , ступінь вертикальної стійкості повітря (СВСП): інверсія, конвекція або ізотермія.

4. Особливості місцевості: наявність забудов, а також лісових масивів (далі – перешкод на шляху розповсюдження хмари НХР (ПШРХ)). В разі наявності ПШРХ , задається її глибина $R_{ПШРХ}$ та відстань до неї від ХНО – $R_{ХНО-ПШРХ}$.

5. Середня щільність населення на місцевості (ρ), над якою поширюється хмара та забезпеченість населення засобами захисту (протигазами, простішими засобами захисту).

6. Умови розташування населення (на відкритій місцевості, в будівлях, простіших сховищах тощо).

7. Відстань до визначеного об'єкту чи населеного пункту ($R_{ХНО-Об.}$), якщо розраховується час підходу зараженого повітря до нього.

Прогнозована зона хімічного забруднення (ПЗХЗ) зображується приблизно у вигляді еліпса. На рис. 2 показано один із варіантів нанесення на карту можливої хімічної обстановки.

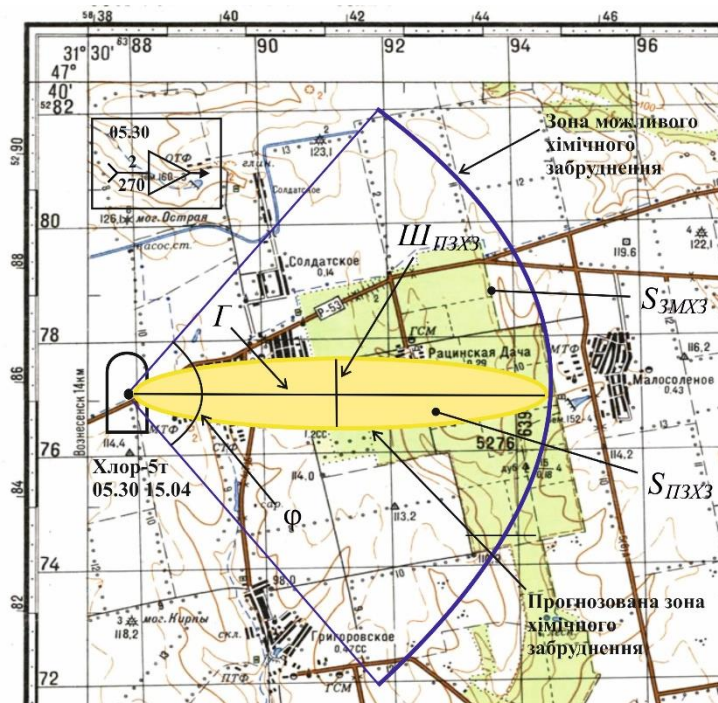

Рисунок 2. Нанесення на карту хімічної обстановки (варіант)

Основний недолік при використанні даної методики полягає в неточності визначення параметрів зони зараження та неврахування швидкоплинності змін метеорологічних умов.

Перспективним напрямком подолання цих недоліків є використання БПЛА для проведення розвідки та уточнення параметрів зон зараження місцевості НХР. Очевидно, що головним критерієм ефективності використання БПЛА є час проведення розвідки. Час проведення розвідки визначається як характеристиками БПЛА, так і формуванням траси польоту БПЛА.

При формуванні траси польоту БПЛА щодо розвідки зон забруднення місцевості необхідно дотримуватися наступних вимог: оператор БПЛА повинен повністю виконати польотне завдання щодо розвідки зон забруднення місцевості; БПЛА повинен знаходитися на дальності радіозв'язку із системою його керування та передачі інформації з борту літального апарату; при виконанні польоту на над малих висотах необхідно враховувати природний рельєф місцевості, висоти будівель, наявність ліній електропередач. Можливий вигляд траси обльоту забрудненої території одним БПЛА показано на рис. 3, де R – радіус розвороту БПЛА.

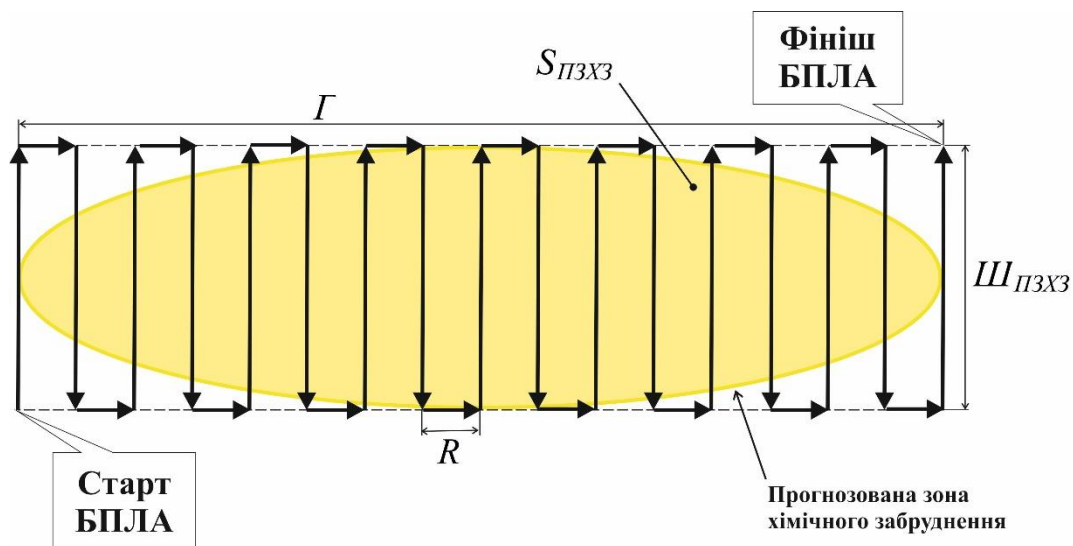

Рисунок 3. Варіант формуванні траси польоту БПЛА при розвідці зони забруднення місцевості НХР

При цьому слід враховувати як прогнозні дані щодо зон забруднення території НХР (одержані за допомогою Методики), так і можливості БПЛА, зокрема тривалість польоту та його швидкість. При формуванні траси польоту БПЛА зона забруднення апроксимується прямокутником зі сторонами Γ і $\text{Ш}_{\text{ПЗХЗ}}$. Радіус розвороту літального апарату R повинен дорівнювати радіусу дії приладів контролю. З врахуванням цього час одного циклу розвідки буде складати:

$$t_{\text{роз.}} = \frac{\Gamma R + \Gamma \text{Ш}_{\text{ПЗХЗ}} + \text{Ш}_{\text{ПЗХЗ}} R}{RV}, \quad (1)$$

де V – середня швидкість польоту БПЛА.

Необхідна умова використання такої траси польоту БПЛА:

$$t_{роз.} < t_{польоту}, \quad (2)$$

де $t_{польоту}$ – технічна тривалість польоту БПЛА у відповідності з ТТХ.

В разі неможливості проведення розвідки забрудненої території за один політ БПЛА ($t_{роз.} > t_{польоту}$) доцільно використовувати груповий політ БПЛА. Це дозволить значно скоротити час на виконання завдань щодо повної розвідки забрудненої території НХР.

При виборі варіанту групового польоту БПЛА (кількості та траєкторії польоту) необхідно виходити з наступних обмежень: зона забрудненої території по глибині ділиться на n однакових за глибиною частин (Γ/n , n – кількість БПЛА); час обльоту кожної частини території БПЛА не повинен перевищувати тривалості польоту літального апарату; час розвідки забрудненої зони не повинен перевищувати необхідного заданого часу в цих умовах.

Так, наприклад, при застосуванні двох БПЛА зона забрудненої території по глибині ділиться навпіл, трьох - на три однакові частини, n – на n однакових частин. Можливий вигляд трас обльоту зараженої території двома БПЛА показано на рис. 4.

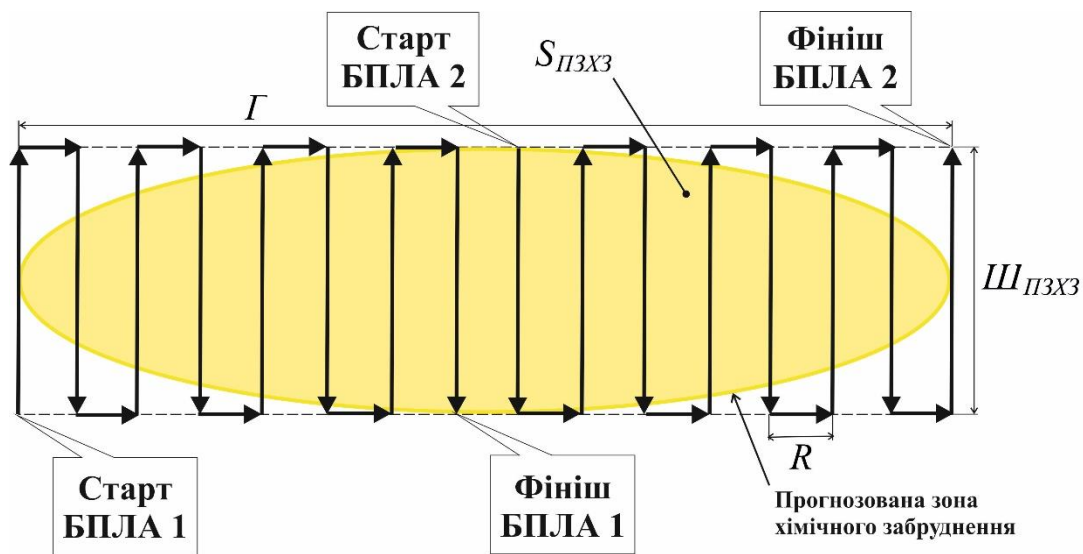

Рисунок 4. Варіант формуванні трас польоту двох БПЛА при розвідці зони забруднення місцевості НХР

Можливий вигляд трас одного циклу обльоту зараженої території трьома БПЛА показано на рис. 5.

При такому виборі варіанту групового польоту однотипних БПЛА час одного циклу розвідки буде складати:

$$t_{зр.роз.} = \frac{\Gamma R + \Gamma Ш_{ПЗХЗ} + Ш_{ПЗХЗ} R}{nRV}. \quad (3)$$

Так, при груповому варіанті розвідки зон забруднення території БПЛА час розвідки скорочується приблизно в n раз.

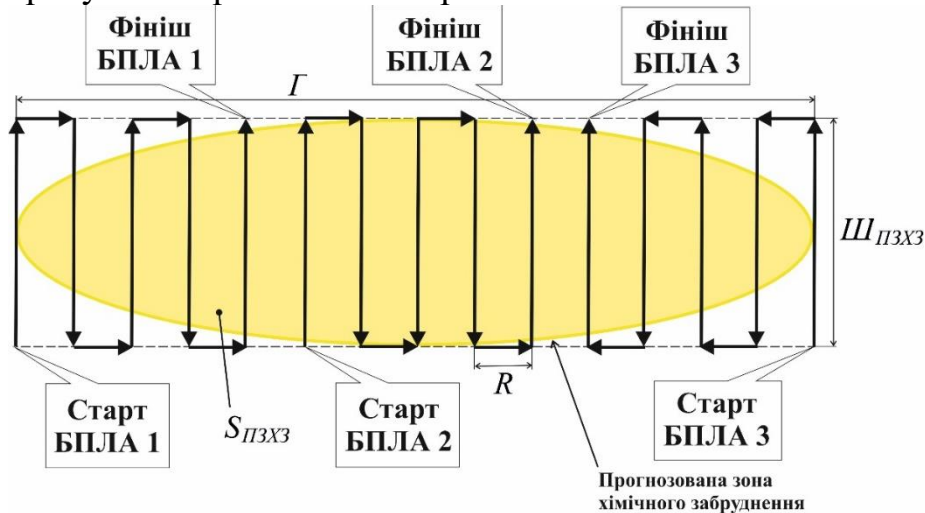

Рисунок 5. Варіант формуванні трас польоту трьох БПЛА при розвідці зони забруднення місцевості НХР

Таким чином, в роботі розроблено методику формування траси польоту поодиноких БПЛА та групи БПЛА при проведенні хімічної розвідки та уточнення параметрів зони зараження НХР. При формуванні траси польоту БПЛА враховується як прогнозні дані щодо зон забрудненої території НХР, так і можливості БПЛА, зокрема тривалість польоту та його швидкість. Головним критерієм ефективності вибору варіанту формування траси польоту БПЛА є час проведення розвідки місцевості. При цьому час розвідки забрудненої зони не повинен перевищувати заданий час розвідки та час тривалості польоту літального апарату у відповідного з його тактико-технічними характеристиками.

Література:

1. Закон України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 13 липня 2000 року № 1908-III.
2. Захарченко Ю.В., Іванець Г.В., Іванець М.Г., Калугін В.Д., Тютюник В.В. Формування трас польоту безпілотних літальних апаратів під час оперативного моніторингу окремої місцевості, де сталася надзвичайна екологічна ситуація. Техногенно-екологічна безпека. Харків: Національний університет цивільного захисту України, 2022. № 1(11). С. 23–33.
3. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 29 листопада 2019 року за № 1000. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 травня 2020 р. за № 440/34723 “Про затвердження Методика прогнозування наслідків виліву (викиду) небезпечних хімічних речовин під час аварій на хімічно небезпечних об’єктах і транспорті”.

РОЗБУДОВА ЕРГАТИЧНОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ ІНДУСТРІАЛЬНО- ЛОГІСТИЧНИХ ХАБІВ

Пантелєєв Владислав

викладач природничих дисциплін
Технічний фаховий коледж ЛНТУ

Клименко Михайло

інженер з охорони праці
ТзОВ «Даліс Аутомотів Груп»

Інтенсивний розвиток економіки України неможливий без належної можливості обробки, прийому, розподілу мільйонів тон вантажів. З цією метою створюються не просто склади, а цілі транспортно-логістичні комплекси, котрі забезпечують повний цикл обробки вантажів, починаючи від прийому, митного оформлення і закінчуючи забезпеченням логістики. У нашому розумінні, індустриально-логістичний хаб (ІЛХ) – мультимодальний транспортно-логістичний комплекс з власними складами та іншою інфраструктурою, що забезпечує інтеграцію усіх видів логістичних послуг на певній території [1]. Важливим елементом сталого функціонування ІЛХ є забезпечення належного рівня безпеки персоналу. Нажаль, на сьогоднішній день недостатньо наукових досліджень щодо забезпечення належного рівня охорони праці персоналу ІЛХ в умовах цифровізації, роботизації та механізації робочого середовища, впливу на працівників шкідливих зовнішніх чинників та «людського фактору». Забезпечення належного функціонування системи охорони праці ІЛХ є вкрай важливим питанням, оскільки саме транспортно-логістична галузь є однією із найбільш травмонебезпечних в Україні. У зв'язку з чим актуальним є обґрунтування структури нової моделі ергатичної системи охорони праці з комплексним урахуванням факторів, умов та причин, котрі впливають на її функціонування, а також методичних аспектів впровадження системи в умовах ІЛХ, котра повинна забезпечити безпеку персоналу у матриці «персонал – машини/механізми – робоче середовище».

В 2018 році була прийнята Концепція реформування системи управління охороною праці (СУОП) в Україні [2], котра визначає принципи, основні напрями та завдання побудови системи організації безпеки й гігієни праці в Україні на основі ризик-орієнтованого підходу, що має забезпечити впровадження стандартів Європейського Союзу. Ця Концепція була покликана започаткувати перехід від реактивної системи управління охороною праці до проактивної (запобігання небезпекам). Нажаль, на теперішній час вона так і залишається не виконаною.

Баклицький І.О. стверджує, що при взаємодії людини з машиною чи середовищем виникає певна система "суб'єкт - об'єкт" або детальніше "людина -

техніка - середовище". Саме таку систему ми, надалі, розумітимемо під назвою «ергатична» [3].

До проблем невизначеності стану ергатичної системи звертався у своїх роботах Бочковський А.П. [4]. Автор ацентує увагу на двох групах факторів невизначеності («людський» та зовнішні фактори), що мають вплив на роботу ергатичної системи.

При аналізі стану охорони праці на ІЛХ слід брати до уваги велику кількість передумов, частина з яких носить випадковий характер. Вони можуть визначатися умовами робочого середовища, технічним станом використовуваного обладнання, людським фактором тощо.

Підхід до розбудови системи охорони праці потребує раціонального підходу, виразної взаємодії інженерно-технічного персоналу, керівників структурних підрозділів, служб охорони праці, а також важливою є взаємодія між різними співвласниками ІЛХ, якщо такі є, та контролюючими органами. Важливою функцією будь-якої системи управління є аналіз та прогнозування показників ефективності її функціонування. У зв'язку з чим виникає запитання, яким чином сформувані ЕСОП (ергатичну систему охорони праці), яка б комплексно розглядала питання безпеки праці індустріально-логістичних хабів та давала можливість вчасно реагувати як на зміну умов технологічного процесу чи умов праці, так і на причини виникнення нещасних випадків, професійних захворювань чи аварій.

Ергатична система охорони праці повинна ґрунтуватися на всебічній оцінці та постійному моніторингу виробничих факторів, що можуть мати вплив на персонал ІЛХ, включаючи як внутрішні (психоемоційний стан, спосіб життя, особливості фізіології, рівень втоми тощо), так і зовнішні (шум, освітлення, технічний стан механізмів, матеріали, котрі використовуються у роботі) [5]. Також окремо слід розглядати вплив людино-машинного комплексу (наприклад, робота водія вантажно-розвантажувальної техніки) на навколишнє робоче середовище, можливий ризик для іншого персоналу.

Важливою складовою ЕСОП ІЛХ є навчання персоналу та посадових осіб безпечним методам і прийомам виконання робіт. Підвищення компетентності вимагає пошуку абсолютно нових підходів, розбудови ЕСОП таким чином, щоб вона забезпечувала попередження ризиків на робочих місцях, пошуку та обґрунтування необхідних запобіжних заходів. Одним із наріжних каменів проведення ефективного навчання мають стати автоматизовані системи контролю та обліку навчання, котрі дозволяють не лише скоротити час, що витрачається на підготовку, але й дозволяють спростити сам процес їхнього проведення. При цьому також повинні враховуватися додаткові ризики, що виникають при використанні працівниками ЕОМ.

Для навчання та підвищення рівня знань посадових осіб мають розроблятися програмні комплекси з методичними рекомендаціями, котрі покликані допомогти керівникам структурних підрозділів правильно організувати та проводити інструктажі з питань охорони праці, надавати уявлення про систему управління охороною праці на підприємстві, допомогти організувати медогляди,

забезпечення огляду та технічного обслуговування устаткування, забезпечувати проведення моніторингу небезпек на робочих місцях підпорядкованих працівників.

В складських приміщеннях температуру, шум, швидкість руху повітря, вологість варто контролювати за допомогою відповідних датчиків, орієнтуючись на відповідні нормативні вимоги до робочого середовища. У тих приміщеннях, де відповідно до вимог температура внутрішнього повітря не нормується, а опалення не передбачають також необхідний контроль параметрів робочого середовища. У тих місцях ІЛХ, де в повітря можуть виділятися шкідливі речовини, концентрації цих речовин потрібно регулярно контролювати та обліковувати.

Надважливим аспектом є проведення медичних оглядів персоналу. Особлива увага повинна приділятися для водіїв автотранспортних засобів та працівників, що обслуговують машини та механізми перед початком робочої зміни чи виїздом у рейс. Для водіїв обов'язково повинно здійснюватися вимірювання артеріального тиску, детальний поверхневий огляд, проходження тесту на вміст алкоголю у повітрі, яке видихається [6]. Усі дані за результатами медичного огляду повинні бути доступні у режимі реального часу в автоматизованій системі. До них мають мати доступ працівники служб охорони праці, технічного обслуговування ІЛХ (механіки) тощо, з метою недопущення працівника у неналежному стані до роботи.

Ще однією складовою створення належних умов праці персоналу ІЛХ є забезпечення належного технічного стану машин, механізмів та обладнання. Регулярне проведення технічного огляду, спостереження за станом обладнання дозволяє мінімізувати ризики зі сторони машини. Подібна інформація також повинна обліковуватися та бути доступною для аналізу. У базу даних відповідальними працівниками повинні заноситися відомості про періодичні технічні огляди, експертні обстеження, має збиратися та оброблятися інформація про щозмінний випуск автотранспортних засобів у рейс.

У разі використання персоналом ІЛХ терміналів збору даних або встановлення на території відеотерміналів ефективним є інтеграція з ними інструкцій з охорони праці. Працівник завжди має потрібні вимоги щодо безпечного ведення робіт «під рукою», що дозволяє додатково стимулювати працівників до особистого усвідомлення працівниками важливості власної безпеки, наближення до незалежного рівня культури безпеки (мислення людей: я роблю це тому що мені важлива особиста безпека).

Підсумовуючи викладене, можна сказати, що під час розбудови ЕСОП має враховуватися ряд основних компонентів:

- належна і всебічна оцінка ризиків та небезпек, яка виконується на постійній основі;
- взаємодія складових системи «людина-машина», як між собою, так і з зовнішнім виробничим середовищем;

- ефективна система навчання персоналу та посадових осіб методам безпечного проведення робіт із застосуванням комп'ютерно-інтегрованих технологій;
- контроль параметрів мікроклімату робочого середовища в автоматичному режимі;
- проведення медичних оглядів, контроль фізіологічного стану працівників;
- мінімізація ризиків, пов'язаних з технічним станом машин і механізмів, шляхом регулярних оглядів, інспекцій, опосвідчень та експертиз;
- нагляд за стелажними конструкціями, на протязі усього строку їх експлуатації;
- інтеграція навчальних матеріалів з терміналами збору даних та відеотерміналами;
- збір та аналіз статистичних даних на усіх етапах функціонування ЕСОП, з метою розробки заходів з охорони праці та моніторингу ефективності роботи системи.

Список літератури

1. Анисимов Н. А. Логистический хаб (ТЛЦ), как основа развития региона. "Инновации и инвестиции". 2021. №3. С. 332–335
2. Концепція реформування системи управління охороною праці в Україні згідно розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2018 р. № 989-р
3. Баклицький І.О. Психологія праці: Підручник. – 2-ге вид., перероб і доп. / І. О. Баклицький. Київ. Знання. 2008. 655 с.
4. Бочковський А.П. Невизначеність стану ергатичних систем: фактори, причини та шляхи мінімізації. 2016. №2. С. 116–121.
5. Гого В.Б., Подкопаєв О.І., Підгаєцька С.В., Кобилянський Б.Б. Антропоцентрична ергатична система безпеки праці. Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку: Матеріали II Міжнарод. наук. конф., м. Дніпро, 26-27 березня 2021 р. / М-во освіти і науки України, Дніпровський національний університет ім. О. Гончара, 2021. С. 321—323.
6. Положення про медичний огляд кандидатів у водії та водіїв транспортних засобів [Електронний ресурс] // Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство охорони здоров'я України. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0308-13#Text>. Дата звернення: 02.01.2023 року

ПРИСТРІЙ ДЛЯ МОНІТОРІНГУ РЕЖИМУ РОБОТИ АСИНХРОННОГО ДВИГУНА

Попова Ірина Олексіївна,

кандидат технічних наук, доцент кафедри «Електротехніка і електромеханіка
імені професора В.В. Овчарова»,
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра
Моторного

Чаусов Сергій Володимирович,

кандидат технічних наук, доцент кафедри «Електротехніка і електромеханіка
імені професора В.В. Овчарова»,
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра
Моторного

Як надійні, прості і дешеві, на сільськогосподарських виробництвах застосовують, як правило, асинхронні трифазні електродвигуни з короткозамкненим ротором (АД). В АПК України переважають електродвигуни потужністю 0,55-15,0 кВт, причому в цій групі найбільша кількість АД потужністю 1,5-5,5 кВт, а це більше 60% від усіх АД, що використовуються, з них найбільша доля потужністю 1,0-3,0 кВт [1]. В свою чергу електродвигуни потужністю до 22,0 кВт складають 96% задіяних у АПК для виготовлення комбікормів, у зернопереробних комплексах, вентиляції, водопостачанні, зрошенні, пневмотранспорті тощо.

Не зважаючи на це, щорічно в сільському господарстві виходить з ладу 20-25% АД від наявного парку [2], хоча, як правило, АД забезпечені пускозахисною апаратурою. Основна причина виходу їх з ладу – аварійні режими, серед яких перевантаження, обрив фазного проводу і несиметрія напруги мережі (до 45%), заклинювання і руйнування підшипникового вузла та інші. Зі сказаного слідує, що виникнення несиметрії фазних напруг і обрив фазного проводу та перегрів обмотки статора є однією з основних причин виходу з ладу асинхронних двигунів [2].

Зокрема, несиметрія напруги впливає на погіршення техніко-економічних показників електродвигунів, призводить до збільшенні струмів в обмотках статора, що викликає збільшення втрат електричної енергії в АД, підвищення нагріву їх складових частин, зниженні експлуатаційної надійності і скороченні терміну служби електродвигунів.

Для підвищення надійності АД в процесі експлуатації при несиметрії фазних напруг мережі, необхідно удосконалювати пристрої моніторингу режимів їх роботи, а персоналу, що займається їхньою експлуатацією, мати точні дані про режим роботи АД, стан робочих частин, зменшити знос ізоляції, число відмов і аварійних виходів з ладу асинхронних двигунів [2].

Існують способи одночасного отримання можливо повної інформації про наявність дефектів на відключеному (статичні випробування) і працюючому

(динамічні випробування) двигуні. Кореляція статичних і динамічних даних випробувань дає можливість оцінити реальний технічний стан двигуна і дати надійний прогноз його працездатності.

Серед систем подібного призначення, в яких реалізовані ці можливості, можна назвати обладнання MCE™ (аналізатор кіл двигуна) і DMA (система динамічного аналізу двигунів), що виробляються корпорацією PdMA (США). В системі передбачено використання програмного забезпечення MCEGold для аналізу даних вимірювань і бази даних, яке дозволяє отримувати тимчасові тренди даних вимірювань. Обидві системи і технологія орієнтовані на визначення найбільш пошкоджуваних елементів і вузлів електродвигунів, а також контроль якості напруги живлячої мережі або приводів [3]. В наш час найбільш затребувані пристрої захисту як низьковольтних (до 1000 В), так і високовольтних (напругою 6/10 кВ) АД від аварійних режимів роботи (коротких замиканій; перевантажень за струмом; несиметрії навантаження по фазах; замикань на землю; перевищення або зниження живлячої напруги; невірне чергування фаз) з цифровим налаштуванням і індикацією контрольованих параметрів є реле захисту РДЦ-01-057-4 або РДЦ-01-057-5 [4].

Найбільш вразливою від аварійних несиметричних режимів в АД є обмотка статора та її ізоляція. Частіше за все обмотки АД виходять з ладу через несиметрію напруги мережі (перекіс і обрив фаз) та роботу технологічного обладнання з перевантаженням. В цих випадка значно підвищується сила струму в обмотках статора, збільшуються втрати активної потужності в них, збільшується перевищення температури обмотки по відношенню до температури навколишнього середовища. Таким чином, необхідно контролювати її температуру під час роботи [8]. В захисних пристроях, що розробляються, необхідно використовувати новітні електронні елементи конструкції: наприклад, контроль температури за допомогою аналога лямбда-діода або електронний датчик температури, що дозволяє більш точно вимірювати температури фази статора АД [9, 10] – це дозволить отримати компактний, надійний і багатофункціональний пристрій захисту. Головною задачею є розробити структурну схему пристрою для моніторингу режиму роботи трифазного АД, що передбачає його захист від обриву фази, відхилення і несиметрії фазних і лінійних напруг та перегріву обмоток статора.

Пристрій для моніторингу режиму роботи трифазного АД повинен забезпечувати:

- здійснення контролю напруги фаз А, В, С, а при відхиленні фазної напруги (перекосі фаз) в межах 190-250 В відключати його від електричної мережі при перевищенні цієї межі;
- здійснення контролю лінійної напруги А-В, В-С, С-А, при відхиленні більш ніж на ± 30 В відключати його від електричної мережі при перевищенні цієї межі;
- здійснення контролю температури статорної обмотки, при перевищенні гранично допустимого значення для класу ізоляції АД (наприклад, 115 °С) відключати його від електричної мережі при перевищенні межі;

– світлова сигналізація виникаючих аварійних ситуацій: відхилення напруги, обрив фази або перевищення температури обмотки статора граничнодопустимого для класу ізоляції АД.

Під час пуску електродвигуна або групи електродвигунів можливі провали або стрибки напруги в фазах, які обумовлені пусковими струмами, тому пристрій захисту по напрузі починає працювати через одну хвилину після включення двигуна.

Пристрій має бути побудований на мікроконтролері (МК) PIC16F676 і мікроконтролерному датчику температури DS1820 [9, 10].

Згідно з алгоритмом роботи пристрою для моніторингу, розроблена структурна схема пристрою, яка наведена на рисунку 1.

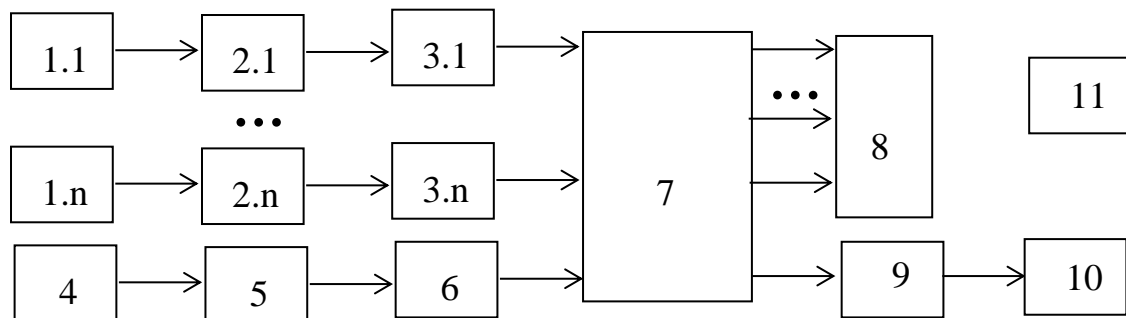

Рисунок 1. Структура пристрою моніторингу на мікропроцесорі

Структурна схема пристрою складається з наступних блоків: 1.1...1.n – блок випрямлення напруги фаз А, В, С; 2.1... 2.n – блоки дільників напруги фаз А, В, С; 3.1...3.n – згладжувальні фільтри; 4 – первинний перетворювач температури фаз; 5 – датчик температури; 6 – блок підлаштування; 7 – мікроконтролер; 8 – блок світлової індикації напруги і температури; 9 – гальванічна розв’язка кіл; 10 – виконавчий орган (котушка пускового реле); 11 – блок живлення пристрою захисту.

Виникнення аварійних режимів в кожній фазі і перевищення температури статорних обмоток двигуна супроводжується включенням відповідних сигнальних світлодіодів. В пристрої для виміру і порівняння використовується випрямлена напруга фаз відносно нульового проводу.

Для зниження вимірної на фазах напруги застосовуються дільники напруги, що мають коефіцієнт ділення 1:100. Змінна напруга на фазах випрямляється напівполуперіодним випрямлячем, що складається з діодів та стабілізується стабілітронами. Випрямлена напруга згладжується фільтрами, що виконані на конденсаторах в кожній фазі і поступає до входів мікроконтролера МК. В лінії зв’язку термодатчика 5 з МК встановлений обмежувальний резистор.

Частота тактування МК (наприклад, 4 МГц) задається його внутрішнім генератором. Частоту тактового генератора, поділену на чотири (1 МГц), можна спостерігати на виході МК, контролюючи таким чином працездатність МК.

На виході МК через оптодіод і симістор включається котушка пускового реле, контакти якого здійснюють подачу напруги на електродвигун або відключають його від мережі.

Світлодіоди сигналізують про виникнення аварійного режиму. Величини резисторів, включених у кола світлодіодів підібрати в залежності від вибраного типу світлодіодів і необхідної яскравості світіння. В Схемі передбачити кнопку «Скидання», що необхідна для перезавантаження МК і включення електродвигуна після усунення аварійного режиму.

Живлення схеми передбачити від безтрансформаторного джерела живлення, допустима робоча напруга якого повинна складати не менше 400 В.

Якщо необхідність у вимірі перевищення температури ізоляції обмотки відсутня, тоді датчик температури 5 можна не встановлювати (тоді буде відсутній захист електродвигуна від перегріву ізоляції), але лінія зв'язку повинна залишатися навантаженою резистором.

Розроблений пристрій захисту рекомендується до встановлення в шафі керування АД. Сигнальна лінія зв'язку з термодатчиком повинна бути екранованою та її довжина не повинна перевищувати 5 м.

Робота з пристроєм зводиться до аналізу стану світлодіодів при виникненні аварійних режимів. Якщо електродвигун відключився і при цьому жодний світлодіод не світиться – стався обрив фази живлення. Якщо горить один з світлодіодів АВ, АС, СА, то можливий вихід напруги за межі діапазону 190-250 В. При цьому перша літера позначення світлодіода вказує аварійну фазу. Під час несиметрії напруги («перекіс фаз») надпис під світлодіодом, що світиться, відповідає тим фазам, різниця напруги яких більша за 30 В. Як правило, одночасно включається два світлодіода, наприклад, АВ і СА. В цьому разі напруга фази А має відхилення від напруги фаз В і С більш ніж на 30 В. Після усунення аварійної ситуації електродвигун вмикається натисканням кнопки «Скидання». Для програмування МК PIC16F676 можна скористатися програмою PonyProg2000 або подібною.

Висновок. Отже, застосування мікропроцесорного захисного пристрою дозволить зменшити експлуатаційні витрати, підвищити експлуатаційну надійність і збільшити строк роботи АД.

Список літератури

1. Гурин В. В. Защита асинхронных трехфазных электродвигателей: учеб. пособ., ч.2. Минск : БГАТУ, 2011. 448 с.
2. Титко А. И., Осадчий Е. П., Шаломыгин М. В. Программно-технический комплекс диагностики изоляции обмоток асинхронных двигателей. Новини енергетики. 1998. № 8. С. 38–42.
3. Крупенин Н. В., Голубев А. В., Завидей В.И. Новые возможности в диагностике электрических машин. Электричество. 2011. № 9. С. 45–48.
4. Микропроцессорные реле защиты для электродвигателей 6/10 кВ РДЦ-01-057-4, РДЦ-01-057-5. URL: <https://reلسis.ua/produktsiya/zashchita-dvigatелеj/rdts-01-057-4-5>. (дата звернення: 17.11.2022).

5. M. Wolkiewicz, M. Skowron. Diagnostic system for induction motor stator winding faults based on axial flux. *Power electronics and drives*. 2(37), No. 2, 2017. pp.137–150. DOI: 10.5277/PED170204
6. Zagirnyak M., Mamchur D., Kalinov A. Comparison of induction motor diagnostic methods based on spectra analysis of current and instantaneous power signals. *Przegląd Elektrotechniczny*, Nr. 12b/2012. pp. 221–224.
7. Kurashkin S. F., Popova I. O. Induction motor protection device. *Актуальні досягнення та проблеми сучасної освіти та науки: XXXVI Між народ. наук.-практ. інтернет-конф.: тези доповідей*, Чернівці, 2020 с. 5-8.
8. Попова І. О. Курашкін С. Ф., Нестерчук Д. М. Захист асинхронного двигуна від несиметричних режимів. *Проблеми енергозабезпечення та енергозбереження в АПК України: Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. П. Василенка. Технічні науки. Вип. 195. Харків : ХНТУСГ, 2018. С. 114–115.*
9. Курашкін С. Ф., Попова І. О. Пристрій захисту трифазних асинхронних електродвигунів. *Праці ТДАТУ. Вип. 20 .Т.4. Мелітополь : ТДАТУ, 2020. с. 126–135.*
- 10 . Хоровиц П., Хилл У. *Искусство схемотехники*. М.: Мир, 2009. 704 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ ВИМОГ СТАНДАРТУ IFS FOOD У ВИРОБНИЦТВО ЦУКРУ БІЛОГО КРИСТАЛІЧНОГО НА ЕТАПІ СОКОДОБУВАННЯ

Прокопик Юлія Орестівна

студентка магістратури
Національний університет харчових технологій

Усатюк Світлана Іванівна

к.т.н., доцент
Національний університет харчових технологій

Конкуренція, яка існує серед продукції цукрового виробництва на світовому ринку, спонукає виробників галузі впроваджувати найбільш поширені системи: менеджменту якості за стандартом ISO 9001, екологічного менеджменту - ISO 14001, менеджменту охорони праці та виробничої безпеки - OHSAS 18001 та системи безпеки харчової продукції, що базується на принципах HACCP – ISO 22000, FSSC 22000, IFS, BRC.

IFS Food (International Featured Standard) – це міжнародний стандарт, який створює єдину систему оцінки для всіх постачальників продуктів харчування, з єдиними вимогами і процедурами аудиту та взаємним визнанням результатів аудитів з метою створення високого рівня відкритості на кожному етапі «харчового ланцюга». Він визнаний найбільшими мережами світу оптової та роздрібною торгівлі, Глобальною ініціативою з безпеки харчових продуктів (GFSI – Global Food Safety Initiative).

Отримання сертифікату IFS є підтвердженням того, що підприємство здійснює виробництво безпечної і, головне, якісної продукції. Це твердження статусу компанії на міжнародній арені, як виробника якісної української продукції. Запроваджений на підприємствах роздрібною торгівлі Німеччини, Франції, Австрії, Італії, Іспанії, Польщі, України та інших країн стандарт IFS Food вимагає комплексного підходу щодо організації виробництва харчових продуктів, дотримання санітарно-гігієнічного вимог, ефективного функціонування технологічних процесів, компетентності персоналу тощо.

Сертифікація продукції відповідно до вимог стандарту IFS дозволяє підприємствам отримати кілька ключових переваг: сприяє удосконаленню її якості та конкурентно спроможності на ринку. Сертифікація є не лише обов'язковим елементом ефективного збуту цукрової продукції на українському ринку, але й потужним засобом підвищення її конкурентоспроможності.

Сертифікація відповідно до вимог IFS Food гарантуватиме виробництво безпечної продукції, підвищуватиме довіру з боку споживачів та надасть можливість підприємству з виробництва цукру постачати продукцію на міжнародний ринок.

Основною вимогою стандарту IFS Food є впровадження системи менеджменту якості та принципів HACCP у виробництві харчового продукту. При виробництві цукру білого кристалічного на етапі сокодобування використовують підхід контролювання критичних точок та проводять ідентифікацію конкретних небезпек та встановлюють запобіжні заходи для гарантування його безпечності (дотримання гігієни та санітарії виробництва, контроль роботи обладнання, технологічний контроль).

Для визначення критичних контрольних точок (ККТ) при виготовленні цукру білого кристалічного застосовували «дерево рішень», відносно кожного ідентифікованого небезпечного фактора. На кожному етапі виробництва розглядали: можливість потрапляння до продукту небезпечного фактора з сировиною; вплив технологічного процесу виробництва продукту на його безпечність; можливість потрапляння небезпечного фактора в харчовий продукт з виробничої лінії або навколишнього середовища.

При виробництві цукру білого кристалічного на етапі сокодобування встановлена ККТ на етапі: видалення феродомішок та запропоновані запобіжні заходи щодо контролю роботи електромагнітного сепаратору, коригувальні дії - постійний контроль справності обладнання.

У виробництві цукру білого кристалічного на етапі сокодобування пропонується цукровим заводам впроваджувати вимоги стандарту IFS Food, дотримання яких забезпечуватиме виробництво безпечного продукту. Сертифікація надасть ефективний збут продукції на українському ринку та підвищить конкурентоспроможність.

Список літератури:

1. Вимоги європейських торгових мереж до національної сільськогосподарської та харчової продукції, що імпортується в ЄС [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: [http://www.chamber.kr.ua/images/expimp/Vimogi%20jevropskix%20torgovix%20merzh%20do%20nacionalnoji%20silskogospodarskoji%20ta%](http://www.chamber.kr.ua/images/expimp/Vimogi%20jevropskix%20torgovix%20merzh%20do%20nacionalnoji%20silskogospodarskoji%20ta%20)

ДОСЛІДЖЕННЯ І РОЗРОБКА КОНСТРУКЦІЙ РОЗСТРІЛІВ З ПОГЛИНАЮЧИМИ АПАРАТАМИ ДЛЯ ЗНИЖЕННЯ ДИНАМІКИ У КАНАТНО- ПРОФІЛЬНОМУ АРМУВАННІ

Рубель Андрій Олександрович,
Ph.D. (Tech.), головний енергетик,
ДП «ОК «Укрвуглереструктуризація», м. Київ

Кураєва Альона Вікторівна,
магістр,
ООО «Пфайзер Україна», м. Київ

Доступ до корисних копалин, які видобуваються у підземний спосіб, відбувається за допомогою стовбурів (вертикальних, похилих, квершлагів, уклонів та інше). Найбільш розповсюджена схема доступу до корисних копалин за допомогою вертикальних стовбурів, які є основними виробками шахти.

Тому подальший розвиток гірничих підприємств і перехід на більш глибокі горизонти не можливі без удосконалення армування шахтних вертикальних стовбурів як багатофункціональних систем транспортування людей та вантажів, водовідведення, вентиляції, розташування кабелів електропостачання, та іншого.

Армування вертикальних стовбурів поділяється за типом на: - жорстке; - гнучке; - безрозстрільне; - і останнім часом, як найбільш вдосконалене, з'явилося канатно-профільне армування.

Жорстке армування складається із горизонтально розташованих у перетині стовбуру розстрільних балок, та закріплених на них рейкових або коробчастих провідників.

Жорстке армування має високу надійність і довговічність, проте має і суттєві недоліки:

- високу металомісткість;
- значну трудомісткість в обслуговуванні та ремонті;
- високу трудомісткість монтажу;
- високу корозійну зношеність кріплень і металевих розстрілів;
- викривлення провідників при порушеннях кріплення стовбура внаслідок гірського тиску;
- велику кількість болтових з'єднань, що обслуговуються;
- значний аеродинамічний опір повітряного струменя, що збільшується зі зростанням глибини стволів;

Гнучке армування дозволяє спрямовувати рух посудин по глибині стовбура без ярусів (виконаних із розстрілів). Основними елементами гнучкого армування є:

- канатні провідники (прядеєві та закритої конструкції);
- відбійні канати;

- натяжні вантажі;
- причіпні пристрої для кріплення канатів та вантажів;
- допоміжні жорсткі провідники для фіксації підйомних посудин в місцях завантаження, розвантаження та на проміжних горизонтах [1].

Гнучке армування має постійну жорсткість провідників по глибині стовбура, але воно має невисоку жорсткість, у порівнянні з жорстким армуванням на кручення і вигин, що призводить до кручення судин при їх русі, тому, згідно з методикою [1], для запобігання зіткнення судин при зустрічі їх у середині стовбура закладають запобіжні зазори 350 мм на бік для скіпових підйомів і - 500 мм на бік для підйомів клітьових по всій глибині стовбура, що призводить до значного збільшення діаметра стовбура і капітальних витрат при будівництві.

Крім того, гнучке армування має інші недоліки:

- низький термін служби канатних провідників- до 4-х років;
- необхідність застосування відбійних канатів;
- велику кількість натяжних вантажів у зумпфі;

Існують консольні армування, де замість розстрілів через весь переріз стовбура застосовують консольні розстріли, це дозволяє знизити аеродинамічний опір стовбура, але збільшує металомісткість розстрілів через необхідність утримання власної ваги провідників на консолях.

У пропонованій конструкції канатно-профільного армування, застосовують канати із закріпленням на них огорожувальним профілем, тобто оримують канатно-профільні провідники (далі – КПП, або провідник), таким чином вдалося досягти зниження впливу багатьох вищенаведених недоліків існуючих армувань.

В основу дослідження покладено завдання – розробки конструкцій для зниження рівня динамічної взаємодії в системі «посудина-армування», особливо зниження рівня горизонтальних сил у місці зустрічі посудин у середині стовбура.

В роботі досліджено горизонтальні навантаження, що виникають при русі судин під дією диссипативних сил (кручення канатів, аеродинамічних сил, завантаження судини з ексцентриситетом у лобовій та бічній площині), які діють на канатно-профільні провідники. Розроблено конструкції розстрілів, що знижують коливання шляхом взаємодії провідників з демпферними елементами розстрілів різних конструкцій, які розташовані в місці зустрічі посудин і далі по стовбуру $ovbny$. Крок обмежуючих розстрілів у місці зустрічі судин у середині стовбура є мінімальним, потім крок збільшується східчасто і далі залишається постійним.

Консольні розстріли, розташовані по глибині стовбура з постійним кроком, обладнані демпферами, які складаються з гумових вкладишів із пластинами з м'якого металу, зібраних за допомогою болтових з'єднань на консольному розстрілі. У місці зустрічі судин у середині стовбура демпфери консольних розстрілів мають складнішу конструкцію і складаються з поглинаючих апаратів, вбудованих у коробчастий розстріл, шток яких вбудований у лапу розстрілу, яка рухається у напрямних та демпфує динамічні навантаження від рухаючої посудини.

Для запобігання впливу аварійних та екстрених горизонтальних навантажень, що виникають при експлуатації, в результаті обриву одного головного каната, накладання запобіжного гальма, та інших факторів розроблено конструкцію консольного розстрілу у вигляді рами, що дозволяє знижувати горизонтальне навантаження при русі посудини, за рахунок використання поглинаючих апаратів, які мають: -високу корозійностійкість; -великий термін служби; -невисоку вартість; -високу надійність; -пологу характеристику гасіння коливань від 0-2000 кН і більше; -взаємозамінність; -ремонтпридатність.

Поглинаючі апарати типу ST Гумовий поглинаючий апарат Suzhou East Railway Co., Ltd. (Китай), АПМ-120-Т1 (клас Т1), SL-76 (класа Т2) Miner Enterprises, Inc, TF-880™ TecnPak® аналог (PT-120) вбудовуються у розстріл і за рахунок конструкції консольного розстрілу гасять ударні коливання від рухаючої посудини як при русі вперед, так і назад у горизонтальній площині, що збільшує поглинаючий ефект армування.

Висновки.

Розробка та впровадження конструкцій розстрілів, обладнаних поглинаючими апаратами, що мають різний ступінь зниження динамічних навантажень, дозволяють досягти наступних результатів:

- забезпечити високу надійність експлуатації КПП;
- збільшити термін експлуатації внаслідок значного зниження рівня динаміки;
- знизити трудомісткість обслуговування та експлуатації, порівняно з жорстким армуванням;
- знизити металоємність, у порівнянні з жорстким армуванням;
- знизити рівень динамічних коливань у місці зустрічі судин у середині стовбура в лобовій та бічній площині, навіть при виникненні аварійних горизонтальних навантажень та досягненні значень 75 кН та вище;
- збільшити надійність кінематичного зв'язку в системі «посудина – кпп», за рахунок застосування лап розстрілу зі сполучними вкладками;
- знизити запобіжні зазори на бік - 350 мм для скіпових підйомів та - 500 мм на бік для клітьових підйомів по всій глибині стовбура як для гнучких армувань;
- встановлювати демпфуючі розстріли з високим рівнем демпфування у вигляді запобіжного пояса у стволі;
- знизити експлуатаційні витрати через високий термін служби поглинаючих апаратів (до 32 років) та термін служби до першого капітального ремонту (16 років);
- знизити рівень динаміки у місці зустрічі судин у середині стовбура;
- виключити застосування відбійних канатів;
- збільшити термін експлуатації канатно-профільних провідників до рівня провідників жорсткого армування стовбура.

Загалом застосування різних конструкцій консольно демпфуючих розстрілів з пристроями у вигляді поглинаючих апаратів дозволяє значно збільшити рівень демпфування навіть в аварійних і високонавантажених режимах експлуатації, і

досягти великого терміну експлуатації та значного рівня надійності обладнання стовбура і всього підйомного комплексу в цілому, у відповідності з усіма вимогами «Правил безпеки у вугільних шахтах: НПАОП 10.0-1.01-10.», та всіма іншими правилами та вимогами України [1-17].

References:

1. «Нормы безопасности на проектирование и эксплуатацию канатных проводников многоканатных подъемных установок», утвержденных Минуглепромом СССР 09.08.89 и Госгортехнадзором СССР 22.02.82 и «Нормы безопасности на проектирование и эксплуатацию канатных проводников одноканатных подъемных установок» утвержденных Минуглепромом СССР 09.08.89 и Госгортехнадзором СССР 22.02.82, Макеевка - Донбасс: МакНИИ, 1982.
2. Методика расчета жестких армировок вертикальных стволов шахт, – НИИГМ им. М.М. Федорова. – Донецк, 1985 г.
3. Правила безпеки у вугільних шахтах: НПАОП 10.0-1.01-10. - [Дійсні від 22.03.2010]. – Офіційне видання. – Київ: Основа, 2010. – 430с. – (Нормативний документ Мінвуглепрому України. Стандарт).
4. Волошин А.И. Армировки вертикальных стволов и методы их совершенствования / Волошин А.И., Рубель А.А., Рубель А.В. // Геотехническая механика: Межвед. сб. науч. трудов / Ин-т геотехнической механики им. Н.С. Полякова НАН Украины.–Днепропет-ровск, 2016.–Вып.126.– С. 137-145.
5. Волошин А.И. Консольно-демпфирующие расстрелы армировки вертикальных шахтных стволов / Волошин А.И., Рубель А.А., Рубель А.В. // Геотехническая механика: Межвед. сб. науч. трудов / Ин-т геотехнической механики им. Н.С. Полякова НАН Украины.–Днепропет-ровск, 2016.–Вып.127.– С. 89-98.
6. Рубель А.А. Исследование существующих конструкций ярусов армировки вертикальных стволов и разработка схем ярусов с канатно-профильными проводниками / Рубель А.А. // Геотехнічна механіка: Міжвідомчий збірник наукових праць. – Днепр, 2017, - Вып. 134 – С. 211-227.
7. Рубель А.А. Исследования влияние аэродинамических сил на конструкции сосудов при движении их по глубине стовбура / Рубель А.А., Рубель А.В., Жалилов А.Ш. // Геотехническая механика: Межвед. сб. науч. трудов / Ин-т геотехнической механики им. Н.С. Полякова НАН Украины.– Днепр, 2017.– Вып.135.– С. 266-274.
8. Рубель А.А. Исследование аэродинамического сопротивления различных типов конструкций армировки стовбура./ Рубель А.А. // Геотехническая механика: Межвед. сб. науч. трудов / Ин-т геотехнической механики им. Н.С. Полякова НАН Украины.– Днепр, 2017.–Вып.136.– С. 221-232.
9. Рубель А.А. Зниження динаміки системи «посудина-армування» шляхом розробки конструкції демпфіруючого натяжного пристрою / Рубель А.А, А.В. Рубель // Збірник наукових праць Донбаського державного технічного університету. - 2018. - Вып. 1. - С. 20-27.

10. Рубель А.А. Исследование и разработка оптимальных конструкций армировок стовбура с канатно-профильными проводниками / Рубель А.А., Рубель А.В. // Геотехническая механика: Межвед. сб. науч. трудов / Ин-т геотехнической механики им. Н.С. Полякова НАН Украины.– Днепр, 2018.– Вып.139.– С. 31-48.

11. Рубель А.А. Исследование и совершенствование конструкций боковых направляющих устройств подъемных сосудов / Рубель А.А. // Геотехническая механика: Межвед. сб. науч. трудов / Институт геотехнической механики им. Н.С. Полякова НАН Украины.– Днепр, 2018.– Вып.141.– С. 18-26.

12. Рубель А.А. Исследование различных типов канатов и выбор оптимальных для конструкций канатно-профильного проводника / Рубель А.А. // Геотехническая механика: Межвед. сб. науч. трудов / Институт геотехнической механики им. Н.С. Полякова НАН Украины.– Днепр, 2018.– Вып.142.– С. 121-133.

13. Рубель А.А. Исследование аэродинамического сопротивления сосудов и различных типов армировки стовбура / Рубель А.А. // Геотехническая механика: Межвед. сб. науч. трудов / Ин-т геотехнической механики им. Н.С. Полякова НАН Украины.– Днепр, 2018.– Вып.143.– С. 20-30.

14. Рубель А.А. Исследование и разработка конструкций крепления канатно-профильных проводников к расстрелам армировки стовбура / Рубель А.А., Бойко Б.И., Рубель В.А., Кураева А.В. // Гірничя електро механіка та автоматика. Транспорт та гірничя механіка: Науково техн. сб. трудов / Національний ТУ «Дніпровська політехніка».– Днепр, 2019.– Вып. 102.– С. 68-78.

15. Рубель А.А. Исследование и разработка конструкций крепления канатнопрофильных проводников в копре / Рубель А.А. // Геотехническая механика: Межвед. сб. науч. трудов / Ин-т геотехнической механики им. Н.С. Полякова НАН Украины.– Днепр, 2019.– Вып.149.– С. 16-25.

16. Патент № 2349757 С2 RU, МПК8: E21D 7/02 (2006.01), B66B7/10 (2006.01), B66B19/02 (2006.01); Гидравлическое натяжное устройство / Страданченко Сергей Георгиевич (RU), Мартыненко Иван Андреевич (RU), Волков Владимир Владимирович (RU), Волков Дмитрий Владимирович (RU); Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Южно-Российский Государственный технический университет (Новочеркасский политехнический институт)» (RU). – Заявка: № 2007116234/03 від 28.04.2007, опублік.: 20.03.2007

17. «Инструкция по эксплуатации стальных канатов в шахтных стволах» (М.: Недра, 1989).

МОЛЕКУЛЯРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ СТРУКТУРОУТВОРЕННЯ У ВОДНИХ РОЗЧИНАХ ЖЕЛАТИНУ

Фощан Андрій

Д.т.н., доцент,
професор кафедри харчових технологій в ресторанній індустрії
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

Желатин – це речовина білкового походження, отримана шляхом деструкції колагену - найпоширенішого білка в природі. У водних розчинах желатин (колаген), залежно від температури й концентрації, може існувати у вигляді: а) лінійних α -ланцюгів, які утворенні повторюванням тріад амінокислот (гліцину - проліну – гідроксипроліну), б) потрійних спіралей (молекул тропоколагену), в) співвісних асоціатів молекул тропоколагену, що мають можливість утворювати тривимірні структури (рис.1) [1].

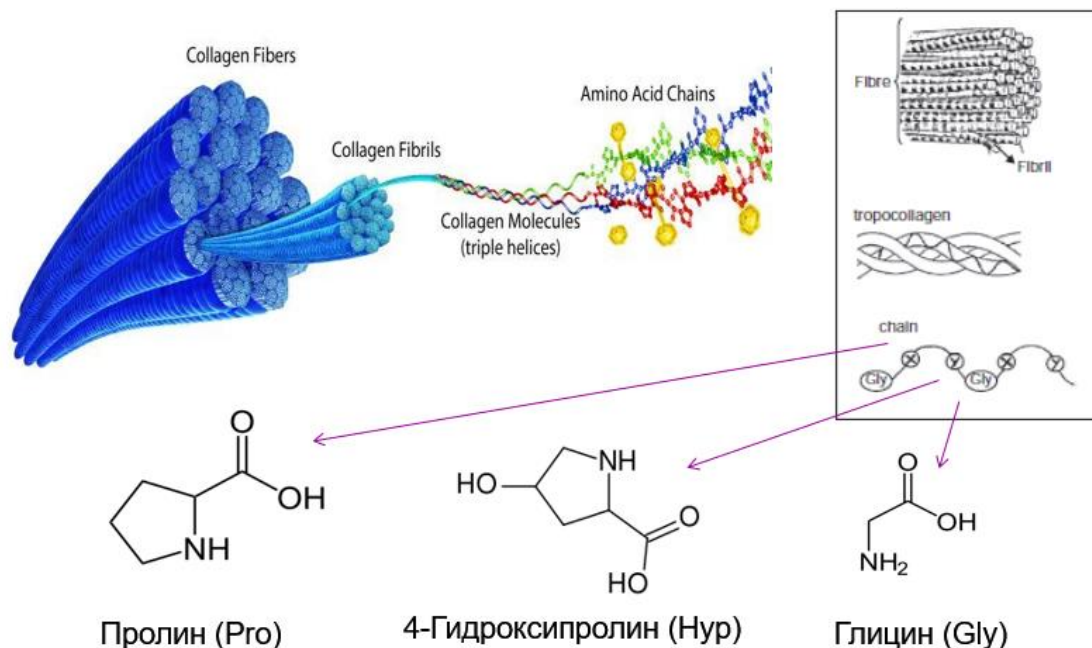

Рис.1 – Структура желатину (колагену)

Велика розмаїтість видів желатину в залежності від вихідної сировини та технології виробництва, а також його відносна дешевизна, зробили желатин популярним структуроутворювачем, який використовують фахівці харчової промисловості [2].

Для розуміння впливу складу желатину на особливості структуроутворення необхідно досліджувати його на атомно-молекулярному рівні, що можливо за

допомогою використання молекулярно-динамічного моделювання та квантово-хімічних розрахунків, як методів дослідження.

Сутність методу молекулярно-динамічного (МД) моделювання полягає в чисельному рішенні ньютонівських рівнянь руху по заданим парним адитивним модельним потенціалам взаємодії з подальшим обчисленням середніх по ансамблю термодинамічних, структурних і динамічних властивостей модельної системи за сукупністю миттєвих координат $r(t)$ і швидкостей $v(t)$ всіх частинок системи [3].

Існуючі програмні комплекси для МД моделювання дозволяють досліджувати широке коло термодинамічних, структурних і динамічних властивостей аналізованої системи. Властивості можуть обчислюватися як спільно, так і окремо, що дозволяє найбільш ефективно організувати комп'ютерний експеримент. Ми проводили МД моделювання за допомогою програмного пакета GROMACS, в рамках силового поля GROMOS версія 54A7 (gromos54a7.ff) [4].

Нами було проведено моделювання асоціації молекул тропоколагену, як структурних одиниць, що лежать в основі процесів структуроутворення желатинових розчинів, за наступним алгоритмом (рис.2):

- створення лінійних α -ланцюгів колагену;
- створення на їхній основі молекули тропоколагену;
- створення модельного водного розчину у вигляді МД комірки із двома молекулами тропоколагену;
- проведення МД моделювання на предмет дослідження динаміки асоціації молекул тропоколагену;
- наступний аналіз топології водневих зв'язків і їх квантово-хімічний аналіз.

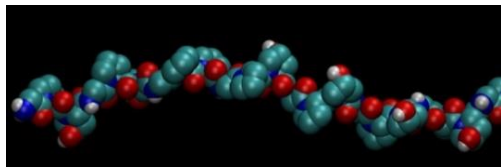
В якості модельної системи було створено дві потрійні спіралі тропоколагену, які було розміщено паралельно одна одній на відстані 2,5 нм в центрі кубічної комірки 10x10x10 нм. Після чого вона була рівномірно заповнена 32 560 молекулами води. Вибір структури колагену обумовлений як наявністю трьох найбільш важливих амінокислот у складі, а саме GLY, PRO і HYP, так і прийнятними розмірами (підсумкова кількість модельних частинок у потрійній спіралі склала 576).

Основною метою етапу мінімізації енергії є урівноваження (приведення в стан термодинамічної рівноваги) модельної системи. За допомогою алгоритму найскорішого спуску знаходиться більш енергетично вигідний стан системи, що відповідає висунутим умовам. Критерієм припинення мінімізації в даному моделюванні була відсутність сил більших за 1000 КДж/моль/нм.

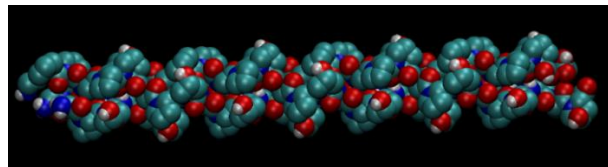
Після того як було проведена мінімізація енергії системи, для більш скорішого приведення системи в стан термодинамічної рівноваги було проведено МД моделювання при постійному об'ємі, температурі та кількості модельованих часточок протягом 100 пс з кроком 2 фс. Під час моделювання важкі атоми молекул тропоколагену (всі окрім атомів гідрогену) були зафіксовані у просторі з використанням спеціального потенціалу. Таким чином молекули розчинника – води – мали змогу зайняти більш вигідні з енергетичної

точки зору позиції навколо ланцюгів тропоколагену. Критерієм варіації виступила потенційна енергія системи.

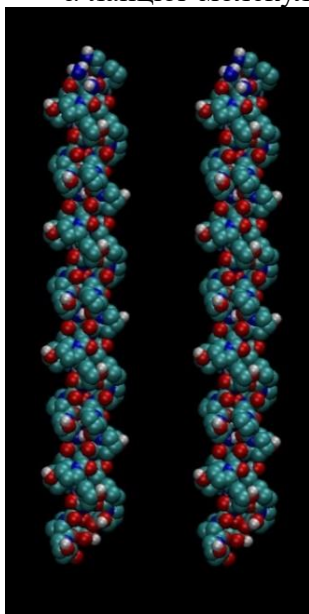
Було проведено три послідовних (фінальна геометрія одного моделювання була початковою для наступного) моделювання тривалістю 5 нс кожне із метою оцінити енергетичні та структурні характеристики водневих зв'язків потрійними спіралями тропоколагену.

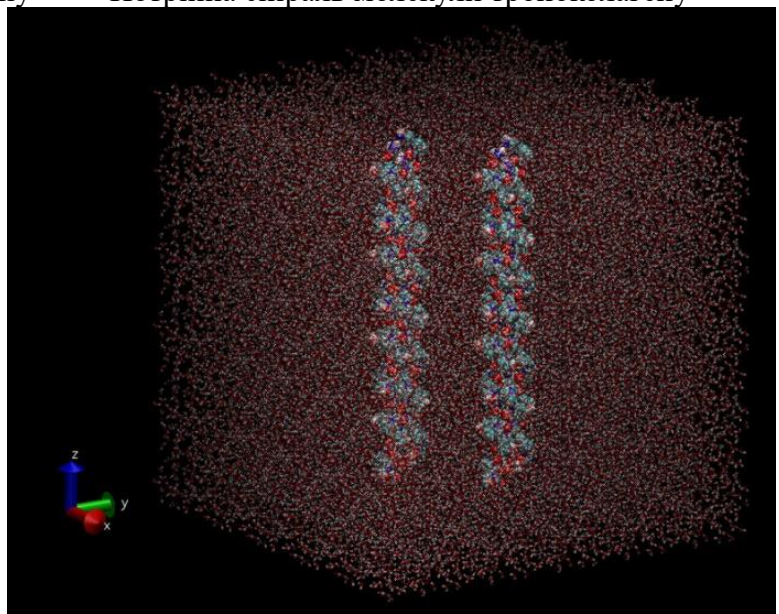
α -ланцюг молекули колагену

Потрійна спіраль молекули тропоколагену

Початкове розташування молекул тропоколагену в МД комірці

МД комірка з 2 молекулами тропоколагену та 32 560 молекулами води

Рис. 2 – Структурні елементи модельного водного розчину тропоколагену для МД моделювання

У ході роботи було детально вивчено як водневі зв'язки всередині потрійних спіралей, так і між ними. Було встановлено, що стабільність молекул тропоколагену у водному середовищі забезпечується головним чином водневими зв'язками між -NH групами гліцину одним з α -ланцюгів колагену та атомами кисню проліну іншого α -ланцюга. Проведений аналіз вздовж фазової траєкторії протягом 15 нс показав, що в середньому приблизно на 9 нм довжини в молекулі тропоколагену реалізується від 15 до 20 сильних водневих зв'язків. Міжмолекулярна асоціація молекул тропоколагену здійснюється в основному за рахунок водневих зв'язків між гідроксипроліновими залишками амінокислот, що належать різним молекулам тропоколагену (рис.3).

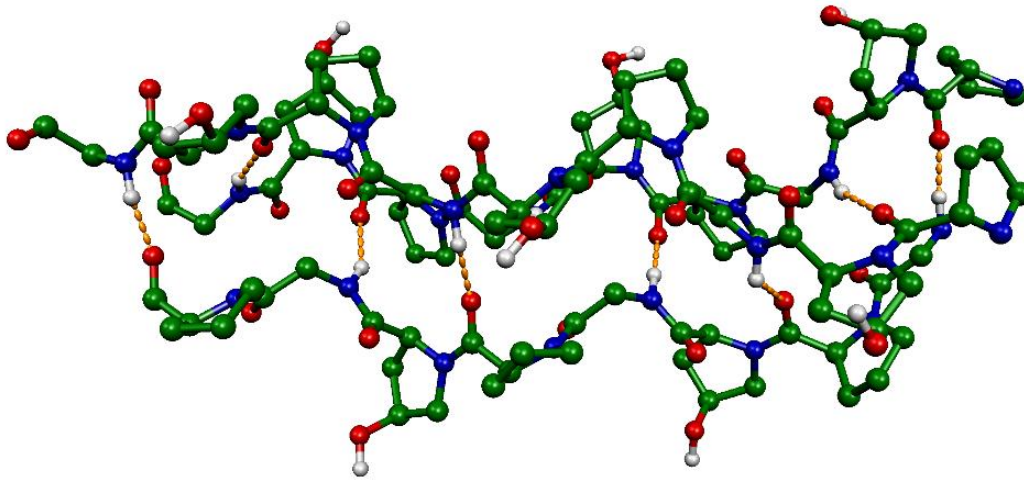

Рис. 3 – Ділянка молекули тропоколагену
(внутрішньомолекулярні водневі зв'язки показані пунктиром)

Таким чином, проведене динамічне моделювання підтвердило, що в основі процесів структуроутворення у водних розчинах колагену лежить утворення міжмолекулярної (міжспіральної) асоціації молекул тропоколагену між собою. Встановлено, що внутрішньоспіральна стійкість молекул тропоколагену у водному середовищі обумовлена переважно утворенням міжланцюгових водневих зв'язків гліцин-пролін. Міжмолекулярна асоціація молекул тропоколагену між собою забезпечується головним чином водневими зв'язками за участю гідроксипроліну колагену. На підставі цього результату рекомендовано для структуроутворення використовувати желатин, збагачений гідроксипроліном.

За результатами квантово-хімічного аналізу відповідних водневих зв'язків було встановлено, що донорні атоми кисню гідроксипроліну одного з α -ланцюгів колагену однієї тропоколагенової молекули утворюють крім класичних (сильних) Н-зв'язків з NH (Gly) або OH (Hyp) групами α - іншої тропоколагенової молекули також і слабкі водневі зв'язки з СН групами відповідних молекул, що пояснює високу динамічну стійкість співвісних тропоколагенових асоціатів у водних розчинах.

Список літератури:

1. Bhattacharjee A., Bansal M. (2005), Collagen Structure: The Madras Triple Helix and the Current Scenario, *IUBMB Life*, 57, pp. 161-172.
2. Phillips G.O., Williams P.A. (2009), *Handbook of Hydrocolloids*, 2nd edition, Woodhead Publishing, Cambridge.
3. Haile J.M. (1992), Molecular dynamics simulation. Elementary methods, New York, Wiley.

4. Schmid N., Eichenberger A.P., Choutko A., Riniker S., Winger M., Mark A.E., van Gunsteren W.F. (2011), Definition and testing of the GROMOS force-field versions 54A7 and 54B7, *Eur Biophys J.*, 40, pp. 843-856.

ПРОЦЕДУРА ЛОКАЛЬНОГО ЗГЛАДЖУВАННЯ ДЛЯ КРИВИХ СИЛИ СВІТЛА СВІТИЛЬНИКІВ

Харченко Віктор Федорович,

доктор технічних наук, професор,
професор кафедри системи електропостачання та електроспоживання міст,
Харківський національний університет міського господарства ім. О.М.
Бекетова, Україна

Бузький Максим Романович,

аспірант 1 курсу кафедри
альтернативної електроенергетики та електротехніки,
Харківський національний університет міського господарства ім. О.М.
Бекетова, Україна

Железняк Богдан Костянтинович,

магістр 2 курсу
кафедри системи електропостачання та електроспоживання міст,
Харківський національний університет міського господарства ім. О.М.
Бекетова, Україна

В основу всіх світлотехнічних розрахунків входять вихідні параметри світильників. До них належать і криві світлорозподілу у просторі. Зазвичай розподіл сили світла всіх світлових приладів зображується на площині, які утворюються перетином фотометричних тіл меридіональною напівплощиною або екваторіальною площиною, перпендикулярної осі приладу, а також кінечною поверхнею з віссю, що є віссю і вершиною в його світловому центрі. Отримані криві світла за допомогою розподільчого фотометра для кожного світильника надалі використовуються для світлотехнічних розрахунків.

В роботі [1], при вирішенні задачі апроксимації за допомогою сплайнів, застосовувалась інтерполяція, рівномірне наближення до експериментальних даних із заданою точністю. Оскільки, криві сили світла світильників отримують експериментально з допомогою просторових вимірювальних приладів, тому розглядалась функція, яка була задана з випадковими похибками, тому застосувалось середньоквадратичне наближення.

Існує кілька підходів до апроксимації функції на інтервалі. Найпростішим методом є інтерполяція. Її результатом є функція, значення якої у вузлах сітки збігаються з експериментальними значеннями. Однак експериментальні дані завжди відомі з певною похибкою. Застосовувати інтерполяцію немає сенсу, оскільки інтерполююча функція точно проходить через задані точки і зазнає осциляції, зумовлені похибками, і не показують реальну функціональну залежність. Для апроксимації експериментальних даних доцільно застосовувати сплайни, що згладжують криву лінію.

В роботі [2] отримані сплайни, що згладжують криву силу світла в полярній системі координат.

Сплайн представлений у вигляді:

$$S(\varphi) = \sum_{i=0}^{N+1} b_i B_i(\varphi), \quad \varphi \in [a, b]. \quad (1)$$

Значення сплайну та його похідних у вузлах сітки через коефіцієнти:

$$S(\varphi_i) = \frac{b_{i-1} + 4b_i + b_{i+1}}{6}, \quad S'(\varphi_i) = \frac{b_{i+1} - b_{i-1}}{2h}, \quad S''(\varphi_i) = \frac{b_{i-1} - 2b_i + b_{i+1}}{h^2}, \quad (2)$$

$$i = 1, 2, \dots, N \quad b_i = r_i, \quad i = 1, 2, \dots, N. \quad (3)$$

$$b_0 = -4r_1 - r_2, \quad b_{N+1} = -4r_N - r_{N-1}. \quad (4)$$

$$b_0 = r_{N-1}, \quad b_{N+1} = r_2. \quad (5)$$

$$a_3^{(i)} = \frac{-b_{i-1} + 3b_i - 3b_{i+1} + b_{i+2}}{6h^3}, \quad a_2^{(i)} = \frac{\varphi_{i+1} b_{i-1} + 3\varphi_{i+2/3} b_i + 3\varphi_{i+1/3} b_{i+1} - \varphi_i b_{i+2}}{2h^3},$$

$$a_1^{(i)} = \frac{-\varphi_{i+1}^2 b_{i-1} + 3\varphi_i \varphi_{i+4/3} b_i - 3\varphi_{i+1} \varphi_{i-1/3} b_{i+1} + 4\varphi_i^2 b_{i+2}}{2h^3},$$

$$a_0^{(i)} = \frac{\varphi_{i+1}^3 b_{i-1} + (-3\varphi_i^3 - 6h\varphi_i^2 + 4h^3) b_i + (3\varphi_i^3 + 3h\varphi_i^2 - 3h^2\varphi_i + h^3) b_{i+1} - \varphi_i^3 b_{i+2}}{6h^3}, \quad (6)$$

де $\varphi_{i+\alpha} = \varphi_i + \alpha h$.

Був побудований алгоритм процедури локального згладжування (рис.1), розроблена комп'ютерна програма та проведені експерименти. Як показують чисельні експерименти, якщо використовувати сплайн, точний для поліномів першого ступеня, то як критерій виходу з ітераційного циклу використовується

стабілізація або зростання величини: $\left\| S^{(k)''} \right\|$.

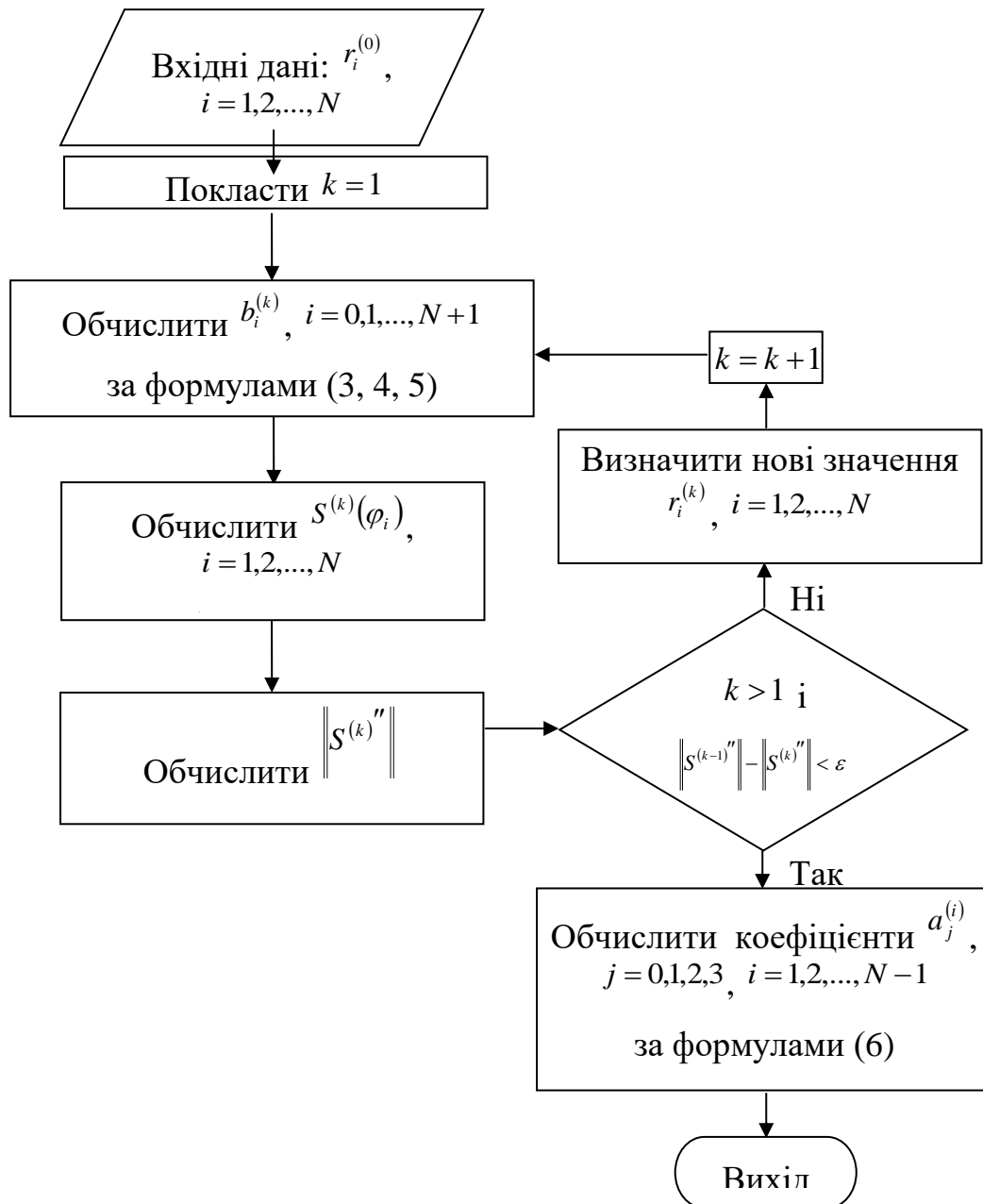

Рисунок 1. Блок-схема процедури локального згладжування

Література:

1. Kharchenko Viktor, Komerysty Dmitry. Modeling the luminous intensity curves of outdoor lighting fixtures in a city // Trends in the development of science and practice. Abstracts of XV International Scientific and Practical Conference. Madrid, Spain, December 27 – 29, 2021. Pp. 402-406. URL: <https://eu-conf.com>

2. Харченко В.Ф. Основи енергозбереження та ефективності в системах освітлення міст// Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора технічних за спеціальністю 05.09.07. – світлотехніка та джерела світла – Харківська національна академія міського господарства, Харків, 2008. – 38 с.

АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ВАРІАНТ ЗАМІНИ ВЕНТИЛЯТОРНОЇ ГРАДИРНІ НА МЕТАЛУРГІЙНОМУ КОМБІНАТІ

Ялова Альона Миколаївна

канд. техн. наук, доцент кафедри теплоенергетики,
Криворізький національний університет

Бондар Наталія Василівна

старший викладач кафедри теплоенергетики,
Криворізький національний університет

«АрселорМіттал Кривий Ріг» виняткове за своїми масштабами та промисловими можливостями підприємство з повним металургійним циклом. Багато років поспіль на підприємстві працювали 4 градирні, які за час своєї експлуатації фізично та морально застаріли. У 2019 року було завершено масштабний проект із заміни однієї з працюючих вентиляторних градирень. Цей проект, був реалізований компанією "Далгакіран" та виявився особливим, так як на даний час це найбільша вентиляторна градирня в Україні.

Проект проводився у рамках модернізації стратегічної енергоінфраструктури і полягав у реконструкції нещодавно збудованої градирні 16Б, яка не відповідала поставленим завданням. Згадана градирня є теплообмінним апаратом змішувального типу, в якому передача теплоти від одного теплоносія (води) до іншого (повітря) здійснюється при безпосередньому їх зіткненні та супроводжується повним чи частковим змішуванням. Охолодження води проходить в результаті конвективного теплообміну між поверхнею води та контактуючим із нею повітрям. При цьому температура води не може знижуватись нижче температури повітря, що вимірюється по сухому термометру. Процес у градирні супроводжується масообміном, при якому частина води випаровується, і пара, що утворилася, виноситься потоком повітря. При цьому на випаровування води витрачається теплота пароутворення, яка відбирається від теплоносіїв, в результаті чого температура може опуститися нижче за температуру повітря, що вимірюється по сухому термометру. Граничним значенням є температура мокрого термометра, що залежить від вологості повітря, що надходить у градирню.

Відповідно до проекту, перед компанією "Далгакіран" два основні завдання: 1) спроектувати, виготовити та змонтувати градирню на вже існуючому басейні; 2) забезпечити підприємству систему, що відповідає необхідним параметрам охолодження води оборотного циклу водопостачання ТЕЦ-2, доменних печей № 7 та 8 та компресорної станції кисневого виробництва.

Реалізований проект полягає у введенні в експлуатацію склопластикової вентиляторної градирні типу SENK 3EFM1460 (Туреччина) має продуктивність 10900 м³/год. Незважаючи на те, що вона є найбільшою вентиляторною

градирнею в Україні (довжина – 44 м., ширина – 14,6 м., висота – 15 м.), обладнання вважається дуже компактним для такої продуктивності.

Система охолодження води працює за допомогою трьох вентиляторів діаметром 9,2 м кожен. В результаті реалізації проекту «АрселорМіттал Кривий Ріг» отримав значну економію електроенергії та технологічної води, що відповідають стратегії компанії з модернізації та підвищення енергоефективності виробничого обладнання.

Альтернативний варіант заміни вентиляторних градирень, що продовжують експлуатуватись може бути не заміна на нове обладнання, а модернізація існуючого. Метою модернізації градирні є зниження температури зворотної води приблизно 5 °С. Таке зниження температури води буде забезпечуватись застосуванням зрошувачів та вихрового циклону, що працюють у взаємодії один з одним (рис. 1).

Розрахунок температури охолоджуваної води в цих умовах може бути виконаний за рівнянням теплового балансу, який у спрощеному вигляді має наступний вид:

$$Lh_1 + Gct_1 = Lh_2 + (G - \Delta G)ct_2 \quad (1)$$

де L – масова витрата повітря, кг/с; h_1 – ентальпія повітря на вході в градирню, кДж/кг; h_2 – ентальпія повітря на виході з градирні, кДж/кг; G – масова витрата води, кг/с; ΔG – масова витрата води, що випарувалася, кг/с; c – масова теплоємність води, кДж/кг К; t_1 – температура води на вході до градирні, °С; t_2 – температура води на виході із градирні, °С.

Вирішуючи рівняння (1) щодо температури води на виході з градирні, отримаємо співвідношення

$$t_2 = \frac{Gct_1 - L(h_2 - h_1)}{(G - \Delta G)c} \quad (2)$$

Як впливає із співвідношення (2), головними факторами, що впливає на зменшення температури води на виході з градирні, є витрата повітря і збільшення його ентальпії.

Аналіз існуючих конструкції градирень показує, що рух охолодного повітря можливий тільки в результаті ежектування його струменями води, що подаються через два ряди форсунок у диспергованому стані. При цьому існуюча схема розташування форсунок забезпечує ежектуючу дію струменів води тільки верхньої поверхні водяних смолоскипів верхнього ряду. Ця поверхня обмежена глибиною камери, оскільки осі форсунок спрямовані практично горизонтально, і краплі води, маючи ще досить велику швидкість, ударяються об задню стінку камери, виходять із зіткнення з повітрям, що охолоджує, потрапляючи в потік практично неохолодженої води, що надходить із форсунок нижнього ряду.

Ефективна робота зрошувачів, полягає у багаторазовому дробленні води, що надходить на них, буде забезпечена тільки при рівномірному розподіл води на поверхні зрошувача. Зрошувач має бути розташований у зоні активного розбризкування води, що виходить з колектору оборотної води.

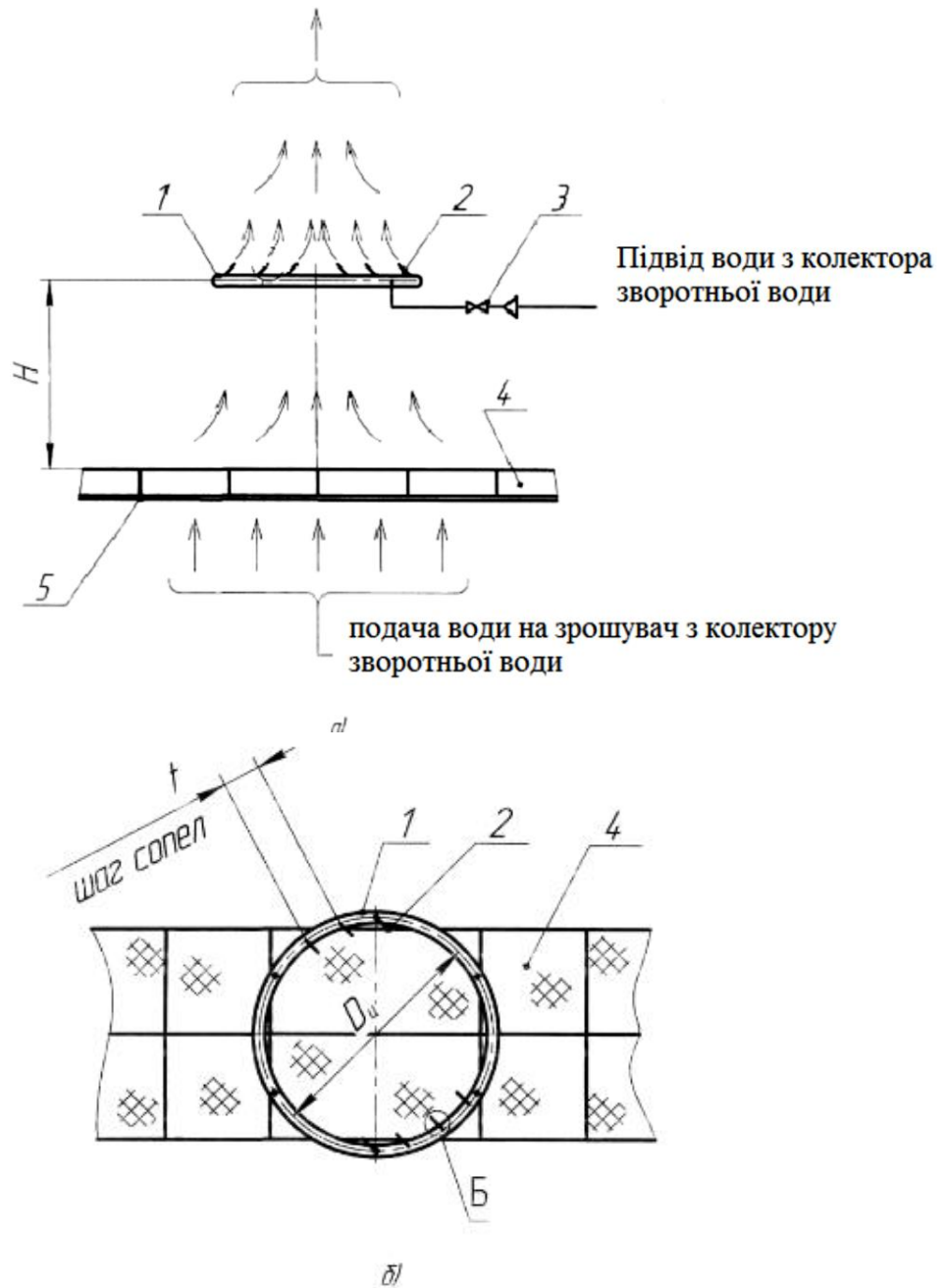

Рис. 1. Вихровий циклони градирні:

- а) схема повітряно-водяних потоків;
- б) схема розташування зрошувачів та вихрового циклону:
- 1 – колектор вихрового циклону;
- 2 – сопло;
- 3 – вентиль;
- 4 – зрошувач;
- 5 – лежак

При попаданні струменів на ґратчасті зрошувачі вода багаторазово дробиться на них і стікає до басейну градирні. При цьому інтенсифікується процес випаровування (охолодження). Зрошувачі являють собою ґратчасті блоки

розміром $0,8 \times 0,8 \times 0,25$ м, які укладаються на лежаки та кріпляться притисками, що розташовані над ними.

Підвищення аеродинамічних властивостей градирні здійснюється за допомогою вихрового циклону, що складається з кільцевого колектору та 21 сопла рівномірно розподілених за периметром колектору. До колектору через вентиль підводиться також оборотна вода. Сопла спрямовані усередину кільцевого колектору, що сприяє створенню ежектуючого потоку в зоні внутрішнього діаметра кільцевого колектора. Все сказане вище підвищує аеродинамічні властивості градирні і може слугувати більш економічно вигідним варіантом модернізації існуючих градирень.

Список літератури

1. Електронний ресурс: <https://dalgakiran.ua/>
2. Шабалин А.Ф. Обратное водоснабжение промышленных предприятий. М.: Стройиздат, 1972. 296 с
3. Бергман Д. Испарительные градирни: современные конструкции и преимущества реконструкции // Энергетик – 2000, спецвыпуск, С. 15-21.
4. Афанасенко В.Г. Использование сил центробежной сепарации в процессе улавливания мелкодисперсной капельной жидкости в градирнях. / В.Г. Афанасенко, С.П. Иванов, Е.В. Боев, Е.А. Николаев // Химическая промышленность сегодня. 2008. № 2. С. 38-41.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ПРОМИСЛОВИМ ТУРИЗМОМ

Графська О. І.,

д. е. н., доцентка кафедри готельно-ресторанного бізнесу
Львівського державного університету фізичної культури ім. Івана Боберського

Запісоцький А. І.,

аспірант кафедри туризму
Львівського державного університету фізичної культури ім. Івана Боберського

В умовах сьогодення поняття «туристичні дестинації» набирає щораз більшої популярності. Зазначимо, що вся туристична індустрія так чи інакше пов'язана з визначенням сутності поняття «дестинація».

Дестинація (походить від лат. *destino* – означає «призначення», «місцерозташування») – це географічна територія, яка є привабливою для туристів завдяки наявності унікальних або специфічних туристсько-рекреаційних ресурсів та відповідної інфраструктури, запропонованих споживачам у вигляді готового туристичного продукту з метою задоволення їхніх найрізноманітніших потреб [1].

Варто зазначити, що не кожна територія має право називатися туристичною дестинацією. Для такого позиціонування тієї чи іншої території, необхідно, щоби вона відповідала певним критеріям. Зокрема:

➤ першочерговою є транспортна доступність та наявність стандартного набору послуг належної якості для обслуговування туристів (трансфер, розміщення, харчування та ін.);

➤ наявність цікавих локацій для відвідування туристами, серед яких – пам'ятки історії, культури, релігії; також важливим фактором є наявність промислових об'єктів, які є діючими або в даний час тимчасово не працюють;

➤ наявність інформаційних систем і новітніх ІТ-технологій, подекуди наявність автоматичного робочого місця (АРМ). Для прикладу, це системи комп'ютерного бронювання, системи попереднього огляду вибраної локації з метою просування туристичного продукту на ринку товарів і послуг.

Аналізуючи виникнення терміну «туристична дестинація», варто зазначити, що термін «туристична дестинація» був запроваджений і обґрунтований професором Мейсенського університету Н. Лейпером, котрий класифікував туристичну дестинацію як складову туристичної системи. У його роботі туристична система розглядається як сукупність п'яти елементів, пов'язаних просторово і функціонально. Комплексно все разом складається з:

- ✓ туристів;
- ✓ регіонів, які генерують туристів;
- ✓ транзитних регіонів;

- ✓ туристичних destinations;
- ✓ туристичної сфери.

Згідно з моделлю Н. Лейпера, туристична destination визначається як місце, де подорож починається і закінчується, також враховуються особливості регіону, які або заохочують до мандрівки, або стимулюють тимчасовий виїзд. Це пояснюється як різноманітними умовами, так і цікавою історією регіону. Також важливу роль відіграє наявність промислових об'єктів, які або є в робочому стані і мають свою певну історичну цінність, або на даний час призупинили частково чи повністю свою діяльність. Наявність таких локацій є основним джерелом для туристичного попиту.

Туристичні destinations мають надзвичайно вагомий економічний сутність, оскільки саме в туристичній destination може бути досягнута основна мета подорожі. Аналізуючи взаємозв'язок туристичних destinations і промислового туризму, варто зазначити, що в туристичних destinations є промислові об'єкти, які можна зарахувати до промислового туризму; вони розташовані у відкритому доступі для туриста, адже сьогоднішній турист завтра може стати потенційним інвестором одного з представлених об'єктів, який потребує капіталовкладень.

Туристичну destination, яка має промислові об'єкти, визначають як місце, що залучає туристів для тимчасового перебування, також і ті його особливості, які сприяють такій привабливості. Саме туристична destination, де основним туристичним продуктом є промисловий туризм, приваблює туристів для тимчасового перебування там, оскільки має такі характерні риси, яких немає в регіоні, де мандрівники фактично проживають [2].

Згідно з тлумаченням Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), термін «туристична destination» визначається як «пункт призначення (основний пункт поїздки): основним напрямком туристичної поїздки визначено місце для відвідування, яке є центральним для прийняття рішення про поїздку» [3]. Якщо трактувати поняття «туристична destination» в частині промислового туризму, то можна сказати наступне: якщо в межах певної туристичної destination розміщений історично важливий або потенційно цікавий туристичний об'єкт, то така туристична destination є потенційно цікавою для туриста. Це і визначає основний пункт поїздки.

Варто зазначити, що в промислових туристичних destinations продукт виробляється і споживається в одному і тому ж місці, при цьому він може пропонуватися та продаватися на відстані як регіону, держави чи за її межами. Виробники та продавці продукту промислових туристичних destinations (туроператори, турагенти, інші суб'єкти туристичної діяльності) посідають значне місце в підприємницькій діяльності та процесі просування destination та лобіюванні їхнього продукту, оскільки виробники перебувають у межах території промислової туристичної destination, а споживачі можуть перебувати в будь-якому куточку світу та в певних географічних кордонах, де доступність і легкість придбання промислового туристичного продукту може зіграти ключову роль у виборі туристичної destination.

Отже, при застосуванні визначення туристичної дестинації для промислового туризму варто розуміти, що це є система територіального утворення, головна роль в якій відведена учасникам туристичного ринку, їхній діловій активності та вмінню взаємодіяти між собою.

Вивчаючи економічну сутність та взаємозв'язок між промисловим туризмом та туристичними дестинаціями, можемо зробити висновок, що наявність промислових об'єктів є домінуючою складовою промислового туризму в туристичних дестинаціях. Також вони є унікальні тим, що утворюють туристичний ресурс та належать до стратегічних економічних формувань, які сприяють пропорційному територіального розвитку туристичної дестинації, а також – забезпеченню зростання бюджетних надходжень, створенню нових робочих місць, підвищенню рівня життя та здоров'я, механізмів зайнятості для місцевого населення.

Список літератури:

1. Дестинація //Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/Дестинація>
2. Туристская дестинация как элемент системы туризма. Ozlib.com. URL: https://ozlib.com/810313/turizm/turistskaya_destinatsiya_element_sistemy_turizma (дата звернення: 28.11.2020).
3. Glossary of tourism terms. UNWTO World Tourism Organization. URL: <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms> (дата звернення: 19.03.2021).

Scientific publications

MATERIALS

The I International Scientific and Practical Conference
«Modern methods for the development of science»

Haifa, Israel. 388 p.

(January 09 – 11, 2023)